

YLEISET KIELITUTKINNOT 30 VUOTTA

Tarja Leblay
Sari Ahola (toim.)

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSSTYRELSEN

Raportit ja selvitykset 2024:8

1. painos

© Opetushallitus

Raportit ja selvitykset 2024:8

ISBN 978-952-13-6967-4 (pdf)

ISSN-L 1798-8918

ISSN 1798-8926 (pdf)

Taitto: PunaMusta Oy

www.oph.fi

SISÄLLYS

KIRJOITTAJAT.	5
------------------------------	----------

LUKIJALLE.	7
---------------------------	----------

OSA I

YHTEISKUNNALLINEN MERKITSEVYYS SEKÄ KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ.	8
--	----------

Suomalaisten kansainvälistymisen edistämisestä Suomen kansalaisuuden portinvartijaksi – YKI ja yhteiskunnan, tutkimuksen ja tutkinnon liitto.	9
<i>Mia Halonen</i>	

Kansainvälinen yhteistyö tukemassa yleisten kielitutkintojen kehittämistä	14
---	----

Mari Honko
Mirja Tarnanen
Henna Tossavainen
Marita Härmälä
Sari Ohranen
Maisa Martin
Ari Huhta

Katsaus kansalaisuuslain kielitaitoedellytykseen.	21
<i>Anu Korkeelehto</i>	

YKI-satoa Opetushallituksen näköalapaikalta	26
<i>Tarja Leblay</i>	

Mitä kuuluu suomalaiselle viittomakielelle yleisissä kielitutkinnoissa?.	34
<i>Nina Sivunen</i>	

OSA II

YLEISTEN KIELITUTKINTOJEN KÄYTETTÄVYYS.	38
--	-----------

Opetushallituksen YKI-sivujen asiakaslähtöinen kehittäminen.	39
<i>Niina Juuti</i>	
<i>Kanerva Koskinen</i>	

Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa	41
<i>Sari Ahola</i>	
<i>Elina Jokela</i>	
<i>Kanerva Koskinen</i>	

Digitalisoinnin vaiheita: sähköinen ilmoittautuminen.	47
<i>Niina Juuti</i>	
<i>Saara Kalajoki</i>	
<i>Karoliina Sipovaara</i>	

OSA III

YLEISTEN KIELITUTKINTOJEN OSALLISTUJAT.	51
--	-----------

Pohjoissaamen tutkintoon osallistuneet vuosina 2014–2023.	52
---	----

Sari Ahola
Tuija Hirvelä

YKIn osallistajat – keitä ovat suomen kielen keskitason osallistajat ja miten he menestyvät tutkinnossa?	56
<i>Tuija Hirvelä</i>	
Ruotsin kielen keskitason tutkinto vuosina 2014–2023: tutkintoon osallistujien taustat ja kielitaito sekä osallistujajoukon muutokset.	63
<i>Sari Ohranen</i>	
<i>Tuija Hirvelä</i>	

OSA IV

TUTKINNON SISÄLLÖLLINEN KEHITTÄMINEN JA TUTKIMUS.71

Yleisiin kielitutkintoihin liittyvä tutkimus	72
<i>Sari Ahola</i>	
<i>Mari Honko</i>	
<i>Ari Huhta</i>	
Laadunvarmennus yleisissä kielitutkinnoissa.	91
<i>Sari Ahola</i>	
<i>Reeta Neittaanmäki</i>	
<i>Tuija Hirvelä</i>	
Digitaalisen kirjoittamisen tehtävien toimivuus pilottikoikeilussa.	102
<i>Mari Honko</i>	
<i>Tuija Hirvelä</i>	
Englannin ja suomen arvioijien käsityksiä ylimmän tason puhumisen osakoikeesta.	112
<i>Jarkko Kekki</i>	
<i>Sari Ahola</i>	
<i>Reeta Neittaanmäki</i>	
Ääntäminen puhumisen taidon arvioinnissa.	120
<i>Riikka Ullakonoja</i>	

OSA V

ERILAISIA TOIMINTAROLEJA YLEISISSÄ KIELITUTKINNOISSA.125

YKI 30 år – tankar från en konstruktör.	126
<i>Joanna Anckar</i>	
Med från start 1994–2024	130
<i>Marika Boström</i>	
Yleisten kielitutkintojen järjestäjänä toimiminen.	133
<i>Pia Friberg</i>	
Some perspectives on the changing nature of YKI roles.	138
<i>Sebastian King</i>	
Kasettimiehen muistelo.	142
<i>Ari Maijanen</i>	
YKIlle kiitos – opin siltä paljon.	145
<i>Riitta Mielonen</i>	
Playing the long game.	147
<i>Anya Räsänen</i>	
"Tämä olikin kiva kokemus – ihan erilainen kuin ajattelin".	149
<i>Marja Seilonen</i>	
Yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnan puheenjohtajan katsaus.	151
<i>Mirja Tarnanen</i>	

KIRJOITTAJAT

Ahola, Sari, FT, tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Anckar, Joanna, FD, Studierådgivare
Åbo Akademi

Boström, Marika, FM, planeringsansvarig språklärare
Vasa medborgarinstitut Alma

Friberg, Pia, FM, opettaja, yleisten kielitutkintojen järjestäjävastaava
Edusalo, Salon seudun koulutus Oy

Halonen, Mia, FT, yliopistotutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Hirvelä, Tuija, FL, projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Honko, Mari, FT, tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Huhta, Ari, FT, professori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Härmälä, Marita, FT, projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Jokela, Elina, tradenomi AMK, projektisihteeri
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Juuti, Niina, FM, asiantuntija
Opetushallitus

Kalajoki, Saara, FM, erityisasiantuntija
Opetushallitus

Kekki, Jarkko, FM, tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

King, Sebastian, Senior lecturer
Laurea UAS

Korkeelehto, Anu, OTK, johtava asiantuntija
Maahanmuuttovirasto

Koskinen, Kanerva, FM, palveluasiantuntija
Opetushallitus

Leblay, Tarja, FT, opetusneuvos
Opetushallitus

Maijanen, Ari, YTM, suunnittelija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Martin, Maisa, FT, professori emerita
Jyväskylän yliopisto, kieli- ja viestintätieteiden laitos

Mielonen, Riitta, FM, kielenopettaja,
Etelä-Kymenlaakson ammattiopisto

Neittaanmäki, Reeta, FM, projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Ohranen, Sari, FM, projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Räsänen, Anya, Lecturer of English
Aalto University Language Centre

Seilonen, Marja, FT, yliopistonopettaja
Jyväskylän yliopisto

Sipovaara, Karoliina, FM, projektipäällikkö
Opetushallitus

Sivunen, Nina, FT, KM, lehtori
Diakonia-ammattikorkeakoulu

Tarnanen, Mirja, FT, professori
Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos

Tossavainen, Henna, FM, projektitutkija (eläkkeellä)
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Ullakonoja, Riikka, FT, tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Kieli ja viestintätieteiden laitos
Turun yliopisto, Kieli- ja käännöstieteiden laitos

LUKIJALLE

Opetushallituksen hallinnoima yleisten kielitutkintojen (YKI) tutkintojärjestelmä täyttää tänä vuonna 30 vuotta. Kansallinen, alun perin vieraiden kielten kielitaidon arviointiin keskittynyt tutkintojärjestelmä on nykyisin laajasti käytössä kansalliskieliemme arvioinnissa erityisesti Suomen kansalaisuutta haettaessa. YKI onkin osoittanut soveltuvansa moniin eri tarkoituksiin jo tähän mennessä.

Nykyinen hallitusohjelma monine kielitaitoon ja sen arviointiin liittyvine kirjauksineen saattaa tuoda vielä oman lisänsä YKIn käyttötarkoituksiin. Tässä ajassa vaikuttaa korostuvan ajatus, että kielitaito on osa henkilön osaamista ja ammattitaitoa ja että kielitaito tulee usein osoittaa nk. virallisen tutkintojärjestelmän todistuksella. Jos asiaa tarkastellaan yksilön näkökulmasta, onkin varmasti totta, että suomen tai ruotsin kielen taito avaa ovia maahanmuuttajalle, joka haluaa rakentaa elämänsä Suomessa. Kielitaitoa ja sen osoittamista voidaankin pitää tärkeänä etappina kohti suomalaisen yhteiskunnan täysivaltaista jäsenyyttä.

Tämän juhlaulkaisun tavoitteena on tehdä tunnetuksi sekä tänä vuonna 30-vuotiasta YKI-tutkintojärjestelmää että sitä työtä, jota YKI-järjestelmässä näiden vuosien aikana on tehty. Järjestelmä on kehittynyt ja muuttunut vuosien varrella moneen kertaan – ja tulee varmasti edelleenkin kehittymään uudelleeniksi, varsinkin toivottavasti lähitulevaisuudessa toteutettavan digitalisoinnin myötä. Kielitaidon arviointiin liittyvä työ on suhteellisen marginaalista työtä, ja siten järjestelmän ulkopuolisilla ei välttämättä ole kovin paljon tietoa siitä, mitä kaikkea lakisääteisen tutkintojärjestelmän toimintaan ja laadun varmistukseen sisältyy. Järjestelmän sisältöä ja toimintaa pyritään esittelemään kattavasti tämän julkaisun artikkelien avulla, sillä artikkelien kirjoittajat ovat toimijoita YKI-järjestelmän moninaisissa tehtävissä. Julkaisuun on koottu yhteen erilaisia tekstejä, jotta lukija voisi saada laaja-alaisen kuvan siitä, millaista on kielitaidon arviointi, joka pohjautuu lainsäädäntöön, kielitaidon arviointialan tutkimukseen ja eettisiin periaatteisiin.

Toivotan tämän julkaisun lukijoille kiintoisaa lukumatkaa kielitaidon arvioinnin maailmaan!

Helsingissä 15.11.2024

Tarja Leblay
opetusneuvos
Opetushallitus, Tutkintojen ja kieliosaamisen tunnustaminen

OSA I
YHTEISKUNNALLINEN MERKITSEVYYS SEKÄ
KANSAINVÄLINEN YHTEISTYÖ

Mia Halonen
yliopistotutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus
Rikkinäistä suomea -hankkeen vastuullinen johtaja

Suomalaisten kansainvälistymisen edistämisestä Suomen kansalaisuuden portinvartijaksi – YKI ja yhteiskunnan, tutkimuksen ja tutkinnon liitto

Suomi aloittaa ensimmäisenä Euroopassa aikuisten yleiset kielitutkinnot. **Kansalaiset** voivat testauttaa kielitaitonsa **englannissa, saksassa, ruotsissa, ranskassa, venäjässä, espanjassa** sekä suomessa. - - - Muuttuva **työelämä ja Euroopan yhdentymisen** innostavat kansalaisia tavoitteelliseen kielenopiskeluun. - - - Yleisessä kielitutkinnoissa on kolme tutkinnon tasoa. Perustason testi on suunnattu niille, jotka käyttävät **vierasta kieltä** vain satunnaisesti kotimaassa tai ulkomailla. Aloittelija saa ainakin sanakirjan avulla selvän vieraskielisistä viesteistä. Keskitason testeihin kannattaa ilmoittautua, jos joutuu käyttämään vieraita kieliä **jonkin verran töissä**, olematta silti firman asiantuntija Aasiassa. Ylimmän tason testi sopii heille, jotka jo ovat **firman edustajina** ja haluavat ymmärtää kieltä sen tarkkoja vivahteita myöten.

(Irma Stenbäck, Helsingin Sanomat HS 8.9.1994; lihavoinnit Halosen)

Espoolaiset Lidiia Salo, 33, ja Tareque Mahmud, 33, läpäisivät **suomen kielen yleisen kielitutkinnon (YKI)** kokeensa ensimmäisellä yrittämällä. Ei ihme, sillä he olivat opiskelleet ja osasivat suomea. Salo ja Mahmud päättivät kirjoittaa kirjan, jonka avulla muutkin onnistuisivat. – Salo on kotoisin Venäjältä, Volgan varrelta, ja Mahmud Bangladeshistä. – Kirja syntyi yhteisestä havainnosta: YKI-testiin valmistautuvalle ei löydy kootusti tietoa ja selkeitä ohjeita. Näin sai alkunsa lokakuussa julkaistu ilmainen englanninkielinen kirja: *A Step-by-step Guide to Passing the YKI Test* eli suomeksi **"Käsikirja YKI-testin läpäisemiseksi"**. - - - Salo ja Mahmud kertovat tuntevansa useita ihmisiä, jotka **pelkäävät kielikokeeseen menoa**, vaikka osaavat suomea riittävästi. Heidän kirjassaan ei opetetakaan suomea tai kielioppia. - - - **Kirja opettaa pääsemään YKI-testistä läpi.**

(Sannika Michelsson Yle 18.10.2023, Päivitetty 23.10.2023 11:28; lihavoinnit Halosen)

<https://yle.fi/a/74-20055083>

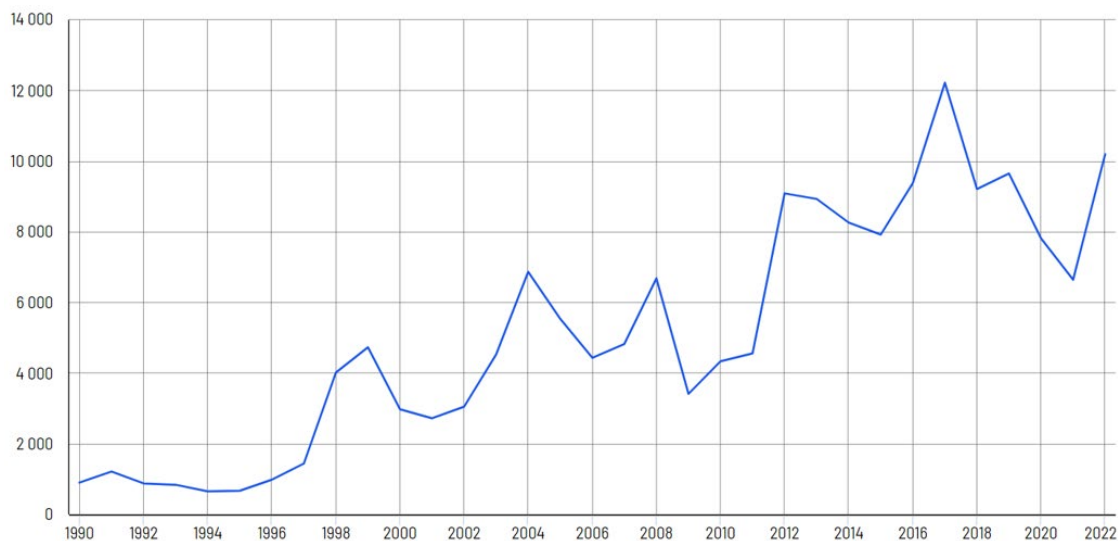
Alun esimerkkikatkelmat YKItä valtamedioissa 30 vuoden ajalta, sen syntymävuodelta 1994 ja vuodelta 2023, kertovat paljon yhtäältä yhteiskunnallisesta muutoksesta Suomessa toisaalta muutoksesta YKI:ssä. Kolmen vuosikymmenen aikana Suomi on monikielistynyt ja -kulttuuristunut erityisesti maahanmuuton myötä niin, että myös YKIn painopiste on vaihtunut alun "työpaikkakielitaidon" mittarista myös kansalaisuuden portinvartijaksi – jopa niin merkittäväksi sellaiseksi, että suomen YKI-testin suorittaneet ovat ryhtyneet opettamaan toisilleen YKI-spesifisiä testitaitoja.

Ensimmäisessä katkelmassa näkyy vielä muuhun Eurooppaan erityisen taloudellisesti suuntautuva Suomi, ja YKIn keskiössä ovat Suomessa vieraat ja tuolloin tärkeimmiksi ajatellut kielet, joiden osaamisen merkitys on esittelyssä sidottu suoraan ja vain työelämään. Suomi on kuitenkin jo tuolloin mainittu yhtenä tutkintokielenä. Toisessa uutiskatkelmassa suomen kielen keskitason testi on jo jutun keskiössä, ja siitä puhutaan yleisesti tunnettuna asiana, jota ei tarvitse erikseen esitellä. Puuttumatta tässä syvemmin siihen, että jälkimmäisessä, lähinnä kirjaa promoavassa artikkelissa esille nostetut "YKI-tehtävät" eivät olleet oikeita YKI-tehtäviä ja että jutussa muuten esitellyt taidot eivät ole YKIn funktionaalisen kielitaitokäsityksen (esim. Ahola 2022, 22, 50) keskiössä, juttu kuitenkin näyttää YKIn merkittävyyden nyky-Suomessa. Se on elintärkeä sen merkittävimmän käyttäjäryhmän, kansalaisuutta varten YKIn suomen keskitason testin suorittavien, elämässä, ja siitä käydään

paljon keskustelua. Suorittajista peräti 80 prosenttia ilmoittaa testin käyttötarkoitukseksi juuri kansalaisuuden hakemisen (Hirvelä 2023).

YKI kulkee käsi kädessä yhteiskunnan kanssa

YKI on vahvasti sidoksissa koko suomalaiseen yhteiskuntaan ja heijastaa sen muutoksia, niin väestörakenteessa, elinkeinoelämän keskiöissä kuin lainsäädännössä ja näissä tapahtuvissa muutoksissa. Sen asema yhteiskunnallisena vaikuttajana liittyy luonnollisesti paitsi kasvaneeseen maahanmuuttoon myös siihen, että sen keskitason testin läpäiseminen näyttönä kielitaidosta on yksi keskeisimmistä kansalaisuusvaatimuksista (Kansalaisuuslaki 359/2003). Tilastokeskuksen kuvio saatujen Suomen kansalaisuuksien määrästä 1990–2022 (kuvio 1; SVT 2023) havainnollistaa hyvin sekä yleisen kasvun että muutokset, jotka vastaavat selvästi tuntemiamme yhteiskunnallisia ja globaaleja muutoksia.

KUVIO 1. SUOMEN KANSALAIKUUDEN SAANEET 1990–2022 (SVT 2023)

Jo ennen YKIn syntyä 1994 kuvion alussa näkyy nousu kansalaisuuksissa ja sen "huippu" 1991 (1 215 kansalaisuutta), mikä kuvaa tuohon ajankohtaan osunutta suurta sotapakolaisuutta Somaliasta, ja kyseiset kansalaisuudet ovatkin mitä todennäköisimmin tämän seurauksena pakolaisstatuksella saatuja kansalaisuuksia. Luonnollisesti nämä kansalaisuudet eivät liity YKIn sinänsä, koska YKIä ei vielä ollutkaan eikä myöskään kielitaitoedellytystä. (Kansalaisuuslaki 358/2003; Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 1163/2004.) Kuitenkin jo nämä ensimmäiset suuremmat maahanmuutot 1990-luvun alussa Somaliasta yhdessä aiempien, määrältään selvästi pienempien chileläisten (1970-luku) ja vietnamlaisien (1980-luku) muuttoaaltojen jälkeen ovat osaltaan olleet vaikuttamassa kansalaisuuslain uudistukseen ja kielitaitoedellytyksen sisällyttämiseen siihen.

Vuoden 1994 jälkeen Suomen kansalaisuuden saaneiden määrä on koko ajan noussut, vaikka nousu onkin ollut epätasaista ja saavuttanut huippuja sellaisten lähtömaiden kansalaisten kohdalla, joissa on muutamia vuosia aiemmin alkanut jokin humanitaarinen kriisi, tyypillisimmin sisällis- tai hyökkäyssota. 1990-luvun lopun ja 2000-luvun huipuissa näkyvät entisen Jugoslavian hajoamista seuranneet sodat ja vuoden 2017 piikissä (12 219) jo 2011 alkaneen ns. Arabikevään kansannousut ja molempien seurauksena syntyneiden humanitaaristen kriisien jäljet. (SVT 2023.) YKIn keskitason suomen kielen tutkinnoissa näkyy odotuksenmukaisesti samanlainen suuren nousun kuva. Kun kuvaa tarkastellaan Hirvelän (2023) tapaan kansalaisuuksittain ja ensikielittain, nähdään vielä

yleiskuvaa selvemmin, miten alueelliset globaalit tapahtumat vaikuttavat YK:ssä. Esimerkiksi vuonna 2017 juuri arabiankielisten – joita suurin osa Pohjois-Afrikan kansannousujen seurauksia paenneista oli – määrä ohittaa siihen saakka aina suurimman ryhmän muodostaneet venäjänkieliset testin suorittajat.

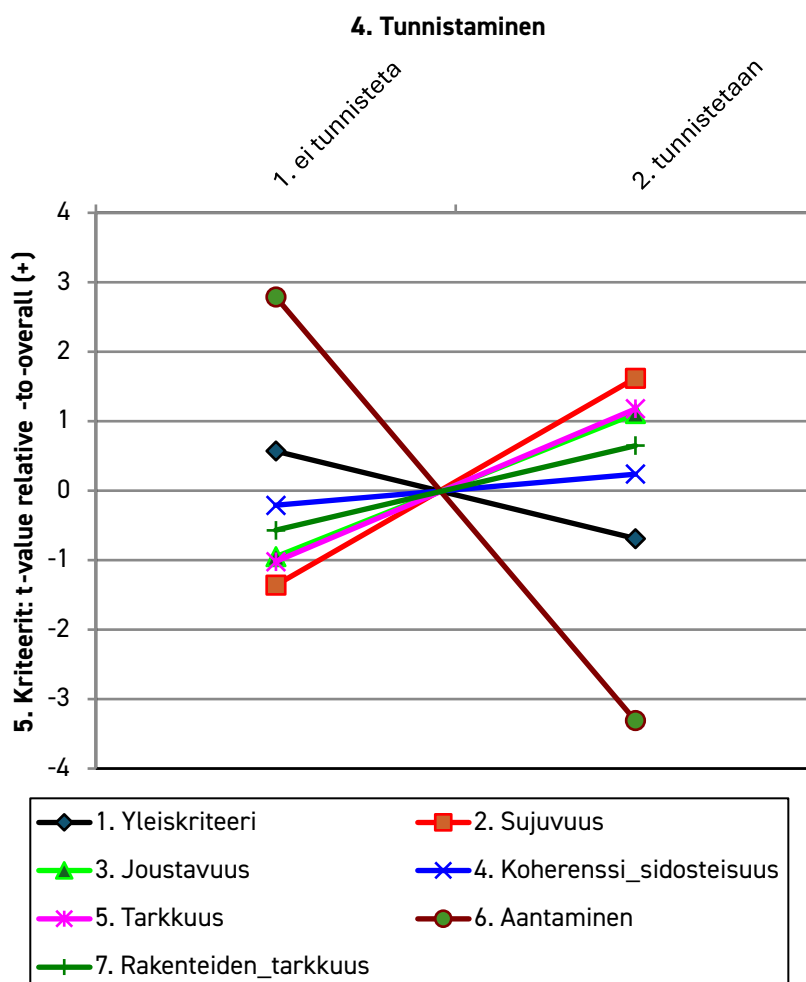
On tietysti luonnollista ja odotuksenmukaista, että maailman tila ja sen muutokset näkyvät tilastoissa-kin, ja olennaisempaa on se, mitä näistä muutoksista on seurannut, myös YK:lle ja sen tutkimukselle. Koska muuttoliikkeet ovat kautta historian kaikkialle maailmassa aiheuttaneet paitsi faktisia muutoksia väestörakenteissa myös erityisen tunnepitoista asenteellisuutta ja ruokkinut tai synnyttänyt stereotyyppioita erilaisista ihmisryhmistä, oli tärkeää tuoda tämä näkökulma myös YKI-tutkimukseen.

Tutkimuksen suuntaaminen kohti vaikeasti tutkittavia mahdollisia asenteita ja arvioinnin vinoumia – rikkinäistä suomea -hankkeen lähtökohtia

Ihmisen tekemä arviointi on aina jonkinasteisesti subjektiivista ja siten vaihtelee paitsi arvioijien henkilökohtaisten, esimerkiksi temperamenttiin liittyvien pysyvien ominaisuuksien, myös esimerkiksi heidän kielitaitokäsityksensä, koulutuksensa ja kokemuksensa mukaan. (Ks. esim. Ahola 2022; Neittaanmäki & Lamprianou 2024.) Aiempi tutkimus kielitaidon arvioinnista maailmalla oli kuitenkin jo vuosikymmenet osoittanut, että arviointiin vaikuttavat myös täysin kielenulkoiset, asenteisiin ja stereotyyppioihin liittyvät tekijät. (Ks. esim. Brennan & Brennan 1981; Cargile 1997; Lindemann 2005; Kang & Rubin 2009.) Lisäksi valitettavasti tiedämme Suomen olevan yleiseurooppalaisten tutkimusten (esim. EU-MIDIS 2009, 2018) mukaan erityisen rasistinen ja syrjivä maa. Tiedämme tutkimuksen valossa myös, että ihmiset arvioivat toisiaan paitsi omasta myös ns. ”toisten puolesta” eli voivat perustaa arvionsa siihen, mitä olettavat muiden kielitaidosta ajattelevan tai siitä päättävän (Suomen kontekstissa ks. Kokkonen 2007). Tähän toisten näkökulman huomioon ottamiseen ohjaavat vähintään implisiittisesti myös YK:n arviointikriteerit yleisellä kuvauksella ”tulee ymmärretyksi”. Kaiken tämän tiedon valossa oli tärkeää ottaa YK:n jo laajaan tutkimuskenttään mukaan hankalasti tutkittavat mahdolliset asenteet ja niiden mahdollinen vaikutus YKI-arviointiin.

Tältä pohjalta syntyi Suomen Akatemian rahoittama (2018–2024) hanke *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana*. Hankkeessa lähdettiin siis liikkeelle yhtäältä jo pitkän asenteisiin kohdistuneen arvioinnin tutkimusperinteen varassa toisaalta suomalaisen yhteiskunnan erityispiirteiden ohjaamana. Jälkimmäisen varassa tutkimuksen keskiöön valittiin sellaiset YK:n suorittajaryhmät, jota kohtaan Suomessa yleisesti kohdistuu pääasiassa kielteisiä asenteita ja stereotyyppioita. Näitä olivat edellä jo mainittujen arabiankielisten lisäksi thain-, viron-, venäjän- ja suomenruotsinkieliset. (Hankkeen yleisestä asetelmasta ja tuloksista ks. Halonen ym. 2024 ja Honko & Huhta tässä teoksessa.) Tällainen asetelma rakennettiin tietoisesti siksi, että jos YKI-arvioinnissa olisi yleistä, kielitaitoon liittymätöntä vinoumaa, se näkyisi mitä todennäköisimmin juuri näiden ryhmien arvioinnissa.

Ollessamme hankkeen loppuvaiheessa/lopussa voimme varmuudella sanoa, että jonkinasteista vinoumaa ryhmiin liittyy, sillä kun suorittaja tunnistetaan oikein näiden ryhmien puhujiksi, he saavat erilaisia arvioita kuin silloin, kun heitä ei tunnisteta. Tämä näkyy erityisen selvästi kuviossa 2 ja siinä erityisesti ääntämisen ja osin myös sujuvuuden arvioinneissa: tunnistettaessa suorittajat saivat ääntämisestään tilastollisesti merkitsevästi alempia arvioita (alle -2) kuin silloin kun heitä ei tunnistettu. Sujuvuuden osalta tendenssi oli toisin päin; arviot siitä nousivat, kun suorittajan ensikieli tunnistettiin, lähelle tilastollisesti merkitsevää. Muutkin kriteerittäiset arviot reagoivat tunnistamiseen, mutteivät yhtä selvästi.

KUVIO 2. L1-TUNNISTAMISEN JA KRITERIEN YHTEISVAIKUTUS KIELIT AidON ARVIOINTIIN ARVIOINTIKRITEREITÄIN

Ääntämisellä ja sujuvuudella näyttääkin olevan jonkinlainen riippuvuussuhde, mikä on jo sinänsä kiinnostavaa. Ääntämisen ja sujuvuuden arviointia ja niiden välistä suhdetta on hankkeessa tutkinut tarkemmin Ullakonoja (esim. 2024). Hankkeen tutkimus onkin tuottanut paljon yleistä tietoa eri kriteerien ja kielitaidon osien merkityksestä ja suhteesta toisiinsa.

Olennaista lähtökohtamme kannalta on kuitenkin se, että kuvio ja sen taustalla oleva tulos näyttävät selvästi hankkeen perushypoteesin olleen aiheellinen. Osoitimme siis, että eri puhujaryhmiin – silloin kuin ne tunnistetaan – voidaan myös YKIn kaltaisessa meritoituneessa tutkintojärjestelmässä suhtautua eri tavoin, mistä voi seurata arvioinnin vinoumia (ks. Ahola 2020), mutta silloinkin tietysti ongelmallisia. Se on erittäin merkittävä tulos, johon YKI-koulutuksessa on myös jo tartuttu. Toki hankedatamekin arvioinneissa on useita muitakin arviointiin vaikuttavia tekijöitä kuin asenteet ja suhtautuminen puhujaryhmiin, ja kokonaiskuva arvioinnista on todellista tilannetta kuvaavasti moninainen ja monimutkainen.

Olennaista, myös tämän hankkeen näyttämänä, on, että YKI on aina perustunut ja perustanut tutkimukselle. Koko järjestelmä kouluttajineen, tehtävien laatijoineen ja arvioijineen on ollut valmis antautumaan myös hankkeemme kaltaiselle, arvioinnin hyvin sensitiiviisiin puoliin keskittyvälle tutkimukselle, jossa uhkana voisi olla paljastua asenteelliseksi. Edellä jo mainitun lisäksi voi kuitenkin yleisesti sanoa, että ensinnäkin arvioijat ovat aika tietoisia asenteistaan ja mahdollisista arviointivinoumistaan, minkä tiedon valossa he näyttävät osaavan myös oikaista niitä lopullisessa arviossaan suorittajien

tasosta. Lisäksi on tärkeä huomata, tässäkin (ks. myös Halonen ym. 2024), että tutkimus ei kerro suoraan tai anna täydellistä kuvaa todellisesta YKI-arvioinnista, vaikka se arvokasta tietoa tuottaa. On osoittautunut, että arvioijat ja koko tutkintojärjestelmä ovat valmiita oppimaan ja kehittymään karttuvan tutkimustiedon ohjaamina, mikä on varma ja ainoa tae järjestelmän laadun säilymisestä.

Kirjallisuus

Ahola, S. 2020. Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä thainkieliseksi tunnistettujen suomenoppijoiden suullisesta kielitaidosta. *Puhe ja kieli*, 40 (4), 203–224.

Ahola, S. 2022. Rimaa hipoen selviää tilanteesta – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidosta ja arvioinnista Jyväskylässä: Jyväskylän yliopisto.

Brennan, E. & Brennan, J. S. 1981. Measurements of accent and attitude toward Mexican-American speech. *Journal of Psycholinguistic Research*, 10, 487–501.

Cargile, A. C. 1997. Attitudes toward Chinese-accented speech: An investigation in two contexts. *Journal of Language and Social Psychology*, 16 (4), 434–443.

EU-MIDIS 2009. European Union Minorities and Discrimination Survey. Main Results Report. Luxembourg: Publications office of the European Union.

EU-MIDIS 2018. Second European Union Minorities and Discrimination Survey. Being Black in the EU. Luxembourg: Publications office of the European Union.

Halonen, M., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S., & Ullakonoja, R. 2024. Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa T. A. Renvik, T. A., & M. Säävälä (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023*. Työ- ja elinkeinoministeriö.

Kang, O. & Rubin, D. 2009. Reverse linguistic stereotyping: Measuring the effect of listener expectations on speech evaluation. *Journal of Language and Social Psychology*, 28 (4), 441–456.

Kokkonen, M. 2007. Vaatimuksena sujuva suomi. *Virittäjä*, 111 (2), 253–261.

Lindemann, S. 2005. Who speaks 'broken English'? US undergraduates' perceptions of non-native English. *International Journal of Applied Linguistics*, 15 (2), 187–212.

Neittaanmäki, R. & Lamprianou, I. 2024. All types of experience are equal, but some are more equal: The effect of different types of experience on rater severity and rater consistency. *Language Testing*.

Ullakonoja, R. 2024. Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa. Teoksessa M. Toivola, P. Lintunen, L. Heikkola (toim.), *Puheen tutkimuksen uusia suuntia – Aineistona vapaasti tuotettu puhe*. New directions in speech research – freely produced speech as data. *AFinLA-teema* 17.

Verkkoaineistot

Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta* 14(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>

Kansalaisuuslaki 359/2003. Annettu Helsingissä 16.5.2003. Haettu 30.4.2024 osoitteesta <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030359>.

Michelsson, S. 2023. Maahanmuuttaja osasi neljä vuotta sanoa vain "kiitos" – sitten hän keksi, kuinka suomen kielen voi oppia vuodessa. *Yle* 18.10.2023, Päivitetty 23.10.2023. Saatavilla: <https://yle.fi/a/74-20055083>

Stenbäck, I. 1994. Aikuisten kielitutkinnot alkavat koko maassa. Suomi sai ensimmäisenä testit valmiiksi. *Helsingin Sanomat* 8.9.1994. Haettu 29.4.2024. Saatavilla HS:n verkkoarkistosta *Aika*

SVT = Suomen Virallinen Tilasto 2023. Suomen kansalaisuuden saamiset 1990–2022. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu 29.4.2024. Saatavilla osoitteesta <https://stat.fi/tilasto/dokumentaatio/kans>

Tilastokeskus Suomen kansalaisuuden saamiset 1990–2022 edellisen kansalaisuuden mukaan, viitattu 29.4.2024. Saatavilla osoitteesta https://pxdata.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin_kans/statfin_kans_pxt_1113.px

Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 1163/2004. Annettu Helsingissä 16.12.2004. Haettu 30-4-2024 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041163>.

Mari Honko
tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Mirja Tarnanen
professori
Jyväskylän yliopisto, Opettajankoulutuslaitos

Henna Tossavainen
projektitutkija, eläkkeellä
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Marita Härmälä
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Sari Ohranen
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Maisa Martin
professori emerita
Jyväskylän yliopisto, Kieli- ja viestintätieteiden laitos

Ari Huhta
professori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Kansainvälinen yhteistyö tukemassa yleisten kielitutkintojen kehittämistä

Laadukas testijärjestelmä rakentuu yhteistyölle

Yleiset kielitutkinnot on kansallinen arviointijärjestelmä, joka perustuu lakiin (Laki yleisistä kielitutkinnoista 964/2004) ja asetukseen (Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 1366/2022). Se on kehitetty suomalaisen yhteiskunnan tarpeisiin, ja sen tutkintoja säädellään, hallinnoidaan ja toteutetaan Suomessa. Kielitaidon arvioinnin toteuttaminen laadukkaasti ja eettisesti edellyttää kuitenkin sitä, että tutkintoja ei toteuteta pelkästään kansallisista lähtökohdista.

Luotettava, laadukas ja eettisesti kestävä testiarviointi on tutkimusperustaista ja perustuu uskottavaan näyttöön arvioinnin toimivuudesta – olipa sitten kyse testitehtävien laadinnasta, niiden toimivuudesta, arvioijien toiminnasta tai testitulosten tulkinnasta (myös Ahola ym. tässä teoksessa). Tällaista tietoa puolestaan ei ole mahdollista eikä järkevääkään tuottaa erikseen jokaisessa testijärjestelmässä tai edes maa- tai kielikohtaisesti, vaan on seurattava laajalti alan tutkimus- ja kehitystyötä ja tehtävä yhteistyötä alan asiantuntijaverkostojen kanssa myös kansainvälisesti.

Virallisissa tutkintojärjestelmissä on lisäksi tärkeää, että niiden toimintaa arvioidaan jatkuvasti ja että esimerkiksi testien sisältöjä, arviointiprosessia ja arvioijien koulutusta muutetaan tarvittaessa esille nousseiden kehittämistarpeiden mukaan. Tärkeintä on, että paikallisesti ja järjestelmän sisällä tehdään kaikki mahdollinen laadukkaan ja eettisen toiminnan varmistamiseksi. Yleisissä kielitutkinnoissa tämä tarkoittaa esimerkiksi lainsäädännön noudattamista, monenlaista sisäistä neuvonpitoa ja valvontaa sekä kiinteää yhteistyötä tutkintojärjestelmän eri toimijoiden kesken: Opetushallitus tutkintojärjestelmän hallinnoijana, Opetushallituksen sopimuskumppani Jyväskylän yliopiston

Soveltavan kielentutkimuksen keskus tutkintojen tuottajana, kielitutkintotoimikunta lakisääteisenä tutkintoasioita käsittelevänä elimenä ja eri puolilla Suomea sijaitsevat sopimussuhteiset oppilaitokset tutkinnon järjestäjinä.

Pelkästään paikallisista lähtökohdista ponnistavaan arviointiin ja oman toiminnan reflektointiin kuitenkin sisältyy riski esimerkiksi siitä, että laaduntarkkailuun syntyy katvealueita. Sen vuoksi useat testijärjestelmät, myös YKI, ovat toiminnassaan sitoutuneet kansainvälisiin arviointia ohjaaviin periaatteisiin ja näiden toteuttamista valvovaan ulkoiseen arviointiin. Tällaisia ovat esimerkiksi kansainvälisten arviointijärjestöjen ALTE (Association of Language Testers in Europe, www.alte.org), EALTA (European Association for Language Testing and Assessment, www.ealta.eu.org) ja ILTA (International Language Testing Association, www.iltaonline.com) eettiset koodistot sekä ALTE:n vähimmäisstandardit (ALTE 2024). Näin tehdään, koska ajatellaan, että yhteistyö ja järjestelmän avaaminen ulkopuoliselle arvioinnille voi olennaisesti auttaa parantamaan järjestelmän laatua ja uskottavuutta sekä vähentää riskejä ja siksi myös lisätä kielitutkintoon osallistuvien turvaa arvioinnissa.

Nämä ovat syitä, joiden vuoksi myös yleisissä kielitutkinnoissa on alusta saakka hyödynnetty sekä kansallista että kansainvälistä yhteistyötä muun muassa jakamalla arviointiosaamista arviointialan tutkijoiden ja muiden testijärjestelmien asiantuntijoiden kanssa ja vertaamalla omia käytänteitä muualla hyväksi havaittuihin tapoihin toteuttaa arviointia. Keskeisen osan tätä perinnettä muodostaa eurooppalainen kielitaidon arvioijien järjestö ALTE työryhmineen. Tässä artikkelissa kerromme ALTE:n merkityksestä yleisille kielitutkinnoille aloittaen sen syntyvuosista ja kerien kertomusta vähitellen kohti kolmikymmppisen yhteiselön tuoreimpia kuulumisia.

ALTEen liittyminen on uudistanut yleisiä kielitutkintoja

Yleiset kielitutkinnot suunniteltiin 1990-luvun alkuvuosina, jolloin kommunikatiivisen kielitaidon opetuksen ja arvioinnin käytänteitä tietoisesti pyrittiin Suomessa vahvistamaan ja vakiinnuttamaan. Keskeinen osa tätä kehittämistyötä oli ALTE:n jäseneksi liittyminen 1990-luvun puolivälissä. Koska ALTE:n jäsenenä ovat vain kunkin maan oman kielen/kielten tutkinnot, Maisa Martin lähetettiin suomi toisena kielenä -alan edustajana Frankfurtin kokoukseen 24.–26.4.1996. Yleisten kielitutkintojen esitelytilaisuutta valmisteltiin yhdessä Ari Huhdan kanssa. Suomen kanssa samaan aikaan oli ALTE:n pyrkimässä Norja, jonka edustajan kanssa sitten istuttiin käytävällä jännittämässä kokouksen päätöstä jäsenyydestä. Jo 1990-luvun lopussa Jyväskylässä järjestettiin myös Suomen ensimmäinen ALTE-tapaaminen. Tarkemmin yleisten kielitutkintojen syntyprosessista ja alkuvuosien kehittämistyöstä voi lukea esimerkiksi Ari Huhdan artikkelista Yleiset kielitutkinnot kansainvälisessä testauskentässä, joka julkaistiin edellisessä YKIn juhlaulkaisussa vuonna 2014.

Yleisten kielitutkintojen arviointikriteerit, kuten hyvin monien muidenkin eurooppalaisten testijärjestelmien kriteerit, perustuvat eurooppalaiseen viitekehykseen (EVK, Euroopan neuvosto 2001). Jo ennen viitekehyksen ilmestymistäkin YKIn toimijat olivat mukana sitä tekemässä, ja kuvainehtotuksia kierrätettiin alan toimijoilla kommentoitavina. Tässä työssä mukana oli Suomesta myös suomi toisena kielenä -alan professorina jo 1990-luvun puolivälissä aloittanut Maisa Martin. Alun perin YKI lanseerattiin 9-portaisena testijärjestelmänä. Tasojen määrä perustui vuonna 1989 julkaistuun English-Speaking Unionin (ESU; Carroll & West 1989) 9-portaiseen kuvausasteikkoon, jonka avulla ESU määritteli englannin kielen osaamistasoja ja vertaili erilaisten englannin testien vaativuutta.

Kun eurooppalaisen viitekehyksen 6-portainen asteikko alkoi yleistyä kielitaidon tasojen kuvauksena sen alustavan version julkaisemisen jälkeen vuonna 1997, monet kielitutkinnot alkoivat siirtyä käyttämään EVK-tasoja tai ainakin linkittivät omat asteikkonsa EVK-asteikkoon. Niin myös YKI siirtyi vuonna 2002 viitekehyksen 6-portaiseen järjestelmään. Asiaan vaikutti vahvasti se, että monet YKIn

keskeiset henkilöt olivat tuohon aikaan mukana kansainvälisessä DIALANG-hankkeessa, jota Solki koordinoi sen alkuvaiheissa ja jossa kehitettiin EVK-asteikkoon kytkettyjä kielitestejä. Tarvittava osaaminen tutkimusperustaiseen asteikkomuutokseen oli siis olemassa.

2000-luvun alussa viitekehyksen kuvaimia käännettiin paikallisissa työryhmissä ja samalla käytiin myös paljon keskustelua niiden sovittamiseksi testiarvioinnin tarpeisiin eri järjestelmissä. Suomessa tätä työtä tehtiin kielitaidon arvioinnin kansainvälisesti arvostetun asiantuntijan, Sauli Takalan (1941–2017), johdolla. Eurooppalainen yhteistyö ALTEssa mahdollisti sen, että taitotasosteikoista eri maissa tehtyjä tulkintoja voitiin vertailla. Tämä oli tärkeää toimintaa, sillä sanalliset taitokuvaukset koettiin etenkin alkuun vaikeasti hahmottuvina, ja ne olivat siksi monenlaisen spekulatiion kohteena. Muun muassa vaatimuksista eri taitotasolle esiintyi eri maissa aluksi hyvinkin erilaisia tulkintoja, ja joissain maissa esimerkiksi vaatimustaso edistyneen kielenkäyttäjän taitotasolle C1 näyttäytyi muihin verrattuna suhteettoman lempeänä. ALTE-yhteistyö vahvisti viitekehyksen käyttöönottoa ja eri maiden tulkinnat kehyksestä lähestyivät toisiaan tapaamisten työryhmissä 1990-luvulla.

2000-luvulla lisävahvistusta viitekehyksestä saatiin myös LTRC:n Cambridgen 2010 konferenssin yhteydessä järjestetyssä seminaarissa, jota veti viitekehyksen isänä pidetty, Euroopan neuvoston nykykielten edesmennyt johtaja John Trim (1924–2013). Viitekehyksen toinen kehittäjä, Brian North, on osallistunut ALTE:n tapaamisiin esimerkiksi vuosien 2016 (Tukholma), 2022 (Praha) ja 2023 (Rooma) ALTE-konferensseissa, joissa mukana on ollut myös YKIn asiantuntijoita. Jo tätä ennen YKIn asiantuntijoita oli mukana järjestämässä ALTE:n Helsingin konferenssia, joka toteutettiin loppuvuodesta 2016. Näistä tapaamisista saadun opin kautta viitekehyksen alkuperäisten kirjoittajien tulkinnat ovat näkyneet suoraan yleisten kielitutkintojen toiminnassa, kuvainten lisäksi esimerkiksi standard setting -toiminnassa (myös Ahola ym. tässä julkaisussa). Yleisten kielitutkintojen asiantuntijoita on niin ikään ollut mukana kirjoittamassa Euroopan neuvoston julkaisemaa ohjeistusta eurooppalaisen viitekehyksen käytöstä kielitaidon arvioinnissa (Euroopan neuvosto 2008; 2011).

Keskustelu arviointikriteereistä on edelleen tärkeää, sillä viitekehyksen painoarvo eurooppalaisen kielikoulutuksen ja kielitaidon arvioinnin tiennäyttäjänä on yhä voimistunut muun muassa kieli- ja koulutuspoliittisen ohjailun tuloksena. Eurooppalaisen viitekehyksen täydennysosa (Euroopan neuvosto 2020 [2018]) on nostanut esille tarpeen kriteerien päivittämisestä, mihin on tartuttu myös yleisissä kielitutkinnoissa. ALTEssa kriteereitä koskevaa keskustelua käydään etenkin viitekehykseen suuntautuneessa työryhmässä (CEFR SIG). Viitekehyksen laaja-alaisemmat vaikutukset esimerkiksi koulutus- ja maahanmuuttopolitiikkaan Euroopassa puolestaan ovat olleet keskustelun ja useiden selvitysten kohteena maahanmuuton kielikysymyksiin perehtyneessä työryhmässä (LAMI SIG).

Ensimmäinen auditointi

Jo vuonna 1994 ALTE:n jäsenet tunnistivat tarpeen laatia yhteiset laatustandardit testijärjestelmille ja tehdä päätöksen virallisesta toimintaohjeistosta niiden luomiseksi. Laatutyössä tavoitteena oli määrittellä ne standardit, joihin nykyiset ja tulevat jäsenet yksimielisesti pyrkisivät tutkintojensa laatimisessa ja jotka informoisivat tutkintojen käyttäjiä siitä, mitä he voivat tutkinnoilta odottaa. Pelkät dokumentoidut laatustandardit eivät riittä, jos emme tiedä, miten ne toteutuvat käytännössä. ALTE käynnistikin kaikkien jäsenmaidensa testijärjestelmien auditoinnin vuosina 2006–2007. Auditoinnin tarkoituksena oli varmistaa, että ALTE:n jäsenmaiden testijärjestelmät pyrkivät yhtenäisiin laatu- ja asiantuntijaosaamisen standardeihin ja että auditoinnin läpäiseminen hyväksytysti on merkki laadukkaasta testijärjestelmästä myös ulkopuolisille tahoille.

Auditointi perustui seitsemääntoista laatua osoittavaan standardiin, jotka tuolloin olivat 1) testijärjestelmän teoreettinen viitekehys, 2) testin käyttötarkoitus, 3) testien laatiminen, 4) vastaavuus

eri testiversioiden välillä, 5) testijärjestelmän suhde muihin viitekehyksiin (YKIn kohdalla eurooppalaiseen viitekehukseen), 6) testijärjestäjien valinta, 7) aineiston tietoturvallinen säilyttäminen, 8) päivystys ja tukipalvelut testipäivinä, 9) testitulosten ja -todistusten tietoturvaluus, 10) testin suorittajien erityisjärjestelyt, 11) testisuoritusten arviointi, 12) arvioinnin yhden- ja johdonmukaisuus, 13) testiin osallistuvien taustamuuttujien huomioiminen, 14) osiokohtainen data, 15) testitulosten viestiminen testin suorittajille, 16) sidosryhmien informointi ja 17) testitulosten tulkinta. Auditoinnin läpäisy edellytti, että testijärjestelmä saa jokaisesta standardista hyväksytyyn (*satisfactory*) arvion. Auditoiduille toimitettiin aineisto jokaisesta 17 standardista. Aineisto koostui testijärjestelmän toimintaa ohjaavista dokumenteista, kuten laadintaohjeista, testiin tulijan ohjeista, auditointia varten laadituista dokumenteista toimintojen kuvaamiseksi sekä aineistoesimerkeistä.

ALTE koulutti auditoinnissa toimivat asiantuntijat sekä järjesti työpajoja jäsenilleen auditoinnin merkityksestä ja toteutuksesta. Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason testi auditointiin vuonna 2007. YKIn auditointia veti Mirja Tarnanen ja auditoinnissa toimi Dr Gabriella Kecker TestDaF-Instituutista Saksasta, jossa hän toimi auditoinnin aikaan varajohtajana ja vastasi saksan kielen testijärjestelmän kehittämisestä. Keckerille toimitettiin keväällä 2007 huolellisesti laadittu auditointiaineisto. Hän tutustui aineistoon ja teki sen pohjalta lisäkysymyksiä, joihin vastatettiin lisäselvennyksin. Hän teki myös auditointivierailun Soveltavan kielitutkimuksen keskuksen syyskuussa 2007. Vierailunsa aikana hän tutustui yleisten kielitutkintojen hallintoihin ja tuottamiseen liittyviin toimintoihin sekä tiloihin, joissa tutkintopapereita käsiteltiin ja säilytettiin, ja keskusteli työntekijöiden kanssa. Auditointiin osallistui myös opetusneuvos Tarja Leblay Opetushallituksesta.

Auditoinnin lopputuloksena YKI sai kolmesta toista standardista hyväksytyt ja neljästä standardista arvion mahdollista parantaa (*opportunity for improvement*). Parantamiseksi suositeltiin kiinnittämään enemmän huomiota testitehtävien vaikeustasoa määrittäviin ominaisuuksiin sekä pistetulojen asettamiseen. Lisäksi suositeltiin soveltamaan testitehtävien analyysissä Raschin mallia ja sellaisia tilastollisia menetelmiä, jotka varmistavat, että eri aikoina käytetyt testiversiot ovat keskenään vertailukelpoisia.

Auditoinnin tulosta voi pitää hyvänä, informatiivisena ja oikealla tavalla toimintaa ohjaavana. Auditointi osoitti, että pitkäjänteinen ja testijärjestelmän eri vaiheineen huomioiva kehittämistyö oli ollut alusta lähtien oikeansuuntaista ja laadukasta. Auditoinnista saatiin erittäin monipuolinen palaute, joka osoitti eri sidosryhmille, että YKItä saavat todistukset ovat luotettava näyttö kielitaidosta. Auditointitulokset kannusti ottamaan haasteen vastaan tilastoanalyysien kehittämiseksi, minkä seurauksena YKIssä siirryttiin Raschin analyysiin (*Item response theory, IRT*). Käytännössä tämä tarkoitti osiopankin rakentamista testitehtävistä sekä arvioinnin yhden- ja johdonmukaisuuden perustamista tilastolliseen näyttöön ja palautepohjaiseen arvioijien ohjaamiseen. YKIn palkattiin myös yksi tilastoasiantuntija lisää. Tätä muutosta, siitä kertynyttä asiantuntijuutta ja todistusten perustamista IRT-menetelmiin tällaisin prosessein voi pitää Suomessa ainutlaatuisina edelleen.

Yhteistyötä auditoinneissa ALTE:n kanssa tehtiin hiukan myös toiseen suuntaan, sillä vuonna 2007 ALTE pyysi Ari Huhtaa (joka oli aiemmin osallistunut auditointikoulutukseen) auditamaan latvian kielen virallisen tutkinnon. Auditointi noudatti samoja periaatteita kuin YKIn auditointi, ja siihen kuului tutkintomateriaalien ja niiden englanninkielisten kuvausten analysointia ja vierailu Latvian Naturalization Boardin luona Riassa loppuvuodesta 2007 sekä auditointiraportin laatiminen.

Auditoinnit etenevät

Toisen kerran auditointi järjestettiin vuonna 2013. Tuolloin loppuraportissa nousi esille muutamia kehittämistarpeita. Standard setting (tehtäväosioiden taitotasolle asettaminen, testin pisterajojen määrittäminen suhteessa kielitaidon kehittymistä kuvaavaan asteikkoon) ensinnäkin oli vielä alkuvaiheessa, ja auditoija korosti, että sitä on jatkettava systemaattisesti. Lisäksi auditoija painotti, että testin järjestäjät tarvitsevat ohjausta, koulutusta ja tukea, mikä on tärkeä huomioida järjestäjyhteistyöstä vastaavien henkilöiden resurssoinnissa.

Kolmas ja toistaiseksi viimeisin auditointi toteutettiin vuonna 2020, jolloin prosessia YKlissä veti kielentutkija Sari Ohranen ja auditoijana toimi tutkimusjohtaja Jane Lloyd (Cambridge Assessment). Auditoija korosti, että taustatieto on tärkeä osa tutkinnon laadunvarmistusta, jotta esim. osallistujajoukon muutoksista saadaan riittävästi tietoa. Olisikin tärkeää, että taustatietokyselyä saadaan kehitettyä ja sen vastausprosenttia nostettua. Auditoija painotti erityisesti osallistujilta saatavaa tietoa todistuksen käyttötarkoituksesta, jotta voidaan edelleen varmistua siitä, mihin kaikkeen todistusta käytetään. Hän ehdotti myös, että ainakin tämä tieto kerättäisiin pakollisena (mutta mielellään myös muita taustatietoja). Lisäksi auditoija toivoi, että standard settingiä tehtäisiin paitsi ymmärtämisen taitoihin, myös tuottamisen taitoihin.

Auditoinnit ovat siis jo lähes kahden vuosikymmenen ajan tukeneet yleisten kielitutkintojen laadunvarmistusta ja kehittämistä. Auditointiprosessi ei ole läpihuutojuttu, vaan edellyttää auditoitavalta järjestelmältä sitoutumista ja yhteistyökykyä ja auditoijalta perehtymistä eri maiden ja järjestelmien käytänteisiin. Väärinkäsityksiltäkään ei aina ole vältytty, sillä testijärjestelmissä ja niiden yhteiskunnallisessa kehityksessä sekä arvioinnin tavoitteissa on eroja, jotka voivat olla auditoijallekin uusia. Järjestelmään tutustuminen kattavan dokumentaation ja monivaiheisen keskustelun avulla on kuitenkin selvittänyt nämä tilanteet ja auttanut myös YKIn asiantuntijoita tarkastelemaan omaa testijärjestelmää ulkopuolisin silmin. Auditointien lopputulemana eurooppalainen kielitaidon testiarvioinnin laatuleima, ALTE:n Q-merkki, on saavutettu suomen kielen keskitason tutkinnolle jo kolmesti.

Auditoinnin kautta on saatu välineitä myös muun kuin yleisiä kielitutkintoja suoraan koskevan arviointitoiminnan kehittämiseen Suomessa. Muutama vuosi sitten ALTE:n auditointikriteerejä esimerkiksi hyödynnettiin osana kansallista auditointia, kun yleisten kielitutkintojen asiantuntijat arvioivat Opetushallituksen auktorisoidun kääntäjän tutkintoa.

Tulevia auditointeja yleisissä kielitutkinnoissa ei vielä tämän artikkelin kirjoittamisen aikaan ole tiedossa. Auditoinnin sisältöihin on kuitenkin luvassa muutoksia, sillä vuonna 2023 hyväksyttiin ja kuluvan vuoden alusta astui voimaan uusi, kahdeksastoista laatustandardi MS 18, joka koskee arvioinnin eettisyyttä ja vastuullisuutta:

You take action when test scores are interpreted and used for a purpose that violates the best interest of test-takers. MS 18 (ALTE 2024, 1)

Tämän standardin mukaan testijärjestelmien vastuullisuus ei rajoitu sen omaan toimintaan vaan ulottuu myös järjestelmässä tuotetun arviointitiedon käyttöön. Standardi velvoittaa testiarvioinnin järjestäjiä puuttumaan sellaisiin mahdollisiin väärinkäytöksiin arviointitiedon käytössä, jotka vahingoittavat testiarviointiin osallistujia. Samaan aikaan uuden standardin käyttöön ottamisen kanssa perustettiin myös kaikille ALTE:n jäsenille avoin keskusteluryhmä, joka käsittelee arvioinnin eettisyyttä ja vastuullisuutta sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen näkökulmasta (Social Justice Discussion Group). YKIn asiantuntijoita on mukana myös tässä keskusteluryhmässä, mikä on tärkeää, sillä nykyisen Q-merkin umpeuduttua vuoden 2025 lopussa MS 18 tulee sisältymään myös yleisten kielitutkintojen auditointiin.

Yhteistyössä muiden eurooppalaisten arviointiosaajien kanssa

Monet arvioinnin huippuosaajat ovat tulleet YKIn asiantuntijoille tutuiksi arviointialan kansainvälisissä konferensseissa ja myös ALTE:n tapaamisissa. Osaamista on vaihdettu puolin ja toisin, ja syntyneiden verkostojen kautta on päästy tutustumaan arviointijärjestelmien toimintaan ja myös esimerkiksi niiden tiukkoihin turvajärjestelyihin muissa maissa, kuten Isonsa-Britanniassa Cambridgen yliopistossa.

Suomi ei suinkaan ole ollut vain saamapuolella, vaan myös solkilaisten asiantuntemusta on hyödynnetty monenlaisissa projekteissa. ALTE:n lisäksi YKIläisiä on ollut pyynnöstä antamassa apua muiden maiden arviointijärjestelmien laadunvalvontaan. Itävallassa esimerkiksi on useina vuosina ollut YKIn asiantuntija asettamassa englannin kielen ylioppilaskokeen kirjoittamisen ja tekstintyöskentelyn tehtäviä taitotasoille. Näissä yhteisissä tapaamisissa on tarjoutunut myös paikkoja neuvotella kielikäytöstä – esim. siitä, kuinka käsitykset hyvästä ja taidokkaasta kielenkäytöstä voivat eri kieliympäristöissä ja kulttuureissa erota toisistaan.

Yhteistyötä on tehty erityisesti pohjoismaisten testijärjestelmien kanssa, joiden toimintaa ohjaa samankaltainen yhteiskunnallinen tilanne ja joilta on välillä otettu malliakin. Norja esimerkiksi on toiminut yhtenä hyvänä esimerkkinä digitaalisten testien järjestämisessä, koska norjalaisilla digitestit otettiin käyttöön ensimmäisenä ja koska heidän kielitestauksessaan on hyvin paljon samankaltaisuutta YKIn kanssa. Jo 2000-luvun alkupuolella pohjoismaisessa Nordiskt Alte -verkostossa järjestettiin vuosittaisia tapaamisia, joissa Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Suomen edustajat esittelivät maisaan käytössä olevia kielitaitotestejä. Nordiskt ALTE:n tapaamiset olivat tärkeitä, sillä niissä nähtiin myös muissa Pohjoismaissa pohdittavan samanlaisia kysymyksiä kuin YKIn. Tapaamiset ovat olleet monikielisiä, kun kukin osallistuja on voinut käyttää omaa kieltään: norjalaiset norjaa, tanskalaiset tanskaa, ruotsalaiset ja suomalaiset ruotsia. YKIn asiantuntijat ovat järjestäneet pohjoismaisia tapaamisia myös Suomessa (Jyväskylässä 2013 ja Helsingissä 2016). Lisäksi Prahassa 2022 pohjoismaisen ALTE:n toimintaa esiteltiin koko ALTE-yhteisölle, jolloin mukana Suomesta oli Sari Ohranen. Mieleenpainuvia ovat olleet myös esimerkiksi Tim McNamaran luento Tukholmassa vuonna 2012 sekä Bergenissä vuonna 2019 järjestetty tapaaminen, jossa YKIn asiantuntija esitteli ruotsin tehtäviä tilastotiedon valossa ja saikin muutamaa tehtävää konkreettisia, hyviä kehitysehdotuksia.

Pohjoismaisessa verkostossa on syntynyt myös pitkäaikaisia ystävyyssuhteita ja ammatillisia verkostoja. Yleisissä kielitutkinnoissa vuosina 2004–2017 tutkijana työskennellyt Marita Härmälä muistelee, kuinka erityisesti norjalaisten Eli Moen ja Cecilie Carlsenin kanssa yhteistyö on jatkunut monissa eri hankkeissa. Nordiskt ALTE -yhteistyön yhtenä näkyvänä tuloksena syntyi Maritan toimittama erikoisnumero teemalla "[Matkalla kohti kansalaisuutta: pohjoismaiset kielitestit järjestäjien näkökulmasta](#)". Yhteistyössä Eli Moen kanssa syntyi myös kaksi Elin ja Maritan koordinoimaa ECML-hanketta (European Centre for Modern Languages, ECML 2012, 2016), jotka liittyvät kielitietoisuuden kehittämiseen sisältöaineiden, kuten matematiikan ja historian, tunneilla. Yhteistyö kielitietoisuudesta jatkuu edelleen, ja tähän liittyen Eli ja Marita ovat myös pitäneet useita ECML:n rahoittamia koulutustilaisuuksia eri Euroopan maissa viime vuosien aikana (lisätietoa esim. ECML 2024).

Tuoreita terveisiä ja tulevaisuuden suunnitelmia

Pohjoismaisen yhteistyö on 2020-luvun taitteessa jatkunut ALTEssa erityisen tiiviisti LAMI SIGin toiminnassa. Tavoitteena on ollut niin eurooppalaisia testijärjestelmiä edustavien asiantuntijoiden välisen vuorovaikutuksen lisääminen kuin yhteiskunnallinen vaikuttavuus. Työryhmän viimeisimmällä päättyneellä toimintakaudella 2020–2023 yleisten kielitutkintojen asiantuntijoita oli mukana useissa eurooppalaisissa tiedonkeruissa, joissa selvitettiin muun muassa eri maiden kielitaitovaatimuksia

sekä aikuisten maahanmuuttajien kielenoppimista testiarvioinnista saatavan tiedon avulla. Selvitysten perusteella on jaettu tietoa ja annettu suosituksia paitsi ALTE:n jäsenille myös laajalle yleisölle. YKIn asiantuntijoita on ollut mukana esimerkiksi Cecilie Hamnes Carlsenin, Lorenzo Roccan ja Sabrina Machettin toimittamassa teoksessa selvittämässä hyviä käytänteitä siitä, miten testijärjestelmissä huomioidaan se, että aikuisilla kielenoppijoilla hyvin usein on epätasaiset kielitaitoprofiilit (Carlsen ym. 2023).

Työryhmissä työskentelyn ja yhteisten julkaisujen pääasiallinen kieli on englanti, mutta keskeisiä dokumentteja on mahdollisuuksien mukaan pyritty kääntämään myös muille kielille. LAMI-työryhmän työskentelyn saattamana on suomennettu muun muassa ALTE:n ja Euroopan neuvoston (2019) raportti aikuisten maahanmuuttaneiden kielellisestä integraatiosta *Linguistic Integration of adult migrants: requirements and learning opportunities*, jonka suomenkielinen käännös löytyy LAMI SIGin verkkosivuilta.

ALTE:n etu on se, että jäsenet tulevat eurooppalaisista testijärjestelmistä, joten tapaamisissa käsitellään usein konkreettisella tasolla juuri testien järjestämistä mutta myös kielitaidon arvioinnin tutkimusta. Korona-ajan eduksi laskettakoon, että paikan päällä järjestettävien tapahtumien lisäksi työryhmät työskentelevät yhä enemmän verkon välityksellä. 2020-luvulla YKIn asiantuntijoita on osallistunut verkkovälitteisesti ainakin kielitaidon testaamisen teknologiakysymyksiin erikoistuneessa työryhmässä (SIG on Technology in Language Assessment) sekä LAMI SIGin työryhmissä, joissa käsitellään muun muassa maahanmuuttoon liittyviä sekä työelämän kielitaito-ohjeita. Tämä yhteistyö on poikanut yhteistyötä myös uusien tutkimushankkeiden suunnitteluun.

Kirjallisuus

ALTE & Euroopan neuvosto 2019. *Linguistic Integration of adult migrants: requirements and learning opportunities*. Suomenkielinen käännös Euroopan neuvoston ja ALTE:n vuonna 2018 tekemä selvitys maahanmuuttajien kielitaidosta ja yhteiskuntatietämyksestä. <https://rm.coe.int/euroopan-neuvoston-ja-alten-vuonna-2018-tekema-selvitys-maahanmuuttaji/16809e2a7b>

ALTE 2024. *Minimum standards for establishing quality profiles in ALTE examinations*. <https://www.alte.org/resources/Documents/Minimum%20Standards%202024%20EN.pdf>

Carlsen, C. H., Rocca, L. & Machetti, S. (toim.) 2023. *Uneven language profiles & differentiated language requirements – recommendations for test developers, policy makers and employers*. ALTE, Association of Language Testers in Europe & ALTE LAMI, 20–23. <https://www.alte.org/Materials>

ECML 2012. <https://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2012-2015/LanguageDescriptors/tabid/1800/Default.aspx>

ECML 2016 <https://www.ecml.at/ECML-Programme/Programme2016-2019/Languageofschooling/tabid/1854/Default.aspx>

ECML 2024 <https://www.ecml.at/TrainingConsultancy/Languageofschoolinginsubjectlearning/Team/tabid/4341/language/en-GB/Default.aspx>

Euroopan neuvosto 2001. *Common European framework of reference for languages Learning, teaching, assessment*. <https://rm.coe.int/1680459f97>

Euroopan neuvosto 2011. *Manual for language test development and examining. For use with the CEFR. Produced by ALTE on behalf of the Language Policy Division, Council of Europe*. https://www.alte.org/resources/Documents/ManualLanguageTest-Alte2011_EN.pdf

Euroopan neuvosto 2020 [2018] *Common European framework of reference for languages Learning, teaching, assessment. Companion volume*. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4>

Huhta, A. 2014. Yleiset kielitutkinnot kansainvälisessä testauskentässä. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen(toim.) *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*. Helsinki: Opetushallitus, 259–168. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leblay-t.-lammervo-t.-ja-tarnanen-m.-toim.-yleiset-kielitutkinnot-20-vuotta.-2014.pdf>

Laki yleisistä kielitutkinnoista 964/2004. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040964>

Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista 1163/2004. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041163>

Katsaus kansalaisuuslain kielitaitoedellytykseen

Kymmenen vuotta yhteistyötä kielitaidon parissa

Aloitin yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnassa asiantuntijana kesällä 2013. Olin tuolloin työskennellyt kansalaisuusasioiden parissa jo yli 10 vuotta, ja viimeisin kansalaisuuslain uudistuskin oli suht tuore, vuodelta 2011. Tässä uudistuksessa etenkin kielitaidon sääntelyyn tuli paljon uutta. YKI-juhlajulkaisu (Leblay, Lammervo & Tarnanen 2014) ilmestyi 2014, ja sain kunnian kirjoittaa siinä kansalaisuuslaista ja etenkin sen kielitaitoedellytyksestä (Soramäki 2014). YKI-toimikuntatyöskentely on ollut todella hedelmällistä. On ollut tärkeää, että Migrillä on edustaja tutkintotoimikunnassa, sillä Migri tekee paljon yhteistyötä etenkin OPH:n ja Solkin kanssa kielitaitoedellytykseen liittyvissä kysymyksissä ja käytänteissä.

Nyt 10 vuotta on vierähtänyt nopeasti, ja olemme jälleen YKI-julkaisun äärellä. Olemme myös taas kansalaisuuslain muutosten taipaleella. Nyt hieman huvittuneena luen aiemman artikkelini ennustusta: "Jos kansalaisuuslakia vielä tullaan uudistamaan, tulee lain 17 § olemaan huomion keskipisteenä". Huonostipa osasin ennustaa. Viimeisin hallitusohjelma sisältää historiallisen paljon kirjauksia tiukennuksista kansalaistamisen ehtoihin, ja kielitaito mainitaan monissa eri yhteyksissä, esimerkiksi kansalaisuuskokeen yhteydessä (Valtioneuvosto 2023). Mielenkiintoinen on hallitusohjelman kirjaus siitä, että pysyvää oleskelulupaa hakevalta edellytetään suomen tai ruotsin kielen taitoa ainakin jossain määrin. Tämä on Suomessa aivan uutta.

Mielenkiinnolla voidaan odottaa, miten 1.1.2025 voimaan tuleva päivitettävä laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) vaikuttaa kansalaisuuden hakemiseen, koska mainittuun lakiin perustuvan kotoutumishojelman päätteeksi testataan kielitaitoa, ja kotoutumishojelma sisältää myös mm. luku- ja kirjoitustaitoa edistävää koulutusta. Lain mukaan suomen tai ruotsin kielen opetuksen tavoitetaso tulisi olemaan B1.1., mikä vastaa nyt kansalaisuuslaissa olevaa kielitaitovaatimusta (tyytyttävä suullinen ja kirjallinen taito). Kun otetaan näiden ohjelmakirjausten lisäksi huomioon entisestään pidentyvä kansalaisuuslain asumisaikavaatimus, voi tämä kaikki vaikuttaa kansalaisuuden hakemiseen. Tosin vaikutukset näkyvät vasta vuosien kuluttua.

Asumisajasta ja kansalaisuuslain muutoksista

Kansalaisuuslain asumisaikavaatimuksella on kytkeä kielitaitoon. Vuoden 1984 kansalaisuuslaissa (584/1984) asumisaikavaatimus oli viisi vuotta, mutta kielitaidosta säädettiin vain asetuksessa; hakijan tuli esittää "selvitys suomen tai ruotsin kielen taidosta". Käytännössä vaadittiin tyydyttävää suullista kielitaitoa, mutta todistuksen antajaa ei ollut tarkemmin määritelty. Kansalaisuuslain kokonaisuudistuksessa 2003 kielitaitoedellytys tuli lakiin ja asumisaikavaatimus nostettiin kuuteen vuoteen; nyt hakijalla oli pidempi aika varmistaa valmiutensa kansalaisuuden saamiseen. Kansalaisuuslain uudistuksessa (579/2011) asumisaika laskettiin takaisin viiteen vuoteen. Soveltamisen kannalta hankalaksi koettu kielitaitoedellytys sai tässä uudistuksessa tarkennuksia. Nykyinen kansalaisuuslain 17 § on tyhjentävä luettelo tavoista, joilla kielitaitoedellytyksen voi osoittaa. Enää ei ole aikoihin tarvinnut harkita erilaisten todistusten vastaavuutta, mikä on sujuvoittanut soveltamistyötä huomattavasti ja selkeyttänyt tilannetta myös asiakkaillemme. Toisaalta edelleen asiakkaat joskus ihmettelevät, miksi Ruotsissa suoritettavat opinnot eivät riitä osoittamaan tyydyttävää ruotsin kielen

taitoa tai miksi asioimistulkin ammattitutkinto ei riitä osoittamaan riittävää suomen tai ruotsin kielen taitoa.

YKI on edelleen käytännössä ainoa kielitutkinto, jonka kansalaisuuden hakijat voivat suorittaa, koska valtionhallinnon kielitutkinto jää valtaosan ulottumattomiin vaativuutensa vuoksi. Nuoret hakijat osoittavat kielitaitonsa edelleen useimmiten kouluopinnoilla tai ammattitutkinnoilla. Täsmällistä tietoa siitä, missä määrin kielitaito osoitetaan opintojen kautta, on mahdotonta saada, sillä kielitaidon osoittamistapoja ei tilastoida.

Poikkeamisperusteita myös tarkennettiin vuonna 2011, eikä näihin vetoaminen ole vähentynyt eikä toisaalta niiden soveltaminen ole yhtään vähemmän työlästä kuin ennen uudistustakaan. Jokainen tapaus käsitellään yksilöllisesti, ja viranomaisen velvollisuus huolelliseen kokonaisharkintaan on yksi tärkeimmistä viranomaistoimintaa ohjaavista periaatteista. Kansalaistamisen yleinen asumisaikavaatimus nousi 1.10.2024 alkaen kahdeksaan vuoteen (laki kansalaisuuslain muuttamisesta 474/2024). Tämä on iso muutos, mutta samalla se antaa kielitaidon hankkimiseen enemmän aikaa. Toisaalta voidaan odottaa, että asumisaikavaatimuksen ollessa noinkin pitkä tulevat poikkeuspyynnöt kielitaitoedellytyksestä lisääntymään. Hakemusmäärät todennäköisesti nousevat, kun tieto kansalaisuuslain muuttamisesta julkaistaan; piikki hakemusmääriin oli nähtävissä jo kesällä 2023 hallitusohjelman julkaisun myötä. Kansalaisuuslain ensimmäiset muutokset tulevat voimaan 1.10.2024. Kansalaisuuslain muutoksia valmistellaan vielä kahdessa eri vaiheessa lähivuosina. Kun kansalaistamisen ehtoja tiukennetaan, hakemusten määrä saattaa nousta ennätyslukemiin ennen muutosten voimaantuloa. Huomattavaa nousua hakemusmääriin odotetaan jo alkusyksystä 2024. Tämä tarkoittaa entistä pidempiä käsittelyaikoja. Kielitaitoedellytyksen täyttävien osalta voidaan jatkossakin poiketa asumisaikaedellytyksestä, tosin nyt viiden vuoden asumisen jälkeen (nyk. neljän vuoden). Tämä tarkoittaa sitä, että kansalaisuuden hakemiseen edellytettävän kielitaidon hankkimiseen kannustetaan sitä kautta, että riittävä kielitaito lyhentää vaaditun asumisajan pituutta. Kielitaidon merkitystä onnistuneessa kotoutumisessa tuskin kiistää kukaan.

Automaatio sujuvoittaa

Kansalaisuushakemusten osa-automaatio on mahdollistanut sen, että eri rekisteritarkastusten myötä tietyt kansalaisuuden saamisen edellytykset kirjautuvat käsittelyjärjestelmään suoraan täyttyneiksi, ts. käsittelijän ei tarvitse enää tutkia näitä edellytyksiä tarkemmin. Kansalaisuushakemukset, joissa ei ole selvitettävää ja joissa osa-automaatio toimii optimaalisesti, etenevät muutamissa kuukausissa. Valtaosa hakemuksista on näitä. Toisaalta hakemukset, joissa osa-automaatiota ei voi hyödyntää esimerkiksi poikkeuspyyntöjen vuoksi tai henkilöllisyyden selvittämisen tarpeen vuoksi, vaativat edelleen paljon manuaalista selvitystyötä, hakijan kuulemista ja harkintaa. Tällöin hakemuksen käsittelyaika on pidempi ja hakemusmäärien kasvettua hakemukset odottavat entistä pidempään ylipäätään käsittelyyn pääsyä. Mitä puutteellisempi hakemus on jätetty ja mitä useampi edellytys jää täyttymättä, sitä enemmän tehdään kielteisiä päätöksiä. Pääosa päätöksistä on myönteisiä, mutta kielteisten päätösten tekemiseen ja puutteellisten hakemusten käsittelyyn kuluu eniten aikaa. Käsittelyaikaa lisää valitusvaihe hallinto-oikeudessa ja mahdollisesti myös korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Myös Migrillä on oikeus valittaa hallinto-oikeuden päätöksestä. Hallinto-oikeudella tai korkeimmalla hallinto-oikeudella ei ole toimivaltaa päättää kansalaisuuden saamisesta, vaan kumotun päätöksen myötä asia palautuu uuteen käsittelyyn Migriin. Automaattinen päätöksenteko kansalaisuushakemuksiin on otettu käyttöön 2.5.2024, mutta sitä ei voida käyttää tilanteissa, jotka vaativat viranomaisen harkintaa. Automaattinen päätöksenteko on rajattu vain 2.5.2024 tai sen jälkeen vireille tulleisiin kansalaisuushakemuksiin, ja sitä sääntelevät tarkat reunaehdot.

Väärennykset vähentyneet, vilpit eivät

Aiemmin poliisi otti vastaan lupa- ja kansalaisuushakemukset, mutta 1.1.2017 toimivalta hakemusten vastaanotosta siirtyi Migrille. Migrin palvelupisteitä on yhdeksällä paikkakunnalla. Nykyisin osa hakijoista voi jättää kansalaisuushakemuksensa ilman asiointikäyntiäkin. Hakija voi skannata kielitodistuksensa suoraan sähköiseen muotoon ilman, että sitä nähdään alkuperäisenä. Mahdollisuudet väärennöksiin ovat kuitenkin vähentyneet, koska Migri saa rekisteritarkastuksen kautta nähtäväkseen hakijan YKI-suoritukset. Jos hakemukseen liitetty todistus ei vastaa rekisteritietoja, asiaa aletaan selvittää. Vilppitapaukset työllistävät Opetushallitusta ja Solkia erittäin paljon, ja myös Migriä, jos vilppiin syyllistynyt hakee kansalaisuutta.

Kielitaidoedellytyksestä poikkeaminen

Kielitaidoedellytyksestä haetaan poikkeamista eniten terveydentilan ja luku- ja kirjoitustaidottomuuden perusteella. Migrin verkkosivuilla on kattavasti tietoa kansalaistamisen edellytyksistä ja myös poikkeuksen hakemisesta. Etukäteen emme voi antaa arviota siitä, voidaanko jostain edellytyksestä poiketa, mutta hakijalla on Migrin verkkosivujen kautta paljon tietoa käytettävissään, kun hän harkitsee kansalaisuuden hakemista. Hakijalle kerrotaan myös, että poikkeamispyyntöön sisältyy riski kielteisestä päätöksestä. Nimensä mukaisesti kyse on pääsäännön poikkeuksesta, ja onkin selvää, että kaikki pyynnöt eivät ole kansalaisuuslain, esitöiden ja soveltamiskäytännön perusteella hyväksyttävissä, eikä se olisi tarkoituksenmukaistakaan. Kielitaidoedellytyksen kirjaaminen lain tasolla on perusteltua, koska tällöin myös pääsäännöstä poikkeamiselle vaaditaan selkeät perusteet. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että viranomaisen ei tekisi hakemuskohtaisesti huolellista ja kaikkiin esitettyihin selvityksiin perustuvaa kokonaisharkintaa. On hyvä muistaa, että kielitaidosta voidaan harkita poikkeamista myös osittain, eli suullisen tai kirjallisen taidon osalta. Tämä mahdollistaa erityisesti aistivammojen huomioimisen paremmin.

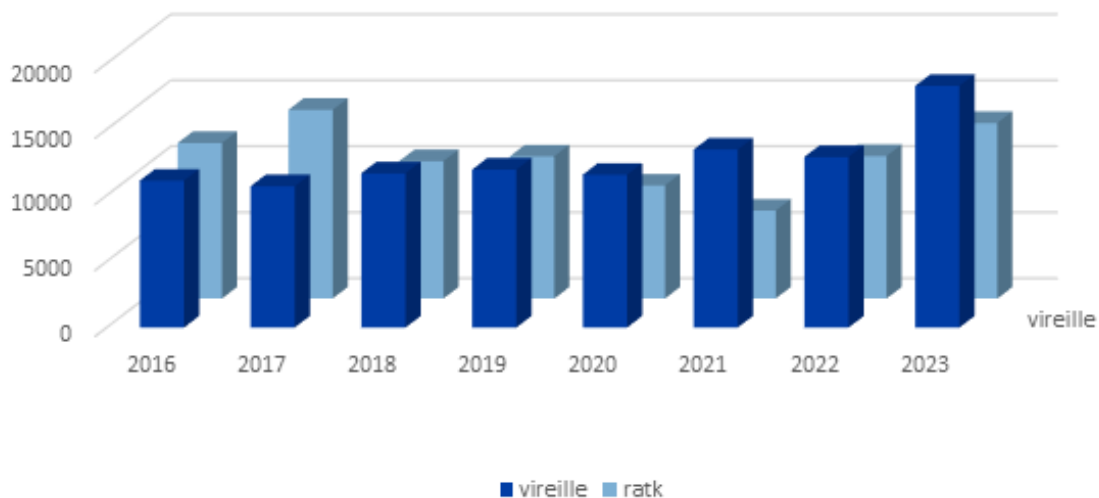
Korkein hallinto-oikeus antoi vuonna 2017 tärkeitä vuosikirjapäätöksiä (KHO:2017:199 ja KHO:2017:200), joiden myötä soveltamiskäytäntö luku- ja kirjoitustaidottomuuden osalta tarkentui. Olennaista näissä päätöksissä on, että todistuksen luku- ja kirjoitustaidottomuudesta on antanut hakijaa opettanut opettaja ja että opettajan todistus ei perustu selvästi virheellisiin tietoihin (verratuna Migrillä oleviin arkistoasiakirjoihin tai muutoin ilmi tulleisiin tietoihin). Mainittakoon vielä vuosikirjapäätös KHO:2016:136, jonka myötä vakiintui luku- ja kirjoitustaidottomien kohdalla käytäntö tai mahdollisuus osoittaa suullinen kielitaitonsa eurooppalaisen viitekehyksen taitotasolla A1.3. Tarkentuneet käytännöt auttavat paitsi viranomaista myös asiakasta, joka osaa ottaa paremmin huomioon kansalaistamisen edellytyksistä poikkeamisen vaatimukset.

Tapaukset, joissa poikkeamiseen ei vedota tai joissa on riittämätön todistus kielitaidosta, ovat kasvussa. Kansalaisuutta hakeva esimerkiksi esittää todistuksen tutkinnon osan suorittamisesta (kielitaidon voi osoittaa vain koko tutkinnon suorittamisesta annetulla todistuksella) tai kielitutkinnosta, jonka taitotasoarviot eivät ole riittäviä kielitaidon osoittamiseen. Tietoa kielitaidon osoittamisen tavoista löytyy Migrin kotisivuilta ja hakemuslomakkeelta. Hakijan omalla vastuulla on varmistaa, että hänellä on kansalaisuutta hakiessaan esittää riittävä todistus kielitaidosta. Kansalaisuushakemuksen tultua käsittelyyn hakijalle annetaan mahdollisuus täydentää hakemustaan, mutta kohtuulliseksi katsotussa määräajassa (2–3 viikkoa) riittävää kielitodistusta on harvoin mahdollista enää hankkia.

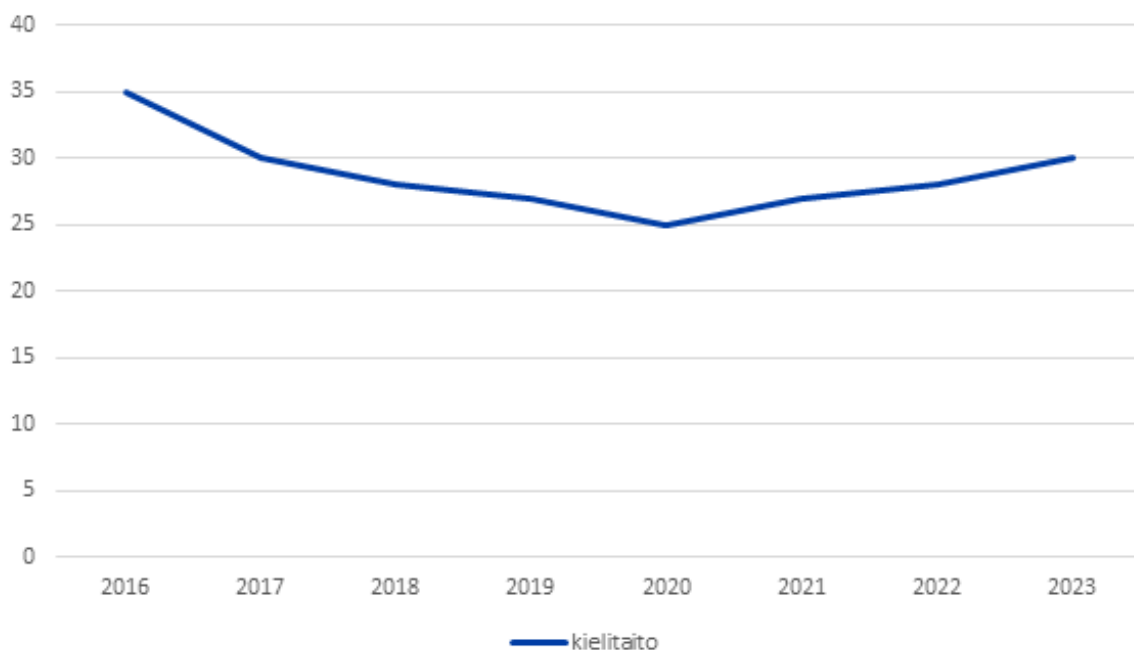
Hakemusmäärät kasvussa – myönteisiä päätöksiä edelleen valtaosa

Aiemman kirjoitukseni aikaan kansalaisuushakemuksissa on ollut noin puolen vuoden jono, nyt puhutaan jo yli kahden vuoden jonosta tietyissä hakemuksissa. Pääsyy tähän on hakemusmäärien huomattava kasvu (ks. kuvio 1). Olen kirjoittanut aiemmassa artikkelissani (Soramäki 2014), että vuonna 2013 Migri myönsi kansalaisuuden noin 8 500 hakijalle. Kielteinen päätös tehtiin yli 500 hakijalle siksi, että kielitaitoedellytys ei täyttynyt tai siitä poikkeamiseksi ei ollut esitetty riittäviä perusteita. Tilanne on tuon jälkeen muuttunut, joten halusin ottaa kirjoituksen loppuun vuosittaisia tilastoja (ks. kuviot 1 ja 2).

Myönteisiä päätöksiä on tehty aina noin 80–90 % kaikista päätöksistä, ja tämä tendenssi jatkuu edelleen. Kielteisiä päätöksiä on tehty vuosina 2015–2018 noin 16–20 %, vuosina 2019–2020 noin 14 % ja vuosina 2021–2023 noin 10–11 %. Kielteisten päätösten määrä on selvästi laskenut. Tätä selittää se, että hakemusmäärät ovat kasvaneet ja näin ollen myös kansalaistamisen edellytykset täyttävien hakijoiden määrä on kasvanut. Olemme viestineet usean kanavan kautta, että kansalaisuutta kannattaa hakea vasta, kun kaikki edellytykset täyttyvät ja kun kaikki pakolliset liitteet hakemukseen on hankittu. Tämäkin näyttää tuottaneen tulosta. Asumisaikavaatimuksen pidentymisen myötä tämä korostuu: kannattaa ehdottomasti hakea kansalaisuutta vasta, kun edellytykset täyttyvät. Kansalaisuuden hakemiselle ei ole ajallista takarajaa. Kansalaisuutta voi hakea useammankin kerran; kielteinen kansalaisuuspäätös ei sinänsä vaikuta henkilön perhe-elämään tai maassa oleskeluun. Hakijan edun mukaista on liittää kansalaisuushakemukseen kansalaisuuslain mukainen osoitus riittävästä kielitaidosta, etenkin kun kansalaisuuden hakeminen on kallista. Valitettavasti jonkin verran kielteisiä päätöksiä tehdään nykyään sillä perusteella, että hakija liittää hakemukseensa todistuksen ammatillisen tutkinnon osan suorittamisesta tai YKI-suorituksesta, jonka taitotasot eivät ole riittävät. Näissä tapauksissa riittävän kielitodistuksen esittäminen valitusvaiheessakaan ei riitä, koska selvitys kielitaidosta on osoitettava ratkaisuhetken mennessä (KHO:2007:13 vk).

KUVIO 1. VIREILLE TULLEET JA RATKAISTUT KANSALAIUUSHAKEMUKSET 2016–2023

KUVIO 2. KIELITAITOEDELLYTYKSEN TÄYTTYMÄTTÄ JÄÄMISEN PERUSTEELLA TEHTYJEN KIELTEISTEN PÄÄTÖSTEN MÄÄRÄ (% NOIN) 2016-2023

Lisätietoja Migrin kotisivuilta ja sisäministeriöstä

Tietoa kansalaisuuden hakemisesta, tilastoista ja käsittelyajoista on saatavilla Migrin kotisivuilta migri.fi. Sisäministeriö vastaa kansalaisuuslain muutoshankkeisiin liittyvästä tiedotuksesta (intermin.fi/hankkeet-ja-lainvalmistelu/kansalaisuuslain-uudistaminen).

Lähteet

Leblay, T, Lammervo, T. & Tarnanen, M. 2014. *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*. Raportit ja selvitykset 2014: 16. Tampere: Juvenes Print, Tampereen yliopistopaino.

Soramäki, A. 2014. Yleisten kielitutkinnot käytettävyys Maahanmuuttoviraston näkökulmasta. Teoksessa *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*, Leblay, T., Tarnanen, M. & T. Lammervo (toim.). Raportit ja selvitykset 2014: 16. Tampere: Juvenes Print, Tampereen yliopistopaino. 35-42

Valtioneuvosto 2023. Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallituksen ohjelma. *Valtioneuvoston julkaisu* 2023: 58 <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-763-8>

Lait, asetukset, määräykset, päätökset ja sopimukset

Kansalaisuuslaki 2003/259. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20030359>

Laki kansalaisuuslain muuttamisesta 584/1984. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1984/19840584>

Laki kansalaisuuslain muuttamisesta 597/2011. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2011/201105>

Laki kansalaisuuslain muuttamisesta 474/2024. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2024/20240474>

KHO:2016:136 <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1474011535464.html>

KHO:2017:199 <https://kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1499162528567.html>

KHO:2017:200 <https://www.kho.fi/fi/index/paatokset/ennakkopaatokset/1513753000527.html>

KHO:2007:13 22.2.2007/383 <https://finlex.fi/fi/oikeus/kho/vuosikirjat/2007/200700383>

YKI-satoa Opetushallituksen näköalapaikalta

Opetushallitus on YKItä vastaava viranomainen, joka on kehittänyt tutkintojärjestelmää YKI-koordinointijatahon Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen (Solki) kanssa järjestelmän alkuajoista lähtien. Itse olen toiminut Opetushallituksessa YKI-vastaavana reippaat parikymmentä vuotta. Aloittaessani työni 2000-luvun alussa vastuulleni annettiin YKIn lisäksi valtionhallinnon kielitutkintojärjestelmän (VKT) uudistaminen. Myöhemmin työnkuvaani lisättiin entisen virallisen kääntäjän tutkinnon tutkintojärjestelmän uudistaminen nykyiseksi auktorisoidun kääntäjän tutkintojärjestelmäksi (AKT) ja sen käyttöönotto sekä oikeustulkikirekisterin (OTR) suunnittelu ja käyttöönotto. Koulutus- ja työtaustani vuoksi olen ollut mukana myös moninaisissa muissa kielien, kielten opetukseen, kielitaitoon, kielitaidon arviointiin sekä kielikoulutukseen liittyvissä asiantuntija-tehtävissä ja hankkeissa.

Työ hallintotehtävissä saattaa helposti herättää mielikuvia kuivahkosta ja rutiininomaisesta työstä. Rehellisesti sanoen niin itsekkin ajattelin joskus kauan sitten, kun kokemukseni hallinnosta oli vielä hyvin vajavaista. Nykyisen työni kautta olen kuitenkin voinut havaita, että hallinnollinenkin työ voi olla monipuolista, antoisaa ja kehittäväää. Antoisuus ja kehittävyys työhön tulevat lukuisten sekä ulkoisten että sisäisten kollegakontaktien kautta sekä siitä, että järjestelmien uudistaminen koostuu itse asiassa kiinnostavasta uuden luomisesta. Myös asiakaskontaktit voivat olla työtä rikastuttavia, vaikka en enää toimikaan pääasiallisesti asiakaspalvelutehtävissä. Järjestelmien uudistamistyön aikana olen törmännyt siihen, että uudistuksia suunnitteleva ja toimeenpaneva henkilö ei välttämättä ole kaikkien kaveri – joskus varsinkin ne henkilöt, jotka ovat aiemmin toimineet uudistettavissa järjestelmissä, saattavat olla kiivaita uudistusten vastustajia. Inhimillistä varmasti tämäkin toki on. Haluan korostaa sitä, että kaikki kehittämistyö tehdään kuitenkin aina yhteistyössä ja kun on ollut mahdollista ottaa mukaan kehittämistyöhön uusien kehittäjien rinnalle aiemman järjestelmän tuntevia henkilöitä, näin on usein tehty. Yhteistyöllä saadaan käyttöön mahdollisimman laaja ja monipuolinen osaaminen ja toimiva lopputulos.

Tarkastelen tässä artikkelissani muutamia sellaisia YKIn liittyviä asioita tai asiakokonaisuuksia, jotka ovat puhuttaneet erityisen paljon tai jotka ovat muuttaneet YKItä tai sen käytänteitä huomattavasti vuosien varrella.

Kansalaisuuslain muutos vuonna 2003

Kansalaisuuslaki on tällä hetkellä uudistettavana. Ennen vuotta 2003 YKI-tutkinnoilla ei ollut suoraa yhteyttä Suomen kansalaisuuden hakemiseen, mutta YKI mainittiin vuoden 2003 kansalaisuuslain uudistamisen yhteydessä ensimmäistä kertaa yhtenä kielitaidon osoittamistapana kansalaisuutta haattaessa. Tästä alkoi uusi aikakausi YKIn taipaleella (ks. Soramäki 2014 ja Korkeehehto tässä teoksessa). Tutkintojen suorittajamäärät erityisesti suomen kielen keskitasolla kokivat merkittävän nousun heti lain muutoksen jälkeen (ks. Neittaanmäki & Hirvelä 2014 ja Halonen tässä teoksessa). Yhteys kansalaisuuslakiin merkitsi myös suorittajaprofiilien muutosta – valtaosa suomen kielen keskitason tutkinnon suorittajista oli ja on edelleen maahanmuuttajia. Vuotta 2003 aiemmin enemmistö YKI-tutkintojen suorittajista oli vieraita kieliä opiskelevia suomalaisia. Suorittajaprofiilin muutos on tarkoittanut muun muassa asiakaspalvelussa vaadittavan osaamisen muutosta, sillä lukuisista erilaisista kulttuurikonteksteista tulevat tutkintojen suorittajat edellyttävät järjestelmän asiakaspalvelulta uudenlaista joustavuutta ja kulttuurisensitiivisyyttä.

Vaikka joskus kuuleekin puhuttavan YKItä kansalaisuustestinä, on kuitenkin tärkeää muistaa, että YKI on edelleen jokapäiväistä kielenhallintaa testaava kommunikatiivinen testi eikä YKIä suinkaan ole luotu pääasiassa ja alun perin kansalaisuuden hakemistarkoituksiin. YKI on kuitenkin osoittanut sopivan myös tähän tarkoitukseen, ja onkin tärkeää, että kansalaisuuden hakemiseen edellytettävä kielitaito testataan testillä, jonka laatu ja luotettavuus voidaan todentaa monin eri menetelmin.

Vilpillinen toiminta testitilanteessa

Kaikissa järjestelmissä, joissa testataan osaamista ja joiden kautta pyritään osoittamaan tietynlainen osaaminen tai jonkin taidon hallinta, esiintyy vilppiä. Tämä pätee erityisesti niissä tilanteissa, joissa suorittajalla on tarve osoittaa kielitaitonsa jotain virallista tarkoitusta varten, kuten Suomen kansalaisuuden hakemiseksi tai oppilaitokseen pyrkimiseksi. Vilppiyrityksiä on siis myös YKI-tutkinnoissa. Vilppiepäilyt havaitaan joko testitilaisuudessa tai suoritusten arviointivaiheessa. Näissä kummassakin tapauksessa epäilystä tehdään ilmoitus Opetushallitukselle.

Kun suorittajamäärät olivat vielä rajallisia ennen vuotta 2003, testien suorittamista testipaikoilla oli helpompi valvoa, koska suorittajamäärät ja -ryhmät olivat pienempiä. Toisaalta asiaa on mahdollista tarkastella myös siitä näkökulmasta, että suorittajien panokset todistuksen saamiseksi ovat nykyisin ihan toista luokkaa kuin alkuaikeiden YKI-suorittajien panokset – nykyään kyse voi joissain tapauksissa olla elämän ja kuoleman kysymyksestä, jos maahanmuuttaja tulee maasta, jonne hän ei syystä tai toisesta voi enää lainkaan palata. Kyse voi olla myös siitä, että henkilön tarvitsee osoittaa kielitaitonsa tietyssä ajassa voidakseen jatkaa elämistä Suomessa (oleskelulupa). Inhimillisesti ymmärrettävää on se, että kun hätä on suuri, joissain tapauksissa voidaan epätoivoisena turvautua kiellettyihin keinoihin esimerkiksi YKI-tutkinnon suorittamistilanteessa.

Vaikka vilppiepäilyyn tai todennettuun vilppiin liittyisikin inhimillisen painavia syitä, Opetushallituksen velvollisuus viranomaisena on tarkastella jokaista vilppiepäilyä samojen ennakoita tarkoin määriteltujen menettelytapojen pohjalta. Viranomaisen toimii sääntöjen mukaan ja varmistaa samalla, että vilpistä epäillyn henkilön oikeusturva toteutuu. Vilppiepäilytilanteessa Opetushallitus lähettää suorittajalle kuulemispyynnön, joka on suorittajalle lain suoma oikeusturvakeino ja jonka tarkoituksena on antaa suorittajalle mahdollisuus kertoa oma näkemyksensä tapahtuneesta. Vilppiepäilytilanteiden selvittely on aikaa vievää työtä, koska vilppiepäilyyn liittyviä yksityiskohtia voidaan joutua selvittämään moneen kertaan monien eri tahojen kanssa, kuten testin järjestäjän, YKI-koordinointitahon SOLKIn ja suorittajan kesken. Suorittajan kuulemisen ja selvittelyjen jälkeen Opetushallitus tekee päätöksen siitä, onko vilppiä tapahtunut vai ei. Päätöksen tekemiseen ei vaikuta se, onko vilpistä epäilty käyttänyt oikeuttaan vastineen antamiseen. Jos päätöksessä todetaan, että suorittaja on syyllistynyt vilpilliseen menettelyyn, vilpin yritykseen tai niissä avustamiseen tai muutoin rikkonut järjestystä tutkintotilaisuudessa, hänen tutkintosuorituksensa katsotaan hylätyksi. Lisäksi hän menettää oikeutensa osallistua kyseisen kielen tutkintoon kuuden kuukauden ajaksi. Jos menettely on toistuvaa tai muuten erityisen vakavaa ja haitallista, tutkinnon suorittajan tutkintosuoritus katsotaan hylätyksi ja hän menettää oikeutensa osallistua kyseisen kielen tutkintoon 12 kuukauden ajaksi tutkintopäivästä (L 964/2004, 6a §). Jos tutkinnon suorittaja on ehtinyt ilmoittautua suorittamaan tutkintoa uudelleen, Opetushallitus voi peruuttaa osallistumisen.

Huomattavaa vilppien kohdalla on se, että ennen vuotta 2023 YKI-järjestelmää koskevassa laissa ei säädetty erikseen vilppien käsittelystä. Siten vaikka suorittajan olisikin todettu toimineen vilpillisesti testitilaisuudessa ja vaikka muuten asia hoidettiin hyvän hallintotavan mukaisesti, vilpillisestä toiminnasta ei seurannut suorittajalle sanktioita. Nykyisin voimassa oleva laki sanktioineen onkin parantanut ja tasapainottanut tilannetta merkittävästi.

Suomi ja ruotsi – onko YKlissä muitakin kieliä?

Vaikka YKlistä puhuttaessa nostetaan usein esille varsinkin suomen ja ruotsin kielen keskitason testit ja niihin liittyvät asiat, ei pidä unohtaa, että YKlissä on monta muutakin kieltä. YKI on monikielinen testijärjestelmä, jossa on tarjolla 9 kielen testejä kolmella eri tasolla (italia perus- ja keskitasolla). Suomen ja ruotsin lisäksi tutkintokieliä ovat monet nk. maailmankielet, kuten saksa, venäjä, ranska ja englanti. Muiden kuin suomen ja ruotsin kielen testejä ei suoriteta kovinkaan paljon, vaikka ne ovat olleet mukana järjestelmän olemassaolon alusta lähtien. Suomi on pieni maa, jossa on lähestulkoon aina ymmärretty vieraiden kielten opiskelun välttämättömyys, ja Suomen valtio onkin halunnut tukea kansalaistensa monikielisyyden kehittymistä tarjoamalla heille järjestelmän, josta voi saada virallisen todistuksen kielitaidostaan.

Mistä sitten johtuu se, että näiden muiden YKl:n tutkintokielten tutkintoja suoritetaan niin vähän? Syynä on varmasti se, että vieraiden kielten opiskelu on ehkä kokenut tietynlaisen inflaation vuosikymmenien kuluessa, sillä YKl:hän oli alun perin tarkoitettu juuri vieraiden kielten kielitaidon osoittamiseen. Jopa YKI-järjestelmän alkuaikojen suosituin kieli englanti on saanut väistyä suomi ja ruotsi toisena kielenä -suoritusten tieltä. Suomen liittyessä EU:iin vuonna 1995 näytti siltä, että maassamme oli kova innostus vieraiden kielten opiskeluun ja kielitaidon osoittamiseen, mutta innostus on kyllä valitettavasti selvästi hiipunut viime vuosikymmenten varrella. Painopiste eniten suoritettujen kielten osalta onkin vaihtunut vieraista kielistä suomi ja ruotsi toisena kielenä -testaukseen. Suomen ja ruotsin keskitason tutkintojen suorittaminen perustuu tietenkin ”pakkoon” siinä mielessä, että esimerkiksi Suomen kansalaisuuden hakijoista suurin osa osoittaa vaaditun tasoisen kansalliskielten kielitaidon siksi, että näin on tehtävä, jos aikoo hakea Suomen kansalaisuutta. Ennen YKI-testejä suoritettiin paljon myös omaksi iloksi, ihan vain sen vuoksi, että haluttiin testata, millä tasolla oma kielitaito oli esimerkiksi saksan kielessä. Vieraiden kielten testejä suoritettiin myös työnhakua varten tai työnantajan kehotuksesta.

YKI-tutkinnoilla on aikaisemmin ollut tiettyjä vakituisia institutionaalisia suorittajaryhmiä, joista voidaan mainita Puolustusvoimat ja Maanpuolustuskorkeakoulu. Vuosien varrella on tullut jokseenkin tasaisesti kyselyjä siitä, voisiko YKlissä olla erikseen erityisalojen kielitaitoa testaavia testejä. Aivan erityisesti kiinnostuksen kohteena ovat olleet terveydenhoitoalaan liittyvät testit. Toistaiseksi YKI-järjestelmässä on kuitenkin pitäydytty periaatteessa, että YKI testaa yleiskielitaitoa ja on kielen oppimistavasta, koulutuksista sekä oppimateriaaleista riippumaton kielitaidon arviointijärjestelmä.

Koska YKlissä on yhdeksän kieltä, olisi tietenkin hyvä, että kaikkien kielten testejä suoritettaisiin suhteellisen tasaisesti. Voidaankin pohtia, miksi nk. maailmankielten suorittajia on YKlissä niin vähän. Eikö kaikkien kielten YKI-tutkintoja ole mainostettu tai markkinoitu? Vastaus on, että toki tutkintoja on markkinoitu vuosikymmenten varrella monellakin tavalla, mutta tosiasia on se, että YKI-järjestelmä on lakisääteinen järjestelmä, josta vastaa viranomainen, Opetushallitus. Valtiolla ei valitettavasti ole samanlaisia markkinointiresursseja kuin esimerkiksi monilla yrityksillä tai kansainvälisillä kielitaidon testaamiseen erikoistuneilla organisaatioilla, jotka toimivat kaupallisin periaattein. Aiemmin YKI-tutkintoja mainostettiin lehdissä aina ennen ilmoittautumisajan alkamista, mutta lehdissä ilmoittaminen jäi osittain siitä syystä, että lehti-ilmoitukset ovat varsin kalliita. Lisäksi pääasiallisen suorittajaryhmän muututtua suomen ja ruotsin kielen keskitason tutkinnoille on ollut niin paljon kysyntää, että järjestelmän painopiste on siirtynyt resurssien osalta pakostakin kansalliskielten tutkintojen kehittämiseen ja järjestämiseen.

Kuten edellä todettiin, YKI-tutkinnoilla on ollut järjestelmän alkuaikana monenlaisia mainoskampanjoita, joilla on pyritty innostamaan ihmisiä suorittamaan virallinen kielitutkinto. Varsinkin YKl:n

alkutaipaleella järjestelmää on pyritty tekemään tunnetuksi tavanomaisten lehti-ilmoitusten lisäksi joskus hieman ei niin viranomaistyylisten mainoskampanjoiden ja -lauseiden avulla:

Luuletko osaavasi kieliä? Lopeta luuleminen ja hanki todistus! (Mainos 1990-luvun alkupuolelta)

Portti A1 Eurooppaan – matkustajia pyydetään siirtymään koneeseen (Spektri 7–8/1994)

YKI-tutkintoja mainostettiin vuonna 1999 myös hausalla huomiota herättävällä keltaisella kirjekuorella:

KUVA 1. YLEISIÄ KIELITUTKINTOJA MAINOSTAVA KIRJEKUORI VUODELTA 1999

Kyllähän minä ruotsia osaan – KOKEILE VAIKKA, mistä sitten edettiin yhden sanan ja kolmen vaihtoehdon kautta avaamaan katkoviivoin merkitty salaperäinen kuori. Kun kuoren avasi, esiin tuli teksti: *Mikäli liikut arvaten tai tiesit väärin, voitit juuri itsellesi syyn tarkistuttaa KIELENTASOSI.* Kuori sisälsi myös ilmoittautumislomakkeen, tiedot testipaikoista, tutkintopäivistä, -tasoista ja niiden ilmoittautumisajoista, eri tutkintotasojen yleiskuvauksen sekä tutkintojen hinnat. Tekstin lopussa kehoitettiin vielä: *Selvitä kielisolmusi.*

Nykyisin tietoa tutkinnoista annetaan pääasiallisesti verkkosivujen ja erilaisten tilaisuuksien kautta.

YKI esimerkinä

YKIn kautta Suomessa on ollut jo kolmen vuosikymmenen ajan laadukas kielitaidon arviointijärjestelmä. YKIn kehittämisen yhteydessä on koulutettu myös muihin kuin YKIn omiin tarpeisiin paljon opettajia, arvioijia, tehtävien laatijoita ja haastattelijoita. Kouluttajina erilaisissa tilaisuuksissa ovat toimineet erityisesti Solkin asiantuntijat. YKIn kautta on jaettu kansallisesti eteenpäin arvokasta arviointitietoutta ja -osaamista.

YKI on toiminut esimerkinä monien muiden testien kehittämisessä. Esimerkkeinä mainittakoon muun muassa Valtionhallinnon kielitutkintojen uudistaminen sekä 2000-luvun alussa toteutettu

inkerinsuomalaisten kielitesti. Inkerinsuomalaisten kielitestin (Ipaki, myöhemmin digitaalinen versio Dipaki) perusteet on laatinut allekirjoittaneen johtama YKI-osaajista koostuva Opetushallituksen työryhmä, vaikka perusteiden laatimisen historiasta ei moni olekaan tietoinen. Opetushallitus on luovuttanut Ipakin perusteet työministeriön käyttöön vuonna 2003 (inkerinsuomalaisten kielitestin perusteet). YKlissä työskennelleet tai edelleen työskentelevät kielitaidon arvioinnin asiantuntijat ovat osallistuneet monien muidenkin testijärjestelmien suunnittelutyöhön.

Yleisten kielitutkintojen haasteita

Testijärjestelmän digitalisointi

YKI-testin ilmoittautuminen on jo digitalisoitu (ks. Juuti, Kalajoki & Sipovaara tässä teoksessa), mutta testin suorittamisen ja koko järjestelmän digitalisoiminen ei ole lukuisista yrityksistä ja toiveista huolimatta vielä toteutunut. YKI on edelleen kynä-paperi-testi, mikä hankaloittaa monia asioita nykyisin jo pitkälle digitalisoituneessa yhteiskunnassamme. Tosin YKI-järjestelmässä on vuosien varrella tehty digitalisuuteen liittyviä testauksia esim. kirjoittamisen osakokeessa (ks. Honko & Hirvelä tässä teoksessa). Petteri Orpon hallituksen ohjelma sisältää runsaasti kirjauksia kielitaidosta ja sen osoittamisesta muun muassa oleskelulupien ja työmarkkinatuen yhteydessä. Suorittajamäärien merkittävä kasvu aiheuttaa paineita tutkintopaikkojen riittävyyteen. Tätä ongelmaa voidaan helpottaa parhaiten digitaalisen testin avulla.

Suomen ja ruotsin kielen tutkintojen suorittaminen ulkomailla

YKI-järjestelmän olemassaolon aikana on säännöllisesti toivottu mahdollisuutta voida suorittaa YKIn suomen ja ruotsin kielen tutkintoja ulkomailla. Ulkomailla suorittamista on tehty YKlissä vain tietynlaisina pilottikokeiluina, mutta tutkintojen säännönmukaista ulkomailla järjestämistä ei ole vielä toteutettu osittain järjestelmää koskevan kansallisen lainsäädännön vuoksi. Ulkomailla järjestämistä on kuitenkin suunniteltu jo moneen otteeseen (mm. Selvitys yleisten kielitutkintojen suomen kielen tutkinnon järjestämisestä ulkomailla, 2015, <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47526/1/yki-selvitys.pdf>), ja toiveena onkin, että järjestäminen ulkomailla voitaisiin aloittaa lähitulevaisuudessa. Suomen valtion kannattaisi ilman muuta viedä erityisesti suomen kieltä maailmalle, koska kukaan muu ei tätä työtä voi tehdä. On selvää, että tämäkin toive liittyy läheisesti YKI-tutkintojen digitalisointiin.

Viittomakielen liittäminen YKIn tutkintokieleksi

Viittomakielen liittämisestä YKIn tutkintokieleksi on tehty lukuisia esityksiä vuosien varrella. Asiaa on selvitetty ja edistetty viittomakielisen yhteisön kanssa yhteistyössä jo ainakin 2000-luvun alkupuolelta, ja viittomakielen liittäminen mainitaan muun muassa vuonna 2006 tehdyn yleisten kielitutkintojen kehittämissuunnitelman kehittämis ehdotuksissa. Tarkempi selvitys viittomakielen sisällyttämisestä YKI-tutkintoihin on tehty vuonna 2012. Tämän lisäksi SOLKlissa on tehty kehittämistyötä, jonka tuloksena suomalaisesta viittomakielestä on laadittu taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit, joiden julkistamistilaisuus oli vuonna 2019 (ks. Sivunen tässä teoksessa ja <https://www.jyu.fi/fi/hytk/solki/tutkimus/yleiset-kielitutkinnot-yki>). Kaikesta tehdystä työstä huolimatta asia odottaa sopivaa hetkeä, jolloin ministeriössä voitaisiin toteuttaa säädösmuutos, sillä YKIn osakokeet, jotka ovat osittain poikkeavat viittomakieleen suunniteltujen osakokeiden suhteen, on mainittu järjestelmää koskevassa asetuksessa. Viittomakielen liittäminen on nostettu esiin osana erityisjärjestelyihin liittyvää Opetushallituksen vuonna 2023 tilaamaa Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa -selvitystä (ks. Ahola, Jokela, Koskinen tässä teoksessa). Selvityksen suosituksissa muistutetaan, että työ suomalaisen viittomakielen sisällyttämiseksi osaksi kielitutkintoja tulisi saattaa mitä pikimmin

loppuun vaikuttamalla poliittiseen päätöksentekoon siten, että tarvittava asetusmuutos saadaan tehtyä, varaamalla työn loppuun saattamiseen riittävät resurssit ja sisällyttämällä tekninen toteutus osaksi YKIn digitalisointiprosessia.

Inarin- ja koltansaamen kielten liittäminen YKIn tutkintokieleksi

Inarinsaamen ja koltansaamen liittämisestä yleisiin kielitutkintoihin on keskusteltu pitkään. Pohjoissaamen kielen testi on ollut mukana YKIn kielivalikoimassa vuodesta 1998 (ks. Ahola & Hirvelä tässä teoksessa), kun taas inarinsaame ja koltansaame eivät kuulu YKIn kielivalikoimaan. Opetushallituksessa on ollut muun muassa inarin- ja koltansaamen kielten testaamista koskeva työryhmä vuonna 2006. Työryhmän tehtävänä oli valmistella saamen kielilaisissa (1086/2003) tarkoitettu kielitaidon osoittaminen yleisellä kielitutkinnolla sekä inarin- ja koltansaamen kielten liittäminen tutkintokieliksi yleisten kielitutkintojen tutkintojärjestelmään. Asiaa on käsitelty säännöllisesti myös yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnassa, joka suhtautuu myönteisesti näiden kahden kielen liittämiseen YKIn tutkintokieliksi, kunhan vain vaadittavat edellytykset täyttyvät. Haasteina inarin- ja koltansaamen kielen liittämiselle YKIn tutkintokieliksi ovat olleet erityisesti pieniin kieliyhteisöihin liittyvät jääviyskysymykset, arvioijien kelpoisuusehdot täyttävien arvioijien löytäminen (korkeakoulututkinto) ja aihepiireiltään suhteellisen rajoittuneet testimateriaalin lähteet. On kuitenkin syytä korostaa, että tilanne muun muassa YKI-laissa määriteltyjen arvioijakelpoisuuksien täyttymisen suhteen on saattanut muuttua, sillä näihin kielisiin on tulossa (tullut?) korkeakoulututkinnon suorittaneita nuoria henkilöitä, joista tutkintojärjestelmään voitaisiin rekrytoida uusia arvioijia. Jo YKI-järjestelmässä tutkintokielenä olevalla pohjoissaamella oli ennen systemaattista kielenedistämistyötä samanlaisia haasteita kuin inarin- ja koltansaamella.

Erityistarpeisten suorittajien kielitaidon osoittaminen

Erityistarpeiset suorittajat (esimerkiksi dysleksia, kuulo- tai näkövaikeus) ovat voineet osoittaa kielitaitonsa YKI-tutkintojen alkuajoista lähtien. Henkilö tarvitsee asiasta lääkärin, erityisopettajan tai psykologin kirjoittaman lausunnon tai todistuksen, josta tulee käydä ilmi, miten kyseinen vaikeus vaikuttaa tutkinnon suorittamiseen. Erityisjärjestelyjä tarvitseva osallistuu samaan tutkintoon kuin muutkin, ja hänen suorituksensa arvioidaan samoin kriteerein kuin mitä muutenkin YKI-arvioinnissa käytetään. Tyypillisiä erityisjärjestelyjä voivat olla esimerkiksi lisäaika tehtävien suorittamiseen, vapauttaminen optisen lomakkeen täytöstä sekä mahdollisuus suorittaa tutkinto erillisessä tilassa, tietokoneella tai tekstisuurennoksia käyttäen. Viittomakieliset voidaan vapauttaa puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeiden suorittamisesta.

Haasteita tutkintojärjestelmän kannalta ovat erityisjärjestelyjä edellyttävien suorittajien lukumäärän kasvu sekä erityistarpeiden monipuolistuminen eri maailmankolkista Suomeen saapuneiden maahanmuuttajien myötä. Opetushallitus teetätti vuonna 2023 yleisten kielitutkintojen erityisjärjestelyjä koskevan selvityksen, jossa muistutetaan erityisjärjestelyjä tarvitsevien suorittajien tilanteen huomioimisesta järjestelmää kehitettäessä (mm. digitalisointi). Joskus erityisjärjestelyjen kohdalla on jouduttu toteamaan, kuten selvityksestäkin ilmenee, että on olemassa sellaisia vammoja, sairauksia tai oppivaiveuksia, jotka vaikeuttavat tutkinnon tai sen osakokeiden suorittamista, eikä tutkintoa nykyisten tutkinnon perusteiden puitteissa pystytäkään mukauttamaan riittävästi kaikkiin tarpeisiin nähden. Selvityksessä korostetaan myös, että tutkinnon suorittamisen estymisen ei tulisi muodostua erityisjärjestelyjä tarvitsevalle henkilölle esteeksi opintoihin tai työelämään pääsemiselle tai kansalaisuuden hakemiselle. YKI-järjestelmässä jatketaan testien kehittämistä saavutettavuuden näkökulmasta pitäen mielessä myös erityisjärjestelyjä tarvitsevat suorittajat (ks. Ahola, Jokela, Koskinen tässä teoksessa).

Laadukasta ja eettistä kielitaidon arviointia

YKI-tutkintojärjestelmä on lakisääteinen kielitaidon arviointijärjestelmä, ja sen toimintaa ohjaavat laki ja asetukset sekä tutkinnon perusteet. Lakisääteisyys tuo tietynlaista turvaa suorittajalle muun muassa sitä kautta, että hänen oikeusturvastaan esimerkiksi vilppiepäilytilanteessa huolehtivat viranomaiset, joiden on toimittava säännösten mukaisesti. Lakisääteisyys muodostaa siis hyvin virallisen ja vankan pohjan tutkintojärjestelmälle, mutta samalla juuri lakisääteisyys vuoksi järjestelmään tehtävät muutokset saattavat realisoitua suhteellisen hitaasti. Jos halutaan esimerkiksi muuttaa YKI-tutkintojen rakennetta (tasot, osakokeet), tätä ei voida tehdä ilman, että muutetaan tutkintojärjestelmää koskevaa asetusta. Säännösten laatimisesta vastaava opetus- ja kulttuuriministeriö ei luonnollisestikaan muuta säännöksiä tavan takaa, koska muutokset vaativat aina tietyn ajan toteutuakseen.

Kun järjestelmiltä tunnutaan nykyään vaadittavan nopeutta, tehokkuutta ja sitä kuuluisaa ketteryyttä, niin näin järjestelmässä pitkään toimineena virkamiehenä joudun kyllä toteamaan, että esille on tullut yhä enemmän tilanteita, joissa laadukkaaseen kielitaidon arviointiin aukottomasti liittyviä käytänteitä saatetaan turhan helposti pitää vähemmän tärkeinä. Kuitenkin järjestelmän laatua ja testitoiminnan eettisyyttä voidaan hyvällä syyllä varmistaa silloin, kun puhutaan YKIn kaltaisista high stakes -testeistä (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa). Lainsäädännön ja poliittisten linjausten vaihtuessa ei tulisikaan unohtaa sitä, että voidaksemme antaa luotettavia arvioita suorittajien kielitaidosta meidän tulisi kaikista ulkoisista paineista huolimatta varmistaa se, että järjestelmiemme toimintatavat ja testit ovat riittävän laadukkaita ja että niiden toimintatavat perustuvat tieteelliseen tutkimukseen ja kielitaidon arvioinnin alan standardeihin. Solkin perustaja ja jo edesmennyt johtaja Kari Sajavaara totesi aiheeseen liittyen Helsingin Sanomien haastattelussa vuonna 2000 (27.10.2000) seuraavasti: *Suomessakin on kielitaidon arviointia ja testausta tehty pitkään "vasemman käden pikkusormella"*. Kielitaidon arviointi on erityisosaamista, ja se on myös oma tieteenalansa, eikä näitä kumpaakaan tulisi unohtaa keskustelussa.

Lopuksi

Kielitaidon merkitys on korostunut entisestään viime vuosikymmeninä ja aivan erityisesti viime aikoina, mistä todisteena ovat lukuisat kielitaitoon ja sen osoittamiseen liittyvät kirjaukset uusimassa hallitusohjelmassa. Kielitaito nähdään osana henkilön ammattitaitoa, ja sen ansiosta katsotaan, että henkilö voi toimia aktiivisena suomalaisen yhteiskunnan jäsenenä. Kieltä on myös osattava tietyllä tasolla, jos haluaa hakea Suomen kansalaisuutta. Yleisellä kielitutkinnolla on edelleen tärkeä rooli, jotta varsinkin tällä hetkellä monesta suunnasta kumpuaviin odotuksiin voidaan vastata asianmukaisesti.

Lähteet

Helsingin Sanomat 27.10.2000.

Ahola, S., Koskinen, K. & Jokinen, E. 2024. Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Ahola, S., Neittaanmäki R. & Hirvelä, T. 2024. Laadunvarmennus yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Halonen, M. 2024. Suomalaisen kansainvälistymisen edistämisestä Suomen kansalaisuuden portinvartijaksi - YKIn ja yhteiskunnan ja tutkimuksen ja tutkinnon liitto. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Honko, M. & Hirvelä, T. 2024. Digitaalisen kirjoittamisen tehtävien toimivuus pilottikokeilussa. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Inkerinsuomalaisten kielitestin perusteet 2003.

Juuti, N., Kalajoki, S. & Sipovaara, K. 2024. Digitalisoinnin vaiheita: sähköinen ilmoittautuminen. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Korkeelehto, A. 2024 Katsaus kansalaisuuslain kielitaitoedellytykseen. Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Malinen, N. 2015. Selvitys yleisten kielitutkintojen suomen kielen tutkinnon järjestämisestä ulkomailla. Saatavissa: <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47526/1/yki-selvitys.pdf>

Neittaanmäki, R. & Hirvelä, T. 2014. Yleisten kielitutkintojen osallistujat taustatietojen valossa. Teoksessa T. Leblay, Lammervo, T. & Tarnanen, M. Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Opetushallitus 2011. Yleisten kielitutkintojen perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Sivunen, N. 2024. Mitä kuuluu suomalaiselle viittomakielelle yleisissä kielitutkinnoissa? Teoksessa T. Leblay & S. Ahola (toim.), Yleiset kielitutkinnot 30 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Soramäki, A. 2014. Yleisten kielitutkintojen käytettävyys Maahanmuuttoviraston näkökulmasta. Teoksessa T. Leblay, Lammervo, T. & Tarnanen, M. Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Helsinki: Opetushallitus.

Spektri Opetushallituksen tiedote 7-8/1994. Helsinki: Opetushallitus.

Lait, asetukset, määräykset, päätökset ja sopimukset

Laki yleisistä kielitutkinnoista 964/2004.

Saamen kielilaki 1086/2003.

Mitä kuuluu suomalaiselle viittomakielelle yleisissä kielitutkinnoissa?

Tässä artikkelissa käsitellään suomalaista viittomakieltä (SVK) ja sen statusta lyhyesti, SVK:n koostamisprosessia yleisissä kielitutkinnoissa, SVK:n kriteereitä sekä tutkinnon merkitystä suomalaiselle viittomakieliselle yhteisölle.

Suomalainen viittomakieli ja sen status tänä päivänä

Suomalainen viittomakieli (SVK) on yksi kotimaamme vähemmistökielistä. SVK:n juuret ovat Ruotsissa, jossa suomalaisen viittomakielen isäksi nimetty kuuro Carl Oscar Malm opiskeli ruotsalaisella viittomakielellä hyvällä menestyksellä Manilla-koulussa Tukholmassa. Hän toi viittomakielen Suomeen, ja siitä kehittyi ajan saatossa suomenruotsalainen ja suomalainen viittomakieli.

Suomessa kuuroja ja huonokuuloisia viittomakielisiä lasketaan olevan noin 3 000. Jos mukaan lasketaan kuulevat viitotun kielen käyttäjät, kuten esimerkiksi kuurojen ja huonokuuloisten vanhempien kuulevat lapset, viittomakielisten kuulevat sisarukset sekä viittomakielisten ja kielen kanssa työskentelevät, viittomakielisiä arvioidaan olevan noin yli kymmenen tuhatta (Rainó, 2021, 19.). Viitotut kielet tuotetaan visuaalis-gesturaalisella modaliteetilla, eli kieltä tuotetaan käsillä, kasvoilla, kehoilla ja viittomatoilla. Kuurosokeat viittojat sen sijaan käyttävät taktiilista viittomakieltä, jossa viitottua kieltä vastaanotetaan käsien kosketuksien kautta.

Viittomakieli on tunnustettu perustuslain tasolla vuonna 1995 (731/1999, 17§). Lainsäädännön tasolla *suomalainen* viittomakieli mainitaan kuitenkin vain kahdessa laissa, kuten viittomakielilaissa (359/2015) ja kansalaisuuslaissa (359/2003; 13§). Perustuslain ohessa useissa muissa laeissa mainitaan vain *viittomakieli*, kuten esimerkiksi lukiolaissa (629/1998; 6§, 8§), perusopetuslaissa (628/1998; 10§, 12§), kielilaissa 423/2003; 37§) ja laissa vammaisten henkilöiden tulkkauspalvelusta (133/2010, 4§).

Suomalaisen viittomakielen uhanalaisuudesta on viime aikoina keskusteltu kiivaasti kielitentutkijoiden ja edunvalvontajärjestön, kuten Kuurojen Liiton, välillä (ks. Jantunen 2023; Jokinen ym. 2024). Jantusen mielestä puheet suomalaisen viittomakielen uhanalaisuudesta ovat ylimitoitettuja, koska siitä ei ole tutkimuksellista näyttöä. Hänestä kielen saamalla uhanalaisuusstatuksella voi olla kielteisiä vaikutuksia kielen elinvoimaisuuteen. Jokinen ym. (2024) ovat sitä mieltä, että keskustelu SVK:n mahdollisesta uhanalaisuudesta on oikeutettua sekä osa liiton poliittista työtä ja pyrkimyksiä. Näistä keskusteluista huolimatta SVK:n, kuten myös suomenruotsalaisen viittomakielen, näkyvyys ja tietoisuus on Suomessa lisääntynyt yhteiskunnallisissa keskusteluissa ja viestinnässä sekä sosiaalisessa mediassa ja taiteessakin, esimerkkinä viittomakielisten artistien esiintyminen Uuden musiikin kilpailussa (UMK). Suomalaista viittomakieltä vieraana kielenä opetusta tarjoavat useat eri koulutusasteet, tahot, järjestöt ja kansanopistot ympäri Suomea. Suomeen muuttaa vuosittain kuuroja ja huonokuuloisia maahanmuuttajia, jotka opiskelevat SVK:tä joko vieraana kielenä tai uutena äidinkielenään (ks. esim. Sivunen, 2021). Joka vuosi sadat kielenoppijat eri puolilla Suomea opiskelevat suomalaista viittomakieltä, ja he saavat palautetta kielitaidostaan pääasiassa vain opettajiltaan.

Suomalaisen viittomakielen koostamisprosessi yleisissä kielitutkinnoissa

Tällä hetkellä ei suomalaisessa eikä myöskään suomenruotsalaisessa viittomakielessä ole vielä kukaan kielitaidon arviointiin keskittyvää järjestelmää, vaikka selvitys SVK:n liittämistä yleisiin kielitutkintoihin valmistui jo vuonna 2012 eli yli kymmenen vuotta sitten (Opetushallituksen teettämän selvityksen valmistuttua vuonna 2013 alettiin työstää suomalaisen viittomakielen taitotasokuvaimia ja arviointikriteereitä Soveltavan kielitutkimuksen keskuksessa (SOLKI) (Sivunen, Tossavainen & Ahola, 2014). Suomalaisen viittomakielen tutkintoon suunniteltiin Opetushallituksen selvityksen ja ehdotuksen (2012) mukaisesti kolme osataittoa: ymmärtäminen, tuottaminen ja viittomakielinen keskustelu.

Suomalainen viittomakieli on suunniteltu yksikieliseksi tutkinnoksi, mikä tarkoittaa sitä, että kaikki tekstit (tehtävänanto, tehtävät ja tehtäväosiot) luetaan ja tuotetaan tutkinnossa suomalaisella viittomakielellä. Tämä siksi, koska tutkintoon osallistujien taustat vaihtelevat: esimerkiksi tutkintoon saattaa osallistua sekä kuuroja maahanmuuttajia että kuulevia suomalaisia henkilöitä, joista osa saattaa jopa työskennellä kielen parissa.

SVK:n koostamisprosessin alkuvaiheessa pohdittiin paljon, miten tutkinnon digitaalisuus, kuten esimerkiksi tehtävien ohjeistus ja tehtävään liittyvät osiot, toimivat viittomakielellä. Lisäksi kysymyksiä aiheutti se, miten viitottua tekstiä voidaan korjata (Sivunen, Tossavainen & Ahola, 2014, s. 95–96). Digitalisaatio on tänä päivänä kuitenkin keskeinen osa yhteiskuntaa, työelämää ja ammatillista koulutusta, esimerkiksi Diakonia-ammattikorkeakoulun tulkkikoulutuksessa digitalisaatiota hyödynnetään päivittäin. Etätulkkauksessa opiskelussa, työelämässä ja vapaa-aikana on myös viittomakielisten arkea (ks. lisää tulevaisuuden tulkkauksia, i.a.). Vielä yli kymmenen vuotta sitten digitaalisuus ja sen ongelmat nousivat usein esiin tutkintoa suunniteltaessa, mutta nyt digitaalisuuden mahdollisuudet tunnetaan paremmin, joten myös teknisesti suomalaisen viittomakielen tutkinnon toteuttaminen olisi nykyään helpompaa.

SVK:n taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit validoitiin vuosina 2017–2018 suomalaisen viittomakielen asiantuntijoiden avustuksella (ks. lisää Ahola, Ohranen & Neittaanmäki, 2019). Suomalaisen viittomakielen arviointikriteerit on linkitetty yleisten kielitutkintojen taitotasosteikkoihin 1–6 (EVK A1-C2). SVK:n taitotasokuvainten ja arviointikriteerien perustana ovat myös Euroopan neuvoston PROSign-hankkeessa kehitetyt viitottujen kielten taitotasokuvaimet. (yleiset kielitutkinnot, 2019.) Taitotasokuvaimia ja arviointikriteereitä voidaan käyttää soveltaen SVK:n opetukseen, arviointiin ja itsearviointiin.

Taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden validointien jälkeen SVK:lle ei ole tehty mitään kehittämistyötä yleisissä kielitutkinnoissa useaan vuoteen, mikä on erittäin harmillinen asia. Viittomakielten lautakunta on kirjoittanut Opetushallitukselle avoimen kirjeen (9.4.2021), jossa se toteaa suomalaisen viittomakielen puuttumisen yleisistä kielitutkinnoista vakavaksi ongelmaksi. Lautakunta perustelee kannanottoansa siten, että virallisen viittomakielen todistuksen puutteen vuoksi viittomakielisten kanssa työskentelevien henkilöiden, kuten viittomakielen tulkkien, kielitaidon tasosta ei ole luotettavaa tietoa. Tämän vuoksi tulkkauksen laatua ei pystytä valvomaan ja takaamaan näin kuuroille. Lisäksi kuurot maahanmuuttaneet tarvitsisivat kielitutkinnon, jonka avulla he voisivat osoittaa kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaidon. Viitotun kielitaidon arvioinnilla on tärkeä ja merkittävä rooli kuurojen ihmisten parissa työskenteleville. Standardoidulla kielitaitotodistuksella voidaan vaikuttaa kuurojen viittomakielisten koulutuksen tasoon, mutta sillä on vaikutusta myös heidän elämänlaatuunsa ja terveyteensä. (Schönström, Hauser & Rathmann, 2022, s. 285.)

Lopuksi

Työ suomalaisen viittomakielen tutkinnon kehittämiseksi yleisten kielitutkintojen järjestelmään on vaatinut laajaa viittomakielen ja kielitaidon arvioinnin asiantuntijoiden välistä yhteistyötä jo vuosien ajan. Seuraava vaihe olisi SVK:n testimateriaalin luominen kielen asiantuntijoiden kanssa ja arvioija-koulutus, tutkinnonjärjestäjien kouluttaminen ja lopuksi tutkinnon käynnistäminen. Nyt tarvittaisiin-kin poliittista tahtotilaa enemmän kuin koskaan aiemmin, jotta SVK:n linkittämistä yleisiin kielitutkin-toihin voidaan viedä eteenpäin ja vihdoin viimein ottaa tutkinto käyttöön.

Tutkintoa tarvitaan erityisesti Suomen kansalaisuutta haettaessa (Kansalaisuuslaki 359/2003). Kyseisen lain (359/2003) 13 §:n 6. momentissa todetaan, että ”hänellä on suomen tai ruotsin kielen tyydyttävä suullinen ja kirjallinen taito tai näiden sijasta vastaavan tasoinen suomalaisen tai suomenruotsalaisen viittomakielen taito (kielitaitoedellytys)”. Kielitaidon osoittaminen voidaan saman lain 17§:n 1. momentin mukaan osoittaa yleisellä kielitutkinnolla taitotasolla kolme tai vaihtoehtoi- sesti 2. momentin mukaan valtionhallinnon kielitutkinnolla tyydyttävällä suullisella ja kirjallisella tai- dolla. Toisaalta (359/2003) 18 b § 3. momentissa lukee, että kielitaitoedellytyksestä voidaan poiketa ja myöntää Suomen kansalaisuus jos ”hakija ei pysty terveydentilansa taikka aisti- tai puhevam- mansa vuoksi täyttämään kielitaitoedellytystä”. Tämä ei kuitenkaan koske kuuroja ja kuuroutuneita henkilöitä, sillä heiltä edellytetään viittomakielen taidon osoittamista (ks. Kuurojen Liiton ja Kuuloliit- ton lausunto 2020).

Lain yleisistä kielitutkinnoista (964/2004) kolmannessa pykälässä todetaan, että tutkintotoimikunta käsittelee yleisten kielitutkintojen kehittämiseen liittyviä asioita, ja lisäksi kuudennessa pykälässä mainitaan, että Opetushallitus päättää yleisten kielitutkintojen perusteista, tutkintokielistä ja tutkin- nossa käytettävistä testeistä. Ongelmana viittomakielen liittämisen kannalta on kuitenkin se, että yleisiä kielitutkintoja koskevan valtioneuvoston asetuksen (1163/2004) viidennessä pykälässä sää- detään tutkinnossa käytettävistä osakoikeista. Asetuksessa todetaan, että yleisten kielitutkintojen kunkin tutkintotason tutkinto sisältää neljä osakoetta, jotka ovat 1) puheen ymmärtäminen, 2) puhu- minen, 3) tekstin ymmärtäminen ja 4) kirjoittaminen. Viittomakieleen on suunniteltu vain kolmea osataitoa: ymmärtäminen, itsenäinen tuottaminen ja viittomakielinen keskustelu. Näitä nimenomaan viittomakieleen kehitettyjä osakoikeita ei ole kuitenkaan mainittu tutkintojärjestelmää koskevassa asetuksessa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että valtioneuvoston asetusta yleisistä kielitutkin- noista (1163/2004) tulisi muuttaa ja täydentää viittomakielen osalta.

Virallisen testin puuttuessa Kuurojen Liitto ry arvioi edelleen kuurojen maahanmuuttajien kielitai- toa (Alanne 2004; Maahanmuuttovirasto i.a.; Viittomakielten lautakunta 2021). Kun Kuurojen Liittoa ei kuitenkaan mainita missään laissa, osallistujien oikeusturvan vuoksi olisi tarkoituksenmukaista siirtää arviointi yleisten kielitutkintojen järjestelmään. Suomalaisen viittomakielen taidon arviointi olisi siten läpinäkyvämpää, luotettavampaa ja käytännöllisempää ja se noudattaisi paremmin eetti- siä periaatteita verrattuna nykyiseen käytäntöön (Sivunen, Tossavainen & Ahola, 2014, s. 98). Olisi todella harmillista ja jopa häpeällistä, jos suomalaisen viittomakielen tutkintoa ei saada liitettyä yleisten kielitutkintojen järjestelmään. Viittomakielen tutkinnolle on kysyntää ja tarvetta, ja viitto- makieliselle yhteisölle tutkinnolla on suuri merkitys. Tutkinnon saaminen olisi selkeä osoitus yhden- vertaisuuden toteutumisesta. Suomalainen (ja suomenruotsalainen) viittomakieli on myös yksi maan virallisista kielistä – miksi se ei ansaitsisi tutkintoa? Vastaus otsikkoni kysymykseen, mitä kuuluu suomalaiselle viittomakielelle yleisissä kielitutkinnoissa, on: Ei kovin hyvää, tutkinto nukkuu edel- leen talviunta. Olisikohan aika viimeinkin muokata yleisiä kielitutkintoja koskevat säännökset sellai- siksi, että ne mahdollistaisivat jo pitkälle kehitetyn suomalaisen viittomakielen tutkinnon liittämisen yleisten kielitutkintojen järjestelmään?

Lähteet

- Ahola, S., Ohranen, S. & Neittaanmäki, R. 2019. Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden kehittäminen yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/suomalaisen-viittomakielen-taitotasokuvainten-ja-arviointikriteereiden-kehittaminen-yleisissa-kielitutkinnoissa>
- Alanne, K. 2004. Suomalaisen viittomakielen taidon arvioinnin arviointia. *Käsillä kääntäjät*, 2/2004. Helsinki: Kuurojen Liitto ry, 3–13.
- Jantunen, T. 2023. Onko suomalainen viittomakieli uhanalainen? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(7). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-joulukuu-2023/onko-suomalainen-viittomakieli-uhanalainen>
- Jokinen, M., Alanne, K., Selin-Grönlund, P. & Savolainen, L. 2024. Miksi emme saisi keskustella uhanalaisuudesta? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 15(1). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-helmikuu-2024/miksi-emme-saisi-keskustella-uhanalaisuudesta>
- Kuurojen Liitto ry. & Kuuloliitto ry. Lausunto esiselitys kansalaisuutta koskevien säännösten muutostarpeista 21.8.2020. <https://www.kuuloliitto.fi/wp-content/uploads/2020/08/Kuuloliitto-ja-Kuurojen-liitto-lausunto-kansalaisuuslain-muutostarpeista-21082020.pdf> (viitattu 24.9.2024)
- Maahanmuuttovirasto. Suomen kansalaisuus. Kielitaito. <https://migri.fi/kielitaito> (luettu 24.9.2024)
- Opetushallitus. 2012. *Selvitys viittomakielen sisällyttämisestä Yleisiin kielitutkintoihin*. Raportit ja selvitykset 2012:9. Helsinki: Opetushallitus.
- Rainó, P. 2021. *Viittomakielibarometri 2020. Tutkimusraportti*. Oikeusministeriön julkaisuja, selvityksiä ja ohjeita 2021:4. Helsinki: Oikeusministeriö. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/162839>
- Schönström, K., Hauser, P. C. & Rathmann, C. 2022. Validation of Signed Language Assessment for Adult L2 learners. Teoksessa T. Haug, Mann, W. & Knoch, U. (toim.), *The Handbook of Language Assessment Across Modalities*. New York: Oxford University Press, 285–294.
- Sivunen, N. 2021. Kuurojen turvapaikanhakijoiden kielikäsitteiden muokkautuminen turvapaikkaprosessin aikana. *Puhe ja kieli*, 41(2), 159–178. <https://doi.org/10.23997/pk.110925>
- Sivunen, N., Tossavainen, H. & Ahola, S. 2014. Suomalaisen viittomakielen liittäminen Yleisiin kielitutkintoihin. Julkaisussa Leblay, T., Lammervo, T. & Tarnanen, M. (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*. Raportit ja selvitykset 2014:16. Helsinki: Opetushallitus. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/leblay-t.-lammervo-t.-ja-tarnanen-m.-toim.-yleiset-kielitutkinnot-20-vuotta.-2014.pdf>
- Tulevaisuuden tulkaustaidot. Hankkeen tulokset. Toimiva videokielistudio. <https://tulevaisuudentulkaustaidot.diak.fi/toimiva-videokielistudio/> (luettu 24.9.2024)
- Viittomakielten lautakunta 2021. Avoin kirje Opetushallitukselle – viittomakielten oppimateriaalit sekä kielitaidon arviointi. https://kuurojenliitto.fi/wp-content/uploads/2021/04/avoinkirje_OPH_090421.pdf
- Yleiset kielitutkinnot 2019. Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit. Jyväskylä: Soveltavan kielitutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-7675-0>

OSA II

YLEISTEN KIELITUTKINTOJEN KÄYTETTÄVYYS

Niina Juuti
asiantuntija
Opetushallitus

Kanerva Koskinen
palveluasiantuntija
Opetushallitus

Opetushallituksen YKI-sivujen asiakaslähtöinen kehittäminen

Opetushallituksen verkkosivuille on koottu tietoa yleisten kielitutkintojen suorittajia varten. Kesän 2022 aikana verkkosivut uudistettiin perinpohjaisesti asiakkaiden tarpeet huomioiden. Tarve verkkosivujen uudistukselle ilmeni Opetushallitukseen saapuneista yhteydenotoista, jotka koskivat toistuvasti samoja aiheita. Tieto yleisistä kielitutkinnoista haluttiin myös koota selkeästi yhteen paikkaan, helposti asiakkaalle jaettavaan verkko-osoitteeseen.

Asiakaskysymysten pohjalta verkkosivuja muokattiin siten, että asiakkaan kannalta oleellinen tieto on helposti saavutettavissa. Asiakkaat etsivät tietoa Opetushallituksen sivuilta tutkinnon suorittamisen eri vaiheissa, ja uusilla YKI-verkkosivuilla tieto onkin ryhmitelty kronologiseen järjestykseen. Tutkinnon suorittamisen eri vaiheet on esitelty johdonmukaisesti omilla alasivuillaan: 1. Sopivan YKI-testin valinta ja testipäivät, 2. Ilmoittautuminen YKI-testiin, 3. Ennen YKI-testiä ja 4. YKI-testin jälkeen. Lisäksi verkkosivujen kaikille kieliversiolle luotiin lyhytosoitteet (oph.fi/yki, oph.fi/sv/yki, ja oph.fi/en/yki), joiden avulla asiakkaita voidaan ohjata verkkosivuille helposti myös puhelimesta.

Suurin osa YKI-testiin osallistuvista asiakkaista suorittaa suomen kielen keskitason tutkinnon, jota he tarvitsevat hakeakseen Suomen kansalaisuutta. Opetushallituksen verkkosivujen uudistamisessa myös sivuilla käytettyyn kieleen kiinnitettiin erityistä huomiota, sillä teksti haluttiin hioa vastaamaan mahdollisimman hyvin etenkin tämän kohderyhmän kielitaidon tasoa. Asiat ja käsitteet haluttiin ilmaista verkkosivuilla mahdollisimman samanmuotoisina, jotta sisällön silmäileminen ja ymmärtäminen olisi vaivatonta. Lisäksi sivustolla on käytetty mahdollisimman paljon termejä, jotka ovat vakiintuneita asiakkaiden käytössä. Esimerkiksi sanan *tutkintotilaisuus* sijasta uudistetuilla verkkosivuilla käytetään asiakkaiden suosimaa termiä *YKI-testi*.

Selkokielistämisellä kohti parempaa asiakaskokemusta

Asiakaslähtöistä kieltä pohdittaessa Opetushallituksessa tartuttiin vielä yhteen uuteen haasteeseen – suomenkieliset YKI-sivut päätettiin selkokielistää. Koska YKI-sivut ovat Opetushallituksen ensimmäinen selkokielinen sivukokonaisuus, selkokieliseen kirjoittamiseen saatiin apua Selkokeskukselta. Selkokeskus myöntää maksuttomia selkotunnuksia esimerkiksi verkkosivuille ja tarjoaa maksullisia mukautus- tai arviointipalveluja tilauksesta. Opetushallituksen YKI-sivujen työstössä hyödynnettiin laajasti Selkokeskuksen materiaaleja ja selkotunnuksen saaneita verkkosivuja.

Ansiokkaan kehitystyön seurauksena myös Opetushallituksen suomenkieliset YKI-sivut saivat elokuussa 2022 selkotunnuksen merkinä kielestä, joka on sisällöltään, sanastoltaan ja rakenteeltaan yleiskieltä luettavampaa ja ymmärrettävämpää (Selkokeskus, 2024). Opetushallituksen verkkoviestintä on kolmikielistä, ja siksi suomenkieliset YKI-sivut käännettiin ruotsiksi ja englanniksi. Vaikka käännökset laadittiin suomenkielisten selkosivujen pohjalta, ruotsin- ja englanninkieliset YKI-sivut ovat yleiskielisiä.

Viestintää kehitetään jatkuvasti

Kesän 2022 aikana tehty verkkosivu-uudistus otettiin vastaan myönteisesti. Opetushallitus on kuitenkin jatkanut viestinnän kehittämistä myös verkkosivuprojektin jälkeen. Opetushallituksen ylläpitämän YKI-ilmoittautumisjärjestelmän käyttöliittymä uudistettiin syksyllä 2023 (ks. Juuti, Kalajoki & Sipovaara tässä julkaisussa), ja vaikka ilmoittautumisjärjestelmälle ei ole haettu selkotunnusta, ilmoittautumisjärjestelmän tekstit on laadittu samoilla periaatteilla kuin Opetushallituksen yleisten kielitutkintojen selkokielliset verkkosivut.

Opetushallitus seuraa verkkosivujensa analytiikkaa ja kerää säännöllisesti palautetta palveluidensa käyttäjiltä. YKI-sivuja kehitetään edelleen saatujen palautteiden pohjalta, jotta YKI-testin suorittajat löytäisivät tarvitsemansa tiedon entistä paremmin.

Lähteet

Juuti N., Kalajoki S. & Sipovaara, K. 2024. Digitalisoinnin vaiheita: sähköinen ilmoittautuminen. *YKI 30 vuotta*.

Selkokeskus 4.4.2024, *Hae selkotunnusta* [online]. Saatavissa: <https://selkokeskus.fi/koulutukset-ja-tekstipalvelut/hae-selkotunnusta/>

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Elina Jokela
projektisihteeri
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Kanerva Koskinen
palveluasiantuntija
Opetushallitus

Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa

Johdanto

Erityisjärjestelyt on tarkoitettu henkilöille, joka eivät voi suorittaa koko tutkintoa tai sen osakoikeita samalla tavoin kuin muut tutkintoon osallistuvat. Syy erityisjärjestelyille voi olla esimerkiksi sairaus, vamma, lukemisen ja kirjoittamisen erityisvaikeus tai jokin muu näihin rinnastettava syy. Erityisjärjestelyt koskevat vain tutkinnon suorittamista, koska niitä tarvitseva osallistuja suorittaa samat tehtävät kuin muutkin kyseisen tutkintokerran osallistujat. Erityisjärjestelyjen avulla osallistujalle pyritään tarjoamaan muiden tutkinnonsuorittajien kanssa yhtäläiset mahdollisuudet osoittaa kielitaitonsa. Toimenpiteillä pyritään siis turvaamaan vain tutkinnon suorittamisen edellytykset, koska tutkintosuoritus arvioidaan samoin kriteerein, joita yleisten kielitutkintojen (myöhemmin YKI) suoritusten arvioinnissa muutoinkin käytetään.

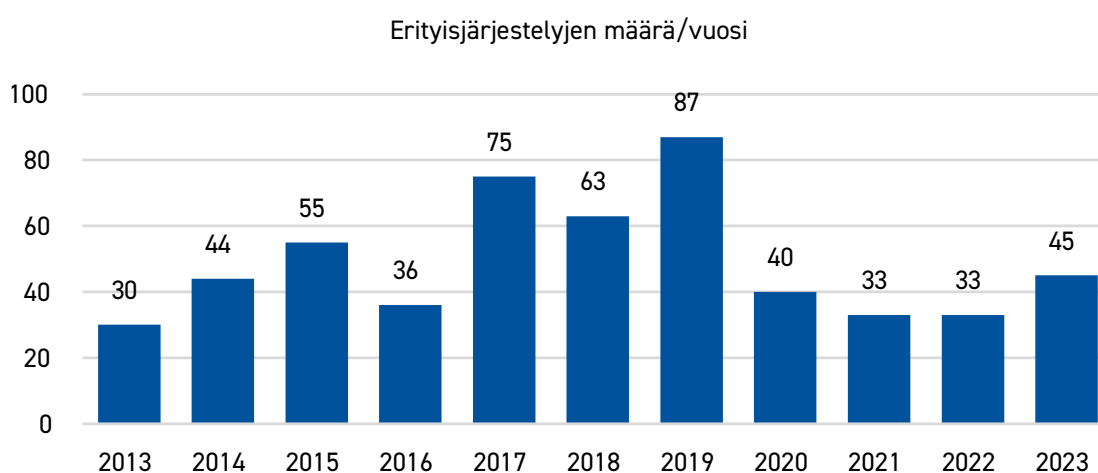
Erityisjärjestelyjen toteuttamiseen tarvitaan kaikkia YKIn yhteistyösopuolia: Opetushallitus vastaa tutkintojärjestelmästä ja ohjeistaa myös erityisjärjestelyjen toteuttamisesta ja anomisesta. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus (Solki) käsittelee anomukset erityisjärjestelyistä ja tuottaa tarvittaessa esimerkiksi pitkätaukoiset äänitteet tai isokirjaimiset tehtävävihkot erityisjärjestelyjä tarvitsevalle osallistujalle. Tutkinnon järjestäjä taas huolehtii myönnettyjen erityisjärjestelyiden tiedottamisesta osallistujalle sekä niiden toteuttamisesta tutkintopäivänä. Vaikka vuosien varrella erityisjärjestelyiden toteuttamisesta YKl:ssä on karttunut paljonkin kokemusta, osallistujien syyt anoa erityisjärjestelyjä ovat laajentuneet ja muuttuneet yhä moninaisemmiksi. Vielä parikymmentä vuotta sitten erityisjärjestelyjä anottiin pääasiassa vain lukemisen ongelmien vuoksi. Nykyään syitä hakea erityisjärjestelyjä on useita, ja lisäksi osallistujilla saattaa olla monenlaisia tutkinnon suorittamiseen vaikuttavia erityistarpeita.

Erityisjärjestelyitä hakeneet osallistujat

Erityisjärjestelyitä hakevien määrä lähti kasvuun 2010-luvulla, jolloin suomen kielen keskitason tutkintoon osallistuneiden määrä kasvoi huomattavasti. Alla olevassa kuviossa 1 on kuvattu vuosina 2013–2023 myönnettyjen erityisjärjestelyiden lukumäärät. Kymmenen vuoden tarkastelujaksolla kaiken kaikkiaan 541 osallistujalle on myönnetty erityisjärjestelyt tutkinnon suorittamiseen. Kuvioon ei ole merkitty niitä, jotka ovat anoneet erityisjärjestelyjä mutta joille niitä ei ole myönnetty. Heitä on kuitenkin kymmenen vuoden aikana ollut vain muutamia, ja heistä pääosa on anonut erityisjärjestelyjä myöhässä, minkä vuoksi heille ei ole voitu enää kyseiselle tutkintokerralle toteuttaa erityisjärjestelyjä. Lisäksi näiden joukossa on muutama sellainen, jolle ei ole voitu tarjota hänen tarvitsemaansa erityisjärjestelyjä. Yleensä tällöin osallistujalla on ollut sellainen vamma tai sairaus, että hän ei olisi pystynyt suorittamaan tutkintoa erityisjärjestelyjenkään avulla. Tällöin häntä on esimerkiksi kansalaisuusasioissa pyydetty ottamaan yhteyttä Maahanmuuttovirastoon.

Erityisjärjestelyjen määrä on myötäillyt tutkintojen osallistujamääriä, mutta se ei ole täysin linjassa vuosittaisten osallistujamäärien kanssa. Esimerkiksi vuosi 2017 oli osallistujamäärältään suurin tutkintovuosi (ks. Hirvelä tässä teoksessa), mutta erityisjärjestelyjä on kuitenkin haettu eniten vuonna 2019. Tuolloin erityisjärjestelyjä hakevien suuri määrä saattaa olla sattumaa, mutta se voi olla yhteydessä myös siihen, että vuonna 2019 tutkintoon osallistui paljon vuonna 2015 saapuneita turvapaikanhakijoita. Osallistujien taustamuuttujilla on kuitenkin merkitystä myös erityisjärjestelyjen määrään, koska esimerkiksi monien aikuisten maahanmuuttaneiden oppimisvaikeudet saatetaan tunnistaa vasta kotoutumiskoulutuksen yhteydessä. Lisäksi monilla saattaa olla sekä fyysisiä että psyykkisiä ongelmia lähtömaassa koettujen tapahtumien vuoksi.

Erityisjärjestelyissä tapahtui notkahdus koronavuosina, mutta vuodesta 2023 erityisjärjestelyjen määrä on ollut taas nousussa, samoin kuin YKIn osallistujamäärä. Vuonna 2024 erityisjärjestelyjä on puolen vuoden aikana (tammi–kesäkuu) myönnetty jo 58 osallistujalle, joten todennäköistä on, että vuonna 2024 erityisjärjestelyjen määrä nousee vuoden 2017 tasolle tai jopa hieman sen yli.

KUVIO 1. ERITYISJÄRJESTELYJÄ HAKENEET VUOSINA 2013–2023 (N = 541)

Osallistujan on itse anottava erityisjärjestelyjä tutkintoon ilmoittautumisen yhteydessä. Tyypillinen erityisjärjestelyjä hakeva osallistuu suomen keskitason tutkintoon, mutta erityisjärjestelyjä hakevia on ollut YKIn lähes joka kielessä ja joka tutkintotasolla. Erityisjärjestelyiden tarve on kuitenkin selkeästi yhteydessä tutkintotodistuksen käyttötarkoitukseen. Etenkin suomen ja ruotsin keskitasolla vamman, sairauden tai oppimisvaikeuksien takia erityisjärjestelyjä hakevat haluavat tavallisesti osallistua tutkintoon osoittaakseen kielitaitonsa Suomen kansalaisuutta varten, sillä nämä eivät kaikissa tapauksissa ole syitä poiketa kielitaitovaatimuksesta kansalaisuutta haettaessa.

Osallistajat lähettävät asiantuntijalausunnon Solkiin ja järjestäjät puolestaan välittävät osallistujan täyttämän anomuslomakkeen Solkiin, minkä jälkeen Solkissa tehdään päätös erityisjärjestelyistä ja siihen liittyvistä toimenpiteistä. Asiantuntijalausunnot ovat tavallisesti lääkärin, psykologin tai erityisopettajan kirjoittamia lausuntoja. Ongelmallista lausunnoissa on kuitenkin tavallisesti se, että usein sitä ei ole haettu tutkintojärjestelmää vaan jotain muuta tarkoitusta varten tai se on yleinen kuvaus osallistujan sairaudesta, vammasta tai erityisvaikeudesta. Vaikka Opetushallituksen laati-
missa ohjeissa todetaan, että lausunnot tai todistukset tulee käydä ilmi, miten kyseinen vaikeus vaikuttaa tutkinnon suorittamiseen, joudutaan päätöstä tehtäessä Solkissa tekemään ratkaisuja varsin erilaisten lausuntojen pohjalta. Solkissa päätöksiä tekevät keskustelevat silloin tällöin siitä, onko esimerkiksi osallistujan hakema erityisjärjestely tarpeellinen tai avuksi hänelle (esimerkiksi

isokirjaimiset tehtävävihkot fyysisen vamman takia erityisjärjestelyä anovalle). Joskus osallistujat selkeästi eivät ymmärrä, mitä ovat hakeneet ja mitä olisivat voineet hakea, joten tavallista on se, että päätökset voivat olla laajempia (harvoin suppeampia) kuin mitä osallistuja on lomakkeessaan anonut. Esimerkiksi joskus osallistuja on hakenut pidennettyä aikaa lukivaikkeuden takia vain tekstin ymmärtämiseen, mutta koska lukemista on kaikissa osakokeissa, tällöin Solkissa on tavallisesti myönnetty hänelle pidennetty suorittamisaika kaikkiin osakokeisiin.

Erytisjärjestelyjä haetaan siis monien eri syiden vuoksi. Taulukossa 1 on listattu syitä, miksi tutkintoon osallistuvat ovat hakeneet erityisjärjestelyjä. Koska Solkissa ei säilytetä tietosuoja-asetuksen vuoksi osallistujien terveystietoja sisältäviä asiantuntijalausuntoja, vaan ne tuhoetaan tutkintokerran jälkeen, taulukkoon on kerätty vain pieni (n = 47), muutaman tutkintokerran otos syistä ja toteutuneista erityisjärjestelytoimista. Tämän otoksen perusteella kuitenkin on mahdollista saada kuva siitä, miten moninaisten syiden vuoksi erityisjärjestelyjä haetaan.

TAULUKKO 1. SYYT ANOA ERITYISJÄRJESTELYJÄ

Syyt hakea erityisjärjestelyä (n = 47)	määrä
Lukivaikeus	16
ADHD/ADD	10
Käsivammat (sis. käsien vapinan)	7
Kuulonalenema	4
Näkövamma	3
Oppimisvaikeus	2
Puhevika (änkytys, äänenkäyttöön liittyvät ongelmat)	2
Mielenterveyden ongelmat	2
Neurologinen sairaus	1

Taulukosta 1 on havaittavissa, että lukivaikeus on edelleenkin tavallisin syy anoa erityisjärjestelyjä tutkinnon suorittamiseen, mutta tyypillisiä syitä ovat myös tarkkaavaisuuden häiriöt. Lisäksi erityisjärjestelyjä haetaan fyysisten vammojen vuoksi, mikä on ymmärrettävää, koska YKIn tutkinnoissa tarvitsee kirjoittaa melko paljon.

Alla taulukossa 2 on esitetty puolestaan lukuina, millaisia erityisjärjestelyjä tutkintoihin osallistuneille (n = 47) on myönnetty.

TAULUKKO 2. MYÖNNETYT ERITYISJÄRJESTELYTOIMENPITEET

Myönnetty erityisjärjestelyt	määrä
Lisäaika kaikkien osakokeiden suorittamiseen	40
Tietokoneen käyttömahdollisuus	11
Isokirjaiminen tehtävävihko	5
Lisäaika puhumisen osakokeen suorittamiseen	1
Muu erityisjärjestely	3

Suurin osa osallistujista on hakenut tarkastelujakson aikana (6 kk) lisäaikaa kaikkien osakokeiden suorittamiseen, mutta useampi kuin joka neljäs osallistujista on hakenut myös mahdollisuutta käyttää tietokonetta tutkinnon suorittamisessa. Erityisjärjestelyjä hakiessaan osallistuja voi myös anoa vapautusta vastauslomakkeen täyttämistä, koska kynä-paperi-testissä osallistujat täyttävät tekstin ja puheen ymmärtämisen monivalintavastaukset erilliselle, optisesti luettavalle vastauslomakkeelle. Tätä vaihtoehtoa ei ole eritelty taulukkoon 2, koska erityisjärjestelyillä tutkinnon suorittaneilta ei yleensä vaadita vastauslomakkeen täyttämistä, vaan he voivat jättää sen täyttämättä ja vastaukset siirretään testivihosta vastauslomakkeelle Solkissa. Tämä mainitaan aina erikseen Solkin tekemässä päätöksessä, joka lähetetään järjestäjälle. Järjestäjän tehtävänä on lähettää tieto päätöksestä edelleen osallistujalle.

Erityisjärjestelyjen toteutus

Erityisjärjestelyiden sisältö määritellään tapauskohtaisesti sen mukaan, millaista tukea erityisjärjestelyjä hakeva tarvitsee, joten osallistujille myönnettävät erityisjärjestelyt ovat usein hyvin erityyppisiä. Erityisjärjestelyjä voivat olla esimerkiksi lisäaika osakokeiden suorittamiseen, mahdollisuus suorittaa tutkinto erillisessä tilassa joko yksin tai pienryhmässä tai suorittaa joitakin osakokeita tietokoneella tai tekstisuurennoksia käyttäen. Lisäksi osallistuja voi hakea apuvälineiden käyttömahdollisuutta testitilanteessa. Tällaisia apuvälineitä ovat esimerkiksi suurennuslasi (luuppi), erikoisnäppäimistö, -hiiri tai rannetuki tietokoneen käyttöön. Lisäksi monet hakevat erityisjärjestelyjen kautta mahdollisuutta pitää puhelinta mukana tutkintotilaisuudessa, koska sen avulla seurataan mm. verenokeria tai verenpainetta. Erikoisemmat pyynnöt edellyttävät myös järjestäjiltä perehtymistä asioihin ja järjestäjien omien laitteiden sopivuuden testaamista, minkä vuoksi joissakin tapauksissa apuvälineiden toimivuutta testataan jo tutkintopäivää edeltävänä päivänä.

Pääosaa hakijoista pystytään auttamaan erityisjärjestelyiden avulla tutkinnon suorittamisessa, mutta joskus erityisjärjestelyjä anovilla on sellaisia sairauksia tai vammoja, että tutkintojärjestelmässä ei pystytä hänelle tarjoamaan riittävän hyviä ja yhdenvertaisia mahdollisuuksia suorittaa tutkinto. Tällaisia sairauksia tai vammoja ovat esimerkiksi vaikea puhevika tai kuulo- ja näkövammat. Jos osallistujalla on esimerkiksi vaikea puhevika (änkytys), useinkaan puhumisen osakokeeseen annettava lisäaika ei ole riittävä osallistujalle, varsinkin kun puhumisen osakoe suoritetaan aikapaineissa kielistudiossa ja kun YKl:ssä ei ole mahdollisuutta kasvokkaiseen haastatteluun keskitason tutkinnossa. Samoin kuulovammaisten kohdalla tutkintojen järjestämisessä on joskus ongelmia. Täysin kuurot eivät luonnollisestikaan pysty suorittamaan lainkaan puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeita. Erillinen viittomakielen tutkinto olisi usealle kuuroille paras ratkaisu, vaikka kaikki maahanmuuttaneet kuurot eivät hallitse suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä, eivätkä ylipäänsä mitään viittomakieltä. Kuitenkin yhdenvertaisuuden takia kuuroille ja heikosti kuuleville olisi tärkeää tarjota mahdollisuus osoittaa kielitaitonsa viittomakielellä (ks. Sivunen tässä teoksessa).

Täysin kuurojen lisäksi myöskään vaikeasti kuulovammaisia erityisjärjestelyt eivät välttämättä aina auta suoriutumaan tutkinnosta. Sisäkorvaistutetta tai kuulolaitetta käyttävä joutuu usein kuuntelemaan studio-osan kokeet kaiuttimien kautta, mikä ei ole suorittajan kannalta paras ratkaisu, jos tilassa on huono akustiikka tai tilan ulkopuolelta kuuluu hälinää tai taustamelua. Äänensiirtoon liittyvät apulaitteet ovat onneksi kehittyneet (esim. induktiosilmukka, streaming-laitteet) vuosien myötä, joten niiden avulla pystytään paremmin tarjoamaan apua tutkinnon suorittamiseen. Nämä uudet tekniikat edellyttävät kuitenkin aina tietokoneen käyttöä, ja YKI puolestaan on edelleen kynä-paperi-testi. Tutkinnon digitalisoinnista olisikin apua myös erityisjärjestelyissä, koska digitaalisessa muodossa oleva testi helpottaisi sekä testin suorittamista että testimateriaalin muokkaamista ja välittämistä erityisjärjestelyä tarvitseville.

Näkövammaiset voivat pyytää kielitaitovaatimuksista poikkeamista kansalaisuutta hakiessaan, mutta heidän on osoitettava kuitenkin tyydyttävä suullinen kielitaito (Maahanmuuttovirasto 2024). Tästä syystä osa haluaa tehdä YKI-tutkinnon, jolloin näkövammaisten asteen mukaan heille pyritään tarjoamaan erilaisia tapoja suorittaa tutkinto. Jos näkövamma on lievä, osallistujalle muokataan isokirjaimiset tehtävävihkot ja hän voi käyttää suurennuslasia tai luuppia avukseen tekstejä lukiessaan. Jos tutkintoon osallistuvan näkövammaisen haitta-aste on suuri ja hän osaa lukea pistekirjoitusta, hänelle teetetään tehtävävihkot pistekirjoituksella. Vaikka pistekirjoituksen rinnalla osallistuja saa lisäaikaa tutkinnon suorittamiseen, saattaa pistekirjoituksella lukeminen olla sokealle tai heikosti näkevälle osallistujalle hidasta, eikä hän välttämättä ennätä valmistautua tehtäviin (puhuminen, puheen ymmärtäminen) yhtä hyvin kuin muut osallistujat. Nykyään osallistujissa on niin ikään yhä enemmän sellaisia, jotka eivät osaa pistekirjoitusta, vaan he käyttävät mieluummin tietokoneen ruudunlukuohjelmaa, joka tulkitsee näytöllä olevan tekstin ja muuttaa sen puheeksi (puhesyntetisaattori). Ongelmana YKIn näkökulmasta on se, että ruudunlukuohjelma soveltuu puhumisen ja puheen ymmärtämisen osakokeiden suorittamiseen, mutta tekstin ymmärtämisen kohdalla sen käyttö ei mittaa osallistujan kykyä lukea tekstejä, vaan enemmän kykyä ymmärtää puheeksi muutettua tekstiä.

YKIn osallistujissa on myös yhä enemmän sellaisia, joilla on tarkkaavaisuushäiriöitä tai sellaisia terveydellisiä ongelmia, että heidän täytyy syödä säännöllisesti tai mitata verensokeria tai verenpainetta kesken päivän. Tällaisille osallistujille on katsottu tarpeelliseksi myöntää oma tila tutkinnon suorittamiseen, jotta he voivat esimerkiksi kesken tekstin ymmärtämisen osakokeen keskeyttää tutkintonsa ja liikkua tilassa hetken aikaa ja jatkaa taas pienen tauon jälkeen osakokeen suorittamista. Taukojen pitäminen ei vaikuta osallistujan saamaan aikaan suorittaa tutkinto, minkä vuoksi tutkintopäivä on saattanut olla muiden osallistujien tutkintopäivää pidempi. Tällaiset erityisjärjestelyt vaativat järjestäjältä aina joustavuutta ja sitä, että heillä on käytettävissä tarpeeksi valvojia, jotta osallistujalle voidaan tarjota erillinen tila. Tarkkaavaisuushäiriöisen osallistujan sijoittaminen isompaan ryhmään voi aiheuttaa ongelmia, jos esimerkiksi tarve liikkua aiheuttaa muille osallistujille keskittymisvaikeuksia tai keskeytyksiä tutkinnon aikana.

Erityisjärjestelyjen kehittäminen

Opetushallituksen verkkosivujen selkokielistämiprojekti (ks. Juuti & Koskinen tässä julkaisussa) johti myös erityisjärjestelyiden kehittämiseen. Erityisjärjestelyihin liittyvää viestintää selkeytettiin Opetushallituksen verkkosivuilla ja ilmoittautumisjärjestelmässä vuosina 2022–2023. Kesällä 2022 erityisjärjestelyjä koskevat suomenkieliset ohjeet tutkinnon osallistujille selkokielistettiin. Samalla uudet selkeämmät ohjeet käännettiin ruotsiksi ja englanniksi. Vuoden 2023 aikana YKI-ilmoittautumisjärjestelmän käyttöliittymä uudistettiin (ks. Juuti, Kalajoki & Sipovaara tässä julkaisussa) ja samalla tieto erityisjärjestelyjen saatavuudesta nostettiin paremmin näkyville. Viestinnän kehittämisellä haluttiin taata, että osallistujat ovat tietoisia mahdollisista erityisjärjestelyistä ja siitä, miten heidän tulisi toimia erityisjärjestelyjen saamiseksi.

Viestinnän lisäksi Opetushallitus teetti vuonna 2023 ulkoisen selvityksen yleisten kielitutkintojen erityisjärjestelyistä (Arvonen 2023). Selvitys teetettiin toimeksiantona asiantuntijalla, joka tuntee erityisjärjestelyjä tarvitsevien kielenoppijoiden tarpeet sekä tavat, joilla heille voitaisiin taata tutkintotilanteessa mahdollisimman yhdenvertainen mahdollisuus osoittaa kielitaitonsa oppimisvaikeuksista, sairaudesta tai vammasta huolimatta. Toimeksiannon pääasiallisena tarkoituksena oli tuottaa ajatuksia toimintaohjeiksi erityisjärjestelyjen toteuttamiseen siten, että 1) erityisjärjestelyjä kaipaavien osallistujien tarpeet tulevat huomioiduiksi, 2) toteutettavat erityisjärjestelyt eivät aseta tutkinnonsuorittajia eriarvoiseen asemaan keskenään ja että 3) voidaan varmistaa tosiasialliset mahdollisuudet (mm. tekniset vaatimukset) erityisjärjestelyjen toteuttamiseen niin, että tutkintosuoritus

vastaa tutkinnon perusteita ja toisaalta että tutkinnon järjestäminen erityisjärjestelyin on järjestäjille mahdollista.

Selvitystä varten kuultiin Opetushallituksen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen yleisistä kielitutkinnoista vastaavia asiantuntijoita, tutkintojen järjestäjiä sekä ulkopuolisia asiantuntijoita. Selvityksessä käsitellään erityisjärjestelyjen tarvetta ja toteutusta niissä tilanteissa, joihin erityisjärjestelyjä yleisesti haetaan. Tämän lisäksi selvityksessä pohditaan myös tilanteita, jolloin YKI-testi ei taivu erityisjärjestelyjä tarvitsevan suorittajan tarpeisiin, sillä tutkinnon perusteet (Opetushallitus 2011), järjestämistapa ja tekniikka asettavat raamit myös erityisjärjestelyille. Opetushallitus jatkaa erityisjärjestelyjen kehittämistä käytettävissä olevien resurssien ja selvityksessä annettujen toimenpide-ehdotusten pohjalta.

Lähteet

Arvonen, A. 2023. Erityisjärjestelyt yleisissä kielitutkinnoissa. Selvitys 21.6.2023. Opetushallitus.

Maahanmuuttovirasto 2024. [Luvat ja kansalaisuus](#) > [Suomen kansalaisuus](#) > [Kansalaisuushakemus aikuiselle](#) > Kielitaito > Poikkeaminen kielitaitoedellytyksestä > Terveystila. <https://migri.fi/terveydentila>

Opetushallitus 2011. Yleisten kielitutkintojen perusteet. Helsinki: Opetushallitus.

Niina Juuti
asiantuntija
Opetushallitus

Saara Kalajoki
erityisasiantuntija
Opetushallitus

Karoliina Sipovaara
projektipäällikkö
Opetushallitus

Digitalisoinnin vaiheita: sähköinen ilmoittautuminen

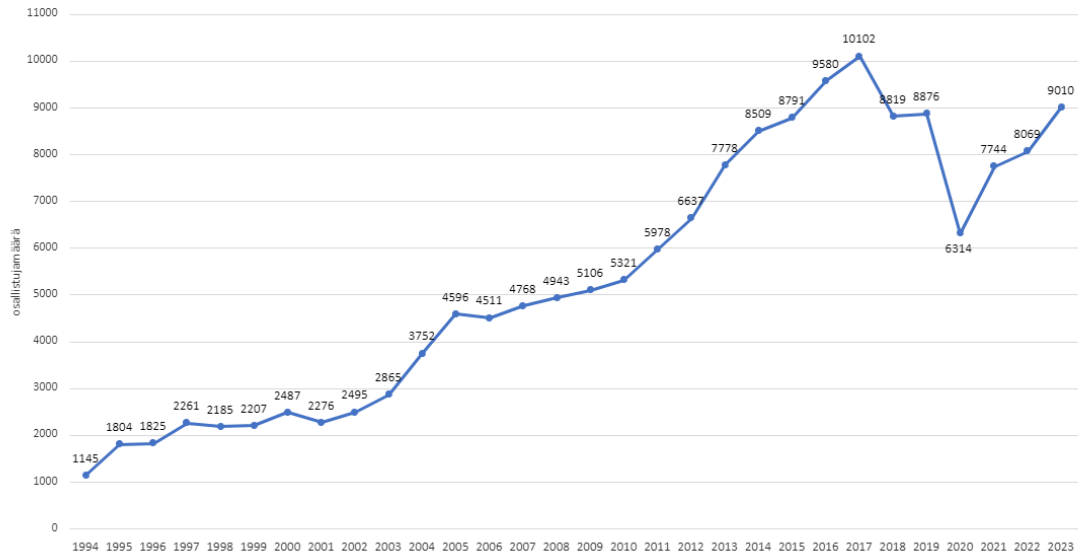
Yleisten kielitutkintojen (YKI) tutkintojärjestelmän ylläpitämisessä ja kehittämisessä on pyritty huomioimaan tutkintojen järjestäjien ja tutkintoihin osallistuvien tarpeita mahdollisimman hyvin. Järjestelmässä käytettävien teknisten ratkaisujen valintaan ovat vaikuttaneet esimerkiksi osallistujamäärän kasvu ja muuttuva toimintaympäristö. Luomme tässä artikkelissa katsauksen erityisesti ilmoittautumiskäytäntöihin tehtyihin muutoksiin ja niiden vaikutuksiin.

Vanhoista käytännöistä uusiin

Vuoteen 2019 saakka YKI-järjestäjillä oli eri tapoja vastaanottaa tutkintoihin ilmoittautumiset. Ilmoittautuminen oli mahdollista tehdä täyttämällä Opetushallituksen sivuilta tulostettu paperilomake tai järjestäjän luoma verkkolomake. Järjestäjä lähetti osallistujille laskut tutkintomaksusta eli vastasi myös maksuliikenteestä. Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskus (Solki) laskutti järjestäjiä testimateriaalista määrätyn summan per osallistuja. Opetushallitus ylläpiti verkkosivullaan yksinkertaista hakulistausta tutkintotilaisuuksista ja merkitsi järjestäjien ilmoituksesta, kun tutkintotilaisuus oli täynnä. Tutkintotilaisuuksien suorituspaikkojen määrää ja niiden täyttymistä ei kuitenkaan voitu seurata ajantasaisesti. YKI-tutkintoon ilmoittautuvalle silloiset ilmoittautumiskäytännöt saattoivat vaikuttaa vaikeaselkoisilta, ja ilmoittautumisprosessi oli työläs myös tutkintojen järjestäjille.

Käytäntöjen kirjavuus toi omia haasteitaan ilmoittautumisprosessiin, koska etenkin suomen keskitason tutkinnot olivat 2010-luvulla alkaneet kasvattaa suosiotaan. Vuodesta 2003 lähtien YKI-todistuksella on voinut osoittaa riittävän kielitaidon haettaessa Suomen kansalaisuutta. Riittävän kielitaidon osoittaminen onnistuu esimerkiksi suomen tai ruotsin kielen keskitason YKI-todistuksella. Suomen kielen keskitason suorittajamäärät ovatkin kasvaneet huomattavasti vuoden 2003 jälkeen (ks. kuvio 1). Vuonna 2003 suomen kielen keskitason tutkinnon suorittajia oli 960, kun taas vuonna 2023 suorittajia oli jo 7 392. (Ks. myös Hirvelä tässä teoksessa.) Tutkinnon osallistujamäärien kasvaessa ilmoittautumisjärjestelmän digitalisoiminen tuli ajankohtaiseksi.

Yleisten kielitutkintojen osallistujamäärän kehitys vuosina 1994–2023

KUVIO 1. YKI-TUTKINTOJEN OSALLISTUJAMÄÄRÄT 1994–2023, KAIKKI KIELET JA TASOT.

YKIn keskitetyn sähköisen ilmoittautumisjärjestelmän suunnittelu aloitettiin vuonna 2017. Sen suunnittelusta vastasivat Opetushallituksen asettamat suunnitteluryhmä sekä ohjausryhmä, joihin kuului edustajia Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielitutkimuksen keskukselta, Opetushallituksesta ja YKI-testien järjestäjistä. Järjestelmää pilotoitiin ensin vuonna 2019 pienellä järjestäjäjoukolla ja vuoden 2020 alusta se otettiin käyttöön kaikkien tutkintokielten ja -tasojen ilmoittautumisissa.

Sähköisellä ilmoittautumisjärjestelmällä on saavutettu monia hyötyjä aiempaan verrattuna. Ilmoittautumisen aluksi asiakkaan pitää sähköisesti tunnistautua. Tunnistautumisen tavoitteena on muun muassa estää saman henkilön mahdollisuus ilmoittautua useampaan tutkintopaikkaan samana tutkintopäivänä. Lisäksi se vähentää mahdollisia virheitä osallistujan henkilötiedoissa. Tiedot myös tallentuvat suoraan sähköiseen muotoon, ja tutkintomaksun maksulla vahvistetut ilmoittautumiset siirtyvät automaattisena tiedonsiirtona Opetushallituksen tietokannasta Jyväskylän yliopiston tietokantaan.

YKI-ilmoittautumisjärjestelmän kuvaus

YKI-ilmoittautumisjärjestelmä koostuu asiakkaalle näkyvästä asiakaskäyttöliittymästä sekä Opetushallitukselle ja järjestäjille näkyvästä virkailijakäyttöliittymästä. Asiakaskäyttöliittymässä käyttäjät voivat etsiä tutkintotilaisuuksia tutkintokielen, tutkintotason ja paikkakunnan mukaan. Tuloksia voi rajata eri ehdoin, esimerkiksi näyttämällä vain tutkinnot, joissa on tilaa. Tutkintotilaisuuksien tietoja voi tarkastella koska tahansa, mutta tutkintoihin on mahdollista ilmoittautua vain ilmoittautumisajankohtana. Sopivan tutkintotilaisuuden löydettyään asiakas aloittaa ilmoittautumisen tunnistautumisella. Järjestelmään tunnistaudutaan joko Suomi.fi-tunnistuksella tai sähköpostitse. Tunnistautumisen jälkeen asiakas syöttää omat tietonsa ja hyväksyy ilmoittautumisen ehdot. Koska tutkinnon kieltä, tutkintotasoa tai paikkakuntaa ei voi enää jälkikäteen muuttaa, järjestelmä vaatii asiakasta tarkistamaan nämä tiedot ennen ilmoittautumislomakkeen lähettämistä. Lomakkeen lähettämisen jälkeen asiakas saa sähköpostiinsa maksulinkin tutkintomaksun maksamista varten. Maksulinkki on voimassa korkeintaan 3 vuorokautta ilmoittautumisajankohdasta riippuen. Kun asiakas on maksanut tutkintomaksun, ilmoittautuminen vahvistuu. Jos asiakas ei maksa tutkintomaksua eräpäivään mennessä, paikka vapautuu uusille ilmoittautujille. Vapautuneille paikoille voi ilmoittautua ilmoittautumisajan päättymiseen asti. Jos asiakas on kiinnostunut ilmoittautumaan täynnä olevaan

tutkintotilaisuuteen, hän voi tilata ilmoituksen vapautuvista paikoista sähköpostiinsa. Ilmoituksen voi tilata korkeintaan 50 henkilöä yhtä tilaisuutta kohti.

Ilmoittautumisjärjestelmän virkailijakäyttöliittymässä tutkintojen järjestäjät lisäävät tutkintotilaisuudet ja määrittelevät niiden paikkamäärät. Lisäksi virkailijakäyttöliittymässä sekä järjestäjät että Opetushallituksen virkailijat voivat seurata paikkojen täyttymistä. Tarvittaessa tutkinnon järjestäjä voi siirtää asiakkaan tutkintotilaisuudesta toiseen tai Opetushallituksen virkailija perua asiakkaan ilmoittautumisen pyynnöstä. Virkailijakäyttöliittymän tiedoista järjestäjät kokoavat Opetushallitukselle liitteet tutkinnon järjestämiskuluista laskuttamista varten. Opetushallitus puolestaan hyödyntää virkailijakäyttöliittymän tietoja laskujen tarkastuksessa.

YKIn kehittämisestä

YKI-tutkinnot ovat yhteiskunnallisesti tärkeä palvelu, ja todistusten käyttäminen kansalaisuushakemuksissa osoituksena riittävästä kielitaidosta on nostanut erityisesti suomen keskitason tutkintojen suorittajamääriä. Niihin olisikin yleensä paljon enemmän ilmoittautujia kuin testipaikkoja on saatavilla. Heti ilmoittautumisajan alkaessa ilmoittautumisjärjestelmässä on huomattavan paljon kävijöitä, ja tarjolla olevat tutkintopaikat varataan nopeasti. Opetushallitus ja ilmoittautumisjärjestelmän kehittäjät seuraavat ilmoittautumisen sujumista tarkkaan niin asiakaspalautteen avulla kuin myös järjestelmän teknistä toimivuutta tarkastellen. Ilmoittautumisista nousseita huomioita ja saatua palautetta hyödynnetään ilmoittautumisjärjestelmän kehittämisessä ja ylläpidossa.

YKI-ilmoittautumisjärjestelmä Opetushallituksen digipalveluna on osa kansallista Opintopolku-kokonaisuutta. Opintopolku on kansallinen verkkosivusto, johon on koottu yksityishenkilöille tarkoitetut Opetushallituksen digitaaliset palvelut, kuten eri koulutusasteiden yhteishaut. Opintopolku-palvelukokonaisuutta ja YKI-ilmoittautumisjärjestelmää sen osana kehitetään pitkällä tähtäimellä. Tavoitteena on, että vuonna 2027 Opintopolkua voi käyttää ajasta ja paikasta riippumatta, ja se on saavutettavissa kaikille käyttäjille erityistarpeet huomioiden. Palveluiden tietosuojan ja tietoturvallisuuden varmistaminen on myös ehdottoman tärkeää. Nämä laajat tavoitteet ovat tärkeitä, ja YKIn kehityssuunnitelmissa erityisesti käyttäjien käyttökokemuksen parantaminen on keskiössä. YKI-testeihin ilmoittautujat ovat tietysti tärkein järjestelmän käyttäjäryhmä, mutta myös tutkinnon järjestäjien ja Opetushallituksessa YKIn parissa työskentelevien virkailijoiden työtä halutaan helpottaa järjestelmää kehittämällä.

YKI-testeihin ilmoittautumiseen liittyvien prosessien sujuvoittaminen on vuonna 2024 ollut yksi kehitystavoitteista. YKI-prosesseista on tunnistettu kehittämistä kaipaavia vaiheita, joilla on vaikutusta ilmoittautumisten sujumiseen. Tarkastelun lopputuloksena muun muassa tutkintomaksujen maksuaikaa on lyhennetty kahdeksasta kolmeen vuorokauteen. Toistuvat ilmoittautumisten siirrot ovat myös aiheuttaneet hankaluuksia testien järjestäjille, joten tähän ratkaisuna ilmoittautumisen siirtoa ollaan rajoittamassa vain yhteen kertaan. Haasteena YKI-prosessien kehittämisessä on monimutkaisuus ja useat eri toimijat, jolloin yhden prosessin muutos heijastuu usein myös muihin prosesseihin ja vaikuttaa järjestelmän toimijoihin. Yksittäisten muutosten vaikutukset pitää siis käydä läpi huolellisesti ennen niiden käyttöönottoa.

Lopuksi

Yleisten kielitutkintojen ilmoittautumisen sähköistäminen ja keskittäminen yhteen verkkopalveluun on selkeyttänyt YKI-tutkintoihin ilmoittautumista. Samalla se on tuonut monia hyötyjä YKI-toimijoille, kun käytännöt ovat yhtenäistyneet ja tutkintomaksujen hallinnointi on siirtynyt Opetushallituksen vastuulle. Ilmoittautumisjärjestelmää ja siihen liittyviä prosesseja kehitetään jatkuvasti palautteen ja havaintojen perusteella.

YKIn digitalisoinnissa itse testin sähköistäminen on iso tavoite, joka on ollut jo pitkään suunnitelmassa. Sähköisen testin suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi on selvitetty vaihtoehtoja, mutta tarvittavien resurssien puuttuessa suunnittelusta ei ole vielä edetty toteutukseen. Teknologian nopea kehittyminen voisi tarjota uusia mahdollisuuksia myös kielitaidon testaamiseen. Toivottavaa olisi, että koko YKI-järjestelmän kauan odotettu digitalisointi voitaisiin toteuttaa pikaisesti, sillä kielitaidon testaaminen ja arviointi mainitaan usein tämänhetkisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa.

OSA III
YLEISTEN KIELITUTKINTOJEN OSALLISTUJAT

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Tuija Hirvelä
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

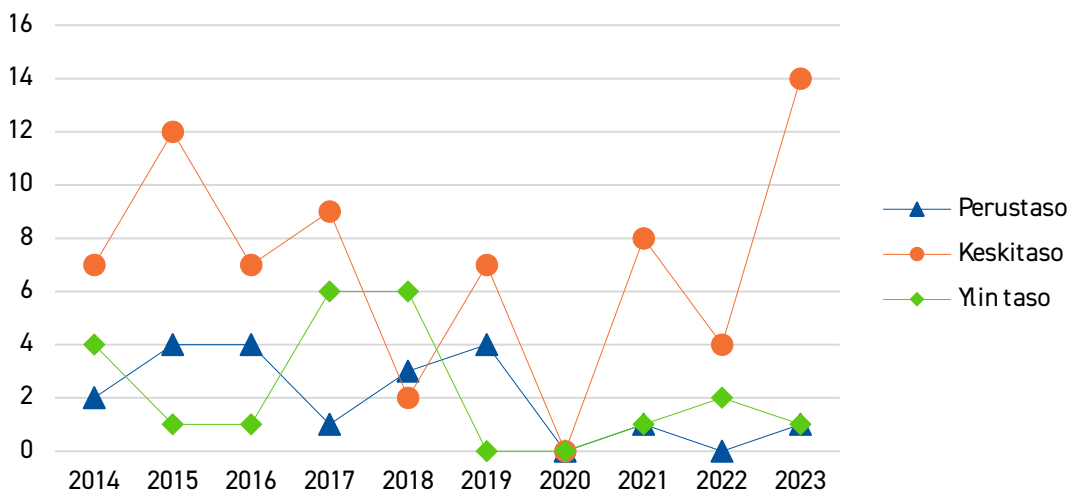
Pohjoissaamen tutkintoon osallistuneet vuosina 2014–2023

Artikkelissa kuvaamme, keitä vuosina 2014–2023 yleisten kielitutkintojen pohjoissaamen (myöhemmin pelkkä saame) tutkintoon osallistuneet ovat ja miksi he ovat osallistuneet tutkintoon sekä miten he käyttävät arjessaan saamen kieltä.

Saamen tutkintoa on järjestetty vuodesta 1998 kerran vuodessa keväällä. Alussa tutkintoja järjestettiin vain perus- ja keskitasolla, mutta vuodesta 2005 alkaen tutkintoa on voinut suorittaa myös ylimmällä tasolla. Tutkintomahdollisuuksien lisääminen on yhteydessä vuonna 2003 voimaan astuneeseen saamen kielilakiin (1086/2003), jolla pyritään turvaamaan saamelaisten kielelliset oikeudet.

Tutkintoja tarjotaan eri puolilla Suomea useammassa oppilaitoksessa, mutta tutkintoon osallistuneista pääosa suorittaa tutkinnon Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa Inarissa. Vuosina 1998–2024 saamen tutkinnon on suorittanut kaiken kaikkiaan 417 henkilöä. Suosituin testitaso on ollut keskitaso, jossa osallistujia on ollut yhteensä 250 henkilöä. Perustasolla osallistujia on ollut 127 ja ylimmällä tasolla 40. Suurimmat testikertaiset osallistujamäärät olivat vuosina 2005–2012, jolloin testikerralla osallistui vuosittain noin 25–50 henkilöä.

Alla olevassa kuviossa (kuvio 1) voi nähdä tarkemmin osallistujamäärät vuosien 2014–2023 aikana. Kuvioista on havaittavissa, että viimeisten kymmenen vuoden aikana osallistujamäärät ovat vaihdelleet merkittävästi, mutta vuosittain yhteensä eri tutkintotasolle on osallistunut keskimäärin 11–16 henkilöä. Vuonna 2020 tutkintoa ei järjestetty koronaepidemian vuoksi.

KUVIO 1 SAAMEN TUTKINNON OSALLISTUJAMÄÄRÄT VUOSINA 2014–2023

Keitä pohjoissaamen tutkintoon osallistuvat ovat?

Osallistujille lähetetään aina ennen tutkintopäivää taustatietokysely, johon vastaaminen on vapaaehtoista. Taustatietokyselyssä osallistujilta kysytään tietoja heidän ensikielestään, koulutusasteestaan ja sosioekonomisesta asemastaan sekä tutkintotodistuksen käyttötarkoituksesta. Lomakkeen lopussa on myös kysymyksiä tutkintokielen opiskelusta ja kielenkäytöstä: miten kauan ja missä osallistuja on opiskellut tutkintokieltä ja miten usein osallistuja puhuu, lukee, kirjoittaa tai kuuntelee tutkintokieltä sekä missä tilanteissa hän käyttää tutkintokieltä. Taustatietokyselyn lisäksi tässä artikkelissa on hyödynnetty YKIn tutkintorekisteriä, josta saadaan tietoa mm. osallistujien iästä ja sukupuolesta.

Vuosina 2014–2023 saamen kielen perus-, keski- ja ylimmän tason tutkinnoissa on ollut yhteensä 112 osallistujaa, joista 79 on vastannut taustatietokyselyyn. Lähtään osallistujat ovat olleet tarkastelujaksolla varsin eri-ikäisiä, sillä nuorimmat osallistujat ovat olleet alle 20-vuotiaita ja vanhimmat puolestaan noin 60-vuotiaita. Pääosa osallistujista on kuitenkin ollut suomea ensikielenään puhuvia 21–40-vuotiaita aikuisia. Muutama osallistujista (n = 4) on ilmoittanut (yhdeksi) ensikielekseen myös saamen, mutta saamea ensikielenään puhuvien määrä on vähentynyt vuosien myötä, sillä esimerkiksi ennen vuotta 2010 heitä oli vielä noin 12 % kaikista osallistujista (n = 24/196, Neittaanmäki, Toivola & Tossavainen 2010).

Tarkastelujaksolla taustatietolomakkeeseen vastanneet osallistujat olivat hyvin kouluttautuneita, koska heistä jopa 63 % oli käynyt korkea-asteen ja keskiasteen koulutuksen saaneita heistä oli 32 %. Tutkinnon suorittamisen aikana he olivat joko töissä (46 %) tai opiskelemassa (43 %). Joukossa oli myös muutamia työttömiä tai yrittäjiä, mutta heidän määränsä koko suorittajajoukossa oli varsin vähäinen (5 %). Työssäkäyvistä pääosa työskenteli joko terveydenhuollon tai sosiaalipalvelujen parissa (35 %) tai opetus-, koulutus- tai tutkimusalalla (29 %). Jonkin verran oli myös osallistujia, jotka ilmoittivat olevansa kaupan, majoituksen tai ravintola-alan tehtävissä (9 %).

Osallistujilla oli erilaisia syitä tulla tutkintoon ja saada saamen taidostaan todistus, sillä yli puolet heistä (54 %) ilmoitti käyttävänsä todistustaan työnhakuun. Kolmannes (32 %) taas tarvitsi todistusta osoittaakseen kielitaitonsa nykyiselle työnantajalleen. Näihin kahteen käyttötarkoitukseen ovat todennäköisesti vastanneet samat osallistujat, koska kysymykseen todistuksen käyttötarkoituksesta osallistujat pystyvät valitsemaan taustatietokyselyssä useamman vaihtoehdon. Työperusteisten syiden lisäksi vastaajista 14 % ilmoitti käyttävänsä todistusta opiskelupaikan hakuun tai opiskeluun. Tutkinnon kautta haluttiin myös tietoa omasta kielitaitotasosta, koska yli puolet (49 %) taustatietokyselyyn vastanneista ilmoitti haluavansa tutkinnon avulla palautetta omasta kielitaidostaan. Osallistujat pystyvät myös vastaamaan tähän kysymykseen kirjoittamalla, ja näissä vastauksissa oli mainittu keskeisenä syynä mm. kielen säilyminen ja oman saamenkielisen identiteetin vahvistaminen. Lisäksi kirjallisissa huomioissa oli mainittu halu ymmärtää paikallista kulttuuria ja ihmisiä sekä halu osata saamea perheen vuoksi.

Miten usein ja missä osallistujat käyttävät saamen kieltä?

Osallistujat käyttivät taustatietokyselyn vastausten perusteella kieltä arjessaan melko aktiivisesti. Perheen kanssa saamen käyttö oli osalle osallistujista melko tavallista, sillä vajaa kolmannes (29 %) ilmoitti puhuvansa saamea joka päivä perheensä kanssa. Todennäköisesti nämä osallistujat elivät kaksikielisessä perheessä, jossa puoliso oli saamenkielinen, koska lähes kaikki tutkintoihin osallistuneet ilmoittivat olevansa itse ensikieleltään suomenkielisiä (96 %). Kerran pari viikossa saamea perheen kanssa käyttäviä oli 23 % ja kerran kuussa tai harvemmin käyttäviä 17 % kaikista vastanneista. Koska monet olivat ilmoittaneet ensikielekseen suomen, ei ollut yllätys, että jopa kolmannes

vastaajista (31 %) ei puhunut koskaan saamea perheensä kanssa. Ystävien ja tuttavien kanssa saamea käytettiin taas useammin, sillä suurin osa vastanneista kertoi käyttävänsä ystäväpiirissään saamea joko joka päivä (37 %) tai kerran pari viikossa (39 %). Ainoastaan 12 % vastanneista ilmoitti, ettei käytä lainkaan saamea ystäväpiirissään.

Saameksi myös luettiin usein, sillä kaikki osallistujat ilmoittivat lukevansa saamenkielisiä lehtiä tai verkkosivuja joko päivittäin (54 %), kerran pari viikossa (36 %) tai kerran kuussa (9 %). Hieman useammin kuitenkin kuunneltiin saamen kieltä, sillä vastaajat kertoivat seuraavansa joko joka päivä (62 %) tai kerran pari viikossa (30 %) saamenkielisiä televisio- tai radio-ohjelmia tai yleensä mediaa saamen kielellä.

Kirjoittamiseen saamea sen sijaan käytettiin harvoin, sillä ainoastaan 18 % vastanneista kertoi viestittelevänsä usein puhelimella (tekstiviesti, WhatsApp, Snapchat) saameksi ystäviensä tai tuttaviensa kanssa. Tavallisinta oli, että saameksi kirjoitettiin viesti ystävälle tai tuttavalle joko kerran pari viikossa (36 %) tai kerran kuussa (21 %). Vastanneissa oli kuitenkin jopa viidennes (25 %) sellaisia, jotka eivät kirjoittaneet koskaan viestejä ystävilleen saameksi. Virallisempia sähköpostiviestejä kirjoitettiin vielä harvemmin kuin puhelimella lähetettäviä viestejä, sillä jopa 36 % vastanneista ilmoitti, ettei koskaan kirjoittanut saamenkielisiä sähköpostiviestejä. Tyypillisimmin vastaajat kertoivat lähettävänsä sähköpostiviestejä saameksi joko vain kerran kuussa tai harvemmin (36 %). Sosiaalista mediaa käytettiin myös ilmeisesti pääasiassa suomeksi, sillä vain 10 % kertoi käyttävänsä sosiaalista mediaa päivittäin saameksi ja kerran pari viikossa käyttäviä vastanneista oli 29 %. Suurin osa ei käyttänyt somessa lainkaan saamen kieltä (36 %) tai käytti sitä vain kerran kuussa tai harvemmin (25 %).

Vaikka suurin osa osallistujista todennäköisesti asui saamenkielisellä alueella, he eivät käyttäneet saamea asioidensa hoitamiseen kaupoissa, lääkärillä tai virastoissa. Jopa 68 % vastanneista ilmoitti, että ei käytä koskaan saamea asioidensa hoitamiseen. Ainoastaan muutama käytti saamea joka päivä tai viikoittain (4 %), ja he olivat todennäköisesti tutkintoihin osallistuneita saamea ensikielellään puhuvia. Loput vastanneista (28 %) kertoivat käyttävänsä tutkintokieltä joko kerran kuussa tai harvemmin asioidensa hoitamiseen.

Koska joukossa oli paljon saamea opiskelevia, vastanneista jopa 65 % ilmoitti käyttävänsä joka päivä opiskelussa saamea. Näin iso määrä on siinä mielessä yllättävää, koska vain 43 % vastanneista ilmoitti olevansa tutkintoa suorittaessaan opiskelijoita. Tästä syystä vastaajissa oli todennäköisesti mukana myös sellaisia, jotka opiskelivat työn ohessa tutkintokieltä. Työssä joka päivä saamea käyttäviä oli vain 19 %, joten työssäkäyvistä (46 % vastanneista) vain alle puolet käytti saamea aktiivisesti työtehtävissään. Saamea kuitenkin tarvittiin jonkin verran työssä, koska 28 % taustatietokyselystä vastanneista kertoi käyttävänsä viikoittain saamea työssään.

Lopuksi

Tässä artikkelissa keskityimme lähinnä osallistujien taustamuuttujiin, emmekä esitelleet osallistujien tutkintotuloksia. Syynä tähän on se, että osallistujien vähäisen määrän vuoksi osallistujat saatetaan tunnistaa raportoinnista. Yleisesti ottaen tarkastelujaksolla saamen tutkintoihin osallistuneet ovat kuitenkin osanneet valita itselleen oikean tutkintotason, ja he olivat saavuttaneet pääosin kaikista osakokeista tutkintotasolla vaadittavan kielitaidon. Tekstin ymmärtämisen taito on ollut tarkastelujakson aikana keski- ja ylimmällä tasolla vahvin taito, perustasolla osallistujat taas ovat osanneet kirjoittaa hyvin. Perustasolla hyviä kirjoittamisen tuloksia selittää se, että tällä tutkintotasolla kirjoittamisen tehtävistä voi suoriutua tuttujen, usein toistuvien ilmaisujen avulla, koska siinä aihepiirit liittyvät vielä vahvasti osallistujan henkilökohtaiseen elämään. Keskitasolla kirjoittamisen taidossa

vaaditaan jo taitoa kirjoittaa ymmärrettävää ja johdonmukaista tekstiä erilaisissa viestintätilanteissa, joista kaikki eivät välttämättä ole aiheeltaan täysin tuttuja osallistujalle. Kirjoittaminen olikin monelle keskitasolle osallistuneelle heikoin taito, mutta siitä huolimatta lähes kaikki osallistujat saavuttivat myös kirjoittamisesta vähintään taitotason 3 (B1). Mielenkiintoista oli se, että sekä perustason että ylimmän tason osallistujille puheen ymmärtäminen oli tulosten perusteella vaikein taito, mutta heistäkin lähes kaikki saavuttivat tutkintotasolle asetetut kriteerit. Puheen ymmärtäminen on monelle osallistujalle vaikea osakoe, koska tehtävät edellyttävät myös aina lukemista ja kirjoittamista ja koska osakokeessa kuultavien tekstien kuuntelukerrat on rajoitettu ja osioihin vastaamisajat aikataulutettu. Lisäksi osakoe suoritetaan kielistudiossa, mistä osalla osallistujista ei välttämättä ole aikaisempaa kokemusta.

Puhuminen ei näyttäytynyt tulosten perusteella millään tutkintotasolla vaikeimpana taitona, mutta se oli toiseksi vaikein taito keskitasolla. Keskitasolla monet saavuttivat puhumisessa samoin kuin kirjoittamisen osakokeessa taitotason 3, mutta taitotason 4 (B2) saavuttaneita oli vain noin kolmannes osallistujista, kun esimerkiksi tekstin ymmärtämisessä jopa puolet osallistujista saavutti taitotason 4 (B2). Kirjoittamisesta ja puhumisesta saadut tulokset olivat varsin samankaltaiset kuin vuonna 2017 ilmestyneessä artikkelissa (Ahola & Tossavainen 2017), jossa tarkasteltiin saamen tutkintoon osallistuneiden käsityksiä saamen kielen käytöstä ja merkityksestä. Tutkimusaineiston (Webropol-kysely, n = 40) vastausten perusteella monet saamen tutkintoon osallistuneet pitivät kirjoittamista ja puhumista vaikeimpina taitoina. Syynä tähän he mainitsivat tavallisesti kielenkäyttömahdollisuuksien vähäisyyden. He kertoivat kirjoittavansa saamea todella harvoin, mutta sosiaalisen median käyttö oli jonkin verran lisännyt saameksi kirjoittamisen mahdollisuuksia. Lisäksi heillä oli vain vähän mahdollisuuksia puhua arjessaan saamea, ja usein vuorovaikutustilanteissa saamen rinnalla käytettiin suomen kieltä. Taitoa puhua ja kirjoittaa saamea kuitenkin arvostettiin paljon, koska niiden hallintaa pidettiin merkinä hyvästä saamen kielen taidosta. (Ahola & Tossavainen 2017.) Myös tämän tutkimuksen mukaan monen osallistujan kohdalla kielen puhuminen ja etenkin kirjoittaminen oli vähäistä, mikä oli yhteydessä taidoista saatuihin taitotasoarvioihin. Sen sijaan internetin ja sosiaalisen median avulla mahdollisuudet lukea ja kuulla kieltä aiempaa helpommin selkeästi vahvistivat osallistujien ymmärtämisen taitoja keskitasolla.

Vaikka YKIn saamen tutkintoon osallistuneiden määrä vuosittain on melko pieni, osallistujien taustatietojen perusteella tutkinnolle on kuitenkin tarvetta. Monille osallistujille on työn takia tärkeää osoittaa saamen kielen taitonsa, ja taustatietokyselyn vastausten perusteella monille saamen kieli on myös osa heidän normaalia arkeaan. Ilahduttavaa osallistujien vastausten perusteella oli myös se, että vaikka pääosa vastanneista ilmoitti olevansa ensikieleltään suomea puhuvia, he pitivät vastausten perusteella saamen kielen hallintaa tärkeänä omassa elinympäristössään.

Lähteet

Ahola, S., & Tossavainen, H. 2017. Pohjoissaamen tutkintoon osallistujien kielenkäyttötarpeet ja saamen kielen merkitys arjessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14.9.2017 (Syyskuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/pohjoissaamen-tutkintoon-osallistujien-kielenkayttotarpeet-ja-saamen-kielen-merkitys-arjessa/>

L 1086/2003. Saamen kielilaki 15.12.2003. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086>

Neittaanmäki, R., Toivola (Ahola), S. & Tossavainen, H. 2010. *Who Needs the Certificate of Northern Sami?* Konferenssiesitelmä, ETMU-days: Negotiating the Local and Global, Oulu 21.10.2010

YKIn osallistujat – keitä ovat suomen kielen keskitason osallistujat ja miten he menestyvät tutkinnossa?

Johdanto

Yleisten kielitutkintojen (YKI) yhdeksän eri kielen tutkintoon on 30 vuoden aikana osallistunut jo yli 160 000 osallistujaa. Selkeästi lukumäärällisesti suurin tutkinto on suomen kielen keskitason tutkinto, jonka tutkintotodistuksen on saanut 112 940 osallistujaa. Tällä hetkellä osallistujien määrä suomen kielen keskitason tutkinnossa on hienoisessa nousussa koronavuosien notkahduksen jälkeen.

Yleisten kielitutkintojen osallistujia on tutkittu jonkin verran viimeisen vuosikymmenen aikana. On selvitetty esimerkiksi osallistujien taustamuuttujien merkitystä tutkinnossa menestymiselle (Ahola & Hirvelä, 2016) ja osallistujien ensikieltä ja kansalaisuuksia laajan tausta-aineiston (2012–2021) avulla (Hirvelä, 2023). Lisäksi muutamissa tutkimuksissa on keskitytty tiettyjen ensikieliryhmien, kuten vironkielisten (Honko, Ahola & Hirvelä, 2021) ja venäjänkielisten (Ahola & Hirvelä, 2024) menestymiseen suomen kielen tutkinnossa. Tutkimuksista voidaan havaita, että YKIn osallistujajoukko on hyvin moninainen ja että se on muuttunut vuosien myötä. YKIn tausta-aineisto antaa paljon tietoa tutkintoon osallistuvista, mutta se on myös harvinaislaatuinen aineisto siinä mielessä, että sen kautta saadaan lisätietoa Suomessa asuvista ensikieliryhmistä ja suomi toisena kielenä -oppijoista.

YKlissä on kerätty taustatietoa osallistujista koko historian ajan. Vapaaehtoisesti vastattava taustakysely oli paperinen lomake vuoteen 2017 asti. Vuoden 2017 lopussa taustakysely siirrettiin Webropol-kyselysovellukseen, minkä jälkeen osallistuja on saanut sen vastattavaksi omaan sähköpostiinsa ennen tutkintopäivää. Tämä on mahdollistanut myös kyselyn laajentamisen ja kysymysten kohdentamisen tutkintokieliakohtaisesti. Osallistujalle lähetettävä taustakysely on YKIn kehittämisen näkökulmasta tärkeä työkalu ja osa laadunvarmennusta (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa). Kyselyn avulla saadaan tietoa osallistujien taustoista, joiden avulla voidaan varmistaa, että kielitestien sisällöt vastaavat osallistujien tarpeita.

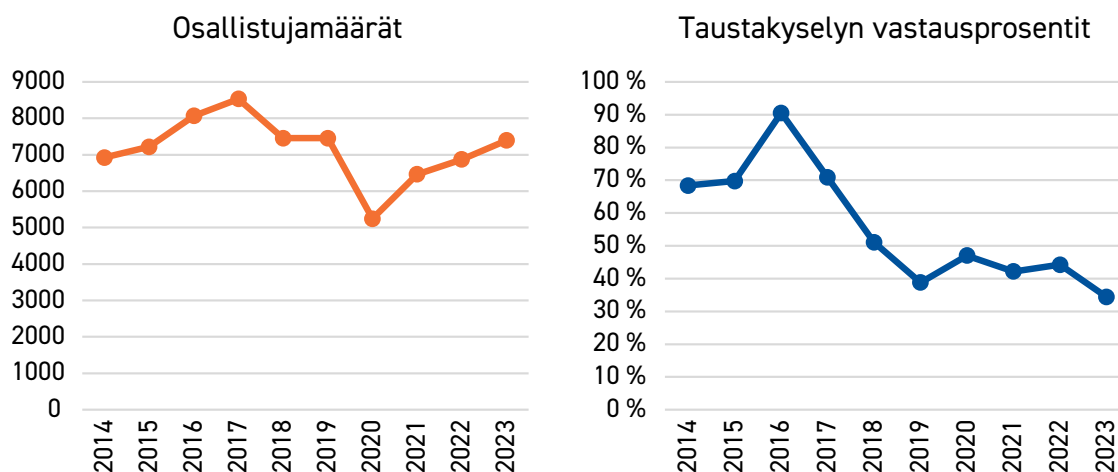
Tässä artikkelissa keskitytään YKIn edelliseen vuosikymmeneen eli vuosiin 2014–2023. Aikaisemmilta vuosilta YKIn osallistujista on raportoitu mm. Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta -julkaisussa (Neittaanmäki & Hirvelä, 2014). Aluksi esittelen osallistujamäärien ja taustakyselyn vastausprosentin kehitystä vuosina 2014–2023 ja sen jälkeen osallistujien tutkintotodistusten käyttötarkoituksia. Osallistujaprofiilin kuvauksessa hyödynnän osallistujien demografisia muuttujia (ikä, sukupuoli ja ensikieliset/kansalaisuudet) ja osallistujien peruskoulutusta sekä sosioekonomista asemaa. Lopuksi käsittelem puhumisen, kirjoittamisen ja tekstin- ja puheen ymmärtämisen taitotasoarvioiden kehittymistä kuvioiden avulla tarkastelujakson aikana.

Lukumäärät ja vastausprosentit YKlissä vuosina 2014–2023

Suomen kielen keskitason tutkinnon suoritti 71 607 henkilöä vuosina 2014–2023. Suorituksia oli melkein tuplasti enemmän kuin vuosien 2004–2013 aikana. Näinä vuosina suorittajamäärän huippu oli vuonna 2017, minkä jälkeen suorittajamäärät lähtivät laskuun. Tätä laskua selittävät osittain

korona-ajan rajoitukset tutkinnon järjestämiselle. Vuonna 2023 suorittajamäärät ovat taas olleet hienoisessa nousussa (ks. kuvion 1 vasemmanpuoleinen kuvio).

Taustakyselyyn vastasi 40 589 osallistujaa, mutta vuotuinen vastausprosentti taustakyselyyn on laskenut tarkastelujakson aikana (ks. kuvion 1 oikeanpuoleinen kuvio). Kyselyyn vastanneiden määrä on kuviossa suhteutettu kyseisen vuoden kokonaissuorittajamäärään. Koska vuosilta 2014, 2015, 2017, 2018 ja 2023 on jäänyt lähettämättä yhden tutkintokerran taustakysely, näiden vuosien vastausprosentit ovat hieman todellista vastausprosenttia pienempiä.

KUVIO 1. SUOMEN KIELEN KESKITASON TUTKINNON OSALLISTUJAMÄÄRÄN JA TAUSTAKYSELYN VASTAUSPROSENTIN KEHITYS VUOSINA 2014–2023

Taustakyselyn vastausprosentissa tapahtui olennainen muutos vuoden 2018 kohdalla, jolloin taustakysely siirrettiin Webropol-sovellukseen. Sähköpostin kautta lähetetty kysely ei ole tavoittanut osallistujia niin hyvin kuin paperinen taustatietolomake, joka täytettiin tutkintopaikalla tutkintopäivän aikana. Verkko pohjaiseen taustakyselyyn on mahdollista vastata suomeksi, ruotsiksi ja englanniksi. Vaikuttaa siltä, että etenkin sellaiset osallistajat, joiden kielitaito ei vielä ole riittävällä tasolla, eivät ole vastanneet taustakyselyyn. Vastausprosenttiin saataisiin parannusta, jos taustakysely voitaisiin täyttää jo ilmoittautumisen yhteydessä.

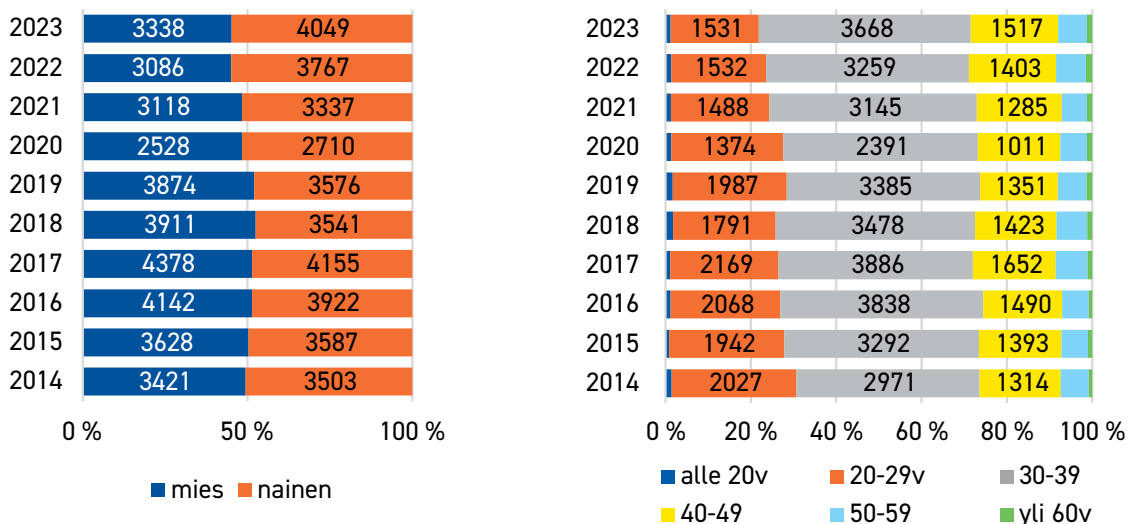
Tutkintotodistuksen käyttötarkoitus

Suomen kielen keskitason tutkintotodistusta voidaan käyttää moneen tarkoitukseen. Taustakyselyssä todistuksen käyttötarkoitukseen liittyvä kysymys on monivalintakysymys, ja vastatessaan kysymykseen osallistuja voi valita useita eri tutkintotodistuksen käyttötarkoituksia. Tutkintotodistuksella voi osoittaa kielitaitovaatimuksen hakiessaan kansalaisuutta, tai tutkintotodistus käy opiskelupaikan hakuun, ja myös työnantajat usein vaativat suomen kielen taidosta virallista todistusta. Kymmenen vuoden aikana suorittajista keskimäärin 78 % on ilmoittanut kansalaisuuden haun ylivoidumaisesta suurimmaksi tutkintotodistuksen käyttötarkoitukseksi. Osallistajat käyttivät taustatietojen mukaan tutkintotodistusta myös työnhakuun (32 %) ja opiskelupaikan hakuun (25 %). Tutkintotodistuksen käyttötarkoitusten prosentit ovat pysyneet samansuuruisina edelliseen 10-vuotiskauteen verrattuna.

Demografiset muuttajat (ikä, sukupuoli ja ensikielet)

Kuviossa 2 on esitelty osallistujien sukupuoli- ja ikäjakauman muutosta vuosina 2014–2023. Kuvion 2 vasemmanpuoleisesta kuviossa nähdään, että osallistujista oli keskimäärin puolet naisia ja puolet miehiä koko tarkastelujakson aikana. Sukupuolten esiintyvyyden vaihteluun vaikuttaa usein se, miten erilaiset kansalaisuusryhmät osallistuvat YKI-tutkintoon. Vuosina 2015–2019 oli hieman enemmän miehiä, koska Suomeen tuli tuona aikana paljon miehiä arabiankielisistä maista. Naisten osuus osallistujista on ollut kasvussa muutamien viimeisempien vuosien aikana, ja tarkasteluvuonna 2023 naisia oli osallistujista 54,8 %. Naisten osuuden kasvuun on vaikuttanut mm. Venäjän aloittama sota Ukrainaa vastaan, minkä vuoksi Ukrainasta saapui Suomeen paljon naisia pakolaisina (ks. tarkemmin Maahanmuuttoviraston (Migri) tilapäisen suojelun tilastot).

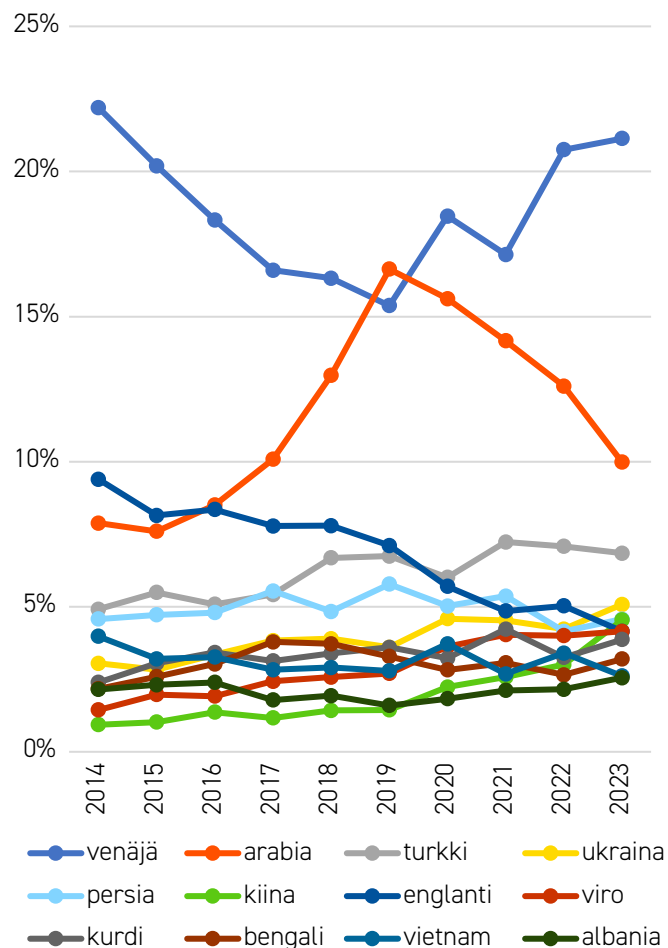
Kuvion 2 oikeanpuoleisessa kuviossa on osallistujien ikä luokiteltuna kymmenen vuoden jaksoihin. Vuonna 2023 lähes puolet osallistujista (49,6 %) oli 30–39-vuotiaita, ja sekä 20–29-vuotiaiden että 40–49-vuotiaiden ikäryhmissä oli molemmissa vajaa 21 % kaikista osallistujista. Tässä on tapahtunut muutos edelliseen vuosikymmeneen nähden: 30–39-vuotiaiden ikäluokka on kasvanut noin viidellä prosentilla ja 20–29-vuotiaiden määrä on vähentynyt lähes kymmenellä prosentilla. Tämä voi olla seurausta siitä, että nuoremmat osallistujat voivat osoittaa kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaidon suorittamalla toisen asteen koulutuksen suomen kielellä.

KUVIO 2. SUOMEN KIELEN KESKITASON TUTKINNON SUKUPUOLI- JA IKÄJAKAUMAT VUOSINA 2014–2023

YKI-tutkinnossa suomen kielen keskitason tutkinnon suorittajien ensikielten kirjo on laaja; aineistossa luokiteltiin 82 ensikieltä, joista löytyi vähintään 20 puhujaa tarkastelujaksolla. Kuvion 3 vasemmanpuoleisessa kuviossa esitellään suomen kielen keskitason tutkintoon osallistuneiden yleisimmät 22 ensikieltä vuonna 2023 ja oikeanpuoleisessa kuviossa 12 suurimman ensikielen vuotuiset prosentuaaliset osuudet edellisen kymmenen vuoden ajalta.

Ensikieli	% (n=49 971)	Muutos
venäjä	21,14 %	nouseva
arabia	9,98 %	huipukas
turkki	6,84 %	nouseva
ukraina	5,07 %	nouseva
persia	4,57 %	tasainen
kiina	4,54 %	nouseva
englanti	4,15 %	laskeva
viro	4,15 %	nouseva
kurdi	3,87 %	tasainen
bengali	3,20 %	nouseva
vietnam	2,61 %	nouseva
albania	2,55 %	tasainen
urdu	2,27 %	tasainen
nepali	2,21 %	tasainen
thai	1,37 %	tasainen
tamili	1,29 %	tasainen
filipino	1,01 %	tasainen
ranska	0,93 %	tasainen
somali	0,93 %	laskeva
yoruba	0,90 %	laskeva
espanja	0,73 %	tasainen
ruotsi	0,42 %	tasainen

KUVIO 3. SUOMEN KIELEN KESKITASON TUTKINNON SUURIMMAT ENSIKIELET VUONNA 2023

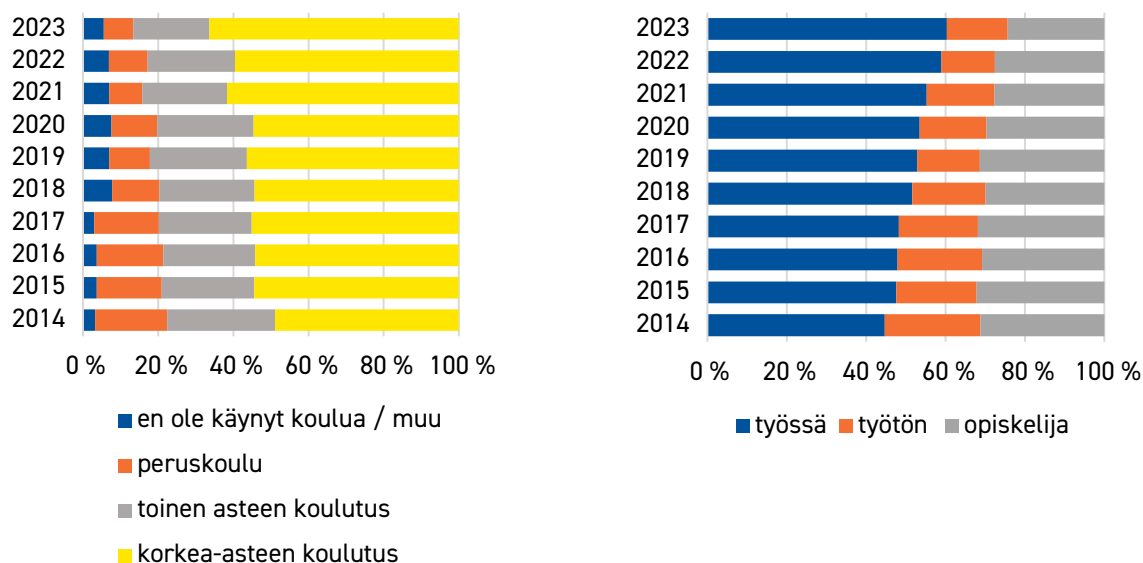
Tarkastelujakson aikana eri ensikieltä puhuvien määrissä on tapahtunut muutoksia. Suurimman ensikieliryhmän, venäjänkielisten, osuus on tarkastelujakson aikana laskeva, ja heidän osuutensa kaikista osallistujista on vaihdellut välillä 15–22 %, mutta vuoden 2019 jälkeen heidän määränsä on ollut taas nousussa. Toiseksi suurimman ensikieliryhmän, arabiaa puhuvien, määrä on myös vaihdellut tarkastelujakson aikana siten, että osallistujamäärän huippu saavutettiin vuonna 2019, minkä jälkeen osallistujamäärä on ollut hienoisessa laskussa. Tällä hetkellä osallistujamäärän kasvua on havaittavissa seuraavissa ensikieliryhmissä: turkki, ukraina, kiina ja viro.

Osallistujien peruskoulutus ja sosioekonominen asema

Suomen kielen keskitason tutkintoon osallistuvista suurin osa on korkeasti koulutettuja. Tarkastelujakson aikana taustakyselyyn vastanneista 56 % oli korkeakoulututkinnon suorittaneita ja neljäsosalla oli toisen asteen koulutus. Vain viisi prosenttia osallistujista ei ollut käynyt lainkaan koulua. Vuonna 2023 korkea-asteen koulutuksen saaneita oli jo kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista, ja tämän ryhmän edustajien lukumäärä onkin tuplaantunut edelliseen vuosikymmeneen nähden.

Osallistujien sosioekonominen asema esitetään taustatietokyselyssä asteikolla työssä, työtön tai opiskelija, ja näihin ryhmiin kuului 93,5 % taustatietokyselyyn vastanneista. Loput 6,5 % vastaajista olivat esimerkiksi kotiäitejä tai eläkeläisiä. Työssäkäyviin yhdistettiin myös työharjoittelussa olevat henkilöt, ja opiskelijaluokkaan laskettiin kuuluvaksi myös kotoutumiskoulutuksen tai

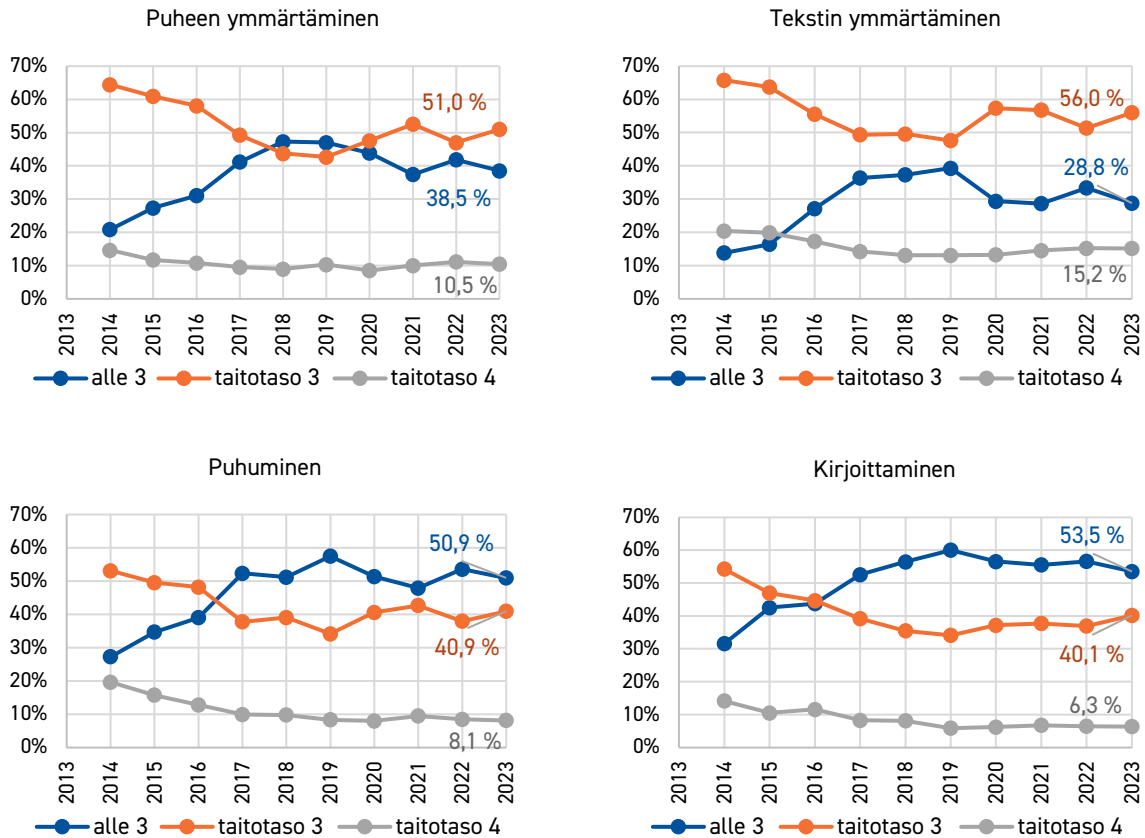
työvoimakoulutuksen opiskelijat. Kymmenen vuoden aikana yhä suurempi osa osallistujista on ollut työelämässä mukana olevia, sillä vuonna 2023 työssäkäyvien määrä oli jo 60 %.

KUVIO 4. SUOMEN KIELEN KESKITASON TUTKINNON OSALLISTUJIEN PERUSKOULUTUS JA SOSIOEKONOMINEN ASEMA

Osallistujien menestyminen YKI-tutkinnossa

Tässä luvussa kerrotaan lyhyesti kuvioiden avulla, miten osallistujat ovat menestyneet yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnossa neljässä osataidossa vuosina 2014–2023. Kuviossa 5 on puheen ja tekstin ymmärtämisen sekä puhumisen ja kirjoittamisen tulokset, joista voidaan nähdä, miten osallistujien saamien taitotasoarvioiden (taso 3 ~B1 (oranssi) ja taso 4 ~B2 (harmaa)) suhteelliset prosenttiosuudet ovat muuttuneet tarkastelujakson aikana. Kuviossa 5 oranssi viiva kuvaa taitotason 3 ja harmaa viiva taitotason 4 saavuttaneiden prosentuaalista osuutta tarkastelujakson aikana. Sinisellä viivalla puolestaan on merkitty niiden osallistujien suhteelliset prosenttiosuudet, jotka eivät saavuttaneet keskitason kriteereitä tarkastellusta osataidosta ja näin ollen saivat todistukseensa kyseisestä taidosta taitotasoarvioksi alle 3.

KUVIO 5. SUOMEN KIELEN KESKITASON TUTKINNON OSALLISTUJIEN TAITOTASOARVIOT OSATAIDOITTAIN VUOSINA 2014-2023

Tarkastelujakson osallistujista noin 60 % on osannut valita oikean tutkintotason, koska he ovat saaneet tutkinnon eri osataidoista taitotasoarvion 3 tai 4. Loput osallistujista (noin 40 %) ovat saaneet tutkintotodistukseensa merkinnän alle 3. Heikosti menestyneiden osallistujajoukon kokoa kasvattavat ne osallistujat, jotka tulevat tutkintoon liian aikaisin ja joiden kielitaito ei ole vielä kehittynyt riittävästi. Jotta osallistuja saavuttaisi taitotason 3, tavallisesti se vaatii noin neljän vuoden suomen kielen opintoja. Tämä havaittiin, kun verrattiin osallistujien kielipintojen määrää tutkintotuloksiin. Lisäksi osallistujien taustojen ja tulosten vertailu osoittaa, että ymmärtämistäidot kehittyvät nopeammin taitotasolle 3 kuin tuottamistaidot.

Tutkintotulosten mukaan osallistujat ovat tarkastelujakson aikana onnistuneet parhaiten tekstin ymmärtämisessä, kun taas puheen ymmärtämisessä ja tuottamistaidoissa on ollut vaikeampaa saavuttaa taitotaso 3 tai 4. Kaikissa osataidoissa on havaittavissa tulosten heikentymistä viimeisen kymmenen vuoden aikana. Parhaiten osallistujat ovat menestyneet vuoden 2017 jälkeen tekstin ymmärtämisessä, jossa taitotason 3 osuus vaihtelee välillä 50–57 %. Puheen ymmärtämisen tulokset taitotasolla 3 ovat samansuuntaisia, mutta taitotason 3 saavuttaneita on keskimäärin 5 % vähemmän verrattuna tekstin ymmärtämiseen. Puhumisen ja kirjoittamisen taitotason 3 saaneiden suhteelliset osuudet ovat samansuuntaisia keskenään, paitsi että kirjoittaminen on ollut heikompi taito verrattuna puhumisen taitoon vuoden 2019 jälkeen. Kielitaidon heikentymisestä kertoo myös arvion alle 3 todistukseensa saaneiden määrän kasvu, sillä taitotasoarvion alle 3 saaneiden suhteelliset osuudet ovat kasvaneet vuoden 2018 jälkeen. Taitotason 4 saavuttaneiden osallistujien määrässä on tapahtunut myös pientä laskua, mikä myös viestii osallistujien kielitaidon heikentymisestä tai siitä, että testiin tullaan aikaisemmin kuin vielä vuosia sitten. Jos tarkastellaan vielä tarkemmin

yhden testivuoden tuloksia, esimerkiksi vuonna 2023 tekstin ymmärtämisestä vähintään taitotason 3 saavutti 71 % osallistujista, kun puheen ymmärtämisessä vähintään taitotason 3 saavuttaneita oli 62 %. Tuottamisen taidoissa tulokset näyttivät heikoimmilta: puhumisessa 49 % osallistujista sai todistukseensa taitotason 3 ja kirjoittamisessa vain 46 % osallistujista ylsi taitotasolle 3.

Syitä tulosten heikentymiseen on varmasti monia, mutta yksi syy voi olla se, että tutkintotodistuksella on yksilön elämän kannalta suuri merkitys. Mitä suurempi merkitys tutkintotodistuksella on henkilön elämän kannalta, sitä todennäköisempää on se, että henkilö osallistuu tutkintoon liian aikaisin suhteessa saavuttamaansa kielitaitoon.

Kirjallisuus

Ahola, S. & Hirvelä, T. 2016. Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 7(4).

<http://www.kieliverkosto.fi/article/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijoilla-on-menestymiseen-kielitestissa/>

Ahola, S. & Hirvelä, T. 2024. Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa. *Idäntutkimus*, 31(1), 4-21.

Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>

Honko, M., Ahola, S. & Hirvelä, T. 2021. Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. *Lähivördlusi. Lähivertailuja*, 31, 114-152. <https://doi.org/10.5128/lv31.04>

Neittaanmäki, R. & Hirvelä, T. 2014. Yleisten kielitutkintojen osallistujat taustatietojen valossa. Teoksessa *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta*, Leblay, T., Lammervo, T., Tarnanen, M. (toim.) Opetushallitus, Raportit ja selvitykset 2014:16. Juvenes Print-Suomen Yliopistopaino Oy, Tampere. Verkkoersio http://www.oph.fi/download/161916_yleiset_kielitutkinnot_20_vuotta.pdf

Verkkolähteet

Maahanmuuttovirasto 2024. Tilapäisen suojelun tilastot <https://tilastot.migri.fi/>

Sari Ohranen
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Tuija Hirvelä
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Ruotsin kielen keskitason tutkinto vuosina 2014–2023: tutkintoon osallistujien taustat ja kielitaito sekä osallistujajoukon muutokset

Ruotsin kielen keskitason tutkinto ja tutkintotulosten käyttötarkoitukset

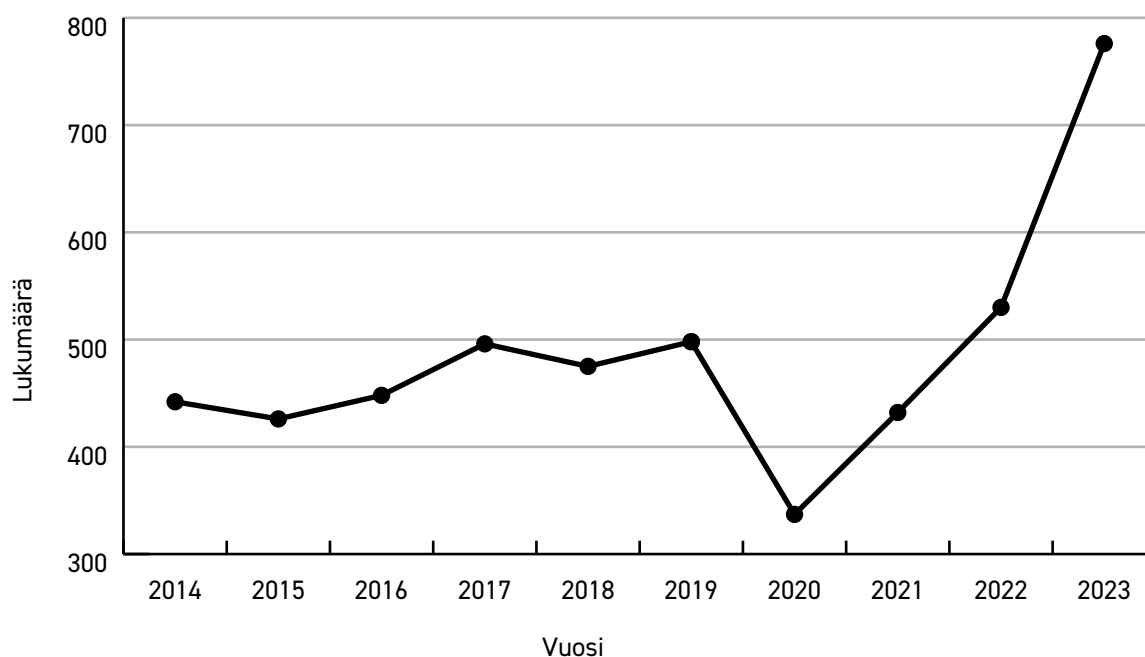
Yleisten kielitutkintojen (YKI) ruotsin kielen keskitason tutkinto on nk. high stakes -tutkinto. Tällä tarkoitetaan sitä, että tutkintotuloksella on merkittäviä vaikutuksia yksilön elämään. Kuten suomen kielen tutkinnon tuloksella myös ruotsin tutkinnon tuloksella voi osoittaa kansalaisuushakemuksessa vaadittavan kielitaidon. Ruotsin kielen keskitason tutkintoa käytetään myös muihin merkittäviin käyttötarkoituksiin, kuten opiskelupaikan hakuun, kielitaidon osoittamiseen nykyiselle työnantajalle palkanlisää varten ja uuden työpaikan hakuun.

Ruotsin kielen yleinen kielitutkinto on ollut yksikielinen vuodesta 2009 lähtien. Yksikielisyys tarkoittaa sitä, että kaikki tutkintomateriaalit ovat kohdekielellä eli ruotsiksi. Tämä onkin perusteltua etenkin nykytilanteessa, kun tutkintoon osallistujilla on lukuisia eri äidinkieliä ja kun tutkintokieli on ainoa yhteinen kieli osallistujille.

Tässä artikkelissa tarkastelemme ruotsin keskitason tutkinnon osallistujia aikajaksolla 2014–2023. Ajanjaksolla on tapahtunut merkittäviä muutoksia osallistujajoukossa: suomalaisten osallistujien osuus on laskenut huomattavasti ja ulkomaan kansalaisten osuus on puolestaan kasvanut. Tutkintoon osallistujia kuvataan tarkemmin seuraavassa luvussa. Artikkelin aineisto perustuu Yleisten kielitutkintojen tutkintorekisterin tietoihin sekä neljälle YKIn pitkäaikaiselle arvioijalle tehtyyn kyselyyn. Kyselyssä arvioijat saivat avovastauksin vastata kysymyksiin mahdollisista huomaamistaan osallistujajoukon muutoksista.

Tutkintoon osallistujat

Vuosina 2014–2023 ruotsin keskitason tutkintoon on osallistunut yhteensä 4 860 osallistujaa. Vuosikohtaiset osallistujamäärät on esitetty kuviossa 1.

KUVIO 1. VUOSITTAISET RUOTSIN KESKITASON TUTKINNON OSALLISTUJAMÄÄRÄT 2014-2023

Kuviosta ilmenee, että vuosina 2014–2019 osallistujamäärät olivat verrattain samansuuruiset. Vuonna 2020 osallistujamäärän vähäisyydessä näkyy korona-ajan vaikutus, sillä tällöin ruotsin tutkinnot jouduttiin perumaan keväällä kokonaan. Tämän jälkeen osallistujamäärät lähtivät nousuun, ja etenkin vuonna 2023 osallistujia oli ennätysmäärä (776 osallistujaa). Tähän vaikuttaa varmasti se, että tällöin tutkintoja oli jo vakiintuneesti tarjolla neljä kertaa vuodessa. Vuoteen 2017 saakka ruotsin kielessä järjestettiin kaksi tutkintoa vuodessa, yksi keväällä ja yksi syksyllä. Vuonna 2018 valikoimaan tuli myös elokuun keskitason tutkinto ja vuonna 2021 tammikuun keskitason tutkinto. Vuodesta 2024 lähtien keskitason tutkinto tullaan järjestämään myös lokakuussa. Osallistumismahdollisuudet ovat siis parantuneet tarkastelujakson aikana. Painetta on ollut myös paikkamäärien kasvattamiseen, koska tarjolla olevat paikat täyttyvät todella nopeasti. Opetushallitus onkin saanut neuvoteltua lisää ruotsin keskitason tutkinnon järjestäjiä ja saanut siten lisättyä tutkintopaikkojen määrää. Vuoden 2023 kasvu johtunee osaltaan myös Suomen uuden hallituksen toimista, koska vuonna 2023 alettiin julkisuudessa keskustella siitä, että Suomen kansalaisuuden saamisen ehdot tiukkenevat tulevaisuudessa. Tämä on luonut painetta maahanmuuttaneille saada kansalaisuuteen tarvittava kielitaito osoitettua, jotta he pääsisivät hakemaan kansalaisuutta.

Osallistujat edustavat kaiken kaikkiaan 126 eri maan kansalaisuutta. Kymmenen suurinta ruotsin keskitason tutkintoon osallistunutta kansalaisuusryhmää tällä aikavälillä on esitetty taulukossa alla (ks. taulukko 1).

TAULUKKO 1. RUOTSIN KESKITASON TUTKINTOON OSALLISTUNEIDEN KANSALAIUUDET 2014–2023

Kansalaisuus	Lukumäärä	Prosentti (%)
Suomi	836	17,2
Venäjä	425	8,7
Vietnam	268	5,5
Pakistan	245	5,0
Iran	215	4,4
Intia	197	4,1
Ukraina	171	3,5
Syyria	157	3,2
Irak	125	2,6
Iso-Britannia	117	2,4

Suomalaisten osallistujien määrä oli tarkastelujaksolla 17,2 %. Vielä vuosina 2009–2013 suomalaisten osuus osallistujista oli 42,5 % (Härmälä, 2014, 82). Jos katsotaan tarkastelujaksoa vielä tarkemmin, myös sen sisällä on nähtävissä muutosta. Vuonna 2014 suomalaisten osallistujien määrä oli kaikista osallistujista 31,4 %, mutta vuoteen 2023 tullessa se oli enää 7,6 %. Suomalaisten osallistujien määrän väheneminen on todennäköisesti yhteydessä siihen, että suomalaisilla on YKIn rinnalla myös muita vaihtoehtoisia tapoja osoittaa ruotsin kielen taitonsa. Tärkeimpänä voidaan mainita jokin koulu- tai opintotodistus, jossa on arvosana ruotsin opinnoista. Myös valtionhallinnon kielitutkinto (VKT) on yksi tapa osoittaa tarvittava kielitaito.

Myös ulkomaan kansalaisten osalta kansalaisuuksissa on tapahtunut muutoksia kymmenen suurimman ryhmän kohdalla, kun verrataan nykyistä tarkastelujaksoa 2014–2023 ja aiempaa tarkastelujaksoa 2009–2013 (Härmälä, 2014, 82). Kymmenen suurimman kansalaisuusryhmän joukossa on vain kolme samaa kansalaisuutta molemmilla kerroilla: venäläiset, iranilaiset ja pakistanilaiset. Venäläiset osallistujat (8,7 %) ovat edelleen suurin ulkomaan kansalaisten ryhmä. Pakistanilaisten osuus (5,0 %) on kasvanut selvästi ja iranilaisten (4,4 %) osuus on kasvanut jonkin verran. Muuttunut maailmantilanne näkyy uudemmalla tarkastelujaksolla esimerkiksi ukrainalaisten (3,5 %) osallistujien nousussa kymmenen suurimman ryhmän joukkoon.

Osallistujien sukupuolijakauma on hyvin tasainen, sillä 50,5 % osallistujista on miehiä ja 49,4 % naisia. Osallistujien ikäjakauman tarkastelu puolestaan osoittaa, että 30–39-vuotiaat ovat suurin ryhmä (45,4 %). Seuraavaksi eniten oli 20–29-vuotiaita (24,3 %) ja kolmanneksi eniten 40–49-vuotiaita (19,0 %). Kaiken kaikkiaan työikäiset 20–49-vuotiaat muodostavat siis 88,7 % kaikista osallistujista.

Osallistujien tutkinnossa osoittama kielitaito

Yleisissä kielitutkinnoissa osallistuja saa todistukseensa taitotasoarvion neljästä kielitaidon osataidosta: puheen ymmärtäminen, puhuminen, tekstin ymmärtäminen ja kirjoittaminen. Taitotasoarviot, jotka voi todistukseensa keskitasolta saada, ovat alle 3, 3 ja 4. Alle kolme tarkoittaa, että tutkintoon

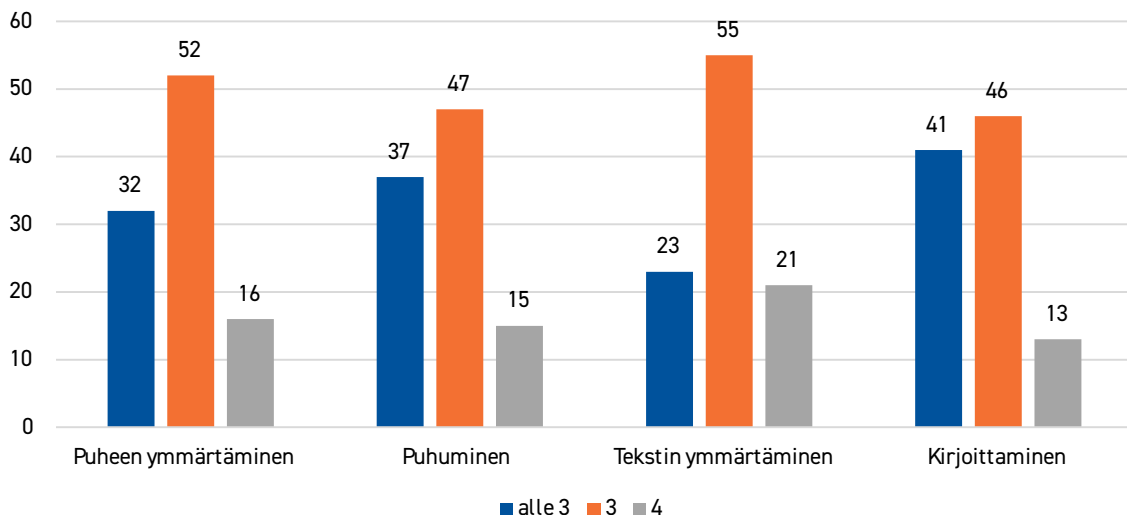
osallistuja ei ole vielä saavuttanut keskitason osaamiselta vaadittavaa tasoa. Taitotaso 3 vastaa eurooppalaisen viitekehysten tasoa B1 ja taitotaso 4 vastaavasti tasoa B2.

Seuraavassa tarkastellaan ruotsin keskitason osallistujien (N = 4 860) osoittamaa kielitaitoa osataidoittain tarkastelujaksolla 2014–2023 (kuviot 2). Kaikkien osataitojen kokonaisprosentti kuviotissa ei ole 100 %, mikä johtuu siitä, että osa osallistujista on keskeyttänyt tutkinnon tai osallistujan jokin osataito ei ole voitu arvioida, koska arvioitavaa tuotosta ei ole ollut riittävästi.

Eniten eri taidoissa saavutettiin taitotasoa 3. Ymmärtämisen taidot olivat hieman paremmat kuin tuottamisen taidot, eli puheen ymmärtämisessä 52 % saavutti taitotason 3 ja vastaavasti tekstin ymmärtämisessä 55 %, kun taas puhumisessa taitotason 3 saavutti 47 % ja kirjoittamisessa 46 %.

Taitotasoa 4 saavutettiin samansuuntaisesti, sillä sielläkin ymmärtämisen taidot olivat paremmat kuin tuottamisen taidot. Puheen ymmärtämisessä 16 % saavutti taitotason 4 ja vastaavasti tekstin ymmärtämisessä 21 %. Puhumisessa taitotason 4 saavutti 15 % ja kirjoittamisessa 13 %. Kuitenkin taitotasoa 4 tarkasteltaessa voi tehdä havainnon, että tulokset ovat melko tasaiset kaikissa eri osataidoissa; vain tekstin ymmärtäminen erottuu hieman parempana taitona.

Arvioita alle 3 (< 3) oli eniten kirjoittamisessa eli 41 %, sitten puhumisessa 37 %, puheen ymmärtämisessä 32 % ja tekstin ymmärtämisessä 23 %. Kirjoittaminen osoittautuu siten vaikeimmaksi taidoksi ja tekstin ymmärtäminen puolestaan helpoimmaksi.

KUVIO 2. RUOTSIN KESKITASON TUTKINTOON VUOSINA 2014–2023 OSALLISTUNEIDEN (N = 4 860) SAAMAT TAITOTASOARVIOT OSATAIDOITTAIN

Seuraavaksi verrataan rinnakkain kahta osallistujaryhmää, jotka poikkeavat toisistaan kielenoppimisen prosessin suhteen, eli suomalaisia osallistujia (N = 829) ja ulkomaan kansalaisia (N = 3 945) sekä heidän keskitason tutkinnossa saavuttamia taitotasoarvioita prosentteina (ks. taulukko 2). Tuloksia vertailtaessa voidaan havaita, että suomalaiset osallistujat jäävät kaikissa osataidoissa taitotason alle 3 huomattavasti harvemmin kuin ulkomaan kansalaisten ryhmä. Tämä voi johtua siitä, että suomalaiset osallistujat ovat opiskelleet ruotsin kieltä jo peruskoulun yläkoulusta lähtien, joten heillä on ollut enemmän aikaa omaksua kieli. Ulkomaan kansalaisten ryhmään kuuluvilla puolestaan on todennäköisesti kova paine osallistua keskitason tutkintoon, jotta he pääsevät hakemaan Suomen

kansalaisuutta. Tämä saattaa johtaa helposti siihen, että tutkintoa tullaan suorittamaan liian aikaisin suhteessa opittuun kielitaitoon.

TAULUKKO 2. SUOMALAISTEN (SUOMI, N = 829) JA ULKOMAAN KANSALAISTEN (ULKOMAA, N = 3 945) SAAMAT TAITOTASOARVIOT OSATAIDOITTAIN PROSENTTEINA

	Puheen ymmärtäminen		Puhuminen		Tekstin ymmärtäminen		Kirjoittaminen	
	Suomi	ulkomaa	Suomi	ulkomaa	Suomi	ulkomaa	Suomi	ulkomaa
alle 3	5	37	17	41	4	26	16	46
3	53	52	53	46	44	59	60	44
4	42	11	30	12	52	16	25	10

Taitotasolle 3 tultaessa näiden kahden ryhmän ero on huomattavasti pienempi. Suullisissa taidoissa eli puheen ymmärtämisessä ja puhumisessa tulokset ovat melko samankaltaiset. Tekstin ymmärtämisessä ulkomaan kansalaiset saavuttavat tason 3 useammin, mutta toisaalta he saavuttavat tason 4 huomattavasti harvemmin, mikä on taitotasoarvio, jonka suomalaiset puolestaan saavat useimmiten. Taitotasolla 4 ryhmien välinen ero onkin taas selkeästi nähtävissä: suomalaiset yltyvät taitotasolle 4 useammin. Tähän vaikuttaa edelleen luultavasti koulutustausta ja mahdollisesti erilaiset riittävät kontaktit ruotsinkielisten ja ruotsinkielisen ympäristön kanssa, kuten asuminen ja ystävyysuhteet.

Tutkintosuoritusten arvioijien näkemyksiä osallistujajoukon muutoksista

Yleisten kielitutkintojen rekisteröityjä ruotsin kielen arvioijia on 23 henkilöä. Muutamalle heistä (n = 4) tehtiin kysely keväällä 2024, koska heillä on pitkä, noin 20 vuoden kokemus YKIn arviointityöstä. Kyselyn tavoitteena oli saada selville arvioijien näkemyksiä osallistujajoukossa mahdollisesti tapahtuneista muutoksista vuosien saatossa. Kaikki neljä arvioijaa olivat arvioineet puhumista ja kirjoittamista, mutta eivät välttämättä vähään aikaan tai ollenkaan tekstin ja puheen ymmärtämisen avoimia vastauksia, joten niitä koskevat vastaukset eivät olleet yhtä kattavia.

Kyselyn alussa arvioijia pyydettiin kuvaamaan mahdollisia havaitsemiaan muutoksia yleisellä tasolla. Jokainen neljästä arvioijasta totesi huomanneensa, että aiemmin oli huomattavasti enemmän äidinkieleltään suomenkielisiä osallistujia, kun taas nykyisin äidinkielenä on selvästi useammin jokin muu kieli kuin suomi.

Maahanmuuttajien määrä on kasvanut paljon ja syntyperäisten suomalaisten vähentynyt. (Arvioija 4)

Kantasuomalaisten osallistujien määrä on vähentynyt; suurimmalla osalla osallistujista äidinkieli on ollut muu kuin suomi tai jokin Euroopassa puhuttu äidinkieli (englanti, saksa, ranska). (Arvioija 2)

Arvioijat myös kommentoivat sitä, miten tämä on vaikuttanut arviointiin.

Samalla, kun muunkielisten suorittajien määrä on lisääntynyt, myös arvioinnin työmäärä on lisääntynyt sekä määrällisesti että laadullisesti. Vastaan tulee enemmän arvioitavaa, mutta myös enemmän "vaikeasti arvioitavia", eli yksittäisten tuotosten arviointiin menee enemmän aikaa, koska arvioijan pitää enemmän pohtia, mitä osallistuja mahdollisesti on halunnut ilmaista. (Arvioija 1)

Osallistujien äidinkieli on yhä useammin joku muu kuin suomi. Osallistujien kielitaito on heikentynyt ja monella ei ole oikein realistista käsitystä omasta osaamisesta tai kokeeseen tullaan kokeilemaan, vaikka taidot riittäisivät

ehkä vaan perustason kokeeseen. Lopputuloksena suurempi määrä tuloksia alle 3 ja näin arviointi on siinä kohtaa helpompaa. (Arvioija 3)

Arvioija 1:n mielestä työmäärä on lisääntynyt arvioinnissa. Tämä johtuu siitä, että osallistujamäärät ovat kasvaneet, jolloin yksittäiselle arvioijalle tulee arviointikerralla enemmän suorituksia arvioitavaksi. Lisäksi työmäärä on lisääntynyt hänen mielestään myös laadullisesti eli yksittäisen suorituksen arviointia joutuu pohtimaan pidempään, koska suoritukset ovat vaikeampia arvioida. Todennäköisesti tässä on kyse siitä, että esimerkiksi puhumisen suorituksia arvioitaessa vieras aksentti voi hidastaa arvion tekemistä ja arvioija joutuu hetken totuttelemaan aksenttiin asettaakseen suorituksen luotettavasti taitotasolle. Kirjoittamisessa puolestaan puutteellinen kielen hallinta voi aiheuttaa juuri arvioijan mainitseman ilmiön, eli arvioija joutuu pohtimaan, mitä osallistuja on oikeastaan halunnut ilmaista. Toisaalta arvioija 2 kertoo, että tasoarvioon alle 3 selkeästi jäävät suoritukset ovat melko helppoja arvioitavia.

Seuraavaksi kyselyssä kysyttiin kommentteja eri osataitoihin. Puhumisen taidossa nähtiin molemmilla ryhmillä – suomalaisilla ja ulkomaan kansalaisilla – sekä positiivisia että negatiivisia elementtejä.

Osallistujan äidinkieli vaikuttaa joskus voimakkaastikin puhumiseen ja ääntämiseen. Suomalaisen puhujan ääntämistä on helpoin kuunnella ja arviointi sujuu paljonkin nopeammin kuin muiden kielten puhujien, joiden suoritusta, tai erityisesti osaa siitä (vaikka vain yhtä sanaa) pitää välillä kuunnella kerta toisensa jälkeen, jotta saa selville mitä puhuja sanoo. Tosin, kun kuuntelukertoja karttuu vuosien mittaan, oppii erilaisia ääntämiä ja intonaatioita kuuntelemaan, jolloin arviointi sujuvoituu. (Arvioija 2)

Suomenkielisille puhujille on tyypillistä tuottaa puhetta kohtuullisen niukasti ja riskejä ottamatta. Suomenkielinen puhuja puhuu usein sen, mitä ohjeessa on pyydetty ja valitsee sanojaan harkiten. Useissa muissa kulttuureissa small talk on Suomea luonnollisempaa ja osallistujia on myös mahdollisesti kehoitettu puhumaan mahdollisimman paljon, joten muunkielisillä (osaamatta erotella tarkemmin heidän kansallisuuksiaan) puhetuotosta on yleensä enemmän arvioitavaksi. Ja jos kielitaito on heikko, tuotos on toistoa toiston perään ja melko raskasta kuunnella. Suomenkielisen on kohtuullisen helppo omaksua suomenruotsin luonnollinen ääntämys (enemmistö suomenkielisistä osallistujista näyttäisi lisäksi tulevan suomenruotsalaisten asuttamilta alueilta), joten arvostelukriteereiden kohta, jossa arvioidaan ääntämyksen luonnollisuutta, on helppo arvioida saavutetuksi. Sen sijaan muunkielisillä vieraan kuuloinen aksentti on pääsääntö, ja vaikka puhuja muuten olisi hyvä puheen tuottaja, puhe ei äkkiseltään välttämättä kuulosta ruotsilta lainkaan. Tämä kriteeri on yksi niistä, joita harva keskitasolla saavuttaa. (Arvioija 1)

Samoin puhuminen on rohkeampaa, vaikkei taitoa aina niin olekaan. Uskalletaan tehdä virheitä. Vieraiden kielten vaikutus ääntämiseen vaikeuttaa joskus ymmärtämistä. (Arvioija 4)

Ulkomaan kansalaisten kohdalla osallistujan oman äidinkielen koettiin vaikuttavan välillä paljonkin ruotsin puhumiseen ja ääntämiseen. Tämä vaikeutti joskus puheen ymmärtämistä ja siten hidasti arviointia. Toisaalta arvioija 2 oli huomannut myös, että oma taito puhumisen arvioijana on kehittynyt arviointivuosien myötä, kun on kuullut monenlaista ääntämistä ja intonaatiota. Ulkomaan kansalaisten puheen tuottamista pidettiin kuitenkin rohkeampana ja puhetuotosta oli siten myös enemmän arvioitavaksi. Arvioija 2:n mielestä suomalaisten puhujien ääntämistä oli helpompi kuunnella; syynä tähän lienee se, että suomenruotsin puhetapa on kaikin puolin tutumpaa. Arvioija 1:n mielestä suomenkielisten onkin helpompi omaksua suomenruotsin luonnollinen ääntäminen. Toisaalta arvioija 1 koki taustaltaan suomenkielisten puhetuotoksen välillä melko niukaksi ja siten riskittömäksi.

Kirjoittamisen taidossa arvioijat olivat tehneet monenlaisia huomioita aina ääkkösten hallinnasta käsin kirjoittamisen taitoon sekä kielenopettamisen trendeistä kieliopin ja sanaston hallintaan.

Kirjoittamisen taso on heikompaa ja puhekielenomaisempaa. Kielioppi- ja sanastovirheet ovat yleisempiä, mutta kieltä uskalletaan käyttää rohkeammin. Myös muiden kielten vaikutus näkyy selvemmin. (Arvioija 4)

Niissä kirjoittamisen testeissä, joita olen arvioinut, olen huomannut, että vastaajat tuottavat paljon tekstiä mutta, ei aina erityisen jäsennetysti. Kirjoittaminen (käsiala) on huonontunut, kun käsin kirjoittamisen sijasta kirjoitetaan koneella. (Arvioija 2)

Suomenkieliset osallistujat osaavat pääsääntöisesti käyttää skandinaavisia kirjaimia (å, ä, ö), tosin joillakin menee ä ja å joskus sekaisin. Muunkielisille osallistujille ääkköset näyttävät olevan kovin haastavia. Kirjoitustaitoa arvioitaessa on pakko katsoa hieman läpi sormien ääkkösten kirjoittamista; asia, jota ei aiemmin tarvinnut edes miettiä. Koska kirjoittaminen edelleen tehdään käsin, käsialan tulkitseminen on välillä haastavaa. Suomessa koulun käyneet kirjoittavat luonnollisesti keskimäärin samalla tavalla kuin Suomessa koulunsa käynyt arvioija, kun taas muissa maissa koulunsa käyneet ovat oppineet erilaisen kirjoitustyylin riippuen kunkin suoritajan äidinkielestä. Kaikillahan ei ole omassa kielessään käytössä edes latinalaiset kirjaimet, ja sen voi jostakin teksteistä helposti huomata. Jotkut muunkieliset kirjoittajat "oikaisevat" ja kirjoittavat tekstiä ääntämisen perusteella. Mielestäni tässä näkyy kielenopetuksen nykytrendi, jossa kommunikatiivisuuteen (lähinnä puheen tuottamiseen) panostetaan aiempia vuosikymmeniä enemmän. (Arvioija 1)

Kirjoittamisen kohdalla vaikutti siltä, että arvioijat kokivat kirjoittamisen taidon heikentyneen jossain määrin kaikkien osallistujien kohdalla, eikä erottelua suomalaisten tai ulkomaan kansalaisten välillä tehty niin selkeästi. Tämä on ymmärrettävää, koska puheessa juuri aksentti on helposti erottuva ja havaittava piirre, kun taas kirjoittamisessa ei ole välttämättä yhtä niin selkeästi erottuvaa piirrettä, että siitä voisi päätellä osallistujan kansalaisuuden. Arvioija 4 oli huomannut, että kielioppi- ja sanastovirheet ovat yleisempiä kuin ennen. Hän ei kuitenkaan eritellyt, että ne olisivat mitenkään kirjoittajan taustasta riippuvia, joten tulkitsemme sen koskevan kaikkia ruotsin kielen tutkintoon osallistuvia. Arvioija 1:n mielestä kielenopetuksessa panostetaan nykyisin yhä enemmän puhumisen opiskeluun, ja tämä saattaa näkyä myös siinä, että erityisesti muunkieliset kirjoittavat tekstiä ääntämisen perusteella, eivät niinkään ortografisesti oikein. Tätä tuki myös arvioija 4:n huomio kirjoitetun tekstin puhekielenomaisuudesta. Arvioija 1:n mielestä suomalaisten osallistujien kirjoitelmassa näkyy kuitenkin tietynlainen samankaltaisuus, koska he ovat läpikäyneet saman koulujärjestelmän, ja tämä kirjoittamisen tapa on tuttu myös arvioijalle. Muista maista tulevat ovat saattaneet oppia kokonaan erilaisen kirjoitustyylin, joka on vieras suomalaisille arvioijille. Lisäksi käsin kirjoitetut tutkintosuoritukset koettiin välillä haastaviksi arvioida, sillä käsialat ovat huonontuneet, koska nykyisin kirjoitetaan huomattavasti enemmän koneella kuin käsin.

Ymmärtämisen taidoista kysyttiin avointen kysymysten pisteittämisestä, koska se on ainoa tehtävätyyppi, jossa arvioijat pääsevät näkemään osallistujien vastauksia. Eräs arvioija koki, että tekstin ja puheen ymmärtämisen avovastauksissa ei ole suurta eroa siinä, onko vastaaja suomalainen vai ulkomaan kansalainen, sillä hän kommentoi tekstin ymmärtämistä näin:

Tässä tehtävätyypissä mielestäni osallistujan äidinkielellä ei ole niin suurta merkitystä. Kyse on oikeastaan vain siitä, kuinka hyvin osallistujalla on hallussa passiivista sanastoa ja rakenteita. - - Tietysti jotkin tehtävät saattavat periaatteessa olla sellaisia, että ne liittyvät jollain tavalla suomalaiseen yhteiskuntaan niin, että suomalainen ymmärtää paremmin kontekstista, mistä on kyse. (Arvioija 1)

Tämän jälkeen hän jatkoi kommentoimalla puheen ymmärtämistä seuraavasti:

Puheen ymmärtäminen on tehtävätyyppinä tekstin ymmärtämistä vaikeampi, koska osallistuja saa kuulla tehtävän vain kahteen kertaan, eikä siitä jää konkreettista tukea muistille kuten tekstistä. Mutta tämä sama ongelma on niin suomenkielisillä kuin muunkielisilläkin. Eli en näe suurta eroa suomenkielisten ja muunkielisten välillä tässä. Vaikka kirjoittaminen olisi haasteellista, siitä ei tässä tehtävätyypissä varsinaisesti rangaista, jos ajatus

käy vastauksesta selväksi. En osaa sanoa, onko suomenkielisillä kotikenttätuetta tehtävissä, joissa puhe tulee suomenruotsiksi, mutta omat kokemukseni puhuvat tätä vastaan: muunkielisilläkin tuntuu olevan helpompaa ymmärtää suomalaisten ”muminsvenskaa” kuin riikinruotsia. (Arvioija 1)

Muutoin kommentoitiin erityisesti tekstin ymmärtämisessä heikentyneitä taitoja.

Tekstin ymmärtäminen on ehkä heikompaa, johtuen pienemmästä sanavarastosta kuin koulussa ruotsia opiskelleilla. (Arvioija 4)

Tekstien ymmärtäminen on heikentynyt - jos vastauskielenä on ruotsi, arvailtaan tekstistä sopivia sanoja vastauksessa. (Arvioija 3)

Kaiken kaikkiaan arvioijien kommentit vahvistivat käsitystä osallistujajoukon muutoksesta, mutta toivat myös lisätietoa siitä, mikä sen vaikutus arviointiin voi olla. Tämä on hyvä huomioida nyt, kun ulkomaan kansalaiset ovat ehdoton enemmistö (92,4 % vuonna 2023) ruotsin keskitason tutkinnoissa.

Tulosten koonti

Yleisten kielitutkintojen ruotsin arvioijat ovat huomanneet saman, minkä YKIn rekisteritiedot todentavat. Aikajaksolla 2014–2023 suomalaisten osallistujien osuus ruotsin kielen keskitason tutkinnoissa on vähentynyt huomattavasti ja osallistujat ovat nykyisin pääsääntöisesti ulkomaan kansalaisia. Vaikutukset arviointiin ovat olleet kahtalaisia: toisaalta arvioijat kokevat, että muiden maiden osallistujat ovat rohkeampia kielen käyttäjiä, mutta toisaalta se tuo myös haastetta arviointiin esimerkiksi puhumisessa vieraiden aksenttien ja kirjoittamisessa vaikkapa erilaisten tekstin jäsentelytapojen myötä. Maahanmuuttaneilla on kovat paineet osallistua YKI-tutkintoon, sillä keskitason tiettyjen osataitojen yhdistelmiä sisältävällä todistuksella voi hakea Suomen kansalaisuutta. Tutkinnon tuloksissa tämä näkyy siten, että monella osallistujalla tutkinnon taitotaso jää vielä arvioon alle 3, koska kielen oppiminen ottaa oman aikansa. Taitotason 3 saavuttaneissa erot suomalaisten ja ulkomaan kansalaisten ryhmissä eivät ole enää niin isot. Taitotasolla 4 suomalaisten osuus on jälleen suurempi, mutta tämä voi johtua siitä, että suomalaiset saattavat tarvita taitotason 4 arvion esimerkiksi korkeakouluopintoja varten, kun taas monelle maahanmuuttaneelle riittää ainakin aluksi taitotason 3 osaaminen juuri kansalaisuushakemusta varten.

Tutkintojärjestelmässä onkin hyvin tärkeää seurata muuttuvaa osallistujajoukkoa, heidän taustajansa ja tutkintotuloksia, jotta voidaan olla varmoja siitä, että tutkinnot eivät suosi tai haittaa tiettyä osallistujaryhmää, vaan tutkintojen sisällöt vastaavat tasapuolisesti osallistujien tarpeita.

Kirjallisuus

Härmälä, M. 2014. Ruotsin kielen keskitason tutkintoon osallistujat vuosina 2009–2013: osallistujien tausta, kielitaito ja tutkinnon käyttötarkoitukset. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.) Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Opetushallitus: Raportit ja selvitykset 2014:16, 80–89.

OSA IV
TUTKINNON SISÄLLÖLLINEN KEHITTÄMINEN JA
TUTKIMUS

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Mari Honko
tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Ari Huhta
professori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Yleisiin kielitutkintoihin liittyvä tutkimus

Johdanto

Kielitaitoa arvioitaessa testiarvioinnissa testattavan taidosta kerätään järjestelmällisesti tietoa, jonka perusteella hänen senhetkisestä kielitaidostaan tehdään päätelmiä. Tällainen järjestelmällinen tiedonkeruu suoritetaan yleensä standardoitujen menetelmien avulla. Näillä pyritään siihen, että testaus tapahtuu testikerroista riippumatta samankaltaisissa olosuhteissa ja samanlaisten tehtävien avulla ja että arviointiperusteina ovat ennalta määritellyt sekä riittävällä tarkkuudella taitoa kuvaavat kriteerit. Standardoinnilla tavoitellaan testitulosten objektiivisuutta, luotettavuutta ja yleisesti arvioinnin laadukkuutta. Tutkimuksen laadun (validius, reliabiliteetti) tutkiminen onkin yksi tyypillisimmistä arviointiin liittyvistä tutkimuskohteista. (Esim. Huhta & Takala 1999.)

Laadukkaaseen kielitaidon arviointiin kuuluu, että arviointia suunnitellaan etukäteen ja ohjeistetaan arvioinnin aikana mutta sitä myös tarkastellaan kriittisesti arvioinnin jälkeen. Tällä tavoin voidaan varmistaa, että arviointi on toteutunut aiotulla tavalla eikä siihen ole vaikuttanut arvioinnin ulkopuolisia seikkoja, kuten arvioijaan tai osallistujien taustaan tai persoonaan liittyviä tekijöitä. Näiden tekijöiden havaitsemiseen tarvitaan tutkimusta. Lisäksi tutkimusta tarvitaan arviointijärjestelmää uudistettaessa, esimerkiksi kun halutaan muuttaa arviointikriteereitä, uudistaa tehtävyytyyppejä tai ottaa tutkinto tai kielitesti käyttöön uudessa ympäristössä. Tutkimus- ja kehittämistyön erottaminen toisistaan onkin usein vaikeaa, koska ne tavallisesti limittyvät toinen toisiinsa.

Yleisten kielitutkintojen tutkinnot perustuvat yhteiseen teoreettiseen viitekehykseen, eivät esimerkiksi tietyn kurssin tai opintomäärän sisältöihin. YKIn tutkintojen teoreettisen taustan muodostavat kielitaidon arvioinnin teoreettiset mallinnukset (pääasiassa Canale & Swain 1980 ja Bachman & Palmer 1996) ja eurooppalaisen viitekehyksen toiminnalliset kuvaukset kielitaidosta ja kielitaidon osa-alueista (Euroopan neuvosto 2020, 2003). Viitekehysellä on merkitystä, sillä sen kautta rakentuva käsitys kielitaidosta vaikuttaa myös siihen, millaista kielitaitoa tutkinnoissa testataan ja miten tämä käytännössä toteutetaan. YKlissä keskeistä koko testausprosessissa on varmistaa, että kielen toiminnallisuus ja viestinnällisyys sekä viitekehyksen käsitys kielitaidon jatkuvasta kehittämisestä toteutuvat tutkinnoissa. Tutkintoja ohjaavan kielitaitokäsityksen seuraaminen on edellä mainittujen tutkimuskohteiden lisäksi myös yksi keskeisistä tutkimuskohteista YKlissä, jotta voidaan varmistaa viitekehysten noudattaminen testauksen eri vaiheissa.

YKIn testikierroksen eri vaiheet perustuvat tutkimukseen

Tärkein osa tutkimukseen perustuvista toimista YKlissä liittyy joka testikierroksen yhteydessä tehtävään laadunvarmennukseen, joka pohjautuu määrällisiin menetelmiin. Seuraamme muun muassa arvioijien arviointikäyttäytymistä, testitehtävien ja testikokonaisuuksien toimivuutta sekä

tutkintojen osallistujajoukkoa (ks. tässä teoksessa Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä). Lisäksi tarvitaan tarkentavaa laadullista ja määrällistä tutkimusta, jonka avulla saadaan syventävää tietoa esimerkiksi arvioijien välisten eroavaisuuksien syistä sekä osallistujajoukossa mahdollisesti tapahtuvista muutoksista, joilla voisi olla vaikutusta tutkintotuloksiin.

Tutkimustulosten avulla voidaan kehittää arviointia ja myös pyrkiä vaikuttamaan arviointitiedon käyttöön. Arvioinnin kehittäminen voi tarkoittaa muun muassa muutoksia arviointiohjeisiin, arvioijien (ja tehtävänlaatijoiden sekä haastattelijoiden) kouluttamista, tehtäväpankin uudistamista sekä arviointikriteerien päivittämistä. Käymällä keskustelua yleisten kielitutkintojen sidosryhmien kanssa sekä tutkimustietoa julkaisemalla puolestaan pyritään varmistamaan, että arviointituloksia tulkitaan oikein ja käytetään asianmukaisesti.

Yleisiin kielitutkintoihin liittyvän tutkimuksen lähtökohtana toimii yleensä joko arviointiprosessiin liittyvän ilmiön tutkiminen tai tarve saada tietoa jonkin tutkintojärjestelmään kuuluvan toimijan merkityksestä arviointiprosessille. Lisäksi aikaisemmat tutkintojärjestelmään liittyneet tutkimukset ja kansainväliset arviointitutkimukset ovat olleet lähtökohtia YKl:ssä tehtävälle tutkimukselle. Tällaisten tutkimusten tavoitteena on nimenomaan varmistaa arvioinnin laatu, minkä vuoksi sitä usein motivoi aiempaan tutkimukseen pohjautuva tieto mahdollisista arvioinnin laatuun liittyvistä riskitekijöistä. Näihin riskitekijöihin kohdistuva tutkimus on tärkeää, jotta niiden kielteiset vaikutukset arviointiin voidaan estää.

Arvioijiin liittyvä tutkimus

Arvioijien toimintaa on tärkeä tutkia, jotta voidaan varmistua siitä, että arvioijat arvioivat testisuorituksia arviointiohjeiden ja -kriteerien mukaisesti sekä keskenään yhdenmukaisella tavalla. Lisäksi arvioijiin kohdistuvassa tutkimuksessa voidaan selvittää sitä, miten yhdenmukaista arviointi on eri tutkintokerroilla tai miten etä- ja lähiarviointi arviointimuotoina vaikuttavat arviointiin. Arvioijien toimintaan liittyvää tutkimusta YKl:ssä on tehty Suomen Akatemian rahoittamassa hankkeessa *Rikkinäistä suomea – Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana (2018–2024)* sekä pienemmissä tutkimusprojekteissa, joista tässä esitellään muun muassa jo valmistunut vuosina 2021–2022 toteutettu tutkimus arvioinnin epävarmuudesta.

Rikkinäistä suomea -hanke

Hankkeessa *Rikkinäistä suomea (2018–2024)* tutkimuksen keskiössä oli puhumisen arviointi, jossa tarkasteltiin sitä, miten arvioijan kokemus (vieras) aksentti ja sitä kautta puhujan oletetun taustan tunnistaminen vaikuttavat puhumisen arviointiin yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason tutkinnossa (hankkeen taustoista ks. myös Halonen tässä teoksessa). Puhujan aksentin vaikutusta tutkittiin viittä eri ensikieltä (venäjä, arabia, thai, suomenruotsi ja viro) puhuvien testiin osallistuneiden (vuosina 2015–2016) puhumisen suorituksen ($n = 49$) avulla. Jokaiselle viiden ensikielen puhujalle YKl:n suomen kielen arvioijat ($n = 44$) antoivat yhden 1½ minuutin puhesuorituksen perusteella arviot sekä holistisesta yleiskriteeristä että kuudesta analyttisestä kriteeristä (sujuvuus, joustavuus, ilmaisun tarkkuus/laajuus/idiomaattisuus, koherenssi/sidosteisuus, ääntäminen / fonologinen hallinta, rakenteiden tarkkuus). Arviointi suoritettiin verkkopohjaisella arviointialustalla ja arvioinnissa käytettiin YKl:n 6-portaista arviointiasteikkoa (taitotasot 1–6~A1–C2). Arvioijilla oli myös mahdollisuus kommentoida kirjallisesti puhujan kielitaitoa. Lisäksi arvioijia pyydettiin nimeämään puhujan oletettu ensikieli ja perustelemaan oletuksensa ensikielestä kirjallisesti. (Esim. Halonen ym. 2020.)

Hankkeessa kerätystä aineistosta on valmistunut monipuolista tutkimusta arviointikäyttäytymisestä. Aineiston avulla tehdyt tutkimukset osoittavat, että vaikka arvioijat pyrkivät arviointiprosessin aikana tarkastelemaan suorituksia holistisesti, todellisuudessa he käyttävät arviointiensa perusteena lähinnä vain muutamaa analyttistä kriteeriä (esim. rakenteiden ja sanaston tarkkuus tai sujuvuus tai ääntäminen) (Ahola 2022). Lisäksi tutkimusten perusteella arviointikäyttäytyminen ei ole staattista vaan siinä on vaihtelua, johon vaikuttavat ennen kaikkea testattavan taustatekijät, kuten hänen oletettu ensikielensä ja sukupuolensa. Ensikieli tunnistetaan yleensä hyvin varsin pienkin kielellisen tuotoksen perusteella. Tästä syystä ääntäminen on puhumisen arvioinnissa varsin keskeinen piirre, koska pienetkin poikkeamat ääntämisessä huomataan ja sen perusteella tehdään päätelmiä testattavan ensikielestä.

Testattavan (oletetun) ensikielen tunnistaminen puolestaan vaikutti eri tavoin arviointiin: se loi odotuksia testattavan taidosta (esim. Ahola 2020a ja 2020b), ja arvioijat myös kiinnittivät suorituksissa huomiota omasta mielestään tyypillisiin kyseisen puhujaryhmän puutteisiin ja vahvuuksiin puhumisen taidossa (Ahola 2022; Ohranen & Ahola 2022).

Ensikielen lisäksi myös sukupuoli näyttöytyi tutkimusten mukaan merkittävänä tekijänä arviointiprosessin aikana, sillä hankkeen aineiston perusteella esimerkiksi arabimiehet menestyivät arabinaisia heikommin puhumisen osakokeessa (Halonen ym. 2024), samoin venäjänkieliset miehet naisia heikommin (Ahola & Hirvelä 2024). Sekä tekeillä olevan että aiemman tutkimuksen perusteella yksittäinen taustatekijä, kuten äidinkieli tai sukupuoli, ei kuitenkaan ole yksistään merkittävä tekijä kielitaidon kehittymiselle, vaan testattavan muutkin taustamuuttajat vaikuttavat menestymiseen kielitestissä. Lisäksi tutkimukset osoittavat, että vaikka arviointia ohjaavat tutkintojärjestelmää varten laaditut arviointikriteerit, arviointiin liittyy myös muita subjektiivisia piirteitä, jotka ovat yhteydessä muun muassa arvioijan omiin kokemuksiin ja tunteisiin erilaisia oppijoita kohtaan (esim. Ahola & Halonen 2022). Tällaisten edellä mainittujen arviointikäyttäytymiseen vaikuttavien ja jopa arviointivivoutumaa aiheuttavien tekijöiden tunnistaminen ja tutkiminen on tärkeää, jotta voidaan varmistaa osallistujien yhtäläinen kohtelu arvioinnin aikana.

Hankkeessa kerätyn aineiston lisäksi arviointikäyttäytymistä on tarkasteltu myös YKIn suomen keskitason puhumisen arviointiin liittyvän pitkittäisaineiston (2009–2019) avulla (Neittaanmäki & Lamprianou 2024a ja 2024b). Aineisto on kansainvälisestikin varsin laaja, koska se sisältää arviointit 45 eri testikerralta, joihin on osallistunut yhteensä 59 899 henkilöä. Aineistossa tutkittavia suomen keskitason arvioijia oli 104. Tulokset osoittavat, että arviointikokemus on yhteydessä arviointilinjan muuttumiseen: ajallisesti pitkään arvioijana toimiminen ja aktiivisesti (useamman kerran vuodessa) arviointiin osallistuminen sekä riittävän suuri arvioitavien suoritusten määrä muuttavat arviointilinjaa lempeämmäksi. Vastaavasti pitkät tauot arviointikertojen välillä ovat yhteydessä epäjohtomukaisuuteen, minkä vuoksi onkin tärkeää, että arvioijat osallistuvat arviointitilaisuuksiin säännöllisesti. Lisäksi tulosten mukaan arvioijayhteisö ja sen käytännöt, kuten arviointikoulutuksia ohjaava kouluttaja ja arviointitapa (etä- vs. lähiarviointi), ovat merkityksellisiä arviointikäyttäytymiselle. (Lisää Neittaanmäki & Lamprianou 2024a ja 2024b.)

Hankkeessa hyödynnettiin arviointidatan lisäksi myös toista laajaa aineistoa, suomen keskitason osallistujiin liittyvää rekisteriaineistoa (2012–2021), johon on koottu YKIn tutkintorekisterin tiedot (n = 68 460). Tutkintorekisteri sisältää suomen keskitason tutkintoihin osallistuneiden saamat taitotasoarviot ja lisäksi heidän demografisia tietojaan, kuten ikä, sukupuoli ja kansalaisuus. Nämä tiedot yhdistettiin YKIn taustatietokyselyaineistoon (2012–2021). Ennen testipäivää lähetettävän taustatietokyselyn aineisto on rekisteriaineistoa pienempi (n = 45 087), koska kyselyn täyttäminen on testiin osallistuville vapaaehtoista. Taustatietokysely on kuitenkin tutkinnon laadunvarmistuksen ja kehittämisen näkökulmasta tärkeä, koska sen avulla voidaan muun muassa seurata osallistujajoukon

muutoksia, jotka ovat usein yhteydessä tutkintotuloksiin (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa). Taustatietoaineiston kautta saadaan tietoa osallistujien peruskoulutuksesta, sosioekonomisesta taustasta ja kielenopiskelusta sekä kielenkäytöstä. *Rikkinäistä suomea* -hankkeessa nämä kaksi aineistoa yhdistettiin, minkä avulla saatiin varsin kattava tutkimusaineisto YKIn osallistujista. Aineistoa tullaan hyödyntämään vielä tulevaisuudessa erilaisissa tutkimuksissa, koska sen avulla voidaan sekä seurata ja tutkia koko osallistujajoukossa tapahtuneita muutoksia (esim. Hirvelä 2023; Hirvelä tässä teoksessa) että tarkastella tiettyjen ensikieliryhmien edustajien kielitaitoprofiilissa tapahtuneita muutoksia kymmenen vuoden aikana (esim. Ahola & Hirvelä 2024).

Suurin osa hankkeesta tehdystä tutkimuksesta on keskittynyt joko määrälliseen tai laadulliseen aineistoon, mutta puhumisen suorituksia on tutkittu myös akustista analyysia hyödyntäen. Esimerkiksi Ullakonoja (2024) on tutkinut hankkeessa venäjää ensikielenään puhuvien suomenoppijoiden tunnistamiseen vaikuttavia tekijöitä. Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, mitkä arvioijien kirjoittamat kuulonvaraiset havainnot ja foneettisen analyysin perusteella havaitut ääntämispiirteet vaikuttavat siihen, että puhuja tunnistetaan ensikieliltään juuri venäjänkieliseksi, ja kuinka helppoa tunnistaminen on. Ääntämisen tutkiminen ja sen merkityksen esiin nostaminen puhumisen arvioinnissa on tärkeä osa tutkintojärjestelmän tutkimusperäistä kehittämistä. Tuloksia voidaan hyödyntää suoraan arvioijakoulutuksissa, mutta tutkimukset tuovat myös lisätietoa suomi toisena kielenä -oppijoiden ääntämisen piirteistä. Näitä tietoja voidaan käyttää myös laajemminkin hyväksi, koska hankkeen tutkimukset ovat osoittaneet, että ääntämisen harjoittelu ja opettaminen hyödyntävät suomenoppijoita. Aiemman tutkimuksen perusteella taito ääntää suomea vaikuttaa esimerkiksi kuulijoiden käsityksiin kielitaidon hyvyydestä tai huonoudesta, mutta lisäksi hyvä suomen ääntäminen auttaa tekemään puheesta ymmärrettävää (esim. Ahola 2022).

Epävarmuustutkimus

Kielitaidon arviointi yleisissä kielitutkinnoissa on koulutettujen arvioijien tekemää asiantuntijatyötä, jota voidaan lähestyä päätöksentekona: tuottamistaitojen eli puhumisen ja kirjoittamisen arvioinnissa arvioija päättää, mille taitotasolle hän asettaa arvioitavat suoritukset. Kuten mihin tahansa päätöksentekoon, arvion antamiseen liittyy aina myös epävarmuustekijöitä. Arvioitava puhumisen näyte tai kirjoitettu teksti voi esimerkiksi olla kahden taitotason rajoilla, luotettavan arvioinnin tekemiseen liian suppea tai hyvin epätasainen, jolloin sen suhteuttaminen arviointikriteereihin on vaikeaa. Puhumisen arvioinnissa myös ääninäytteen tekninen laatu tai osallistujan hiljainen puheääni voi joskus aiheuttaa arviointiin epävarmuutta. Kirjoittamisen arvioinnissa puolestaan kirjoittajan käsiala voi olla hyvin vaikeaselkoinen. Toisinaan myös arviointitilanteeseen tai arvioijan henkilökohtaiseen elämään liittyvät tekijät voivat kuormittaa arviointia – arviointiin esimerkiksi saattaa tulla keskeytyksiä tai arvioijan vireystila voi vaihdella. Myös aiempaan arviointikokemukseen ja muuhunkin elämänkokemukseen liittyvät seikat voivat vaikuttaa arviointivarmuuteen.

Yleisesti ottaen arviointikokemuksen, selkeiden arviointikriteereiden ja hyvän koulutuksen koetaan lisäävän varmuutta. Epävarmuuden tunteita taas voi lisätä esimerkiksi se, jos edellisestä arvioinnista on jo ehtinyt kulua aikaa tai jos arvioija arvioi taitotasoa, josta hänelle on kertynyt vasta vähän kokemusta. Myös arvioitava kokonaisuus saattaa vaikuttaa arviointivarmuuteen, sillä vaikkapa monen melko tasalaatuisen suorituksen jälkeen poikkeavan suorituksen arviointi saattaa tuntua epävarmalta. Arvioijat voivat myös tuntea epävarmuutta siitä, onko omassa arvioinnissa epäjohtomukaisuuksia tai onko se liiankin ankaraa. Rungas kokemus kielitaidon arvioinnista ja kielenoppijoiden kanssa työskentelystä esimerkiksi opettajan työssä puolestaan voi saada arvioijan pohtimaan, ymmärtääkö hän testisuorituksia liiankin hyvin eli onko oma arviointi liian lempeää.

Muun muassa edellä kuvatun kaltaisia epävarmuuden kokemuksia on noussut esille sekä keskusteluissa arvioijien kanssa että myös aiemmassa tutkimuksessa (Tarnanen 2002; Ahola 2016, 2022). Epävarmuuden kokemusten yleisyydestä tai niiden mahdollisista vaikutuksista arvioinnin laatuun ei kuitenkaan ole ollut saatavilla tietoa, ja ylipäättään kielitaidon (testi)arviointiin liittyviä tunteita on kansainvälisestäkin tutkittu hyvin vähän. Tällaista tutkimusta kuitenkin tarvittaisiin, sillä tunteilla voi olla vaikutusta arviointityöhön ja myös arvioijien työssä jaksamiseen.

Syksyn 2021 ja kevään 2022 aikana toteutimme Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa tutkimuksen (ks. Honko ym. 2023a ja 2023b; Honko & Neittaanmäki 2024), jossa systemaattisesti selvitimme arvioijien kokemuksia omasta arviointivarmuudestaan, epävarmuuden kokemusten yleisyyttä sekä niiden syitä. Tutkimukseen osallistui 23 kirjoittamisen ja 27 puhumisen arvioijaa. Tutkimuksen aineisto koostui 12 059 tehtäväkohtaisesta puhumisen ja 12 118:sta kirjoittamisen taitotasoarviosta sekä arvioinnin aikana tehdyistä muistiinpanoista, joissa arvioijat erittelivät epävarmoiksi kokemiaan arviointeja. Lisäksi aineistoon sisältyi aikaleimatietoja arvioinneista sekä kyselytietoa, jota kerättiin kolmessa eri tutkimusvaiheessa: ennen arviointien aloittamista, arviointirupeamien lopuksi ja koko arvioinnin päätyttyä. Analyysimetodeina käytettiin tilastollisia analyysejä sekä laadullista sisällön analyysia ja sisällön erittelyä.

Tulosten perusteella (ks. Honko ym. 2023a ja 2023b; Honko & Neittaanmäki 2024) kaikki tutkimukseen osallistuneet arvioijat kokivat epävarmuutta antamistaan arvioista ainakin satunnaisesti. Tutkitussa aineistossa arviointikokemus (arviointivuodet yleisissä kielitutkinnoissa) ei ollut yhteydessä koetun epävarmuuden määrään. Arvioijat itse toivat kuitenkin esille sen aiemmassakin tutkimuksessa esille nousseen seikan, että yleisesti ottaen oman arviointivarmuuden koetaan kokemuksen myötä lisääntyvän ja myös keinoja epävarmuuden käsittelyyn saadaan aikaa myöten lisää. Pienemmässä mittakaavassa kokemuksen merkitys arviointivarmuudelle myös näkyy yksittäisen tutkintokerran aikana: Arviointivarmuus oli suurimmillaan heti arviointikoulutuksen jälkeen ennen arviointien aloittamista, ja epävarmuutta puolestaan ilmeni eniten ensimmäisen arviointirupeaman aikana. Arviointien edetessä arviointivarmuus lisääntyi mutta ei aivan saavuttanut lähtötasoa, ja myös välissä, esimerkiksi kaksoisarviointien tekemisen yhteydessä, ilmeni aaltoilevaa epävarmuuden lisääntymistä.

Tutkimuksen yksi keskeinen havainto on, että vaikka eri arvioijat pääosin nimesivät epävarmuudelle samankaltaisia syitä, epävarmuus kuitenkin kohdistui eri arvioijilla pääasiassa eri suorituksiin ja tehtäviin. Tulosten perusteella arvioinnin epävarmuus on siis yhtäältä jaettu tunne – kaikki arvioijat kokevat sitä – mutta toisaalta yksilöllinen ja tilanteinenkin tunne: se aktivoituu eri suoritusten äärellä ja eri tilanteissa.

Tutkimuksen toinen keskeinen havainto ja tutkintoon osallistujan kannalta erityisen tärkeä tieto on, että tutkitussa aineistossa koettu epävarmuus ei ollut yhteydessä arvioinnin laatuun eli sen johdonmukaisuuteen tai arvioijan ankaruus–lempeys-linjaan. Osallistujat saivat siis yhtä oikeudenmukaisen arviointituloksen eli taitotasoarvion riippumatta siitä, kuuluiko heitä arvioinut arvioija varmimpien vai epävarmimpien arvioijien joukkoon.

Esimerkki ruotsin arvioijiin liittyvästä tutkimuksesta

Yleisten kielitutkintojen arvioijia on tutkittu myös opinnäytetutkimuksissa. Esimerkiksi ruotsin kielen on valmistunut pro gradu -tutkielma (Ruohonen 2017), jossa keskiössä oli ruotsin kielen keskitason puhumisen arviointi. Tutkimuksessa tarkasteltiin, miten yhteneväisesti tutkimukseen osallistuneet toisen asteen ruotsinopettajat arvioivat verrattuna YKIn koulutettuihin ruotsin arvioijiin ja mitä eroja arviointikäyttäytymisestä löytyy. Arvioitavia suorituksia oli kymmenen, ja nämä kymmenen

ruotsin keskitason tutkintoon osallistunutta olivat kaikki ensikieleltään suomenkielisiä, joten puhujien aksentti oli näytteissä samankaltainen ja mahdollisesti tuttu kaikille arvioijille. Arvioinnissa hyödynnettiin YKIn puhumisen kriteereitä (tasot 1–6), jotka eivät olleet tuttuja informantti-opettajille. Näin tutkimuksen kautta saatiin myös tietoa siitä, miten hyvin tavalliset opettajat osaavat soveltaa arvioinnissaan kirjallisia puhumisen taidon (kriteeriviitteisiä) arviointikriteereitä.

Tulokset osoittivat, että jopa 61 % informantti-opettajien arvioinnista erosi YKIn ruotsin arvioijien antamista taitotasoarvioista ja että yksittäisen informantti-opettajan arvioinneissa oli paljon vaihtelua. Ruohosen analyysin mukaan (2017) erot arvioinnissa olivat todennäköisesti seurausta koulutuksen puutteesta, koska opettaja-informanteilla ei ollut mitään koulutusta ennen arviointia, kun taas YKIn arvioijat käyvät koulutuksen aina ennen arvioinnin aloittamista.

Kirjallisia kriteereitä informantti-opettajat painottivat arvioinnissaan eri tavoin. Tuloksista oli havaittavissa, että osa heistä perusti arvionsa tiettyihin analyttisiin kriteereihin. Eniten informantit tukeutuivat arvioinnissaan sujuvuuden ja ääntämisen sekä ilmaisun ja rakenteiden tarkkuutta kuvaaviin kriteereihin, mutta joustavuuden ja koherenssin/sidosteisuuden kriteereitä kukaan ei maininnut perusteena arvioinnilleen (vrt. Ahola 2022). Lisäksi muutama informantti käytti arviointinsa perusteena kriteereiden ulkopuolisia tekijöitä tai vertaili suorituksia toinen toisiinsa.

Osallistujiin liittyvä tutkimus

YKlissä on seurattu lähes koko historian ajan (vuodesta 1995) testiin osallistuneita ja heidän taustajansansa ennen testipäivää lähetettävän taustatietokyselyn avulla. Tieto osallistujista on tärkeää (ks. Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä tässä teoksessa), jotta voidaan varmistaa, että testikokonaisuuksien sisällöt vastaavat mahdollisimman hyvin osallistujien tarpeita. Tästä syystä YKlissä on vuosien myötä tutkittu eri tutkintokielten osallistujia: keitä he ovat, miten he käyttävät arjessaan testikieltä ja miksi he ovat osallistuneet kyseisen kielen tutkintoon (esim. Ahola & Hirvelä 2024; Honko, Ahola & Hirvelä 2021; Ahola & Tossavainen 2017; Ahola & Hirvelä 2016; Ohranen, Neittaanmäki & Ahola 2016; Hirvelä & Neittaanmäki 2014; Härmälä 2014). Osallistujiin liittyvän tutkimuksen on hyvä olla säännöllistä, jotta havaitaan osallistujajoukossa tapahtuneet muutokset. Etenkin suomen ja ruotsin tutkinnoissa osallistujien taustamuuttujien vaihtelut ovat tyypillisiä, koska niissä osallistujajoukot myötäilevät Suomeen suuntautuvaa maahanmuuttoa. Suuret muutokset maahanmuuttajien taustamuuttujissa vaikuttavat myös tutkintotuloksiin, joten tästäkin syystä tutkintojärjestelmässä tarvitaan jatkuvaa osallistujien taustojen seuranta. Seuraavaksi esittelemme kaksi viimeisintä osallistujiin liittyvää tutkimusta. Tutkimukset kohdistuvat kahteen tyypilliseen YKIn osallistujajoukkoon, ensikieleltään virolaisiin ja venäjänkielisiin osallistujiin.

Vironkielisten osallistujien kielitaito suomen kielen keskitason tutkinnoissa

Vuonna 2021 julkaistiin tutkimus, jossa pureuduttiin vironkielisten osallistujien kielitaitoon yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä (Honko, Ahola & Hirvelä 2021). Tutkimuksen aineisto koostui vuosien 2012–2020 suorituksista (n = 60 997) keskitason tutkinnoissa, joihin tänä aikana osallistui yhteensä 1 634 äidinkielistä vironpuhujaa. Aineistoa analysoitiin tilastollisin menetelmin.

Tulokset osoittavat vironkielisten osallistujien menestyneen suomen kielen tutkinnoissa erittäin hyvin. Erityisesti ymmärtämistäidot olivat tutkitussa ryhmässä vahvat ja myös tuottamistaidot (puhuminen ja kirjoittaminen) selvästi vahvemmat kuin muilla osallistujilla keskimäärin samalla ajanjaksolla. Tulos on odotuksenmukainen, sillä vironkielillä tiedetään olevan monia suomenoppimista tukevia tekijöitä, kuten lähisukukielten samankaltaiset piirteet, maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys sekä yhteinen historia, nopea ja helppo liikkuvuus yli rajojen, matkailu Viron suuntaan

ja lisäksi työn perässä liikkuminen Suomen suuntaan. Tutkintomenestyksessä oli kuitenkin pieniä eroja muun muassa sen suhteen, mihin osallistuja tarvitsi tutkintotodistusta. Esimerkiksi kansallisuuden hakemiseen todistusta tarvitsevilla puhumisen taito oli muista syistä tutkintoon osallistuvia vironkielisiä osallistujia vahvempi mutta kirjoittamisen taito heikompi. Työnhakuun todistusta tarvitsevilla puolestaan kirjoittamisen taito oli muita useammin vähintään taitotasolla 3 (\approx B1) mutta puhumisen taitotaso muita harvemmin ei vielä saavuttanut taitotasoa 4 (\approx B2). Eroa voivat selittää erilaiset kielenkäytön tarpeet – esimerkiksi kielenkäytön painottuminen puhuttuun tai kirjoitettuun kielen – ja eroavaisuudet asuinpaikassa (suomenkielinen ympäristö / muu) sekä koulutustaustassa. Korkea koulutustaso esimerkiksi oli tarkastelujaksolla yhteydessä korkeampaan suoriutumiseen kirjoittamisen taidossa ja ymmärtämistaidoissa mutta ei selittänyt puhumisen taitoa.

Tyypillinen yleisten kielitutkintojen suomen tutkintoon osallistuja asuu Suomessa (seurantajakson keskiarvo 87,4 %), ja vironkielisistä vielä reilut 10 vuotta sitten lähes kaikki asuivat Suomessa (97,7 %). Kymmenen vuoden aikana osallistujajoukossa kuitenkin tapahtui eriytymistä niin, että samalla kun yli 10 vuotta Suomessa asuneiden osuus tutkintoon osallistujista kasvoi, yhä useampi osallistuja toisaalta oli asunut Suomessa vain vähän aikaa tai ei lainkaan. Tätä voivat selittää sekä vuodesta 2017 saakka käytössä olleet tutkintopäivät Tallinnassa, millä voi olla vaikutuksia osallistujajoukon muutoksiin, ja lisäksi Viroon asumaan jääneiden Suomessa työskentelevien osallistujien määrän kasvu.

Vironkieliset osallistajat tyypillisesti käyttävät suomen kieltä aktiivisesti. Tutkimuksen aineistossa neljä viidestä osallistujasta (n. 80 %) esimerkiksi kertoi seuraavansa suomenkielistä mediaa päivittäin ja suurin osa (70 %) käyttävänsä suomea päivittäisten asioiden hoitamiseen. Opiskelijoilla (87 %) ja työssä käyvillä (86 %) suomi oli tyypillisesti käyttökielenä päivittäin. Suomen kielen opintoja sen sijaan monilla oli takana vain vähän, alle vuosi (27 %) tai ei lainkaan (16 %), joillakuilla kuitenkin useita vuosina (4–9 vuotta, 14 %) ja jopa 10 vuotta tai enemmän (9,5 %).

Tulokset myös osoittavat, että yksilötasolla kielenkäyttöaktiivisuus on merkittävä kielitaidon tasoa selittävä tekijä. Esimerkiksi runsas suulliseen vuorovaikutukseen osallistuminen tukee puhumisen taidon kehittymistä ja runsas kirjoittaminen kirjoitustaitoa. Yhteydet eivät kuitenkaan ole pelkästään taitosidonnaisia, vaan esimerkiksi aktiivinen median seuraaminen ja lehtien lukeminen näyttivät edistävän sekä tekstin ymmärtämisen että kirjoittamisen taidon kehittymistä, pelaaminen suomeksi puolestaan etenkin puhumisen ja tekstin ymmärtämisen taitoa.

Suomen kielen opiskelun keston ja tutkintomenestyksen välillä sen sijaan ei ilmennyt selkeää yhteyttä. Vaikka suomen kielen opetukseen osallistumisen ja sitä kautta esimerkiksi suomenkielisen koulutuksen järjestämisen Virossa tiedetään sekä suoraan että välillisesti tukevan suomen kielen oppimista ja käyttöä, moni vironkielisistä tutkintoon osallistujista toisaalta vaikuttaa kehittäneen suomen kielen taitojaan muutoin kuin Suomessa pysyvästi asumalla tai varsinaiseen suomen kielen opetukseen osallistumalla.

Venäjänkielisten puhumisen taito

Venäjänkielisten (n = 8 412) suomen kielen taitoa tutkittiin vuonna 2024 osana *Rikkinäistä suomea* -hanketta. Aineisto oli osa laajempaa suomen keskitason tutkintoon osallistuneiden rekisteriaineistoa vuosilta 2012–2021 (n = 68 460). Lisäksi aineistoa täydennettiin YKIn taustatietokyselyn kautta saatavalla aineistolla (n = 45 087). Tutkimuksessa tarkasteltiin venäjänkielisten puhumisen taidon muutoksia kymmenen vuoden aikana ja analysoitiin muutoksiin johtuvia syitä osallistujien taustatietojen avulla.

Tulokset osoittavat, että venäjänkielisten puhumisen taito on heikentynyt tarkastelujakson aikana. Mitään kovin radikaalia heikentymistä ei ole tapahtunut, mutta yhä useamman keskitason tutkintoon osallistuneen venäjänkielisten puheessa on piirteitä myös perustasolta. Puhumisen taito oli tarkastelujaksolla yhteydessä osallistujien taustamuuttujiin. Parhaiten puhumisen hallitsivat osallistujat, jotka olivat iältään vielä nuoria yliopistokoulutuksen saaneita aikuisia (20–39-vuotiaita) ja jotka testiin osallistuessaan olivat töissä sekä käyttivät aktiivisesti työssään suomen kieltä. Lisäksi he olivat opiskelleet suomea vähintään neljä vuotta. Sukupuolella ei ollut merkitystä menestymiselle, jos edellä mainitut taustamuuttajat täyttyivät.

Heikoimmin puhumisen osakokeessa menestyivät sellaiset yli 40-vuotiaat miehet, joilla oli matala koulutustaso (peruskoulu tai ammatillinen koulutus. Muulla sosioekonomisella taustalla, kuten sillä, oliko testattava työssä, työtön tai eläkkeellä, ei ollut merkitystä puhumisen osakokeessa menestymiselle, mutta yhteistä heikosti menestyneille oli se, että heillä oli suomen opintoja joko alle kolme vuotta tai he eivät olleet opiskelleet lainkaan suomea. Myös suomen kielen käyttö oli heillä varsin vähäistä.

Mielenkiintoista tuloksissa oli se, että suomen käyttö perheenjäsenten kanssa ei ollut yhteydessä puhumisen osakokeessa menestymiseen eivätkä kotona aktiivisesti (päivittäin tai 1–2 kertaa viikossa) suomea käyttäneet saavuttaneet taitotasoa 3 (B1) muita osallistujia useammin. Sen sijaan taitotason 4 (B2) saavuttaneissa oli enemmän sellaisia osallistujia, jotka käyttivät suomea perheensä kanssa päivittäin. Tuloksia voi selittää se, että vaikka perheissä käytetään suomea päivittäin esimerkiksi lasten kanssa, se ei usein kuitenkaan todennäköisesti ole perheen ainoa tai pääasiallinen kotikieli. Tätä oletusta tukee se, että suurin osa venäjänkielisistä elää Suomessa kahden venäjää äidinkielenään puhuvan vanhemman perheyhteisössä, kun aikaisemmin oli tyypillistä, että toinen vanhemmista oli suomenkielinen.

Ystävien kanssa sen sijaan suomea käytettiin aktiivisesti, millä oli positiivinen vaikutus suomen kielen puhumisen taitoon. Venäläiset olivat myös työllistyneet hyvin Suomessa, mutta työllistyminen ei kaikilla vaikuttanut kielitaidon kehittymiseen. Syynä tähän saattaa olla se, että työtehtävissä ei käytetty suomea lainkaan vaan esimerkiksi englantia tai venäjää. Suomessa on lukumääräisesti melko iso venäjänkielinen yhteisö, ja he ovat sijoittuneet maantieteellisesti samoille alueille, joten oman kielen käyttäminen on monelle varsin helppoa. Lisäksi venäjänkieliset omistavat yrityksiä etenkin Itä-Suomessa, joten niin vapaa-ajalla kuin työssäkin voi osa venäjänkielisistä pärjätä omalla ensikielillään.

Venäjänkielisten osallistujien suomen taito on yleistason heikentymisestä huolimatta kuitenkin pääosin itsenäisen kielenkäyttäjän taitotasolla: 80 % heistä saavutti tarkastelujaksolla Suomen kansalaisuuden edellytyksenä olevan kielitaitovaatimuksen. Keskimääräistä parempaa testimenestystä selittää se, että venäjänkieliset ovat monia muita tutkintoon osallistuneita ensikieliryhmiä korkeammin koulutettuja. Lisäksi korkean koulutuksen ansiosta heillä todennäköisesti on myös aikaisempaa kokemusta testitilanteista, mikä auttaa tutkinnossa suoriutumista. Tulokset osoittavat kuitenkin sen, että hyvä puhumisen taito edellyttää mahdollisuuksia käyttää kieltä ja mahdollisuuksia opiskella suomea. Kovin lyhyt opiskelu-aika (alle kolme vuotta) ei kuitenkaan välttämättä riitä vielä saavuttamaan kielitaitoa, jota monet tahot yhteiskunnassa vaativat.

Tutkintojen uudistamiseen liittyvä tutkimus

Digitaalisen testin kehittäminen – kokeilut digitaalisuutta kohti

Yleisten kielitutkintojen digitalisointia on suunniteltu pitkään, sillä jo vuonna 2009 valmistui ESR-rahoittaman hankkeen (2008–2009) tuloksena laaja suunnitelma yleisten kielitutkintojen suomen keski-tason tutkinnon digitalisoinnin toteuttamisesta (Tarnanen, Junntila & Westinen 2009). Digitalisoinnin tarvetta perusteltiin tuolloin pedagogisilla, logistisilla ja taloudellisilla sekä ekologisilla hyödyillä. Lisäksi raportissa korostettiin tutkinnon suorittamisen helppoutta: digitalisointi mahdollistaisi tutkinnon järjestämisen myös Suomen rajojen ulkopuolella (ks. myös Malinen 2015). Suunnitelma jäi kuitenkin toteuttamatta, koska koko järjestelmän digitalisointi olisi maksanut liikaa.

Digitalisointi ei kuitenkaan täysin unohtunut, sillä vuonna 2011 Oikeiden Oloiden rakentamaan YKI-sovellukseen alettiin Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa suunnitella sähköistä arviointialustaa. Arviointialusta otettiin käyttöön vuonna 2016, ja alussa se oli käytössä vain puhumisen arviointinnissa. Arviointialusta helpotti ja nopeutti puhumisen arviointia, sillä järjestäjät pystyivät viemään arviointialustalle suoraan puhumisen suoritukset jo testipäivänä. Arviointialustan käyttöönotto mahdollisti lisäksi puhumisen arviointin toteuttamisen täysin etänä, ja tämän vuoksi Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa siirryttiin järjestämään puhumisessa arvioijille etänä arviointikoulutuksia vuonna 2016.

Hyvät kokemukset puhumisen digitaalisesta arviointista johtivat siihen, että vuonna 2017 digitaalinen arviointialusta otettiin käyttöön myös ymmärtämisten ja kirjoittamisten osakokeiden arviointinnissa. Koska kirjoittamisen ja ymmärtämisten osakokeet ovat vielä tänä päivänäkin paperi-kynä-versioita, arvioijat käyttävät sovelluksessa ainoastaan arviointilomaketta. Arviointialustalle on tosin mahdollisuus viedä digitaalisessa muodossa myös näiden osakokeiden suoritukset. Koska tällä hetkellä järjestelmässä ei ole käytössä digitaalista koealustaa, tätä mahdollisuutta ei ole hyödynnetty aiemmin kuin lähinnä englannin tutkinnossa, jossa oli muutamia vuosia käytössä digitaalinen koealusta (ks. seuraava kappale).

Digipilotti vuonna 2018

Opetushallituksen toimesta YKIn digitalisointiin perustettiin DigiYkin ohjaus- ja suunnitteluryhmä. Näiden ryhmien toiminnan aikana OPH aloitti tutkintojen ilmoittautumisjärjestelmän digitointiprosessin, minkä jälkeen oli tarkoitus siirtyä digitalisoimaan varsinainen tutkintojärjestelmä. Koska uuden digitaalisen koealustan kehittäminen olisi sekä ajallisesti että taloudellisesti pitkä ja kallis projekti, ryhdyttiin Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa tähän liittyen aluksi kartoittamaan saatavilla olevia valmiita koealustavaihtoehtoja. Kartoituksen perusteella tarkempaan pilotointiin valittiin avoimeen lähdekoodiin perustuva TAO-koealusta.

Ennen virallisia koetilaisuuksia TAO:n käyttöä pilotoitiin testiin osallistujien kaltaisten testiryhmien kanssa, jotta saatiin selville, kuinka kotoutumiskoulutuksessa olevat suomenoppijat kykenevät suorittamaan digitaalisen testin kyseisellä alustalla. Pilotti järjestettiin Lahdessa Koulutuskeskus Salpauksessa syksyllä 2018 kahden päivän aikana ja siihen osallistui 108 kotoutumiskoulutuksessa suomea toisena kielenä opiskelevaa aikuista maahanmuuttajaa.

Digitaalisen testin suorittaminen edellyttää alustasta riippumatta tietokoneen käytön perustaitoja, kuten näppäimistöllä kirjoittamista sekä hiirellä klikkausta, skrollausta ja raahausta. Vaikka kotoutumiskoulutuksen yleisiin tavoitteisiin sisältyvät tieto- ja viestintäteknologian käyttötaidot (esim. OPH 2022), on testin merkittävyyden kannalta tärkeää tietää, miten mahdolliset osallistujat osaavat

teknisesti käyttää koealustaa. Lisäksi pilotissa haluttiin selvittää, onko osallistujien suoriutumisessa eroja, kun he tekevät kirjoittamisen osakokeen tietokoneella tai käsin kirjoittaen.

Tulokset osoittivat, että tietokoneella kirjoitetut tekstit olivat käsin kirjoitettuja tekstejä lyhempiä. Tämä oli yhteydessä siihen, että etenkin suomen kieltä perustasolla osaavilla ja tyypillisesti vasta vähän aikaa opiskelleilla osallistujilla (tasot A1–A2) oli vaikeuksia kirjoittaa tietokoneella, koska moni heistä käytti tietokonetta heille tehdyn kyselyn mukaan joko vähän tai ei koskaan. Edistyneimpien suomenoppijoiden ryhmässä tietokoneella ja käsin kirjoitettujen tekstien väliset erot eivät olleet niin suuria.

Tutkimuksessa pilottiin osallistuneilta myös kysyttiin, miltä heistä tuntui suorittaa testi tietokoneella. Kielitaidon alkuvaiheessa olevista jopa 75 % vastasi testin tekemisen olleen joko todella vaikeaa tai aika vaikeaa, mutta myös edistyneimmistä suomenoppijoista enemmistö (63 %) piti digitaalisen testin suorittamista vaikeana. Suuriin prosentuaalisiin määriin saattoi tosin vaikuttaa se, että osa pilottiin osallistuneista ei ymmärtänyt kysymyksen liittyvän kokemuksiin vain digitaalisen alustan käytöstä (eikä itse testitehtävien sisällön vaikeudesta). Havainnoinnin mukaan testin suorittaminen digitaalisesti kuitenkin sujui pääosin vaikeuksista. Vain yksittäisillä osallistujilla oli ongelmia puutteellisten tietokoneenkäyttötaitojen takia, minkä vuoksi tutkimuksen mukaan digitaalisen testin rinnalla on hyvä olla tarjolla myös kynä-paperi-testi. Pilotti kuitenkin osoitti sen, että digitaalisen järjestelmän käyttäminen testitilanteessa edellyttää hyvää ohjeistusta ennen testin alkua, mutta myös tukea testin aikana. Ennen testin alkua on hyvä olla harjoitustesti, joka sisältää esimerkkejä testissä käytetyistä tehtävistä.

Digipilotoinnin rinnalla YKl:ssä tehtiin myös varsinaisissa testeissä joitakin osakokeita digitaalisesti. Etenkin englannin tutkinnoissa käytettiin digitaalista alustaa (TAO), koska monet englannin tutkintoon osallistuneet olivat osallistujapalautteen perusteella kaivanneet digitaalista tutkintoa: he kokivat kirjoittamisen koneella itselleen luontevammaksi kuin käsin kirjoittamisen ja olivat hyvin tottuneita tietokoneen käyttäjiä. TAO-alustaa hyödynnettiin englannin kirjoittamisen ja tekstin ymmärtämisen osakokeissa neljässä–viidessä tutkintoa järjestävässä oppilaitoksessa vuosina 2019–2022. Kirjoittamista ja tekstin ymmärtämistä testattiin ja hyödynnettiin myös muiden kielten tutkinnoissa aidoissa testitilaisuuksissa, kuten ruotsin keskitasolla vuonna 2019 Vaasan Arbiksessa, pohjoissaamen keskitason tutkinnossa vuonna 2019 Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa ja suomen keskitason tutkinnoissa vuosina 2021–2022 parissa oppilaitoksessa. Lisäksi puheen ymmärtämisen osakokeen digitaalista koetta testattiin suomen keskitason tutkinnossa elokuussa 2021 Tallinnassa. Digitaalisten testien kokeilut ja suorittamismahdollisuudet lopuivat syksyllä 2022, koska Opetushallituksessa alettiin suunnitella YKIn testien digitalisointia osana laajempaa Suomessa järjestettävien testien digitalisaatiota. Kokeilut sujuivat hyvin ja käytännön kokemukset digitaalisista testeistä olivat myönteisiä, mutta käytössä ollut koealusta TAO olisi vaatinut kehittämistä, jotta se olisi vastannut täysin tutkintojärjestelmän vaatimuksia ja jotta se olisi saatu toimivaksi kaikissa osakokeissa (esim. puhuminen ja puheen ymmärtäminen).

[Kirjoittamisen digipilotti 2020–2021](#)

Suomalainen yhteiskunta on 2000-luvun kuluessa digitalisoitunut voimakkaasti, ja samalla myös kirjoittaminen, esimerkiksi kirjoittamalla asioiminen ja vuorovaikutus niin perheenjäsenten, tuttavien kuin viranomaistenkin kanssa on hyvin pitkälti siirtynyt digitaaliseen ympäristöön. Käsin kirjoittamisen tarpeet puolestaan ovat vähentyneet ja käyneet yksilöllisemmiksi kuin ne olivat silloin, kun yleisiä kielitutkintoja perustettiin.

Aiemmin YKlissä suoritettut kokeilut ovat olleet siinä mielessä teknisiä, että niissä testien sisällöt ovat pysyneet yhtenevinä kynä-paperi-testien kanssa. Toiminnalliseen kielitaitokäsitykseen perustuvassa kielitaidon arvioinnissa on tärkeää arvioida sitä, miten luontevasti ja sujuvasti henkilö suoriutuu erilaisista kielen ymmärtämisestä ja käyttämisestä vaativista jokapäiväisen elämän tilanteista. Digitaalisiin testeihin siirtyminen edellyttää kuitenkin myös sen tutkimista, millaiset digitaalisen kirjoittamisen tehtävät ovat Suomessa asuville aikuisille tärkeitä ja miten hyvin juuri tämäntyyppiset tehtävät sopivat testi-arvioinnin tarpeisiin.

Vuosina 2020–2021 yleisissä kielitutkinnoissa toteutettiin digitaalisen kirjoittamisen pilottitesti, jossa laadittiin tehtäviä nimenomaan digitaalisella alustalla toteutettavaksi ja huomioiden mahdollisimman laajalti aikuisten jaetut kirjoittamisen tarpeet (ks. myös Honko & Hirvelä tässä julkaisussa). Taus-tatutkimuksena tälle työlle tehtiin myös pieni kyselytutkimus, jolla kartoitettiin suomalaisten näkemyksiä käsin- ja digitaalisen kirjoittamisen rooleista sekä näiden käyttötarpeista. Testi toteutettiin TAO-testiympäristössä (TAO 2023) ja tehtäväpakettien pilotointiin osallistui noin parisataa aikuista suomenoppijaa eri puolilta Suomea. Tehtävät arvioitiin yleisten kielitutkintojen arviointiprosessin mukaisesti. Arvioinnin yhteydessä testattiin käytössä olevien arviointikriteerien lisäksi myös uutta, laajempaa arviointiasteikkoa.

Pilottitutkimus vahvisti sen, kuinka tärkeää luotettavien tulosten saamisen kannalta on varmistaa digitaalisen testin perusedellytykset, kuten testin laadukas järjestäminen: tilan ja koneiden saata-vuus sekä toimivuus, verkkoyhteyksien toimivuus ja osallistujien ohjeistus sekä valvonta. Kokemukset testin järjestämisestä sekä testiin osallistumisesta olivat pääasiassa myönteisiä, mutta myös kehittämisen kohteita nousi esille (ks. tarkemmin Honko & Hirvelä 2023). Palautteiden perusteella testiin liittyvä koulutus, ohjemateriaali ja tekninen tuki on olennaista säilyttää, mikäli digitaalisiin testeihin siirryttäisiin. Lisäksi tulisi huolehtia siitä, ettei alustalle jää muihin kuin varsinaisiin testikie-liin liittyviä ohjeita tai muuta tekstiainesta.

Testikokemukset ja testin lopussa täytetty kyselytieto osoittivat, että testiin osallistuneiden aikuis-ten suomenoppijoiden digitaalisissa taidoissa sekä tietokoneenkäyttötaidoissa oli suuria eroja, millä väistämättä oli vaikutuksia myös testissä suoriutumiseen. Vaikka suullinen kielitaito olisi hyvä, testissä on vaikea menestyä, jos osallistuja ei ole harjoitellut digitaalista kirjoittamista tai jos harjoit-telu on rajoittunut esimerkiksi lyhyiden viestien kirjoittamiseen älypuhelimella tai se on tapahtunut pelkästään jollain muulla kielellä tai aakkostolla kuin suomeksi ja latinalaisilla aakkosilla. Pilotti-tutkimuksen perusteella ainakin yksittäisille osallistujille testiformaatilla voi olla kielitaidon testi-arvioinnissa ratkaiseva vaikutus: jos digiympäristössä toimiminen on ollut vähäistä ja erityisesti, jos tietokoneen käyttö ja näppäimistöllä toimiminen tai latinalaisaakkoston käyttö on ollut vähäistä, kirjoitustaidon testitulokset digitestissä voi olla heikompi kuin se olisi kynä-paperi-testissä.

Harjaantuneisuus digitaalisten laitteiden käyttöön on kielenoppijalle siis ehdottoman välttämätöntä tilanteissa, joissa osaamisensa joutuu osoittamaan digitaalisten tehtävien avulla. Tämä on huomioi-tava myös kielenopetuksessa ja muussa koulutuksessa. Tulosten perusteella myös testissä tarvit-tavia erityistaitoja, kuten testialustalla liikkumista joustavasti eteen- ja taaksepäin sekä ajankäytön hallintaa, olisi hyvä harjoitella etukäteen. Testiarvioinnin kehittäjä puolestaan tarvitsee ymmärrystä kohderyhmän digitaalisen kirjoittamisen tarpeista ja taidoista sekä arvioinnin tavoitteista. Lisäksi tarvitaan teknistä osaamista ja arviointiin soveltuva alusta sekä sen kanssa yhteensopiva järjes-telmä tehtäväpankin ja arviointien ylläpitämiseen sekä resursseja näiden kehittämiseen.

Digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin aineistosta on tehty myös kaksi pro gradu -tutkielmaa. Niina Muyau tarkasteli vuonna 2022 Tampereen yliopiston kielten tutkinto-ohjelmassa valmistu-neessa suomen kielen pro gradu -tutkielmassaan sitä, miten aikuiset suomi toisena kielenä -oppijat

käyttivät puhe- ja kirjakielisiä variantteja kirjoittaessaan testitilanteessa tekstiviestejä jäljitteleviä vastausviestejä. Aineisto koostui 190:stä tekstivastauksena syntyneestä tekstistä, joissa pikaviestitelyn mukaista kielenkäyttöä voitiin tehtävänannon ja kontekstin perusteella pitää odotuksenmukaisena, vaikkakaan ei tehtävien taitotasoarvioinnin kannalta vielä taitotasolla 3 (≈ B1) merkityksellisenä. Piirteistä tarkasteluun valikoituivat persoonapronominin ja olla-verbin taivutus sekä monikon ensimmäisen persoonan yhteydessä käytetyt verbien taivutusmuodot.

Tulosten perusteella kirjakielisten varianttien käyttö oli puhekielisiä variantteja yleisempää kaikilla taitotasolla. Variaatiota kuitenkin esiintyi kaikissa tarkastelluissa piirteissä ja eniten persoonapronominien käytössä. Eniten persoonapronominien puhekielisiä muotoja käytettiin taitotasolla 4 ja vähiten alle taitotason 2 alle jäävissä suorituksissa. Olla-verbin puhekielisten muotojen esiintyvyys puolestaan osoittautui aineistossa päinvastaiseksi: vähiten niitä käytettiin taitotasolla 4 ja eniten alle taitotason 2 jääneissä suorituksissa. Monikon ensimmäisen persoonan puhekielisiä muotoja taas esiintyi eniten taitotasolle 2 arvioiduissa teksteissä ja vähiten taitotason 3 teksteissä.

Oppimisen edetessä ilmaisuvaranto laajenee, vaihtoehtoisia ilmaisutapoja saadaan käyttöön enemmän ja myös kyky kontrolloida omaan tuottamiseen valikoituvia ilmaisuja kasvaa. Taitotason ja puhekielen varianttien käytön välillä ei Muyaun tutkielmassa kuitenkaan ilmennyt selkeää yhteyttä. Tulokset kertovat siitä, että aikuisilla S2-oppijoilla usein on jo varhaisessa oppimisen vaiheessa valmiuksia niin puhutulle kuin kirjoitetulle kielelle tyypillisten varianttien käyttöön. Kuitenkin toisaalta oppijoiden erilaisten taustojen, kuten yksilöllisten oppimis- ja kielenkäyttökokemusten, vuoksi heillä on keskenään hyvin erilaiset valmiudet tai koettu tarve mukauttaa kirjoittamisen muodollisuusasetta tilanteisesti. Lisäksi eri kielen piirteiden välillä on eroja siinä, kuinka voimakkaasti ne pyrkivät epämuodollisessa kirjoitetun kielen tekstissä mukautumaan puhekielisten muotojen suuntaan.

Pia Friberg selvitti Jyväskylän yliopiston kieli- ja viestintätieteiden laitokselle tehdyssä maisterintutkimuksessaan (2023), miten aikuisten maahanmuuttajien kirjoittamisen taitoa arvioidaan kotoutumiskoulutuksen aikana ja miten tutkimuksen fokusryhmän muodostavan seitsemän aikuisen kirjoitustaito kehittyy tämän arviointitiedon valossa. Tutkielman aineisto koostui kotoutumiskoulutuksen eri vaiheissa kerätystä arviointitiedosta sekä samojen henkilöiden testisuorituksista yleisten kielitutkintojen keskitason tutkinnossa ja digitaalisen kirjoittamisen pilottitestissä ja siihen liittyvässä kyselytiedossa. Lisäksi Friberg syvensi aineistoa haastatteluin.

Seitsemästä osallistujasta viiden lähtötaso kotoutumiskoulutuksen alkaessa arvioitiin tekstin ymmärtämisessä ja kirjoittamisessa tasolle pre-A1, yhden tasolle A0–A1 ja yhden tasolle A2.1 perustuen aiempaan osallistumiseen kotoutumiskoulutukseen. Koulutuksen aikana opiskelijat hyödynsivät digitaalisia laitteita oppimisen tukena keskenään hyvin eri tavoin: osalle luontevinta esimerkiksi oli tehdä kaikki muistiinpanot kynällä itse hankittuun vihkoon, osa taas hyödynsi tähän tarkoitukseen digilaitteita. Myös laitteiden, erityisesti tietokoneen, käytössä ja todennäköisesti myös saatavuudessa vapaa-ajalla oli eroja. Kaikilla osallistujilla kirjoittamisen taito kehittyi kotoutumiskoulutuksen aikana mutta testitulokset niin yleisissä kielitutkinnoissa (kynä-paperi-testi) kuin digitaalisen kirjoittamisen pilottitestissä jäivät alle taitotason B1.

Tutkielma tukee aikaisemman tutkimuksen tuloksia siitä, että kirjoittamisen taito on aikuisille suomenoppijoille usein vaikea taito, jonka kehittymiseen yleisten kielitutkintojen taitotasoa 3 vastavalle tyydyttävälle tasolle vie aikaa, vaikka oppijalla jo olisi kirjoitustaitoa omalla äidinkielellään. Fribergin aineistossa kaikki seitsemän osallistujaa arvioivat kotoutumiskoulutuksen loppuvaiheessa vahvimaksi digitaalisen kirjoittamisen taidokseen puhelimen viesteihin vastaamisen omalla äidinkielellään (osaa erittäin hyvin tai melko hyvin). Eri kirjoittamistilanteissa pärjäämisessä toisaalta koettiin jonkin verran eroja myös äidinkielellä. Lähes kaikki osallistajat kokivat suomen kielellä

kirjoittamisen taitonsa omalla äidinkielellään kirjoittamista heikommaksi ja niin ikään tilanteisesti vaihtelevaksi taidoksi, yksi puolestaan arvioi taitonsa samalle tasolle. Testitilanteessa moni koki ongelmaksi ajan niukkuuden. Haastattelun perusteella digitaalisessa testissä alustalla liikkuminen tuotti vaikeuksia osalle osallistujista, samoin oman tekstin korjaaminen: esimerkiksi poistettiin koko teksti, kun oli tarve muuttaa alkukirjaimia. Paperitestin etuna puolestaan pidettiin mahdollisuutta nähdä koko kokonaisuus kerralla. Ainakaan kaikki osallistajat eivät haastattelukommenttien perusteella myöskään täysin ymmärtäneet kirjoitustaidon merkitystä ja sitä, miksi kirjoittamista harjoitettiin heti kotoutumiskoulutuksen alussa. Syyksi saatettiin esimerkiksi arvella ennen kaikkea YKI-testiin osallistuminen myöhemmin.

Merkille pantavaa kuitenkin on, että myös alle taitotason YKI 2 (A2) arvioituilla suomenoppijoilla oli käytössään strategioita, joiden avulla he pystyivät viestimään kirjallisesti. Oman äidinkielen ja englannin hyödyntämisen lisäksi esimerkiksi kääntimien käyttö oli tarjonnut mahdollisuuksia toimia kirjallisesti suomen kielellä. Haastattelussa osallistajat toivat esille kokemuksiaan siitä, kuinka tekstitaidot ja myös kirjoittamisen taito oli alkanut kehittyä heti kotoutumiskoulutuksen ensimmäisen moduulin aikana ja kuinka esimerkiksi juuri kääntimien käytön koettiin vähentyneen karttuvan osaamisen myötä.

Arviointikriteereiden uudistaminen ja laatiminen

Kirjoittamisen kriteereiden uudistaminen

Yleisten kielitutkintojen puhumisen ja kirjoittamisen arviointikriteerit on laadittu vuonna 2003, jolloin ne kalibroitiin asiantuntijoiden avulla vuonna 2001 valmistuneisiin eurooppalaisen viitekehyksen taitotasokuvaimiin. YKI onkin ollut edelläkävijä Suomessa kriteeriviitteisessä arvioinnissa, sillä jo ennen viitekehystä YKI:ssä arviointi oli kriteeriviitteistä (9-portainen asteikko).

Puhumisen ja kirjoittamisen arviointikriteerit (2003) olivat alussa useita vuosia salassa pidettäviä, koska ne laadittiin vain YKIn sisäiseen käyttöön, mutta koska luotettavaan arviointiin kuuluu avoimuus ja läpinäkyvyys, arviointikriteerit julkaistiin kaikille avoimiksi kymmenen vuotta myöhemmin. Arviointikriteerit ovat palvelleet hyvin YKIn tuottamistaitojen arviointia, mutta eurooppalaisen viitekehyksen laajennusten ja tarkennusten myötä on tullut ajankohtaiseksi uudistaa kriteereitä. Vuonna 2018 julkaistiin verkkoversiona (painettuna 2020) viitekehyksen täydennysosa Companion Volume, jossa etenkin A1-tason ja C-tasojen asteikkojen kuvauksia on täsmennetty. Lisäksi siinä on kuvattu uudet analyttiset kriteerit ääntämiselle ja fonologiselle hallinnalle sekä mediaatiolle. Mediaatio on yksi neljästä kommunikatiivisesta kielellisestä taidosta vastaanottamisen (tekstin ja puheen ymmärtäminen), tuottamisen (puhuminen ja kirjoittaminen) ja vuorovaikutuksen ohessa. Tästä syystä myös vuorovaikutus (etenkin verkossa tapahtuva) on huomioitu laajemmin täydennysosassa. Näiden ohessa Companion Volumeen on kirjattu monikielisyuden ja monikulttuurisuuden kompetenssi ja viittomakielen kompetenssit (ks. alempana viittomakieli).

Yleisten kielitutkintojen arviointikriteereiden uudistaminen on aloitettu kirjoittamisen kriteereiden uudistamisella. Kirjoittamisen kriteereistä ovat valmiina taitotasot 4–6 (B2–C2), mutta ennen kuin kriteerit voidaan ottaa käyttöön, täytyy niiden toimivuutta ja soveltuvuutta testata todellisten testisuoritusten avulla. Lisäksi on tärkeää tutkia, mikä vaikutus uusituilla arviointikriteereillä on arvioijien antamiin taitotasoarvioihin. Keskeistä on se, että uusitut arviointikriteerit eivät vaikuta merkittävästi testattavien saamiin arvioihin, koska taitotasoarvioiden tulee olla vertailukelpoisia riippumatta siitä, milloin testattavat ovat osallistuneet tutkintoon.

Uudistetuissa kirjoittamisen arviointikriteereissä pyritään huomioimaan lingvistisen kompetenssin sijaan aikaisempaa laajemmin sekä sosiolingvistiseen että pragmaattiseen kompetenssiin liittyvät taidot. Tästä syystä arviointikriteereihin nostettiin uutena analyttisena kriteerinä tekstien vuorovaikutteisuus ja sosiolingvistinen sopivuus. Lisäksi uusissa kriteereissä pyrittiin siirtämään huomiota sanaston ja rakenteiden oikeellisuudesta kielenkäyttöön ja siinä tarvittavien ilmaisujen laajuuteen ja tarkkuuteen.

Uudistettuja arviointikriteereitä testattiin suomen ylimmän tason kirjoittamisen arviointitilaisuudessa. Jotta kriteereiden soveltavuudesta ja vertailtavuudesta saataisiin tietoa, uusia kriteereitä verrattiin nykyisin käytössä oleviin (vanhoihin) kirjoittamisen kriteereihin. Tästä syystä tutkimukseen osallistuneet arvioijat (n = 4) antoivat testiin osallistuneille (n = 43) ensin arviot kolmesta kirjoittamisen tehtävästä vanhojen kirjoittamisen arviointikriteereiden perusteella, minkä jälkeen he arvioivat samat suoritukset käyttämällä uudistettuja kirjoittamisen kriteereitä. Arvioinnin aikana arvioijia pyydettiin vertaamaan uusilla kriteereillä antamia arvioita vanhoilla kriteereillä annettuihin arvioihin ja kertomaan, mihin uusien kriteereiden analyttisiin kriteereihin he perustivat arviot. Lisäksi jos arvio muuttui uusien kriteereiden vuoksi, tuli tutkimukseen osallistuneen kirjoittajan syy arviot muuttamiseen. Tällä kysymyksellä haluttiin tietää ennen kaikkea se, oliko uusissa kriteereissä jokin seikka, joka vaikutti arvioon, mutta tutkimukseen osallistuneilla oli myös mahdollisuus antaa jokin muu syy arviot muuttamiseen. Lopussa arvioijien tuli antaa osallistujille vielä yleisarvio kirjoittamisen kokonaistaitotasosta ja perustella se. Arviointilomakkeella oli mahdollisuus myös kirjoittaa arvioinnin aikana muita huomioita suorituksesta tai tehtävistä.

Aineiston käsittely on tämän artikkelin kirjoittamisen aikaan vielä kesken. Ensihavaintojen sekä tutkimukseen osallistuneilta arvioijilta saadun palautteen mukaan uudistetut kriteerit kuitenkin vaikuttavat toimivilta ja arvioijat pystyivät arvioinnissaan hyvin ja melko vaivattomasti nojautumaan uusiin analyttisiin kriteereihin. Tutkimukseen osallistuneet arvioijat myös pitivät tärkeänä sitä, että yleisten kielitutkintojen arviointikriteereitä tarpeen mukaan päivitetään ja että tähän työskentelyyn osallistuu myös arvioijia, ei pelkästään tutkijoita.

Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden tutkimusperäinen kehittäminen

Opetushallitus teetti vuonna 2012 selvityksen suomalaisen viittomakielen (myöhemmin pelkkä viittomakieli) sisällyttämiseksi yleisiin kielitutkintoihin (ks. Opetushallitus 2012). Selvityksen jälkeen Soveltavan kielentutkimuksen keskus sai Opetushallitukselta tehtäväksi suunnitella viittomakielen tutkintoa perus- ja keskitasolle. Tällöin myös kehitettiin ensimmäiset versiot viittomakielen taidon kuvaimista ja arviointikriteereistä, mutta koska tutkinnon kehitystyö jäi kesken viittomakielen vaatiman asetusmuutoksen sekä taloudellisten ja teknisten ongelmien vuoksi, keskeytyi myös taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden kehittäminen.

Vuosina 2017–2018 Solkissa kuitenkin päätettiin aloittaa viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteerien validoinnit, koska Opetushallituksen suunnitelmissa on jo kauan ollut se, että viittomakielen tutkinto liitetään YKlin heti, kun se on mahdollista (erityisesti asetusmuutos). Jotta asiaa voidaan edistää pikaisesti tilaisuuden tultua, tutkinnon sisältöjä ja arviointia varten tarvitaan luotettavat kuvaimet viittomakielen taidon kehittymisestä. Lisäksi Euroopassa oli jo vuonna 2012–2015 rakennettu viittomakieleen kuvaimet PRO-Sign-projektissa, jotka julkaistiin eurooppalaisen viitekehityksen laajennusosassa (Companion Volume) vuonna 2018 (Euroopan neuvosto 2020).

Taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden validointiprosessi oli pitkä ja työläs prosessi, sillä se kesti kaksi vuotta (neljä kaksipäiväistä validointitapahtumaa), ja tapaamisten lisäksi validointitilaisuuksiin osallistuneet viittomakielen asiantuntijat tekivät myös etätehtäviä. Validointitilaisuuksiin osallistui

eri puolilta Suomea 16 viittomakielen asiantuntijaa, jotka varmistivat sen, että prosessin tuloksena valmistuneet taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit kuvaavat viittomakielen taidon kehittymisen taitotasolta toiselle tarkoituksenmukaisesti ja että niissä on mainittu keskeisimmät viittomakieleen liittyvät osaamisen piirteet. (Ks. myös Sivunen tässä teoksessa; Ahola, Ohranen & Neittaanmäki 2019.)

Validoinnissa käytettiin erilaisia tilastollisia menetelmiä, jotta saatiin aikaiseksi mahdollisimman osuvat kuvaukset viittomakielen eri osataitoihin: suomalaisen viittomakielen ymmärtäminen, viittomakielen itsenäinen tuottaminen ja viittomakielinen keskustelu. Validoinnissa hyödynnettiin myös viittomakielen testin pilotoinnissa kerättyjä kielenoppijoiden videoituja suorituksia, joiden avulla voitiin tarkastella, miten hyvin taitotasokuvaimet kuvasivat eri taitotasolla olevien oppijoiden taitoa ja miten hyvin arviointikriteereiden avulla pystyi arvioimaan suorituksia.

Tutkimusperäisen validointiprosessin tuloksena syntyivät suomalaista viittomakielen taitoa kuvaavat taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit, jotka on julkaistu sekä viitottuna että suomeksi kirjallisena (2019). Taitotasokuvaimet ja arviointikriteerit ovat olleet siitä lähtien vapaasti viittomakielisen yhteisön käytössä. Valitettavasti suomalaisen viittomakielen tutkinnon saaminen osaksi YKIn tutkintoja ei ole vielä toteutunut asetusmuutosten ja rahoituksen vuoksi, mutta sen mahdollinen liittäminen tutkintojärjestelmään on kuitenkin nyt helpompaa, koska tutkinnon keskeiset viitekehykset ovat jo valmiina.

YKI-IMPACT: Yleisten kielitutkintojen vaikuttavuus

Yksi kielitaidon arvioinnin laatupiirteistä on sen vaikuttavuus (esim. Bachman ja Palmer 1996), josta englanninkielisessä arviointikirjallisuudessa käytetään nimityksiä washback, backwash tai impact. Vastuullisesti kehitetyissä ja käytetyissä arvioinneissa pyritään siihen, että toiminnalla olisi myönteisiä vaikutuksia tai etteivät sen seuraukset olisi kielteisiä. Toki vaikutusten tyyppi voi riippua näkökulmasta, jolloin yksilön (arvioitavan) ja jonkin laajemman yhteisön (esim. oppilaitos, yritys) tarpeet ja toiveet voivat olla ristiriidassa keskenään. Kielitaidon arviointi voi tällöin olla este yksilölle, jolta tarvittava osaaminen vielä puuttuu, mutta yhteisön kannalta arviointi näyttäytyy kriteerinä, joka yksilön täytyy läpäistä voidakseen toimia yhteisössä sen tarvitsemalla tavalla.

Yleisillä kielitutkinnoilla on monenlaisia vaikutuksia, joista jotkin ovat aiottuja ja toivottuja, mutta toiset ennakoimattomia ja mahdollisesti epätoivottujakin. Kun YKI-tutkintoa suunniteltiin, yksi sen kielikoulutuspoliittisista tavoitteista oli monipuolistaa aikuisten kielten opetusta ja tehdä siitä viestinnällisempää. Ajateltiin, että kun aikuisopiskelijoilla oli mahdollisuus näyttää osaamista YKIn kaltaisessa kielen käyttötaitoa vaativassa tutkinnossa, se voisi ohjata myös opetusta viestinnällisempään suuntaan. Lisäksi tutkinnolla pyrittiin rakentamaan maahamme korkeatasoista kielitaidon arviointiosaamista, joka 1990-luvun alussa oli vielä hyvin harvinainen taito kielentutkijoiden piirissä. Laajamittaista tutkimusta YKIn vaikutuksista kielenopetukseen ei valitettavasti ole tehty, joten tätä tavoitetta on vaikea osoittaa, mutta on todennäköistä, että tutkinto on ainakin välillisesti tukenut kommunikatiivisuuden leviämistä aikuisten kielenopetuksessa. Toinen edellä mainituista tavoitteista on kuitenkin selvästi toteutunut: vaikka kielitaidon arviointiosaaminen ei maassamme ole kovin laajalti levinnyt tutkimusala, on siinä kuitenkin kehittynyt aikaisempaa merkittävästi suurempi osaamiskeskittymä etenkin Jyväskylän yliopistoon ja etenkin YKI-tutkinnon ympärille.

Kielitaidon arvioinnin vaikutukset näkyvät monella tasolla alkaen arvioitavien elämästä koko yhteiskunnan tasoon. YKI-tutkinto vaikuttaa kaikilla näillä tasoilla, mutta kokonaisuutena sen seurauksista on vielä varsin vähän tietoa, joten kaikki uusi tutkimus on tervetullutta. Aloitamme tämän alaluvun käsittelemällä yhtä, ehkä yllättävääkin vaikutusta, joka YKI-tutkinnolla oli hyvin varhain sen alkuaikoina ja joka samalla lisäsi merkittävästi suomalaista kielitaidon arviointiosaamista. YKIn ansiosta Suomi ja Solki pääsivät mukaan EU:n suurimpaan kielitaidon arviointihankkeeseen eli DIALANG-projektiin.

YKI ja DIALANG

Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen ensimmäinen johtaja professori Kari Sajavaara ja Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksesta Solkiin siirtynyt tutkimusprofessori Sauli Takala onnistuivat kansainvälisten yhteyksiensä ansiosta hankkimaan suuren EU-rahoitteisen arviointihankkeen koordinoitavastuun Solkiin vuoden 1996 lopulla. Kyse oli sittemmin DIALANG-hankkeeksi nimetystä tutkimus- ja kehittämisprojektista, joka oli yksi ensimmäisistä ja tuohon aikaan todennäköisesti suurin Jyväskylän yliopiston EU-hankkeista – olihan Suomi liittynyt EU:iin vasta edellisenä vuonna.

DIALANG liittyy yleisiin kielitutkintoihin monella tavalla. Ilman YKIä Jyväskylän yliopisto ei olisi saanut päävastuuta DIALANGin kehittämisestä. Se, että meillä oli vuodesta 1994 olemassa monikielinen kielitaidon arviointijärjestelmä ja ns. kriittistä massaa eli osaamista arvioinnista ja käytettävissä useita tutkijoita ja opettajia, jotka olivat vastuussa eri kielten testien laatimisesta ja järjestämisestä, oli ratkaisevan tärkeää hankkeen saamiselle Solkiin. YKI teki Solkista ja Jyväskylän yliopistosta uskottavan koordinaattorin suurelle kansainväliselle hankkeelle, jolle EU:n komissio myönsi yhteensä 3,4 M€ ulkoista rahoitusta vuosien 1997–2004 välillä.

Sajavaaran ja Takalan lisäksi useat YKI-tutkinnossa mukana olleet osallistuivat DIALANGin työhön käytännössä. Etenkin YKI-koordinaattoreilla Sari Luomalla, Mirja Tarnasella ja Kaija Kärkkäisellä sekä Solkin tutkija Ari Huhdalla oli merkittävä rooli DIALANGin perustan kehittämisessä. Tähän kuuluivat mm. DIALANG-testien viitekehyksen ja spesifikaatioiden laatiminen, tiettyjen testien (erityisesti suomi, englantia ja ruotsi) laatiminen ja tehtävien pilotoinnin järjestäminen. Aineistojen analysoinnissa myös YKIn tilastotieteilijä Tuija Hirvelällä oli tärkeä rooli, samoin kuin Solkissa tuolloin työskennelleellä Peppi Taalaksella järjestelmän perustana olevan teknologian suunnittelussa. DIALANGissa oli mukana myös monia muita Solkissa tuolloin töissä olleita henkilöitä.

DIALANG-järjestelmä julkaistiin vuonna 2004, ja se on edelleen käytettävissä (<https://dialangweb.lancaster.ac.uk/>). Julkistamisen jälkeen DIALANGin testejä on suoritettu useita miljoonia kertoja pääosin Euroopassa mutta myös ympäri maailman. Vuosi 2024 on siis myös DIALANGin juhlavuosi. Yhteiskunnallisen ja käytännön kielikoulutukseen liittyvän merkityksensä lisäksi DIALANGin kehittämisellä oli ehkä vieläkin suurempi vaikutus kielitaidon arvioinnin kehittymiseen tieteen alana. DIALANG oli ensimmäinen merkittävä yritys toteuttaa laajamittaista diagnostista kielitaidon arviointia ja samalla ensimmäinen yritys rakentaa testijärjestelmä, joka perustuu eurooppalaiseen kielten viitekehykseen sekä sisältönsä että käytettyjen taitotasojen puolesta. DIALANG pakotti sen kehittäjät miettimään, miten ratkaista tutkimusperusteisesti monia uudentlaisia haasteita (ks. Alderson 2005; Alderson ja Huhta 2005).

Hanke nosti diagnostisen arvioinnin kielitaidon arviointitutkimuksen eturintamaan, koska sen aikana huomattiin, miten paljon vielä tarvitaan lisää tietoa, jotta oppimista tukevalla arvioinnilla todella olisi vaikutusta oppimiseen ja opetukseen: Miten toteuttaa diagnostista kielitaidon arviointia, niin että siitä on hyötyä oppijoille? Millaista diagnostisen palautteen pitäisi olla? Mikä rooli itsearviointilla on oppimista tukevassa arvioinnissa? (Esim. Alderson 2005; Alderson & Huhta 2005; Luoma & Tarnanen 2003.)

Hanke nosti esille myös kaikki eurooppalaisen viitekehyksen käyttöön liittyvät kysymykset, jotka ovat edelleen yhtä relevantteja kuin 1990-luvun lopulla: Miten hyödyntää EVK:ta arvioinnin suunnittelussa? Miten testien tulokset linkitetään EVK-tasoihin? Entä miten tämä tapahtuu yhtäältä ymmärtämisen ja toisaalta tuottamisen arvioinnissa?

Koska YKI-tutkinnon tulokset raportoidaan taitotasoina, joilla ajatellaan olevan tietty vastaavuus EVK-tasoihin, monet DIALANGissa alun perin kehitetyt menetelmät, joilla testit linkitetään EVK:n

sisältöalueisiin ja etenkin taitotasoihin, ovat nykyään käytössä myös YKlissä. Näistä voi erityisesti mainita ns. standard setting -työn, jolla tekstin ja puheen ymmärtämisen testitehtävät ja testien tulokset linkitetään taitotasoihin. YKI ei siis vain vaikuttanut DIALANG-hankkeen syntyyn vaan DIALANG on sittemmin myös vaikuttanut YKI-tutkinnoissa käytettyihin laadunvarmistuksen menetelmiin.

Uutta YKIn vaikuttavuustutkimusta

Suomessa mutta myös kansainvälisesti on tehty erittäin vähän tutkimusta, joka kohdistuisi kielitaito-
toehtojen ja kielitaidon testiarvioinnin vaikutuksiin. Pitkäkestoinen seurantatutkimus puuttuu toistaiseksi täysin. Tällaiselle tutkimukselle on kasvava ja akuutti tarve, koska kansallisten kielten hallintaan liittyvät kielitaitovaatimukset ovat lisääntyneet eurooppalaisessa kielipoliittisessa päätöksenteossa. Yksilön näkökulmasta kielitaidon puutteet rajoittavat esimerkiksi pääsyä korkeakouluopintoihin sekä työllistymistä ja voivat estää Suomen kansalaisuuden saamisen. Kielitaitoehdot voivat olla perusteltuja ja niillä voi olla myönteisiä seurauksia. Toisaalta aikaisemman tutkimuksen ja mediassa julkaistujen puheenvuorojen kautta tiedetään, että kielitaitovaatimukset voivat myös olla ylimitoitettuja ja niitä voidaan käyttää ulossulkemisen välineenä tai niillä voi olla muita kielteisiä seurauksia.

IMPACT on keväällä 2024 käynnistetty tutkimushanke, jossa tutkitaan kansallisten kielten, suomen ja ruotsin, hallintaan liittyvien kielitaitoehtojen ja kielitestien vaikutuksia maahanmuuttaneiden aikuisten elämään Suomessa heidän itsensä kokemana. Tutkimuksemme tavoitteena on tuottaa tietoa vähän tutkitusta aiheesta, kielitaitoehtojen ja kielitestien pitkittäisistä vaikutuksista, ja sillä on teoreettisten tavoitteiden lisäksi annettavaa kestävä ja oikeudenmukaisen kielitestauksen kehittämiseen, kielipoliittiseen päätöksentekoon ja maahanmuuttaneiden osallisuuden lisäämiseen demokraattisessa yhteiskunnassa. Hanke toteutetaan Soveltavan kielitutkimuksen keskuksessa yhteistyössä yleisten kielitutkimusten kanssa.

Lopuksi

Esittelimme artikkelissamme keskeisiä YKlin liittyviä tutkimuksia, mutta YKIn arjessa on tehty näiden tutkimusten lisäksi vuosikymmenten aikana paljon tutkimusperäistä kehittämistyötä, jota ei ole raportoitu tai jota ei voida raportoida tutkintojärjestelmän ulkopuolelle. Osa tutkimuksista on salassa pidettäviä, koska tutkintojärjestelmän sisäisiin toimintoihin ja laadunvarmennukseen liittyvä tietotaito halutaan pitää vain tutkintojärjestelmän käytössä. Lisäksi tutkintojärjestelmästä kerättävä aineisto sisältää henkilötietoja, minkä vuoksi kaikkia sisäisiä tutkimuksia ei voida raportoida tutkintojärjestelmän ulkopuolelle. Vaikka esimerkiksi osallistujilta kysytään joka tutkintokerta lupa käyttää heidän tutkintosuorituksiaan tutkimuksissa, aineistosta tehtyjä tutkimuksia ei välttämättä voida käyttää kuin tutkintojärjestelmän sisäiseen laadunvarmennukseen ja tutkimukseen. Esimerkiksi osallistujien puhumisen suorituksia (puheääntä) ei voida julkaista osana tutkimusta, vaan aineisto on anonymisoitava ja litteroitava kirjalliseen muotoon. Myös, jos tutkintokielen osallistujia on lukumääräisesti vähän, raportoinnin estää mahdollisuus tunnistaa testiin osallistujat.

YKlissä syntyvä osallistuja- ja arviointiaineisto on maailmanlaajuisestikin varsin kattava, joten se mahdollistaa monenlaisen tutkimuksen tekemisen. Aineistojen sisältämät henkilötiedot kuitenkin vaikeuttavat aineistojen välittämistä tutkintojärjestelmän ulkopuolisille. Lisäksi YKIn testiaineiston käyttöä on viime vuosina vähentänyt se, että eri tutkintokielten testisuorituksia sisältänyt YKI-korpus ajettiin alas, koska korpus oli teknisesti vanhentunut ja koska se sisälsi äänitiedostoja, joiden käyttöön liittyi tietoturvariskejä. Tulevaisuudessa kuitenkin on hyvä pohtia, miten YKIn monipuolista aineistoa saataisiin laajemmin mutta turvallisesti tutkimuskäyttöön. Aineisto tarjoaisi kuitenkin kielten opetusta ja oppimista sekä arviointia ajatellen varsin rikkaan ja ainutlaatuisen oppijakieleen ja arviointiin liittyvän aineiston.

Lähteet

- Ahola, S. 2016. Puhetta arvioinnista: Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä arvioinnista. Teoksessa A. Huhta & R. Hildén (toim.), *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. AfinLA-e, 9, 89–109. AfinLA. <http://journal.fi/afinla/article/view/60848>
- Ahola, S. 2020a. Sujuvaa mutta viron kielen vaikutusta. *Virittäjä* 124 (2), 217–242. <https://doi.org/10.23982/vir.79831>
- Ahola, S. 2020b. Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä thainkieliseksi tunnistettujen suomenoppijoiden suullisesta kielitaidosta. *Puhe ja kieli* 40 (4): 203–224. <https://doi.org/10.23997/pk.103307>
- Ahola, S. 2022. Rimaa hipoen selviää tilanteesta – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidosta ja arvioinnista. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. (Kari Sajavaara -palkinto parhaasta soveltavan kielitutkimuksen alan väitöskirjasta.) Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/89199>
- Ahola, S. & Halonen, M. 2022. Ensivaikutelmat kielitaidon arvioinnissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2022/ensivaikutelmat-kielitaidon-arvioinnissa>
- Ahola, S. & Hirvelä, T. 2016. Mikä merkitys osallistujan taustatekijöillä on menestymiseen kielitestissä? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13.9.2016(Syyskuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/mika-merkitys-osallistujan-taustatekijoilla-on-menestymiseen-kielitestissa/>
- Ahola, S. & Hirvelä, T. 2024. Venäjänkielisten suomen puhumisen taito taustamuuttujien valossa. *Idäntutkimus* 31 (1):4–21. <https://doi.org/10.33345/idantutkimus.138163>.
- Ahola, S., Ohranen, S. & Neittaanmäki, R. 2019. Suomalaisen viittomakielen taitotasokuvainten ja arviointikriteereiden kehittäminen Yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/suomalaisen-viittomakielen-taitotasokuvainten-ja-arviointikriteereiden-kehittaminen-yleisissa-kielitutkinnoissa>
- Ahola, S. & Tossavainen, H. 2017. Pohjoissaamen tutkintoon osallistujien kielenkäyttötarpeet ja saamen kielen merkitys arjessa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14.9.2017(Syyskuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/pohjoissaamen-tutkintoon-osallistujien-kielenkayttotarpeet-ja-saamen-kielen-merkitys-arjessa/>
- Alderson, J. C. 2005. *Diagnosing Foreign Language Proficiency: The Interface between Learning and Assessment*. London: Continuum.
- Alderson, J. C., & Huhta, A. 2005. The development of a suite of computer-based diagnostic tests based on the Common European Framework. *Language Testing*, 22(3), 301–320. <https://doi.org/10.1191/0265532205lt310oa>
- Bachman, L. & Palmer, A. 1996. *Language testing in practice. Designing and developing useful language tests*. Oxford: Oxford University Press.
- Canale, M. A. and Swain, M. 1980. *Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing*. *Applied Linguistics* 1(1). Oxford University Press: Oxford.
- Euroopan neuvosto 2003. Eurooppalainen viitekehys. kielten oppimisen, opettamisen ja arvioinnin yhteinen eurooppalainen viitekehys. Porvoo: WS Bookwell Oy.
- Euroopan neuvosto 2020. *Common European Framework of reference for Languages: learning, Teaching, Assessment. Companion volume*. Strasbourg: The Council of Europe Publishing.
- Friberg, P. 2023. Kirjoittamisen arviointi ja kirjoitustaidon kehittyminen kotoutumiskoulutuksessa. Suomen kielen maisterintutkimelma. *Kieli- ja viestintätieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto*. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202307074444>
- Halonen, M., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S. & Ullakonoja, R. 2024. Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa Renvik, T.A., & Säävälä, M. (toim.), *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö.
- Halonen, M., Huhta, A., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S., & Ullakonoja, R. 2020. Ensikielen tunnistamisen merkityksestä suullisen kielitaidon arvioinnissa Yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa Grasz, Sabine; Keisanen, Tiina; Oloff, Florence; Rauniomaa, Mirka; Rautiainen, Iira; Siromaa, Maarit (toim.) *Menetelmällisiä käännteitä soveltavassa kielitutkimuksessa c Methodological turns in applied language studies*. AfinLA:n vuosikirja, 2020. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys ry. 56–70. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.89453>
- Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>
- Honko, M., Ahola, S. & Hirvelä, T. 2021. Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. *Lähivertailuja* 31, 114–152. <https://doi.org/10.5128/lv31.04>

- Honko, M. & Hirvelä, T. 2023 Yleisten kielitutkintojen digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin ensituloksia. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(3). <https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-digitaalisen-kirjoittamisen-pilottitestin-ensituloksia>
- Honko, M. & Neittaanmäki, R. 2024. Arvioinnin epävarmuus ja sen vaikutukset arvioinnin laatuun suomen kielen puhumisen taidon testiarvioinnissa. *Puhe ja kieli* 44(4), 171–193. <https://journal.fi/pk/article/view/144389/91518>
- Honko, M., Neittaanmäki, R., Jarvis, S. & Huhta, A. 2023a. Beyond literacy and competency: The effects of raters' perceived uncertainty on assessment of writing. *Assessing Writing*, 57, Article 100768. <https://doi.org/10.1016/j.asw.2023.100768>
- Honko, M., Neittaanmäki, R., Huhta, A. & Jarvis, S. 2023b. Instrument to study rater behaviour: Rater uncertainty and its impact on the quality of assessment in the official language examination, the National Certificates of Language Proficiency (YKI) project. V. 30.6.2021. University of Jyväskylä. Open access: <https://doi.org/10.17011/jyx/dataset/88216> and <https://doi.org/10.17011/jyx/dataset/88217>.
- Huhta, A. & Takala, S. 1999. Kielitaidon arviointi. Teoksessa K. Sajavaara & A. Marsh-Piirainen (toim.), *Kielenoppimisen kysymyksiä. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Soveltavan kielentutkimuksen teoriaa ja käytäntöä*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino. 179–228.
- Härmälä, M. 2014. Ruotsin kielen keskitason tutkintoon osallistujat vuosina 2009–2013: osallistujien tausta, kielitaito ja tutkinnon käyttötarkoitukset. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014: 16*. Helsinki: Opetushallitus. 80–89.
- Kekki, J., Rahikainen, S., & Visti, J. 2019. Digitaalisen koealustan pilotointi Yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). <https://www.kieliverkosto.fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu2019/digitaalisen-koealustan-pilotointi-yleisissa-kielitutkinnoissa>
- Luoma, S., & Tarnanen, M. 2003. Creating a self-rating instrument for second language writing: from idea to implementation. *Language Testing*, 20(4), 440-465. <https://doi.org/10.1191/0265532203lt267oa>
- Malinen, N. 2015. Selvitys Yleisten kielitutkintojen suomen kielen tutkinnon järjestämisestä ulkomailla. Soveltavan kielentutkimuksen keskus ja Opetushallitus. <https://jyx.jyu.fi/bitstream/handle/123456789/47526/1/yki-selvitys.pdf>
- Muyau, Niina 2022. Puhe- ja kirjakielen variaatiosta aikuisten S2-oppijoiden YKI-pilottitesti-suorituksissa. Suomen kielen pro gradu -tutkielma. Kielten tutkinto-ohjelma, Tampereen yliopisto. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202204253518>
- Neittaanmäki, R. & Hirvelä, T. 2014. Yleisten kielitutkintojen osallistujat taustatietojen valossa. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014: 16*. Helsinki: Opetushallitus. 46–60.
- Neittaanmäki, R., & Lamprianou, I. 2024a. Communal factors in rater severity and consistency over time in high-stakes oral assessment. *Language Testing*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/02655322241239363>
- Neittaanmäki, R., & Lamprianou, I. 2024b. All types of experience are equal, but some are more equal: The effect of different types of experience on rater severity and rater consistency. *Language Testing*, 0(0). <https://doi.org/10.1177/02655322241239362>
- Ohranen, S. & Ahola, S. 2022. Vierasta korostusta on niin vähän, että arvaan viro – Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä suomenruotsalaisten puhumasta suomesta. *Lähivertailuja – Lähivördlusi*. <https://doi.org/10.5128/LV32.05>
- Ullakonoja, R. 2024 (painossa). Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa. AFinLA-teema.
- Ohranen, S., Neittaanmäki, R., & Ahola, S. 2016. Allmänna språkexamina – språkfärdighetstest för vuxna i Finland. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 13.12.2016(Joulukuu). <http://www.kieliverkosto.fi/article/allmänna-sprakexamina-sprakfardighetstest-for-vuxna-i-finland/>
- Opetushallitus 2022. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:1a. Opetushallitus, Grano Oy.
- Ruohonen, M. 2017. Samstämmighet i bedömning av muntlig färdighet i andraspråk. Pro gradu -tutkielma. Humanistitieteellinen tiedekunta. Kieli- ja viestintätieteiden laitos. <http://www.urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-201704272104>
- TAO 2023. TAO-verkkosivut. <https://www.taotesting.com/> Tarnanen 2002. Arvioija valokeilassa – Suomi toisena kielenkirjoittamisen arviointia. Väitöskirja, Jyväskylän yliopisto.
- Tarnanen, M., Junttila, J. & Westinen, E. 2009. Suunnitelma Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason testin digitalisoinnin toteuttamiseksi. Manner-Suomen ESR-hanke.

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Reeta Neittaanmäki
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Tuija Hirvelä
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Laadunvarmennus yleisissä kielitutkinnoissa

Johdanto

Yleisten kielitutkintojen (YKI) todistus on monelle tutkintoihin osallistuvalla tärkeä, koska sitä käytetään monissa eri tilanteissa, joissa halutaan osoittaa kielitaitovaatimusten edellyttämä kielitaito. Tällaiset osallistujan elämää koskettavat käyttötarkoitukset edellyttävät tutkintojärjestelmältä laadunvarmennusta, jotta todistuksessa mainitut arviot antavat oikeaa tietoa osallistujan senhetkisestä kielitaitotasosta. Tästä syystä laadunvarmennus on osa jatkuvia käytänteitä YKI:ssä, ja laatua tarkkaillaan tutkintojärjestelmässä niin laadullisten kuin määrällisten menetelmien avulla. Laatuun pyritään vaikuttamaan myös erilaisilla YKIn liittyvillä tutkimuksilla, koska niiden avulla saadaan syvempää tietoa tutkintojärjestelmän käytänteistä ja toimijoista (ks. lisää Ahola, Honko & Huhta tässä julkaisussa).

Tässä artikkelissa esittelemme ensin, miksi kielitestien laadunvarmennus on tärkeää, ja sen jälkeen kuvaamme, miten YKI-tutkintojen laatua seurataan tutkintojärjestelmässä. YKI-tutkintojen laatuun liittyvä osuus on jaettu kahteen kokonaisuuteen: tehtäviin ja testikokonaisuuksiin sekä arviointiprosessiin liittyvään laadunvarmennukseen. Artikkelissa keskitymme englannin, ruotsin ja suomen tutkintoihin liittyviin laadunvarmennuskäytänteisiin, koska pääosa YKIn osallistujista on näiden tutkintokielen osallistujia ja koska näissä tutkintokielistä osallistujamäärät mahdollistavat kehittyneempien, laajastikin testauksessa ja arvioinnissa käytettävien IRT (*Item Response Theory*) -pohjaisten tilastollisten menetelmien hyödyntämisen osana laadunvarmennusta. Kaikissa YKIn tutkinnoissa tehdään laatuun liittyviä varmistuksia, mutta prosesseissa on eroja. Esimerkiksi tutkinnoissa, joissa osallistujia on vähän, IRT-pohjaisia tilastollisia analyysimenetelmiä ei voida käyttää laadunvarmennuksessa.

Laadunvarmennus kielitaidon arvioinnissa

Validiteettia ja reliabiliteettia on pidetty keskeisinä arvioinnin laadukkuutta mittaavina piirteinä. Näistä kahdesta *validiteetti* on merkitykseltään varsin laaja, koska sillä voidaan viitata koko testijärjestelmän laadunvarmennukseen. Yksinkertaistettuna validius tarkoittaa sitä, että käytetty testi mittaa sitä taitoa, mitä sillä on tarkoitus mitatakin, ja että testin ja siihen liittyvien prosessien kautta syntyneet tulokset antavat luotettavaa tietoa taidosta. *Reliabiliteetti* liittyy arvioinnin johdonmukaisuuteen ja testauksen toistettavuuteen. Arviointi on johdonmukaista, kun testi ja arviointikäytännöt ennustavat ja mittaavat onnistuneesti ja odotuksenmukaisesti osallistujien osaamista: esimerkiksi käytettävät arviointikriteerit soveltuvat taidon ja tehtävien arviointiin ja arvioijat tulkitsevat näitä kriteereitä yhdenmukaisesti ja johdonmukaisesti. Lisäksi testi on reliaabeli, kun se mittaa osallistujan taitoa samalla tavoin testikerrasta tai arvioijasta riippumatta. (Bachman & Palmer 1996: Weir 1993.)

Kielitaidon arvioinnissa käytetään myös muita laadullisia kriteereitä, kuten käytettävyyttä, autenttisuutta, vuorovaikutuksellisuutta sekä arvioinnin eettisyyttä ja oikeudenmukaisuutta. *Käytettävyys* on yhteydessä mm. testin laajuuteen, saavutettavuuteen ja testiprosessiin liittyvään ajankäyttöön. *Autenttisuus* ja *vuorovaikutuksellisuus* ovat yhteydessä testisuorituksen edustavuuteen; miten hyvin esimerkiksi testitehtävät simuloivat arkielämän todellisia kielenkäyttötilanteita. Vuorovaikutuksellisuudella voidaan lisäksi viitata siihen, miten testi haastaa osallistujaa käyttämään yksilöllisiä ominaisuuksiaan erilaisissa kielenkäyttötilanteissa (maailmantieto ja aihetieto, kielitieto, strategiset kompetenssit, affektiiviset skeemat). (Huhta & Hildén 2013; Bachman & Palmer 1996; Weir 1993.) Lisäksi nykyään laadukkaaseen arviointiin kuuluvat *arvioinnin eettisyys ja oikeudenmukaisuus* (esim. Roever & McNamara 2006). Kun tutkintotodistuksella on merkitystä osallistujan elämälle, kuten YKIn kaltaisen *high stakes* -tutkinnon tapauksessa, on tutkintojärjestelmän sisäisillä käytänteillä huolehdittava siitä, että testit eivät suosi mitään osallistujaryhmää ja että testattavien saamat tulokset ovat oikeuden- ja totuudenmukaisia ja antavat luotettavan kuvan testattavan kielitaidosta.

Arvioinnissa yleisesti laadukkaina pidettyjen piirteiden lisäksi YKIn laadunvarmennus on yhteydessä ALTE:n (*The Association of Language Testers in Europe*) laatimien laatustandardeihin (*minimum standards*). Koska YKI on yksi ALTE:n kuuluvista testijärjestelmistä, sen laatua ja käytänteitä kehitetään ja seurataan ALTE:n laatustandardien avulla. YKIn suomen keskitason tutkinto on auditoitu kolme kertaa, ja osoituksena hyvästä laadusta sille on myönnetty ALTE:n Q-merkki. Tämä laatumerkki kertoo siitä, että tutkinto on läpäissyt kaikki ALTE:n 17 (nykyään 18) laatustandardin keskeistä vaatimusta. Laatustandardit liittyvät kaikkiin arviointiprosessin vaiheisiin ja niihin osallistuneisiin toimijoihin. Standardit keskittyvät mm. testin käyttötarkoitukseen ja sisältöihin, testin laatimiseen, arviointiin ja tilastollisiin analyyseihin liittyviin käytänteisiin, testin hallinnoinnin ja logistiikan toimenpiteisiin sekä yhteydenpitoon ja yhteistyöhön eri sidosryhmien kanssa. (Ks. tarkemmin ALTE 2024.)

Laadunvarmennuksen vaiheita yleisissä kielitutkinnoissa

Olemme jakaneet artikkelissamme laadunvarmennuksen esittelyn kahteen osaan: tehtävien ja testikokonaisuuksien sekä arviointiprosessin laadunvarmennukseen. Artikkelia lukevan on kuitenkin hyvä huomioida, että laadunvarmennuksen vaiheet todellisuudessa limittyvät toinen toisiinsa. Esimerkiksi testikohtaisia analyysejä (tehtävien ja testikokonaisuuden toimivuus) ei voida tehdä ilman arviointiin liittyviä analyysejä.

Kuviossa 1 (ks. sivu 5) on kuvattu YKIn tehtävien ja testikokonaisuuksien sekä arviointiprosessin laadunvarmennukseen liittyvät keskeiset vaiheet. Etenemme YKIn laadunvarmennuksen esittelyssä kuviossa esitettyjen vaiheiden mukaan (lue kuviota alhaalta ylöspäin). Ensin esittelemme tehtäviin ja testikokonaisuuksiin liittyvän laadunvarmennuksen (kuviossa vihreällä) ja sen jälkeen kuvaamme arviointiprosessiin ja arvioijien toimintaan liittyvää laadunvarmennusta (kuviossa sinisellä). Kuviossa eri vaiheiden välillä olevat yhtenäisillä viivoilla merkityt nuolet viittaavat joka testikerta tapahtuviin vaiheisiin. Sen sijaan katkoviivoilla piirretyt nuolet tarkoittavat sitä, että tämä vaihe tehdään testikierroksella vain tarpeen vaatiessa. Erityisen tärkeää on myös ymmärtää, että osallistujat, heidän taustansa ja tarpeensa osallistua tutkintoihin vaikuttavat keskeisesti laadunvarmennusprosessin eri vaiheiden taustalla (kuviossa kirkkaan vihreällä katkoviivalla). Nämä tiedot ovat tärkeimmät arviointia ja sen laatua ohjaavat tekijät. Sillä, keitä tutkintoon osallistuvat ovat ja mihin he käyttävät tutkintotodistusta, on merkitystä sille, millaiseksi tutkintojen sisällöt ja rakenne muodostuvat.

osaaminen mitattavissa taidoissa eikä hänen henkilökohtaiset ominaisuutensa, kuten ensikieli, sukupuoli tai ikä.

YKlissä saadaan tietoa eri tutkintokieliin ja tutkintotasoihin osallistuvista ilmoittautumisen yhteydessä ja keräämällä taustatietoja ennen tutkintopäivää vapaaehtoisesti täytettävällä Webropol-kyselyllä (ks. tarkemmin Hirvelä tässä teoksessa). Taustakyselyn avulla saadaan tietoa mm. tutkintotodistuksen käyttötarkoituksesta (esimerkiksi kielitaidon osoittaminen kansalaisuutta, työ- tai opiskelupaikkaa varten), mikä auttaa testin sisältöjen suunnittelussa. Lisäksi osallistujien demografisia taustamuuttujia (esim. ikä, sukupuoli) käytetään testitehtävien toimivuuden tarkasteluun, jotta voidaan varmistaa kaikkien osallistujien oikeudenmukainen kohtelu arviointiprosessin aikana.

Tehtäviin ja testikokonaisuuksiin liittyvä laadunvarmennus

Tehtävien laadinta

YKI-tutkintojen sisältöjä eivät ohjaa kurssi- eivätkä opintosuunnitelmat vaan Opetushallituksen määräystasoinen asiakirja, Yleisten kielitutkintojen perusteet (Opetushallitus 2011). Tutkintojen perusteissa on kuvattu tutkintojen kielitaitokäsitys, testattavat osataidot, arvioinnin perusteet ja tehtävien aihepiirit sekä kielenkäyttötilanteet. Lisäksi laadintaa varten on koottu ohjeet, joissa esitellään eri testattavat osataidot ja niihin liittyvät tehtävätyypit sekä yleisiä ohjeita tehtävänlaadinnasta. Laadintaohjeiden lisäksi laatijoiden koulutuksella ja ohjauksella pyritään varmistamaan se, että arvioijat noudattavat tehtäviä laatiessaan tutkintojärjestelmän kielitaitokäsitystä ja sovittuja käytänteitä. Laadunvarmennus tarkoittaakin laatijoiden kohdalla hyvää laadinnan ohjausta, selkeitä laadintaohjeita ja tehtävien laadullista kommentointia. (Ahola 2012.)

Testimateriaalia on nykyään helppo löytää internetistä, mutta kaikki materiaali ei välttämättä sovi testitarkoitukseen, ja myös tekijänoikeuskysymykset on huomioitava materiaalia valittaessa. Keskeistä testimateriaalin valinnassa on se, että materiaalin kielenkäyttötilanteet ja muut ominaisuudet simuloivat todellisia kielenkäyttötilanteita (tarve osallistua tutkintoon) ja että ne huomioivat testattavien ominaisuudet (esim. sukupuoli, ikä). Laatija joutuukin jo laadintavaiheessa tekemään laadullista valintaa sen suhteen, millainen materiaali on aiheeltaan sopiva osallistujajoukolle (aihepiiri, vaikeustaso) ja miten hän saa kyseisen materiaalin muokattua testitehtäväksi. Testimateriaalia valitessa on myös huomioitava se, että YKlissä tehtävät eivät ole kertakäyttöisiä, vaan niitä käytetään useammalla testikerralla. Tästä syystä tehtävien sisältöjen tulee kestää aikaa.

Laadintavaiheessa tehtävät käyvät YKlissä läpi kommentointivaiheen, jossa kunkin laatijan tehtäväversioita kommentoivat sekä YKlissä työskentelevät asiantuntijat että muut kyseisen kielen laatijatiimiin kuuluvat laatijat. Laadintavaiheessa yleensä kommentoidaan materiaalin soveltuvuutta testitarkoitukseen, tehtävän vaikeustason sopivuutta testitasolle sekä osioiden (osio = tekstiin liittyvä yksi kysymys) ja tehtävätyypin toimivuutta valitussa materiaalissa. Tällainen laadullinen tehtävien tarkastelu on tärkeä vaihe laadintaprosessissa, koska se muokkaa tehtäviä paremmaksi ja koska sen aikana tehtävien mahdolliset heikkoudet ja puutteet tulevat esille (Ahola 2012). Tarkempaa tietoa testitehtävien toimivuudesta saadaan kuitenkin vasta testikäytön jälkeen, jolloin tilastollisten analyysien avulla saadaan tietää tehtävien vaikeustaso ja johdonmukaisuus (erottelukyky).

Testin koostaminen

Tehtävien tilastollista tietoa hyödynnetään testikokonaisuuksien koostamisessa. YKlissä on käytössä kieli-, taso- ja osakoekohtaiset osiopankit, joilla tarkoitetaan hyvin toimivien tehtävien varastoa. Osiopankista löytyy tietoa olemassa olevien tehtävien käyttöhistoriasta ja toimivuudesta. Osiopankki

onkin perusta validien, luotettavien ja vertailukelpoisten testiversioiden laatimiselle. Lisäksi se on kustannustehokas tapa laatia testikokonaisuuksia, koska testikokonaisuuksiin ei tarvitse laatia useita uusia tehtäviä.

Testikokonaisuuden koostamisessa hyödynnetään myös tehtävien taitotasolle asettamista (ks. kohta Standard setting), koska tämän prosessin avulla saadaan tietää, minkä tasoista osaamista eri tehtäväsiot mittaavat. Tämä tieto on tärkeää, koska YKl:ssä yhdellä testikokonaisuudella mitataan kahta erillistä taitotasoa, esimerkiksi keskitasolla taitotasoja 3 ja 4. Tästä syystä testikokonaisuudessa on oltava vaikeustasoltaan tehtäviä molemmilta taitotasoilta.

Määrällisen laadunvarmennuksen lisäksi testikokonaisuuden koostamisessa huomioidaan YKIn perusteet (Opetushallitus 2011), joissa on kuvattu tutkinnoissa käytettävät aihepiirit ja kielenkäyttötilanteet. Koostamisvaiheessa testikokonaisuudessa tulee käyttää laajasti erilaisia aiheita ja kielenkäyttötilanteita, jotta kielitaidosta saadaan mahdollisimman monipuolinen otos. Lisäksi kielitaidon arvioinnissa on tärkeää käyttää erilaisia tehtävätyyppejä sekä eri pituisia ja monipuolisia teksti- ja diskurssilajeja edustavia tehtäviä. Ymmärtämisessä teksteihin kohdistuneiden kysymysten on lisäksi mitattava erilaisia luku- ja ymmärtämisstrategioita. Tuottamisen taidoissa tehtävien on taas hyvä testata muun muassa konventioiden, rekistereiden ja kirjoittajan tai puhujan pragmaattisia ja sosiolingvistisiä taitoja.

Koostamisen jälkeen testikokonaisuus käy läpi vielä kommentointikierroksen. Tässä vaiheessa sekä YKIn arvioinnin ja kielen asiantuntijat että ulkopuolinen asiantuntija käyvät tehtävät läpi. He tarkistavat, että tehtäviin ei jää virheitä, että tehtäväkokonaisuus testaa eri aihepiirejä ja kielenkäyttöfunktioita ja että tehtävät sopivat kyseiselle tutkintotasolle.

Testikohtaiset analyysit tehtävien ja testikokonaisuuden toimivuuden tarkistamiseksi testin jälkeen

Yleisten kielitutkintojen eri osataitojen testit analysoidaan sekä laadullisesti että määrällisesti jokaisen testin jälkeen. Määrällisillä menetelmillä analysoidaan yksittäisten testitehtävien sekä koko testin toimivuutta. Laadullista tarkastelua tehdään koko ajan määrällisten tulosten rinnalla. Analyysillä varmistetaan, että testit ovat vertailukelpoisia testikerrasta toiseen (sisältö, vaikeustaso, johdonmukaisuus ja tasoarvioiden rajat) ja että ne mittaavat luotettavasti ja tarkasti kyseessä olevaa taitoa (testitulokset ovat tarkkoja, johdonmukaisia ja mittausvirheettömiä). Nämä analyysit ovat tärkeitä myös siksi, että uudet tehtävät esitestataan varsinaisessa testissä. Jos tehtävät osoittautuvat toimimattomiksi ja vaikeustasoiltaan poikkeaviksi, ne poistetaan testituloksista. Tämä on kuitenkin harvinaista, koska tehtäviä on tarkasteltu laadullisesti useampaan otteeseen ennen testikäyttöä.

Testattava osataito vaikuttaa käytettävään tilastolliseen menetelmään, koska arvioinnin kautta saatu aineisto on erilainen. Tuottamistaidot arvioidaan suoraan arviointikriteereiden avulla taitotasolle, kun taas ymmärtämistaidoissa taitotason määrittely on yhteydessä osallistujan saamiin pistemääriin osakokeesta (ks. Standard setting). Ymmärtämistaitojen analyysit perustuvat pääasiassa IRT-pohjaiseen Raschin malliin (Rasch, 1960, 1980), mutta myös klassisen testiteorian menetelmiä käytetään tulosten tarkastelussa. Tuloksista nähdään, miten yksittäiset tehtävät toimivat ja miten luotettavasti testi toimii kokonaisuutena. Vaikka testikokonaisuudessa on aiemmin testeissä käytettyjä toimivia tehtäviä osiopankista, tämä on tärkeä analyysivaihe, koska tehtävien toimivuudessa havaittavat muutokset saattavat viestiä esimerkiksi osallistujajoukossa tapahtuneista muutoksista.

Tuottamistaitojen analysoinnissa käytetään Raschin mallin laajennusta, joka huomioi samanaikaisesti testitehtävän vaikeuden, osallistujan kyvyn ja arvioijan ankaruuden. Analyysien perusteella voidaan

tehdä ymmärtämistaitojen tapaan päätelmiä testitehtävien ja testikokonaisuuden toimivuudesta, mutta analyysillä (ks. arvioijien seuranta) varmistetaan myös se, että arvioijat ovat arvioineet johdonmukaisesti eivätkä ole olleet poikkeavan ankaria tai lempeitä. Lisäksi analyysien lopputuloksena saadaan jokaiselle suorittajalle määriteltyä heidän osaamistaan vastaava taitotaso.

YKlissä on käytössä myös menetelmiä, joiden avulla voidaan varmistaa, että osallistujien väliset erot suorituksissa liittyvät ensisijaisesti arvioitaviin taitoihin eivätkä testin ulkopuolisiin tekijöihin, kuten suorittajan taustaan (sukupuoli, ikä, ensikieli, kansalaisuus). Tämä on tärkeä osa laadukasta testausta ja arviointia sekä peruste sille, miksi testijärjestelmissä tarvitaan tietoa osallistujien taustoista.

Osiopankki päivitetään myös jokaisen testikierroksen jälkeen: uudet tehtävät lisätään osiopankkiin ja jo käytössä oleviin tehtäviin lisätään uutta tietoa. Tehtävien toimivuudessa tapahtuvien muutosten seuraaminen on yksi keskeinen osa laadunvarmennusta. Joskus tehtäviä myös poistetaan osiopankista, jos tehtävien sisältö on vanhentunut tai jos havaitaan selkeä muutos hyvin toimivan osion vaikeustasossa. Testitehtävät, jotka toimivat tilastojen perusteella huonosti tai joiden toimivuudessa havaitaan muutoksia, ohjataan takaisin kielen asiantuntijalle laadullista analyysia varten. Vasta sen jälkeen tehdään päätös siitä, voiko tehtävää enää käyttää jatkossa.

Standard setting

Ymmärtämistaitojen taitotasorajat perustuvat standard setting (taitotasojen asettaminen) -prosessiin, joka suoritetaan kerran tai kaksi kertaa vuodessa (ks. myös Ahola, Neittaanmäki & Hirvelä 2016). Standard setting -menetelmiä on paljon, ja eri menetelmät saattavat tuottaa erilaisia tuloksia (Cizek & Bunch, 2007). Testijärjestelmissä menetelmän valinta onkin tehtävä huolella, jotta käytetty menetelmä palvelee testauksen tarpeita. Taitotasojen asettaminen on testauksessa keskeinen prosessi, jonka avulla pyritään yhdenmukaistamaan ymmärtämistaitojen eri testiversiot. Tuottamistaidoissa tämä prosessi ei ole yhtä oleellinen, koska puhumisessa ja kirjoittamisessa suoritukset arvioidaan arviointikriteerien avulla suoraan taitotasolle. Sen sijaan tekstin ja puheen ymmärtämisen osakokeista osallistuja saa kokonaispistemäärän, josta ei voida suoraan päätellä, millä taitotasolla henkilö on. Taitotasojen asettamisen tavoitteena onkin määritellä, mitä taitotasoa eri pistemäärät tarkoittavat: mikä on se pistemäärä, joka erottelee peräkkäiset taitotasot.

Koska käsitykset taitotasosta ja niiden yhteydestä arvioitaviin tehtäviin sekä näkemykset riittävästä suoriutumuksesta tietyllä taitotasolla ovat subjektiivisia ja vaihtelevat asiantuntijoittain, tarvitaan päätöksen tekemiseen useamman asiantuntijan näkemys ja yhteisymmärrys. Taitotasolle asettamiseen liittyykin keskeisesti asiantuntijoiden välinen keskustelu, jossa haetaan yhteisymmärrystä siitä, millaista taitotasoa tehtävään vastaaminen edellyttää. YKlissä standard setting -tilaisuuksiin osallistuu 10–15 asiantuntijaa, jotka ovat kyseisen kielen arvioijia tai toimivat YKlissä tehtävän laatijoina. Testin pisterajojen taitotasolle määrittämisen lisäksi YKlissä määritellään yksittäisten testitehtävien taitotasoa.

Testin pistemäärän asettamista taitotasolle ei tarvitse tehdä jokaiseen testiversioon, koska eri testiversiot pyritään pitämään sisällöltään ja myös vaikeustasoltaan vertailukelpoisina osiopankin avulla. Taitotasojen asettamisella kerran kaksi vuodessa varmistetaan, että aiemmillä kerroilla määritellyt rajat ovat edelleen oikeita ja toimivia eri osatiedoissa.

Arviointiin liittyvä laadunvarmennus

Arvioijien peruskoulutus ja arviointikoulutus ennen testisuoritusten arviointia

Arvioinnissa laatu syntyy siitä, että arviointi on osuvaa ts. osallistujan saamat arviot kertovat hänen todellisesta osaamisestaan. Tästä syystä on tärkeää, että arvioijat tulkitsevat arviointikriteereitä ja -ohjeita mahdollisimman samankaltaisesti. Arvioinnin yhdenmukaisuuteen pyritään koulutusten avulla, sillä yhteiset keskustelut suoritusnäytteistä ja arviointikriteereistä auttavat arvioijia tuotos-ten asettamisessa taitotasolle. Koulutus on keskeinen osa arvioijana toimimista, vaikka koulutuksen merkityksestä tutkijoilla on erilaisia käsityksiä. Osa pitää arvioijakoulutuksen merkitystä vähäisenä ja lyhytkestoisena (Eckes 2008; Lumley & McNamara 1995; Shohamy, Gordon & Kraemer 1992), koska arviointikäyttäytyminen on osa arvioijan persoonaa (Zhu, Fung, Tse & Hsieh 2017). Toiset taas ovat todenneet, että arvioijien sisäinen johdonmukaisuus paranee ja että sillä on vaikutusta myös eri arvioijien väliseen johdonmukaisuuteen ja eroihin ankaruudessa tai lempeydessä (Davies 2016; Fahim & Bijami 2011; Lim 2011). Arvioijakoulutukset ennen arvioinnin aloittamista ovat tärkeitä arvioijille, koska heidän omien käsitystensä mukaan koulutukset auttavat heitä sisäistämään paremmin kielitaidon kehittymisen (taitotasokuvaimet) (Ahola 2016). Lisäksi arvioijayhteisöllä on suuri merkitys arvioijana toimimiselle: toisia arvioijia kuuntelemalla voi oppia myös itse arvioimaan, mutta muita aktiivisemmin koulutuksiin osallistuvat arvioijapersonat voivat myös vaikuttaa toisten arvioijien käsityksiin näytesuorituksissa olevien oppijoiden taidosta. Siksi on tärkeää, että koulutuksissa pyritään aktivoimaan kaikki arvioijat osallistumaan keskusteluihin.

Arvioijana toimimista YK:issä ohjaa laissa mainittu asetus (A 1163/2004), jossa on kuvattu arvioijalta vaadittava koulutus ja muut kelpoisuusvaatimukset. Lisäksi asetuksessa on maininta Opetushallituksen edellyttämän arvioijakoulutuksen suorittamisesta. Tässä Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen organisoimassa peruskoulutuksessa arvioijat perehdytetään YK:n tutkintojärjestelmään ja standardoidun arvioinnin erityispiirteisiin, käytettyihin testitehtäviin, arviointimenetelmiin, arviointitaitoihin ja eri taitotasoihin. Koulutuksessa myös harjoitellaan arviointia näytteiden ja oikeiden testisuoritusten avulla. (Ahola & Tossavainen 2014.) Kaksiosaisen peruskoulutuksen aikana tulevien arvioijien kanssa keskustellaan arviointiperusteista testisuoritusten avulla ja peilataan niitä arviointikriteereihin. Tällä tavoin perehdytetään arvioijat taitotasoihin ja arviointikriteereiden monipuoliseen käyttöön. Samalla heidät perehdytetään arviointikäytänteisiin (mm. aikataulut, arviointialustan käyttö), jotta arviointiprosessi sujuisi mahdollisimman jouhevasti tutkintotilaisuuden jälkeen. Peruskoulutuksen viimeisessä vaiheessa arvioijat osallistuvat varsinaisen arviointipäivän arviointiin ja heille annetaan palautetta arviointien osuvuudesta ja siitä, miten heidän arviointilinjansa näyttäytyy kokeneempien arvioijien joukossa.

Peruskoulutuksen lisäksi arvioinnin laatuun pyritään vaikuttamaan joka arviointikertaa ennen järjestettävillä arviointikoulutuksilla. Arvioijan on osallistuttava sen osakokeen arviointikoulutukseen, jota hän arvioi kyseisellä tutkintokierroksella. Arvioijien säännöllinen kouluttaminen on osa laadunvarmennusta, ja koulutuksella pyritään siihen, että arvioijat tulkitsevat arviointikriteereitä ja myös tehtäväkohtaisia kriteereitä mahdollisimman samalla tavalla. Vaikka arvioijilla on eroja lempeydessä tai ankaruudessa, pääosa arvioijista kuitenkin päätyy arvioinnissaan samaan arvioon. Arvioijien oman käsityksenkin mukaan koulutuksissa käydyt keskustelut auttavat heitä kehittymään arvioijina ja vaikuttavat heidän arviointikäyttäytymiseensä tuoden varmuutta arviointiin ja vahvistaen kuvaa eri taitotasosta (Ahola 2016), vaikka arviointiin liittyy aina jonkin verran epävarmuutta (Honko & Neittaanmäki 2023).

Arviointikäyttötymisen seuraaminen

Ihmisten suorittamat arvioinnit tuovat arviointiprosessiin subjektiivisuutta ja ei-toivottua vaihtelua. Arviointiin voivat vaikuttaa sekä osallistujiin että arvioijiin liittyvät tekijät, kuten osallistujan sukupuoli ja ensikieli (Halonen ym. 2023) sekä arvioijan kokemus arvioinnista (Davis, 2016; Lim, 2011) ja opettamisesta (Royal-Dawson & Baird, 2009). Arvioijat voivat myös tulkita ja soveltaa arviointikriteerejä eri tavalla (Barkaoui, 2010). Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että arviointikoulutuksista ja arvioijien pätevyysvaatimuksista huolimatta arvioijat voivat antaa erilaisia tai jopa ristiriitaisia arvioita osallistujan kielitaidosta, mikä on ongelma arviointitulosten oikeudenmukaisuudelle ja pätevyydelle. YKIn kaltaisessa *high stakes* -testissä on ehdottoman tärkeää valvoa arviointien laatua, jotta voidaan varmistaa, että kaikkien osallistujien kielitaito arvioidaan oikeudenmukaisesti ja luotettavasti ja että heidän saamansa testitulokset ovat vertailukelpoisia huolimatta siitä, milloin he ovat osallistuneet testiin ja kuka heidän suorituksensa on arvioinut.

Arviointikäyttötyminen ei ole muuttumaton ominaisuus, vaan se saattaa vaihdella testikerrasta toiseen tai siinä tapahtuu muutoksia kokemuksen ja arviointivuosien myötä (Neittaanmäki & Lamprianou, 2024b). Arvioijilla saattaa esiintyä ongelmia arvioinnissaan. Arviointikäyttötymisen ongelmilla viitataan tavallisesti poikkeavan lempeään tai ankaraan arviointilinjaan, arvioinnin epäjohtonmukaisuuteen tai taipumukseen käyttää vain osaa arviointiasteikosta. Näitä tekijöitä tarkkaillaan säännöllisesti myös YKlissä, jotta voidaan varmistaa, ettei yksittäisen arvioijan arviointi suosi tai syrji ketään osallistujaa. Lisäksi YKlissä seurataan arvioijan aktiivisuutta osallistua arviointeihin, koska poissaolojen on havaittu vaikuttavan arvioijan arviointilinjaan, erityisesti arviointien johdonmukaisuuteen (Neittaanmäki & Lamprianou, 2024a). Arviointikäyttötymisessä tapahtuvien muutosten ja arvioijien ammattitaidon kannalta onkin tärkeää, että arvioijat osallistuvat ja myös pääsevät arvioimaan eri osaitaitoja säännöllisesti.

YKlissä arviointikäyttötymisen seuraaminen alkaa jo arvioijien peruskoulutuksessa, jolloin arvioijat saavat palautetta arvioimistaan suorituksista. Tarkemmin arviointikäyttötymistä tarkkaillaan kuitenkin joka testikierrokseen liittyvien arviointien aikana. Lisäksi vielä jokaisen arvioijan testikohdasta arviointilinjaa verrataan hänen aikaisempaan arviointilinjaansa, jotta nähdään, että siinä ei ole tapahtunut merkittäviä muutoksia. Myös arviointiin käytetystä ajasta ja teknisistä ongelmista kerätään arviointikierroksen aikana tietoa. Näitä tietoja kerätään, jotta voimme selvittää muita mahdollisia syitä arvioinnista löytyneisiin ongelmiin.

Vaikka arviointikäyttötymistä seurataan joka arviointikierroksella, henkilökohtaista palautetta arvioinnista annetaan vain silloin, jos arvioijan arviointilinjassa havaitaan ongelmia. Palautteen antamisen jälkeen kyseisen arvioijan arviointikäyttötymistä seurataan tarkemmin 2–3 seuraavan arviointikierroksen aikana. Jos arvioijalla on edelleen ongelmia arvioinnissaan, hänelle tarjotaan lisäkoulutusta tai sovitaan joistakin muista toimenpiteistä arvioijan kanssa. Tutkimustulokset palautteen vaikutuksesta ja vaikutuksen kestosta ovat ristiriitaisia (ks. esim. Knoch, 2011; Hoskens & Wilson, 2001). Kuitenkin YKlissä saatujen kokemusten perusteella näyttää siltä, että arviointikäyttötyminen paranee heti palautteen jälkeen, erityisesti palautteeseen myönteisesti suhtautuvien arvioijien kohdalla, mutta vaikutus voi jäädä lyhytaikaiseksi. Jos useaan kertaan saadulla palautteella ja lisäkoulutuksella ei ole korjaavaa vaikutusta arvioijan arviointilinjaan, arvioijan on lopetettava arviointityö YKlissä. Tällaiset tapaukset ovat hyvin harvinaisia.

Taitotasoarvioiden viimeistely ja tarkistaminen

Kun suoritukset on arvioitu ja kun arviointikäyttäytyminen ja testien toimivuus on analysoitu, alustavat puhumisen, kirjoittamisen, tekstin- ja puheen ymmärtämisen taitotasoarviot ovat valmiina jokaiselle osallistujalle. Osallistujan saamia arvioita eli kielitaitoprofiilia tarkastellaan vielä tässä vaiheessa tarkemmin. Tarkastelussa huomioidaan ennen kaikkea sellaisten osallistujien kielitaitoprofiilit, joilla jonkin osataidon taitotasoarvio poikkeaa muiden osataitojen arvioista tai joilla jonkin osataidon taitotasoarvio on kahden taitotason rajalla (ns. rajatapaus). Tämä vaihe vie aikaa ja hidastaa jonkin verran lopullisten tulosten valmistumista, mutta osallistujien oikeudenmukaisen kohtelun vuoksi on tärkeää, että vielä ennen lopullisten tulosten valmistumista tulosten oikeellisuus tarkistetaan.

Tarkistusvaiheessa käydään läpi myös ns. vilppiepäilyt. Vilpillistä menettelyä havaitaan sekä tutkintopäivänä tutkintopaikalla että tulosten valmistumisvaiheessa Soveltavan kielitutkimuksen keskuksessa (Solki). Havaituista epäilyistä tehdään kirjallinen ilmoitus Opetushallitukselle. Tavallisesti Solkissa havaitut vilppiepäilyt tulevat esiin arviointiprosessin aikana tai kielitaitoprofiilien tarkistusvaiheessa. Arviointiprosessin aikana havaituissa epäilyissä kyse on yleensä siitä, että osallistujan tuotoksessa havaitaan jotain poikkeavaa. Kielitaitoprofiilien tarkistusvaiheessa havaittu tyypillinen vilppitapaus on sellainen, jossa osallistujan yksittäisen tai useamman osataidon kehittämisessä havaitaan lyhyellä aikavälillä poikkeuksellisen suuri muutos.

Arvioinnin oikaisuvaatimuspyyntö

Osallistujalla on oikeus pyytää maksullista tutkintosuorituksen arvioinnin tarkistamista 14 vuorokauden kuluessa tutkintotodistuksen saapumisesta (Muutoksenhaku, laki yleisistä kielitutkinnoista, 13§ 20.12.2022/1082). Oikaisuvaatimuspyynnön voi kohdistaa yhteen tai useampaan osataitoon. Osallistujan oikeusturvan takaamiseksi uudelleenarvioinnin tekee eri arvioija kuin alkuperäisessä arvioinnissa. Tutkinnon laadukkuudesta kertoo se, että vain pieni osa johtaa tasoarvion nousuun ja oikaisuvaatimuspyyntömaksun palautukseen. (Ks. lisää Opetushallitus 2024.)

Pohdintaa laadunvarmennuksesta ja tulevaisuuden näkymiä

Olemme yllä kuvanneet testien sisältöön ja arviointiin liittyvää laadunvarmennusta, mutta kuten alussa mainitsimme, laadukkaassa testijärjestelmässä laatua varmistetaan myös monessa muussa vaiheessa. Esimerkiksi erityisjärjestelyistä huolehtiminen, testimateriaalien valmistaminen ja niiden käsittely, suoritusten välittäminen arvioijille ja todistusten tuottaminen ovat testikierroksen aikana vaiheita, jotka vaikuttavat myös testijärjestelmän laatuun. YKlissä onkin pyritty kehittämään myös näihin vaiheisiin sellaisia käytänteitä, jotka noudattavat kielitutkintojärjestelmiltä edellytetyjä laadukriteereitä.

Tutkinnon jälkeen osallistujat yleensä odottavat malttamattomina tuloksia, ja heidän on välillä vaikea ymmärtää, miksi tulosten saaminen kestää niin kauan. Laadunvarmennusta tehdään kuitenkin osallistujien edun vuoksi. Jos tutkintotuloksien valmistumista halutaan nopeuttaa, tulee ennemmin kehittää tutkintojen suorittamista digitaalisesti kuin heikentää laadunvarmennusta, koska osallistujat käyttävät tuloksiaan yhteiskunnallisesti merkittäviin tarkoituksiin, ja kaikkien edun vuoksi testien on pystyttävä antamaan luotettavaa tietoa kielitaidosta.

Yleisten kielitutkintojen tutkinnot ovat kansainvälisestikin tarkasteltuna valideja, ja niiden arviointi on tarkkaa ja luotettavaa. Laatu ei kuitenkaan ole pysyvä ominaisuus, vaan laadukkaan tutkintojärjestelmän on pystyttävä kehittämään ja arvioimaan kriittisestikin omia käytänteitään. Tästä syystä

onkin tärkeää, että YKlissä seurataan testikierrokseen liittyvien käytänteiden rinnalla yhtä tarkemmin sitä, keitä tutkintoon osallistujat ovat ja mikä merkitys tutkinnoilla on ollut heidän elämälleen. Tällä hetkellä vapaaehtoinen, erillinen verkkopohjainen kysely ei anna tarpeeksi tietoa osallistujista, koska valitettavasti vain kolmannes osallistujista vastaa siihen. Tulevaisuudessa olisikin hyvä, jos taustakysely saataisiin osaksi Opetushallituksen ylläpitämää ilmoittautumisjärjestelmää. Näin voitaisiin paremmin varmistaa, että tutkintojen sisällöt vastaavat osallistujien tarpeita. Laadukkaaseen arviointiin kuuluu myös se, että testijärjestelmissä tiedetään, mitä merkitystä testin suorittamisella on ollut osallistujille ja kuinka oikein testi on ennustanut osallistujan kielitaidon riittävyttä arkipäivän kielenkäyttötilanteissa. YKlissä tarvitaankin enemmän tutkimusta, joka keskittyy testien vaikutavuuteen – ja tämä tutkimus on jo aloitettu.

Kirjallisuus

- Ahola, S. 2016. Puhetta arvioinnista: Yleisten kielitutkintojen arvioijien käsityksiä arvioinnista. Teoksessa A. Huhta, & R. Hildén (toim.), *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys. AFinLA-e: soveltavan kielitieteen tutkimuksia 9, 89–109. <http://journal.fi/afinla/article/view/60848>
- Ahola, S. 2012. Yleisten kielitutkintojen laatijoiden käsityksiä kielestä ja tehtävien laadinnasta. *Lisensiaattitutkielma*, Jyväskylän yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-201301241110>
- Ahola, S., R. Neittaanmäki & T. Hirvelä 2016. Puheen ymmärtämisen tehtävien taitotasolle asettaminen Yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa A. Huhta, & R. Hildén (toim.), *Kielitaidon arviointitutkimus 2000-luvun Suomessa*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys. AFinLA-e: soveltavan kielitieteen tutkimuksia, 9. <http://journal.fi/afinla/article/view/60847>. 68–88.
- Ahola, S. & H. Tossavainen 2014. Yleisten kielitutkintojen arvioijakoulutus. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.), *Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014*: 16. Helsinki: Opetushallitus, 125–134.
- Bachman, L.F. & A.S. Palmer 1996. *Language testing in practice: Designing and developing useful language tests*. Oxford University Press.
- Barkaoui, K. 2010. Variability in ESL Essay rating processes: The role of the rating scale and rater experience. *Language Assessment Quarterly*, 7(1), 54–74. <https://doi.org/10.1080/15434300903464418>
- Cizek, G. J. & M. B. Bunch 2007. *Standard Setting. A Guide to Establishing and Evaluating Performance Standards on Tests*. SAGE Publications.
- Davis, L. 2016. The influence of training and experience on rater performance in scoring spoken language. *Language Testing*, 33(1), 117–135. <https://doi.org/10.1177/0265532215582282>
- Eckes, T. 2008. Rater types in writing performance assessments: A classification approach to rater variability. *Language Testing* 25 (2), 155–185. <https://doi.org/10.1177/0265532207086780>
- Fahim, M. & H. Bijani 2011. The effects of rater training on raters' severity and bias in second language writing assessment. *Iranian Journal of Language Testing* 1, 1–16.
- Halonen, M., Ahola, S., Hirvelä, T., Neittaanmäki, R., Ohranen, S. & R. Ullakonoja 2024. Kielitaidon arviointin kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa TA Renvik & M. Säävälä (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 75–84.
- Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen osallistujien monet kasvot. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(2). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-osallistujien-monet-kasvot>.
- Honko, M. & R. Neittaanmäki 2023. Arvioinnin epävarmuus ja sen vaikutukset arvioinnin laatuun suomen kielen puhumisen taidon testiarvioinnissa. *Puhe ja kieli*, 43(4), 171–193. <https://doi.org/10.23997/pk.144389>
- Hoskens, M., & M. Wilson 2001. Real-time feedback on rater drift in constructed-response items: An example from the Golden State Examination. *Journal of Educational Measurement*, 38(2), 121–145.
- Huhta, A. & Hildén, R. 2013. *Kielitaidon arvioinnin metodologisia vaihtoehtoja*. Teoksessa A. Räisänen (toim.), *Oppimisen arvioinnin kontekstit ja käytännöt*. Helsinki: Opetushallitus, 159–186.
- In'nami, Y. & R. Koizumi, 2016. Task and rater effects in L2 speaking and writing: A synthesis of generalizability studies. *Language Testing*, 33(3), 341–366. <https://doi.org/10.1177/0265532215587390>
- Knoch, U. 2011. Investigating the effectiveness of individualized feedback to rating behavior – a longitudinal study. *Language Testing*, 28(2), 179–200. <https://doi.org/10.1177/0265532210384252>

- Lim, G. S. 2011. The development and maintenance of rating quality in performance writing assessment: A longitudinal study of new and experienced raters. *Language Testing*, 28(4), 543–560. <https://doi.org/10.1177/0265532211406422>
- Lumley, T. & McNamara, T. F. 1995. Rater characteristics and rater bias: implications for training. *Language Testing* 12 (1), 54–71. <https://doi.org/10.1177/026553229501200104>.
- McNamara, T., & Roever, C. 2006. Psychometric Approaches to Fairness: Bias and DIF. *Language Learning*, 56(Suppl 2), 81–128. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9922.2006.00381.x>
- Neittaanmäki, R., & I. Lamprianou 2024a. All types of experience are equal, but some are more equal: The effect of different types of experience on rater severity and rater consistency. *Language Testing*, 41(3). <https://doi.org/10.1177/02655322241239362>
- Neittaanmäki, R., & I. Lamprianou 2024b. Communal factors in rater severity and consistency over time in high-stakes oral assessment. *Language Testing*, 41(3).
- Opetushallitus 2011. Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011. Määräys 24/011/2011. Määräykset ja ohjeet 2011:33 Tampere: Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy.
- Rasch, G. 1960/1980. Probabilistic Models for Some Intelligence and Attainment Tests, Chicago: The University of Chicago Press. <https://doi.org/10.1177/02655322241239363>
- Royal-Dawson, L., & Baird, J.-A. 2009. Is Teaching Experience Necessary for Reliable Scoring of Extended English Questions? *Educational Measurement: Issues and Practice*, 28(2), 2–8. <https://doi.org/10.1111/j.1745-3992.2009.00142.x>
- Roever, C. & McNamara, T. 2006: Language testing: the social dimension. *International Journal of Applied Linguistics* Vol. 16, No. 2, 242258.
- Shohamy, E., Gordon, C. M. & Kraemer, R. 1992. The effect of rater's background and training on the reliability of direct writing test. *The Modern Language Journal* 76, 1, 27–33. <https://doi.org/10.2307/329895>
- Zhu, Y., Fung, S. L., Tse, S. K. & Hsieh, C. Y. 2017. Exploring the Relationship Between Raters' Personality Traits and Rating Severity in Writing Assessment of Chinese as a Second Language: A Pilot Study. In D. Zhang & Lin CH (Eds), *Chinese as a Second Language Assessment*. Springer, 203–223. http://dx.doi.org/10.1007/978-981-10-4089-4_10.
- Weir, C. 1993. *Understanding and Developing Language Tests*. New York: Prentice Hall.

Verkkolähteet

- A 1163/2004. Valtioneuvoston asetus yleisistä kielitutkinnoista. Annettu Helsingissä 16.12.2004. [online] Finlex [luettu 18.4.2024] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20041163>
- ALTE 2020. ALTE Principles of Good Practice [online]. ALTE [luettu 6.4.2024]. Saatavissa: <https://pt.alte.org/resources/Documents/ALTE%20Principles%20of%20Good%20Practice%20Online%20version%20Proof%204.pdf>
- ALTE 2024. Minimum standards [online]. ALTE [luettu 15.4.2024] Saatavissa: Minimum Standards 2024 EN.pdf ([alte.org](https://www.alte.org))
- Laki yleisistä kielitutkinnoista. Muutoksenhaku, 13§ 20.12.2022/1082. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040964>
- Opetushallitus 2024. Tarkistusarviointi [online]. Opetushallituksen verkkosivut [luettu 2.5.2024] Saatavissa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/yki-testin-jalkeen>

Mari Honko
tutkijatohtori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Tuija Hirvelä
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Digitaalisen kirjoittamisen tehtävien toimivuus pilottikokeilussa

Johdanto

Tämä artikkeli käsittelee digitaalisen kirjoittamisen pilottitestiä, joka toteutettiin yleisissä kielitutkinnoissa vuosina 2020–2021. Pilotti perustuu aiempien kehittämissuunnitelmien mukaisesti siihen lähtökohtaan, että yleiset kielitutkinnot digitalisoidaan tulevaisuudessa (ks. Tarnanen, Juntila & Westinen 2009; Kekki, Rahikainen & Visti 2019). Koska kyseessä ei ole virallinen kirjoittamisen testi, sen tuloksista ei voi tehdä tulkintoja yleisten kielitutkintojen käytössä olevista testeistä tai niiden toimivuudesta. Osallistujille ei myöskään annettu osallistumisestaan tutkintotodistusta. Sen sijaan he saivat testin jälkeen tehtäväkohtaisen palautteen, joka perustui neljän arvioijan antamiin taitotasoarvioihin. Artikkelissa keskitymme erityisesti testiä varten laadittujen tehtävien toimivuuteen. Hyödynnämme tarkastelussa tilastollisia analyysejä sekä pilottikokeiluun osallistuneiden aikuisten suomenoppijoiden kokemuksia testistä. Lisäksi tutkimme sitä, kuinka samalla tavoin tai vaihtelevasti pilottiin osallistuneet suomenoppijat onnistuivat eri tehtävissä.

Yhteiskunnan digitalisoituminen on muuttanut kirjoittamisen tarpeita

Toiminnallisen kielitaidon arvioinnissa pyritään selvittämään, miten kielenoppija selviytyy kielitaitonsa varassa erilaisissa jokapäiväisen elämän vuorovaikutustilanteissa. Testiarvioinnissakin arviointi tulee siksi toteuttaa tavoilla, jotka jäljittelevät tyypillisiä kielenkäyttöympäristöjä, -tapoja ja -tilanteita ja jotka samalla vastaavat kielenoppijan potentiaalisia kielenkäyttötarpeita. Suomalaisen yhteiskunnan voimakas digitalisoituminen 2000-luvun aikana on muuttanut sitä, miten ihmiset ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Vuorovaikutus sijoittuu yhä useammin digitaaliseen ympäristöön, kun paikalla asioimisen sijaan asiointi esimerkiksi palvelun tuottajien ja viranomaisten kanssa on pitkälti siirtynyt verkkoon ja kun yhteydenpito myös työyhteisöissä sekä opiskelun ja vapaa-ajan sosiaalisissa verkostoissa ja perheissäkin on usein digitaalista.

Digitaaliset ympäristöt ovat lähtökohtaisesti joustavia ja mahdollistavat monenlaisten vuorovaikutustapojen hyödyntämisen limittäin ja jopa samanaikaisesti. Kirjoitettuun tekstiin voidaan esimerkiksi yhdistää visuaalisia elementtejä ja ääntä, ja tekstejä voidaan myös linkittää toisiinsa tekstien verkostoiksi. Kielenoppijalle on joustavuudesta etua, sillä se mahdollistaa tukeutumisen omiin vahvuuksiin. Kun kirjoittamisen sijaan voi esimerkiksi jättää ääniviestin tai tukea omaa kirjoittamista muilla keinoilla, pärjää vähäisemmälläkin kirjoitustaidolla. Monet asiointitilanteet ja opiskelun sekä työelämän tekstitilanteet kuitenkin edellyttävät joko ainoastaan tai ensisijaisesti viestimistä kirjallisesti, siis kirjoittamalla ja lukemalla. Esimerkiksi yhteydenotot pyydetään usein tekemään sähköisellä lomakkeella kirjoittaen tai sähköpostitse, eikä puheviestin jättäminen tai paikalla asiointi ole mahdollista. Opiskelussa osaamista osoitetaan usein kokonaan tai osin kirjallisesti, ja useimmilla aloilla myös työhön liittyy kirjallista vuorovaikutusta tai ainakin erilaisia kirjaamisen käytänteitä (OECD 2013, Brandt 2015; Suomessa esim. Tiililä & Karvinen 2017). Tällainen toiminta edellyttää pääsyä digitaalisiin laitteisiin ja verkkoon, laitetaitoja sekä digitaalisen kirjoittamisen taitoa, joka on aina sidoksissa myös kielitaitoon.

Digitaalisten ympäristöjen käyttö ei toisin sanoen ainakaan toistaiseksi ole tehnyt kirjoittamisen ja lukemisen taitoja tarpeettomiksi, vaan se on tuonut näihin tarpeisiin muutoksia. Yksi keskeinen muutos on, että kaikille aikuisille yhteiset tarpeet kirjoittaa käsin kynää ja paperia käyttäen ovat hankkeessamme tehdyn verkkokyselyn perusteella nyky-Suomessa lähes kadonneet lukuun ottamatta satunnaista lomakkeiden täyttämistä ja asiakirjojen allekirjoittamista (Honko, Sulkunen, Vaarala & Söyrinki 2022). Vaikka käsin kirjoittamisella tiedetään aiemman tutkimuksen perusteella olevan etuja ja vaikka sillä yhä kiistatta on monia yksilöllisiä käyttötärpeita, Suomessa asuvan aikuisen jaetut kirjoittamisen tarpeet näyttävät siis siirtyneen digitaaliseen ympäristöön. Tämä on otettava huomioon myös kirjoitustaidon arvioinnissa.

Digitaalisen kirjoittamisen pilotin tausta ja toteutus

Yleiset kielitutkinnot toteutetaan ainakin vielä tämän tekstin julkaisemisen aikaan kynä-paperi-teinä. Vuosien varrella vuodesta 2018 alkaen osaan tutkintokielistä ja tutkintotasoista on tehty myös digitalisointikokeiluja siten, että käytössä olevia testejä vastaava testipaketti on muutettu sähköiseen muotoon ja osallistuja on tehnyt tutkinnon tietokoneella. Näin on saatu tietoa muun muassa testauksessa mahdollisen käyttöliittymän ja erilaisten tehtävätyyppien teknisestä toimivuudesta. Kokeilujen antina muun muassa havaittiin TAO-käyttöliittymän suurimmalta osin soveltuvan YKIn tarpeisiin (Kekki ym. 2019). Puhumisen testi puolestaan osoittautui kaikilla kokeiluilla alustoilla haastavaksi. Kirjoittamisen osalta kokeilujen testitehtäviä ei kuitenkaan ole suunniteltu erityisesti digitaalisella alustalla toteutettaviksi tai pelkästään digitaalisen kirjoittamisen tarpeita ajatellen.

Tästä syystä Soveltavan kielitutkimuksen keskuksessa päätettiin vuonna 2020 käynnistää digitaalisen kirjoittamisen tutkimusprojekti, johon osallistui yleisten kielitutkintojen kielitutkijoita, tehtävänlaatijoita ja it-asiantuntija sekä aikuisia suomenoppijoita opettajineen. Tavoitteena oli rakentaa ja pilotoida kirjoittamisen testi, jossa tehtävänlaadinnasta alkaen huomioidaan erityisesti digitaalisen kirjoittamisen tarpeet niin tehtävien tekstilajeissa, kontekstoinnissa ja sisällöissä kuin tehtävänannoissa ja testipakettien visuaalisessa ilmeessäkin. Samalla haluttiin kerätä tietoa testin teknisestä toimivuudesta ja testin järjestämiseen liittyvistä tarpeista sekä digitaalisen alustan soveltuvuudesta kohderyhmän tarpeisiin. Testin arvioijina toimivat yleisten kielitutkintojen koulutetut arvioijat, ja myös arviointiin liittyi tutkimuksellisia tavoitteita.

Pilottitestin tehtävät laadittiin niin, että ne soveltuisivat taitotasojen 2–4 (A2–B2) arviointiin. Tehtävissä ei mitattu sisältöjen osaamista. Niiden laatimisessa huomioitiin se, että osallistujat tulevat erilaisista kulttuurisista taustoista ja heillä myös voi olla rajallisesti kokemusta Suomessa tyypillisistä kirjoittamistilanteista. Tavoitteena oli, että vaikka kaikki tehtävätyypit tai tehtävissä esiintyvät tilanteet eivät välttämättä sellaisenaan ole kaikille osallistujille tuttuja tai henkilökohtaisesti tärkeitä, niihin eläytyminen olisi Suomessa asuvalle aikuiselle kuitenkin mahdollista. Kielitaidon arvioinnin näkökulmasta kyky käyttää kielitaitoa joustavasti myös uusissa tilanteissa ja henkilökohtaisen elämänpiirin ulkopuolella on tärkeää etenkin itsenäisen kielenkäyttäjän taitotasolle 3 (B1) tultaessa ja tätä korkeammilla taitotasolla. Arviointikriteerin mukaan jo taitotasolla 2 (A2) kielenoppija osaa kirjoittaa suppeita, yksinkertaisia tekstejä jokapäiväisistä asioista ja pystyy ilmaisemaan mielipiteensä kirjallisesti itseensä liittyvissä asioissa, mutta tekstit koostuvat lähinnä fraasimaisesti opituista ilmauksista ja ne voivat olla hajanaisia ja osin vaikeasti ymmärrettäviä (Yleiset kielitutkinnot 2003).

Arjessa etenkin opiskelu- ja työelämäkontekstin ulkopuolella korostuu lyhyiden tekstien kirjoittaminen vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Sen vuoksi pilottitestiin valittiin viralliseen kirjoittamisen testiin verrattuna useampia lyhyitä tehtäviä. Kukin testikokonaisuus koostui yhteensä viidestä tehtävästä: Kaksi ensimmäistä oli reagoitetehtäviä, joissa osallistujan tuli kirjoittaa vastaus viestiin. Kaksi seuraavaa oli aloitteellista kirjoittamista vaativia tehtäviä, joissa tuli laatia

yhteydenotto annetun ohjeen perusteella. Viimeisenä tehtävänä oli kirjoittaa verkossa julkaistavaksi tarkoitettu lyhyt mielipideteksti, ja valittavana oli kaksi erilaista aihetta tehtävänantoineen.

Tehtävänannot haluttiin kytkeä tosielämän tilanteisiin ja kielenkäytön funktioihin, minkä vuoksi kaikkiin tehtäviin sisältyi vuorovaikutustilanteen kuvailua ja toiminnan ohjaamista sanallisesti. Pelkkään otsikkoon perustuvia tehtäviä ei käytetty. Tekstien ohjeistukset annettiin kirjallisessa muodossa ja niitä tuettiin osin kuvallisesti. Tehtävänannot pyrittiin muotoilemaan helposti ymmärrettäviksi ja siten, että mahdolliset ymmärtämisen vaikeudet yksittäisissä ilmaisuissa eivät estä tehtävän toteuttamista. Tulee silti huomata, että kaikkiin tehtäviin sisältyi vähintään tehtävänannon kautta myös lukemista.

Testiä varten laadituista tehtävistä koostettiin neljä erilaista testipakettia. Tehtäviä kierrätettiin testipaketeissa siten, että kukin tehtävä esiintyi kahdessa eri testiversiossa etukäteen suunnitellun testidesignin mukaisesti. Tällä varmistettiin testipakettien vertailtavuus tutkimuksessa. Testipaketteja säädeltiin lisäksi siten, että kussakin paketissa reagoitetehtävät ohjasivat kirjoittajaa orientoitumaan sekä epämuodolliseen vuorovaikutustilanteeseen (esimerkiksi kaverin viestiin vastaaminen) että muodolliseen vuorovaikutustilanteeseen (esimerkiksi lääkärin viestiin vastaaminen). Myös aloitetehtävissä tehtävien muodollisuusasteessa oli eroja. Näin tehtiin, jotta pystyttäisiin arvioimaan tehtävien toimivuutta ja vaativuutta myös tilannekontekstin muodollisuuden näkökulmasta.

Pilottitesti toteutettiin TAO-ympäristössä etätoteutuksina ryhmän opettajan avustuksella. Tehtävien tekemiseen oli käytettävissä rajoitettu aika (55 min). Aika vastaa virallisen keskitason tutkinnon kirjoittamisen osakokeen kestoa, mutta pilotissa osallistuja joutui suuremman tehtävien kokonaismäärän vuoksi perehtymään useampaan tehtävänantoon ja luettavaa tekstiä oli määrällisesti enemmän. Kirjoittamisen määrä pilottitestissä kuitenkin suunniteltiin tehtäväkohtaisesti vähäisemmäksi kuin virallisessa testissä. Lisäksi testin yhteydessä kerättiin pääasiassa monivalintakysymysten avulla muutamia taustatietoja osallistujista (ikä, sukupuoli, digitaalisten laitteiden käytön useus opinnoissa tai työssä sekä vapaa-ajalla) sekä itsearviointitietoa digitaalisen kirjoittamisen taidoista (erikseen taidot äidinkielellä ja suomea käytettäessä) ja palautetta testikokemuksesta (tehtävänantojen ymmärrettävyys, tehtävien vaativuus, ajan riittävyys). Näiden tietojen täyttämiseen käytetty aika ei sisältynyt testiaikaan.

Testiin osallistui vuosina 2020 ja 2021 kaikkiaan 202 aikuista suomenoppijaa, jotka antoivat suostumuksensa suorituksen tutkimuskäyttöön. Kukin osallistuja teki yhden testiversiot jaettiin ennen testitilaisuuksia ryhmille siten, että jokaisen paketin suorittajiksi saatiin mahdollisimman monipuolinen joukko kielenoppimisen eri vaiheissa olevia oppijoita. Kullekin tehtäväpaketille saatiin tällä tavalla suhteellisen tasaisesti vastaajia ($n = 42\text{--}58$), ja kutakin testin sisältämää tehtävää testasi lopulta yhteensä satakunta suomenoppijaa ($n = 96\text{--}106$). Jokaista testitilaisuutta edelsi lyhyt perehdytys, ja testin aikana ryhmän käytettävissä oli it-asiantuntijan tekninen tuki. Osallistujien ei kuitenkaan ollut mahdollista etukäteen kokeilla testialustaa tai tutustua tarkemmin tehtävätyyppeihin. Tarkempaa tietoa osallistujajoukosta ja testikokemuksista voi lukea aiemmasta julkaisustamme (Honko & Hirvelä 2023).

Arviointiaineisto ja arvioijien arviointilinja

Pilottitestin tehtävien arviointiin osallistui yhteensä 15 yleisten kielitutkintojen arvioijaa. Arviointia varten rakennettiin arvioijadesign, jossa 5 arvioijaa linkitti kaksi pilotointikertaa toisiinsa arvioimalla niistä molemmissa. Loput 10 arvioijaa osallistuivat vain toiseen pilotointikertaan. Kunkin suorituksen viidelle tehtävälle annettiin erillinen taitotasoarvio. Kaikki suoritukset arviointiin neljään kertaan siten, että neljä eri arvioijaa arvioi aina saman suorituksen toisistaan riippumatta. Lisäksi arvioijat

arvioivat kunkin itselleen jaetun suorituksen kahdella eri arviointiasteikolla. Arviointiasteikon vaikutusta arviointiin käsittelemme tarkemmin toisessa yhteydessä. Tämän artikkelin analyysissä keskitymme yleisten kielitutkintojen virallisella keskitason arviointiasteikolla (alle 3, 3, 4) arvioituun aineistoon.

Pilotoinnit toteutettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäisessä vaiheessa vuonna 2020 osallistujia oli 71 (35 % kaikista osallistujista) ja toisessa vaiheessa seuraavana vuonna 131 (65 % osallistujista). Pilotointikerrat toteutettiin keskenään samalla tavalla lukuun ottamatta kahden eri arviointiskaalaa käyttäen arvioinnissa: tutkimuksellisten tavoitteiden vuoksi arvioinnit aloitettiin ensimmäisessä vaiheessa nykyisellä virallisella ja toisessa vaiheessa uudella tarkennetulla arviointiasteikolla. Tätä eroavaisuutta lukuun ottamatta arviointiaineistot eri piloteissa ovat keskenään vertailukelpoisia. Koko arviointiaineisto sisälsi lopulta 3 910 annettua taitotasoarviota YKI-arviointiasteikolla (alle 3, 3, 4). Osallistujat jakautuivat pilotoinnissa käytettyihin neljään erilaiseen testiversioon melko tasaisesti: osuus suorittajien kokonaismäärästä vaihteli välillä 21–29 %.

Koska arvioitavat tehtävätyypit ja toinen käytetyistä arviointiasteikosta olivat arvioijalle uusia, oli tärkeää analyysien alkuvaiheessa tutkia arvioijien arviointilinjaa ja varmistaa, että se oli suorituksia arvioidessa riittävän johdonmukainen ja että myös lempeys–ankaruus-linja oli sopiva. Arvioijien johdonmukaisuutta ja lempeys–ankaruus-linjaa mallinnettiin Facets-ohjelmalla (Linacre, 2023), joka pohjautuu Many-Facets Rasch Measurement (MFRM) -malliin (Linacre, 1994). Mallina käytettiin nk. kolmen facetsin mallia (arvioija, osallistuja, tehtävätyyppi). Lisäksi malliin sisällytettiin testi ja pilotointikerta (dummy-muuttajat), jotta pystyttiin tarkastelemaan testien ja pilotointikertojen eroja.

MFRM-mallin perusteella arvioijien ankaruusparametrien arvot vaihtelivat välillä -1,0–1,69 skaalautuen noltaan. Arvioijaparametrit levittyivät skaalalle tasaisesti lukuun ottamatta yhtä joukosta erottuvaa lempeää arvioijaa. Arvioijaparametrien keskivirheet vaihtelivat välillä 0,12–0,19 suhteutettuna aineiston kokoon. Vain yhteen arviointikertaan osallistuneilla arvioijilla keskivirhe oli hieman suurempi kuin molemmilla kerroilla mukana olleilla, koska keskivirheeseen vaikuttaa arviointien määrä. Ankaruusparametrien reliabiliteetti oli 0,93, joten arvioijien välillä oli eroja. Arvioijien arviointilinjan johdonmukaisuutta kuvaavat Infit mean square -arvot vaihtelivat arvioijakohtaisesti välillä 0,72–1,23, mikä kertoo siitä, että kaikki arvioijat kuitenkin olivat arvioinnissaan tilastollisesti riittävän johdonmukaisia.

Tilastollisten analyysien perusteella arviointilinja oli pääosin kunnossa: Kaikki arvioijat olivat arvioinnissaan johdonmukaisia, mutta yksi arvioija erottui joukosta muita lempeämpänä. Koska arvioija kuitenkin oli arvioinneissaan johdonmukainen ja koska arvioijan lempeys sinänsä ei vaikuttanut tämän tutkimuksen analyysien tuloksiin, lempeän arvioijan arvioinnit päätettiin pitää analyysissä mukana aineiston tasapainoisuuden vuoksi.

Pilotin tehtävät toimivat tilastollisesti hyvin

Tehtävien yleinen toimivuus

Kukin tehtäväpaketti koostui kolmesta erilaisesta tehtäväkokonaisuudesta: kahdesta reagoitetehtävästä, kahdesta aloitetehtävästä ja yhdestä mielipidetehtävästä. Tehtävien toimivuutta tutkittiin luomalla tilastollisia analyysia varten kolme erilaista tehtävätyyppiä (reagointi, aloite, mielipide). Tämän jälkeen tehtävätyyppien vaikeustasoa ja johdonmukaisuutta tutkittiin tilastollisella MFRM-mallintamisella.

Arviointiaineistoa kertyi lähes yhtä paljon reagoitetehtäviin (n = 1 572) ja aloitetehtäviin (n = 1 568), sillä kuhunkin tehtäväpakettiin sisältyi kaksi pakollista tehtävää näistä tehtävyyteistä. Vähiten aineistoa kertyi mielipidetehävään (n = 770), jossa kirjoittaja kirjoitti vain yhden tekstin tarjolla olleesta kahdesta aiheesta. Etenkin mielipidetehävässä ja aloitetehtävissä esiintyi myös jonkin verran tyhjiä vastauksia. Tätä voi selittää tehtävien sisällöllisen vaativuuden lisäksi se, että osallistujat etenivät testissä useimmiten kronologisesti alusta loppuun ja kun monet osallistujat olisivat tarvinneet testin tekemiseen enemmän aikaa, keskeneräisyyttä jäi eniten loppupään tehtäviin. Kaiken kaikkiaan noin joka kymmenes (13 %) pilottitestiin osallistuja jätti näissä tehtävissä vähintään yhden tehtäväkohdan tyhjäksi.

Koko aineiston arvioinneista 47,5 % jäi alle taitotason 3, 42,2 % sijoittui taitotasolle 3 ja 10,2 % taitotasolle 4. Tehtävyyteistä helpoimmaksi osallistujille osoittautui toisen kirjoittamaan viestiin reagointi, joka kaikissa testipaketeissa sijoittui tehtävyyteistä ensimmäiseksi ja jonka osallistujat siisi yleensä myös tekivät ensimmäisenä. Myös reagoitetehtävissä suoriutumisen yleistaso oli kuitenkin melko matala, sillä taitotasoarvioiden keskiarvo jäi hieman alle keskitason tutkinnon taitotason 3 (Meas. -0,42 ~ Fair(M)Av. 2,73¹). Aloitteellisen tekstin kirjoittaminen (Meas. 0,20 ~ Fair(M)Av. 2,64) ja mielipidetekstin kirjoittaminen (Meas. 0,22 ~ Fair(M)Av. 2,63) näyttäytyvät testissä vaikeudeltaan samantasoisine ja reagoitetehtävään nähden vaikeampina. Erot tehtävyyteiden välillä eivät ole suuria, mutta reagoitetehtävyyppi eroaa myös tilastollisesti kahdesta muusta tehtävyyteistä ja on kolmesta tehtävyyteistä helpoin. Toisaalta erojen pienuus tarkoittaa, että vaikka toisen kirjoittamaan viestiin vastaaminen testitilanteessa oli aikuisille suomenoppijoille keskimäärin hieman helpompaa kuin aloitteellisempien tekstilajien kirjoittaminen, tehtävyyppi itsessään ei voimakkaasti selitä osallistujan suoriutumista testissä.

Tilastoanalyysien perusteella kaikki 3 tehtävyyppiä toimivat johdonmukaisesti. Tehtävyyteiden Infit mean square -arvot vaihtelivat sallitulla välillä (0,9–1,06), mikä kertoo, että tehtävät soveltuivat osallistujajoukon kirjoittamisen taidon arviointiin. Vaikka suoriutumisen yleinen taso kirjoittamisen testissä oli yleisesti ottaen melko heikko, kaikki tehtävyyteet antoivat osallistujien suoriutumisesta yhdenmukaisen kuvan ja tehtävät myös erottelivat eri tasoiset kirjoittajat toisistaan.

Tehtäväkontekstin muodollisuus tai epämuodollisuus

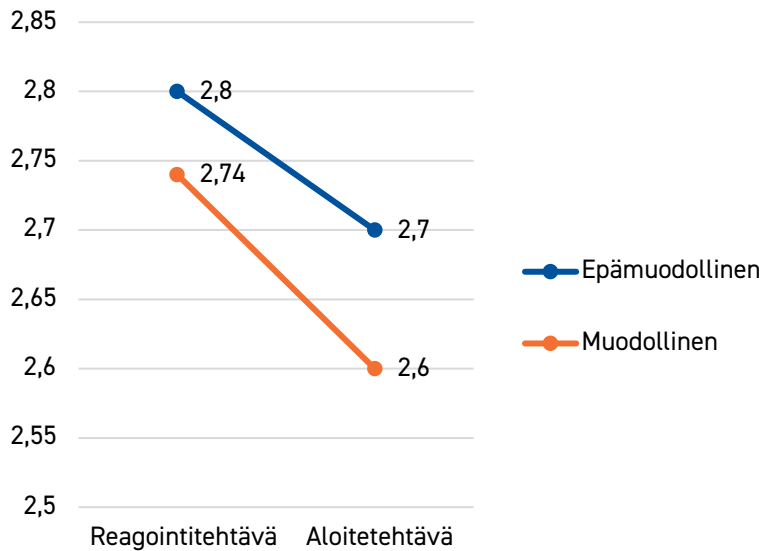
Seuraavaksi tarkastelimme sitä, onko muodollisen ja epämuodollisen tilannekontekstin tehtävissä eroa eli suoriutuivatko osallistujat eri tavalla niistä tehtävistä, joissa on arkinen konteksti ja puhekielinen tekstiympäristö, kuin niistä, joissa konteksti on muodollisempi.

Mallinnettaessa tehtävän muodollisuusasteen vaikutusta suoritustasoon edellisestä MFRM-mallinnuksesta jätettiin pois mielipidetehävä, jossa muodollisuusasteen vaihtelua ei ollut mahdollista tarkastella. Koska kaikki kirjoittajat eivät vastanneet jokaiseen tehtävään, aineistoa kertyi tilannekonteksteittain hiukan eri määrä: epämuodollisempiin tilannekonteksteihin 1 590 ja muodollisempiin 1 549 tehtäväkohtaista arviota. MFRM-mallinnuksen perusteella molemmat näistä tehtävyyteistä toimivat johdonmukaisesti. Lisäksi ne olivat vaikeustasoltaan erilaisia, mikä on tärkeää testien erottelevuuden vuoksi.

Muodollisissa tehtävissä osallistujat kuitenkin saivat keskimäärin matalampia taitotasoarvioita verrattuna epämuodollisiin tehtäviin (kuvio 1). Tätä voi selittää se, että epämuodollisempien viestien kirjoittaminen on osallistujan kannalta sallivampaa – se voi esimerkiksi paremmin mahdollistaa

1 Tehtävyyteiden vaikeus kuvataan parametrilla Meas. Lyhenne Fair(M)Av. kuvaa keskiarvoa, joka huomioi arvioijien henkilökohtaisen arviointilinjan.

itselle tutun puhutun kielen varieteetin hyödyntämisen eikä se yleensä edellytä yhtä tiivistä ja huoliteltua ilmaisutapaa kuin muodollinen kirjoittaminen. Tehtävät, jotka mahdollistavat epämuodollisen kirjoittamisen, ovat suotuisia erityisesti niille kirjoittajille, jotka ovat oppineet suomea puhutun kielen kautta tai jotka käyttävät suomea aktiivisesti esimerkiksi tuttavapiirissään. Toisaalta mukana oli myös kirjoittajia, joille muodolliset tehtävät osoittautuivat epämuodollisia helpommiksi. He ovat ehkä oppineet suomea muodollisemmassa kontekstissa tai ovat koulutustaustansa tai työnsä vuoksi tottuneita muodolliseen kirjoittamiseen – tai he vain eivät ole yhtä tottuneita kirjoittamaan epämuodollisissa tilanteissa nimenomaan suomeksi.

KUVIO 1. TEHTÄVÄTYYPIN JA MUODOLLISUUSASTEEN VAIKUTUS SUORITUSTASOON

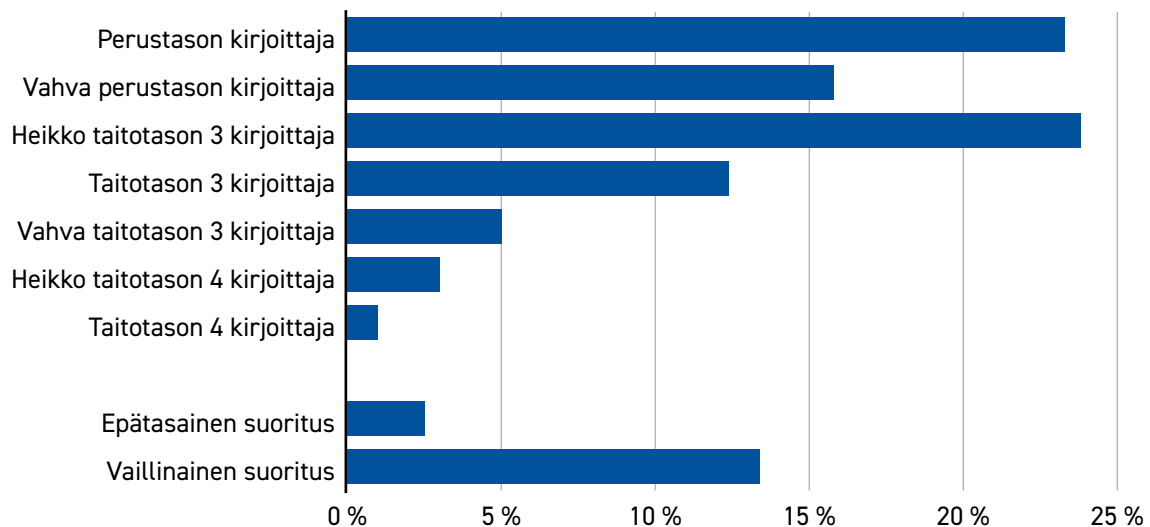
Tässäkin Facets-mallissa reagointitehtävät osoittautuivat osallistujille aloitetehtäviin verrattuna helpommiksi. Tulos kertonee ensinnäkin siitä, toisen aloitteeseen reagointi tarjoaa tilanteen hahmottamiseen ja vuorovaikutukseen yleisemminkin enemmän tukea kuin pelkkä tilannekuvaus ja toimintaohje, vaikka näihin sisältyisikin esimerkiksi visuaalisia elementtejä tilanteen hahmottamista auttamaan. Lisäksi on mahdollista, että reagointitehtävät olivat osallistujille aloitetehtäviä tutumpia ja että he myös käyttivät ensimmäisten tehtävien tekemiseen enemmän aikaa kuin muihin tehtäviin ja saivat niissä siksi osaamisensa paremmin esille.

Aineistosta tarkasteltiin erikseen niitä osallistujia (n = 10), joilla suoriutuminen epämuodollisen tilannekehyksen tehtävissä poikkesi muodollisen tilannekehyksen tehtävistä, sekä heidän käytettävissä olevaa taustatietoaan. Näistä osallistujista kaikki kokivat olevansa taitavia digilaitteiden käyttäjiä vähintään viestiessään omalla äidinkielellään, ja kaikki paitsi yksi myös kertoivat käyttävänsä sekä älypuhelinta että tietokonetta aktiivisesti niin opiskelussa tai työssä kuin vapaa-ajallaan. Itsearviointitiedon perusteella osallistujat joko pitivät epämuodollisen kontekstin tehtäviä itselleen helpompina tai eivät kokeneet niissä vaikeuseroa. Näin oli riippumatta siitä, että osa heistä todellisuudessa menestyi paremmin muodollisissa tehtävissä (epämuodolliset vahvempi n = 5, muodolliset vahvempi n = 5). Molemmassa ryhmässä oli sekä itsenäisen kielenkäyttäjän taitotason jo saavuttaneita että sille siirtymässä olevia. Lukuisat yksilölliset tekijät luonnollisesti vaikuttavat siihen, millaiset tilannekontekstit kullekin osallistujalle olivat tuttuja. Tämän sinänsä hyvin pienen näytteen perusteella kuitenkin vaikuttaa siltä, että ainakin yksittäisten pilottitestiin osallistujien oli helpompi hahmottaa tehtävän vaatimustaso ja noudattaa tehtävänantoja täsmällisesti muodollisissa tehtävissä. Mahdollisesti myös se, ettei testitilanteissa tyypillisesti ole käytetty kovin epämuodollisia tehtäviä, laski heidän suoritustasoaan.

Suoritustason vaihtelu näkyy kirjoittajaprofiileissa

Kirjoitustaito, kuten mikään mukaan kielitaidon osa-alue, ei ole muuttumaton taito tai näyttäyty kaikissa tilanteissa samanlaisena. Jotkin tilanteet esimerkiksi ovat kirjoittajalle tutumpia kuin toiset ja jotkin kirjoittamisen funktiot ja tekstilajit muita paremmin hallussa. Joissain tilanteissa keskittyminen toimii ja itseluottamusta riittää, joissain toisissa taas on häiriötekijöitä ja epäröintiä. Käsien kirjoittaminen puolestaan voi sujua paremmin kuin digitaalinen kirjoittaminen tai päinvastoin. Myös jokaisen ihmisen digitaalisen kirjoittamisen taito on epätasainen, minkä vuoksi yksilö voi testitilanteessa saada eri tehtävistä erilaisia arvioita ilman että olisi kyse arvioinnin virheestä. Jo yksin tehtävänannon täyttämättä jättämisestä voi seurata, että hyväkään teksti ei saa korkeata arviota. Testitilanteiden ulkopuolella puolestaan on huomioitava, että siinäkin on vaihtelua, minkä verran muut ihmiset ja materiaaliset resurssit tarjoavat kirjoittamiseen tukea. Myöskään digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin eri tehtävissä osallistujien suoriutumista ei oletettu tasaiseksi; sen vuoksi testipaketteihin myös koostettiin useita eri tehtäviä. Lopuksi tarkastelemmekin pilottikokeilun osallistujien suoriutumista testissä siitä näkökulmasta, millainen osallistujien kirjoitustaidon taso oli ja kuinka tasaista tai vaihtelevaa se oli eri tehtävien välillä.

Tarkastelimme pilotointiin osallistuneiden (n = 202) tehtäväkohtaisia taitotasoarvioita viidessä tehtävässä niin, että jokaiselle kirjoittajalle muodostui arvioista kehittyvää kirjoitustaitoa kuvaava kirjoittajaprofiili. Lähes puolet pilotointiin osallistuneista oli näin tarkastellen joko jo saavuttanut tai juuri saavuttamassa itsenäisen kielenkäyttäjän taitotason (kuvio 2). Osalla heistä yksi tai kaksi viidestä arvioidusta tehtävästä jäi kuitenkin vielä alle taitotason 3 (\approx B1).

KUVIO 2. OSALLISTUJIEN KIRJOITAJAPROFIILIT

Täysin tasainen eli pelkästään yhtä taitotasoa sisältävä kirjoittajaprofiili oli reilulla kolmasosalla testiin osallistuneista (36,6 %). Tällä tarkoitetaan sitä, että perustason kirjoittaja sai jokaisesta tehtävästä arvioksi alle 3 ja vastaavasti taitotason 3 kirjoittaja jokaisesta tehtävästä arvioksi 3 sekä taitotason 4 kirjoittaja jokaisesta tehtävästä arvioksi 4. Hieman tätä useamman osallistujan (47,5 %) tehtäväkohtaisissa arvioissa oli pientä vaihtelua, minkä vuoksi kirjoittajaprofiili sijoittui kahden taitotason väliin: kirjoittaja oli profiililtaan heikko taitotason 3 (tai 4) kirjoittaja, jos yksi tai kaksi tehtäväkohtaista arviota jäi alle taitotason 3 (tai 4), ja vastaavasti kirjoittaja oli vahva taitotason 3 kirjoittaja, jos hänellä oli yksi tai kaksi tätä vahvempaa tehtäväkohtaista arviota. Muutamien osallistujien kirjoittajaprofiili (epätasainen suoritus) puolestaan sisälsi kaikkia arvioita (alle 3, 3 ja 4). Tällaisia

kolmelle eri taitotasolle jakautuvia arviointeja oli kuitenkin hyvin pieni osuus koko suorittajamäärästä (2,5 %). Näissä tapauksissa osallistuja on luultavammin jättänyt jonkin tehtävän kirjoittamisen kesken tai on ehkä ymmärtänyt tehtävänannon väärin. Joillekin osallistujille myös käytettävissä olevan ajan vähäisyys tuotti epätasaisen profiilin (esimerkiksi viimeinen tehtävä puuttuu). Aineisto sisälsi myös suorituksia (n = 27), joissa oli yksi tai kaksi puuttuvaa tehtävää (vaillinainen suoritus). Kyselytiedon perusteella enemmistö osallistujista kuitenkin koki vastaamisajan riittäväksi tai jopa liialliseksi (68 %) ja myös tehtävien määrän sopivaksi tai jopa liian vähäiseksi (83 %).

Lopuksi

Kaikki pilottitestissä käytetyt tehtävät ja tehtävätyypit eli toisen henkilön viestiin vastaaminen, ohjeen mukaan kirjoitettu aloitteellinen viesti sekä mielipideteksti toimivat luotettavasti. Tilastolisten analyysien perusteella tehtävien vaikeustasossa ei ilmennyt merkittäviä eroja, mutta saadun taitotasoarvion näkökulmasta hieman muita helpommaksi tehtäväksi osoittautui viestiin vastaaminen. Myös osallistujien palautteen valossa helpoimpana tehtävänä pidettiin ensimmäistä tehtävää eli kaverin viestiin vastaamista. Tulos vastasi myös ennako-oletuksiamme, joiden pohjalta tehtävien järjestys testissä päätettiin. Jatkossakin on osallistujan kannalta suositeltavaa sisällyttää tämän tyyppisiä helposti lähestyttäviä reagoititehtäviä heti testikokonaisuuden alkuun.

Epämuodollisen tilannekontekstin tehtävät osoittautuivat pilottitestissä suoritusarvioiden valossa keskimäärin hieman helpommiksi kuin muodollisen tilannekontekstin tehtävät. Osallistujien palautteen perusteella he itse niin ikään pitivät kahtena helpoimpana tehtävänä nimenomaan epämuodollisen tilannekontekstin tehtäviä (testissä tehtävät 1 ja 4) ja kahtena vaikeimpana tehtävänä muodollisen tilannekontekstin tehtäviä (tehtävät 2 ja 3). Tehtävän muodollisuusasteen suhteen tuloksissa oli kuitenkin suuria yksilöllisiä eroja: samassakin opiskeluryhmässä saattoi olla opiskelijoita, jotka suoriutuivat selvästi paremmin jommankumman tyyppisistä tehtävistä. Tulosta selittänevät ennen kaikkea erot aiemmissa kielenkäyttökokemuksissa, kuten siinä, millaiset tekstilajit ja -tilanteet olivat tulleet osallistujalle tutuimmaksi. Suurimmalla osalla osallistujista tehtävän muodollisuusaste ei kuitenkaan ratkaisevasti vaikuttanut suoriutumiseen tai vaikutukset itsessään olivat eri tehtävissä ja tilannekonteksteissa erisuuntaisia.

On tavallista, että aikuisen kielenoppijan kielitaito kehittyy hieman epätasaisesti tai aaltoillen (Carlson, Rocca & Machetti 2023). Aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että kirjoittamisen taito on yleisten kielitutkintojen osallistujille tyypillisesti muita heikompi osataito (esim. Honko, Ahola & Hirvelä 2021). Yksilöllisten kirjoitustaitoprofiilien tarkastelu tässä tutkimuksessa puolestaan osoitti, että kielitaitoprofiili on hyvin usein epätasainen myös osataidon sisällä: vain reilu kolmannes pilottikokeiluun osallistuneista aikuisista suomenoppijoista sai kaikista viidestä kirjoitustehtävästä täsmälleen saman taitotasoarvion eli esimerkiksi kolmossuoran, ja muiden kirjoitustaitoprofiilit olivat eri tavoin vaihtelevia.

Profiilien epätasaisuutta selittävät muun muassa tehtävien tilannekontekstien tuttuuteen liittyvät erot: kielitaito riittää helpoimmin tutuissa tilanteissa ja tuttuja aiheita käsitellessä. Lisäksi eroja oli tehtävänantojen noudattamisessa ja käytettävissä olevan ajan riittävydessä. Osallistujan itse helpoimmaksi arvioimat tehtävät eivät kuitenkaan aina sujuneet osallistujan kokonaistasoon nähden parhaiten. Tämä voi kertoa tehtävänantojen liian ylimalkaisesta lukemisesta helpon oloisessa tehtävässä. Lisäksi joidenkin osallistujien kohdalla oli havaittavissa merkkejä siitä, että he varsinkin epämuodollisen tilannekontekstin helpoiksi kokemissaan tehtävissä eivät täysin hahmottaneet, että testitilanteessa myös epämuodollisessa tilannekontekstissa on tärkeää noudattaa tehtävänantoa täsmällisesti.

Epätasainen kirjoitustaitoprofiili on suomen kielen aikuisoppijoilla tavanomainen, samoin kuin hyvin todennäköisesti äidinkielisilläkin kirjoittajilla. Myös tämän tutkimuksen ulkopuolella on hyvä muistaa, että arviointitulosten eroavaisuus eri tehtävien välillä ei siis välttämättä kerro tehtävien tai arvioinnin puutteista tai esimerkiksi osallistujan huonosta keskittymisestä. Samalla tulos muistuttaa siitä, että testikontekstissa aina ja myös muussa kielitaidon arvioinnissa osaamisen arviointi on tärkeä perustaa useammalla tehtävällä ja erityyppisillä tehtävillä annettuun näyttöön.

Yleinen suoriutumistaso digipilotissa jäi hieman ennakoitua matalammaksi. Osalle osallistujista digitaalinen kirjoittaminen suomeksi latinalaisaakkostoa käyttäen osoittautui digipilotissa hyvin hitaaksi, mikä saattoi vaikuttaa taitotasoarvioihin niitä alentaen. Myös aiemmin digitalisointikokeiluissa on havaittu, että monet yleisten kielitutkintojen suomen kielen tutkinnon potentiaalisista osallistujista saavat taitonsa paremmin esille kynä-paperi-kirjoittamisen mahdollistavassa testissä (Kekki ym. 2019). Laajamittaiseen digitaliseen arviointiin siirtymisellä luonnollisesti olisi vaikutuksia esimerkiksi opetuksen painopisteisiin, mikä voisi nostaa digitaalisten ja laitetaitojen yleistasoja myös yleisten kielitutkintojen kohdejoukossa. Osallistujien oikeudenmukaisen kohtelun kannalta on tämän pilottitutkimuksen perusteella kuitenkin tärkeää, että käsin kirjoittamisen testiversio säilyy vähintäänkin riittävän pitkän siirtymäkauden ajan mahdollisen digitestin rinnakkaisversiona.

Digitalisoinnin yhteydessä tarvittaisiin lisäksi tutkimusta myös arvioijan näkökulmasta: mikä arvioinnissa muuttuu, kun käsin kirjoitetun tekstin arvioinnista siirrytään arvioimaan koneella kirjoitettua tekstiä? Esimerkiksi käsialan tulkintaan liittyvistä hankaluuksista päästään, mutta on mahdollista, että myös tekstin laajuuden ja kattavuuden vaikutelma muuttuu, kun teksti väistämättä digitaalisessa muodossa tiivistyy. Tärkeää on jatkossa tarkastella myös sitä, vaikuttaako digitaalinen ympäristö muuhun arviointiprosessiin, kuten virheiden havaitsemiseen ja huomioimiseen arvioinnissa.

Kirjallisuus

Brandt, D. 2015. *The rise of writing. Redefining mass literacy*. Cambridge: Cambridge University Press.

Carlsen, C. H., Rocca, L. & Machetti, S. (toim.) 2023. *Uneven language profiles & differentiated language requirements – recommendations for test developers, policy makers and employers*. ALTE, Association of Language Testers in Europe & ALTE LAMI, 20–23. https://www.alte.org/resources/Documents/Carlsen_Rocca_Machetti_2023_Uneven%20profiles%20report.pdf

Honko, M., Ahola, S. & Hirvelä, T. 2021. Vironkielisten osallistujien kielitaito Yleisten kielitutkintojen suomen kielen testissä. *Lähivördlusi. Lähivertailuja* 31, 114–152. <https://doi.org/10.5128/lv31.04>

Honko, M. & Hirvelä, T. 2023. Yleisten kielitutkintojen digitaalisen kirjoittamisen pilottitestin ensituloksia. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14 (3). <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kielikoulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/yleisten-kielitutkintojen-digitaalisen-kirjoittamisenpilottitestin-ensituloksia>

Honko, M., Sulkunen, S., Vaarala, H. & Söyrinki, S. 2022. Aikuisten kirjoittaminen ja kirjoitustaitotarpeet digitalisoituvassa Suomessa. – P. Iikkanen, S. Lesonen, T. Seppälä & S. D'hondt (toim.) *Kieli, muutos ja yhteiskunta. Language, change and society*, s. 61–85. AFinLAN vuosikirja. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.114544>

Kekki, J., Rahikainen, S. & Visti, J. 2019. Digitaalisen koealustan pilotointi Yleisissä kielitutkinnoissa. *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 10(2). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-maaliskuu-2019/digitaalisen-koealustan-pilotointi-yleisissa-kielitutkinnoissa>

Linacre, J. M. 1994. *Many-facet Rasch measurement*. MESA Press.

Linacre, J. M. 2023. Facets computer program for many-facet Rasch measurement, version 3.86.0. Winsteps.com

OECD 2013. *OECD Skills Outlook 2013: First Results from the Survey of Adult Skills*. Paris: OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/9789264204256-en>

TAO 2023. TAO-verkkosivut. <https://www.taotesting.com/>

Tarnanen, M., Junttila, J. & Westinen, E. 2009. Suunnitelma Yleisten kielitutkintojen suomen kielen keskitason testin digitalisoinnin toteuttamiseksi. Manner-Suomen ESR-hanke.

Tiililä, U. & K. Karvinen 2017 (toim.). *Elämän ja kuoleman tekstit: kirjoittaminen sosiaali- ja hoitotyössä*. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. https://kaino.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk50/Elaman_ ja_ kuoleman_ tekstit.pdf

Yleiset kielitutkinnot 2003. YKI kirjoittamisen arviointikriteerit. <https://www.jyu.fi/fi/hytk/solki/tutkimus/yleiset-kielitutkinnot-yki>

Jarkko Kekki
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Sari Ahola
tutkimuskoordinaattori
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Reeta Neittaanmäki
projektitutkija
Jyväskylän yliopisto, Soveltavan kielentutkimuksen keskus

Englannin ja suomen arvioijien käsityksiä ylimmän tason puhumisen osakokeesta

Johdanto

Artikkelissa tarkastelemme englannin ja suomen ylimmän tason (YKI 5–6~EVK C1–C2) puhumisen osakoetta ja arvioijien käsityksiä osakokeeseen kuuluvista studiokokeesta ja haastattelusta sekä niissä käytettävistä tehtävätyypeistä. YKIn kaltaisissa tutkintojärjestelmissä käytetään tyypillisesti puhumisen taidon testaamisessa joko haastattelua tai studiokoetta, mutta YKlissä ylimmän tason puhumisen osakokeessa on aina ollut nämä molemmat osat: kielistudiossa suoritettava studio-osa ja kasvokkain tapahtuva haastattelu. Vaikka tutkintojärjestelmän jokaisessa tutkintokielessä on käytetty kyseisiä osia jo vuosia testattaessa ylimmän tason puhumisen taitoa, näihin kahteen osaan ja niiden arviointiin liittyvää tutkimusta ei ole tehty viime vuosina. Luoma (1997) vertaili lisensiaatintutkielmassaan studiokokeen ja kasvokkaisen haastattelun eroja. Vaikka otos oli pieni ja vaikka kyse oli keskitasolla tehdystä kokeilusta, Luoman tulosten mukaan osallistujat saivat lievästi parempia taitotasoarvioita haastattelusta kuin studio-osuudesta (1997,114). Toisaalta tutkimuksessa havaittiin, että osioiden taitotasoarvioiden välinen korrelaatio oli melko korkea (0,85), mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että jos osallistuja sai haastattelusta paremman taitotasoarvion, sai hän yleensä studiostakin paremman taitotasoarvion. (Ks. myös Wigglesworth & O’Loughlin 1993; Stansfield ym. 1990.)

Artikkelimme aineisto koostuu englannin ja suomen arvioijille lähetetystä kyselystä, jonka avulla kuvaamme, mitä huonoja ja hyviä puolia arvioijien käsitysten mukaan puhumisen osien arviointiin liittyy, miten laajasti heidän mielestään näiden kahden erillisen osan arvioinnissa voidaan soveltaa puhumisen arviointikriteereitä ja miten hyvin studiokoe ja haastattelu mittaavat osallistujien puhumisen taitoa.

Ylimmän tason puhumisen osakoe YKlissä

Yleisten kielitutkintojen ylimmän tason puhumisen osakoe koostuu kaikissa kielissä kahdesta erillisestä osasta: studio-osasta (n. 15 min) ja haastattelusta (n. 15 min). Molemmilla osilla on oma funktionsa puhumisen taidon määrittelyssä, sillä osien tehtävät vaativat osallistujilta erilaisten kielenkäyttötilanteiden hallintaa. Puhumisen arvioinnissa on keskeistä, että osakoe sisältää erilaisia tehtäviä, jotka mittaavat monipuolisesti puhumisen taitoa. Yleisten kielitutkintojen perusteet ohjaavat osakokeiden sisältöjä: niissä on kuvattu taidon kehittyminen, osakokeen sisältö sekä tutkintojen aihepiirit ja kielenkäyttötilanteet. (Yleiset kielitutkinnot 2011.)

Studio-osan tehtävät koostuvat kolmesta erityyppisestä tehtävästä, ja se suoritetaan nimensä mukaisesti yleensä kielistudiossa tai tietokoneluokassa, jossa suoritukset tallennetaan myöhemmin

tapahtuvaa arviointia varten. Osa kestää taukoineen noin 15 minuuttia, josta itse puheaikaa on keskimäärin puolet. Osallistujan osuus studio-osassa on ajastettu siten, että taustalla kuuluva mastertalenne ohjaa tehtäviin valmistautumista ja puheaikaa. Vaikka tämänkaltaiset ajallisesti rajoitetut puhetilanteet eivät toki ole täysin normaaleja puhetilanteita jokapäiväisessä elämässä, puheajan rajaamisella voidaan kuitenkin varmistaa se, että osallistujat saavat saman ajan tuottaa samasta aiheesta puhetta.

Studio-osassa on kolme erillistä tehtävää, joista ensimmäinen tehtävä on kertominen. Kertomista voidaan kutsua myös ns. lämmittelytehtäväksi, koska sen yhtenä funktiona on antaa osallistujalle mahdollisuus puhua jostain henkilökohtaisemmasta aiheesta, jotta hän pääsee puhumisen rytmiin kielistudiossa ja jotta mahdollinen testijännitys pääsisi laukeamaan. Kertomisen aihe on hyvin vapaamuotoinen siten, että otsikon perusteella aiheen käsittelyä ei rajoiteta tarkemmin. Osallistujan tehtävänä on puhua valmistautumisajan (1½ minuuttia) jälkeen annetusta aiheesta 1½ minuuttia.

Toisena tehtävänä on kuusi lyhyttä tilannetta. Kaksi muuta tehtävää studio-osassa ovat puhtaasti monologityyppisiä tehtäviä, mutta lyhyillä tilannetehtävillä pyritään simuloimaan erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tarvittavia reagoineja. Tilannetehtävät testaavatkin osallistujan kykyä reagoida nopeasti erilaisiin jokapäiväisen elämän kielenkäyttötilanteisiin. Osallistuja saa sanallisen kuvauksen tilanteesta, johon hänen tulee reagoida (20–30 s) lyhyen valmistautumisajan jälkeen (20 s). Tilannetehtävissä keskeistä on testata yleisten kielitutkintojen perusteissa kuvattuja kielenkäyttötilanteita, kuten mielipiteen tai asenteiden ilmaisemista tai tunteiden ilmaisemista ja kysymistä (Opetushallitus 2011). Puhetilanteiden konteksti ja sisällön kuvaus tulee olla rajattu tarkasti siten, että testattava pystyy itsenäisesti tuottamaan tehtävän edellyttämän reagoinnin sille annetussa ajassa (myös Ahola & Tossavainen 2013).

Studio-osan päättävässä mielipidetehävässä testataan sitä, miten osallistuja kykenee argumentoimaan annetusta aiheesta 2 minuuttia yleisellä ja käsitteellisellä tasolla. Testattava voi valita kahdesta aiheesta toisen käsiteltäväksi. Molempia otsikoita ohjaa muutama kysymys, joiden tehtävänä on helpottaa aiheen käsittelyä ja joilla pyritään ohjaamaan puhetta mahdollisimman käsitteelliselle tasolle.

Haastattelu kestää noin 15 minuuttia, ja se videoidaan arviointia varten. Osallistuja saa valita otsikon perusteella ennen haastattelun alkua neljästä aiheesta kaksi aihetta, joista hän haluaa keskustella haastattelijan kanssa. Hänellä on mahdollisuus valmistautua haastatteluun kaksi minuuttia. Haastattelu koostuu kolmesta eri vaiheesta: alkukeskustelu (2–3 min.), aihe 1 (n. 6 min) ja aihe 2 (6 min). Haastattelu suoritetaan koulutetun haastattelijan kanssa, joka saa tutkintojärjestelmästä listan valmiita kysymyksiä kustakin haastatteluaiheesta. Vaikka haastattelun eteneminen on ohjattu antamalla haastattelijalle lista kysymyksiä, haastattelut kuitenkin saattavat edetä varsin hyvin eri tavoin riippuen siitä, millainen kielitaito osallistujalla on ja mihin suuntaan haastattelu etenee. Lisäksi haastattelijalla on mahdollisuus keksiä aiheesta lisäkysymyksiä. Haastattelija keskittyy vain haastattelutilanteeseen eikä osallistu millään tavalla osallistujan suorituksen arviointiin. Haastattelijan täytyy kuitenkin tuntea kielitaitotasot, jotta hän voi haastaa osallistujaa osoittamaan kielitaitonsa parhaalla tavalla.

Kyselytutkimuksen sisällöt ja kyselyyn vastanneiden arvioijien taustamuuttajat

Aineisto kerättiin keväällä 2024 (maalis- ja huhtikuussa) Webropol-kyselyllä. Kysely lähetettiin yleisten kielitutkintojen suomen ja englannin arvioijille, joilla oli paljon kokemusta ylimmän tason puhumisen suorituksen arvioinnista YKl:ssä tai jotka olivat arvioineet ylimmän tason puhumisen suorituksia viimeisten vuosien aikana.

Kysely sisälsi sekä valintakysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Kyselyn alussa arvioijilta tiedusteltiin heidän opetuskokemustaan ja kokemustaan eri tasoista oppijoista (*Oletko toiminut päätoimisesti opettajana viimeisen viiden vuoden aikana? /Miten paljon sinulla on kokemusta opetustyösi*

*kautta ylimmän tason oppijoista?). Opettamiseen ja kokemukseen liittyvä kysymys on tärkeä, koska arvioijan kokemus ylimmän tason oppijoista auttaa arviointityössä. Tämän jälkeen arvioijia pyydettiin kertomaan studio-osan ja haastatteluosan hyviä ja huonoja puolia sekä mikä tai mitkä tehtävyyt ovat helpoimpia ja vaikeimpia arvioida (Minkä tehtävän arviointi on helpointa/vaikeinta studio-osassa ja perustelut). Arvioijia pyydettiin myös pohtimaan, vaikuttaako arviointiin haastattelijan tai suorittajan persoona (Likert-asteikollinen monivalintakysymys *Vaikuttaako haastatteluissa haastattelijan persoona arviointiin? /Vaikuttaako haastatteluissa osallistujan näkeminen/persoona arviointiin?* 1 = ei mitään vaikutusta, 2 = hieman, 3 = kohtalaisesti, 4 = paljon, 5 = hyvin paljon sekä avoin kysymys perusteluihin). Lisäksi arvioijilta kysyttiin Likert-tyyppisellä arviointiskaalalla (erittäin huonosti – erittäin hyvin), miten hyvin he pystyvät soveltamaan arviointikriteereitä eri tehtävätyypeissä. Heitä pyydettiin perustelevaan, jos he vastasivat, että arviointikriteerejä pystyy soveltamaan huonosti. Arvioijilla oli mahdollisuus myös kertoa, jos jotain kriteeriä ei pysty soveltamaan lainkaan ylimmän tason arvioinnissa. Kyselyn avulla haluttiin saada myös käsitys, ovatko arvioijien mielestä molemmat, studio-osa ja haastattelu, tarpeellisia osallistujan kielitaidon arvioimisen näkökulmasta (*Ovatko molemmat osat tarpeellisia, vai pystyisikö vain jommankumman perusteella arvioidaan osallistujan kielitaidon? Miksi?*).*

Kyselyyn vastasi yhteensä 7 englannin arvioijaa ja 9 suomen arvioijaa. Kyselyyn vastanneet arvioijat erosivat toisistaan arvioijakokemukseltaan, joka vaihteli 1–30 vuoteen. Kuitenkin heistä reilulla kolmasosalla oli yli 20 vuoden kokemus YKI-arvioinnista, toisella kolmasosalla 10–20 vuoden kokemus YKI:ssä toimimisesta ja lopulla kolmasosalla alle 10 vuotta. 80 % (n = 14/16) vastaajista oli toiminut päätoimisesti opettajana viimeisen 5 vuoden aikana koko ajan tai lähes koko ajan, ja 70 %:lla vastaajista (n = 10/16) oli paljon kokemusta ylimmän tason oppijoista. Noin 70 %:lla (n = 11/16) vastaajista opiskelijat olivat olleet viimeisen 5 vuoden aikana pääasiassa ylimmän tason opiskelijoita.

Käsityksiä ylimmän tason puhumisen osakokeesta

Studio- ja haastatteluosan arviointiin liittyviä helppouksia ja vaikeuksia

Arvioijista studio-osan arviointi oli haastatteluosan arviointia vaikeampaa. Studio-osasta arvioijat (n = 13/16) mainitsivat etenkin lyhyet tilannetehtävät vaikeimmiksi tehtäviksi arvioida. Lyhyiden tilannetehtävien ongelmana mainittiin osallistujan näkökulmasta se, että ne vaativat osallistujilta mielikuvitusta ja kykyä tehdä nopeita päätöksiä tuotoksen sisällöstä. Siksi suoritukset eivät aina ole asiayhteyteen sopivia tai osallistujat eivät kykene tuottamaan annetussa ajassa arvioinnin näkökulmasta tarpeeksi tuotosta. Joku arvioijista piti myös yksin studiossa suoritettavia dialogityyppisiä tilannetehtäviä epäluontevina puhetilanteina verrattuna monologityyppisiin mielipidet tehtäviin. Tilannetehtävien arviointia vaikeutti myös se, että arvioijat eivät kirjallisten kommenttien mukaan voineet käyttää arvioidessaan kaikkia arviointikriteereissä kuvattuja puhumisen piirteitä, vaan arviointi kohdistui enemmän osallistujan kykyyn reagoida nopeasti tilanteessa. Lisäksi joku arvioija mainitsi, että heikotkin osallistujat saattoivat onnistua lyhyessä tilanteessa, jos he vain osasivat täyttää tehtävänannon vaatimukset. Koska tilannetehtävien tuotokset ovat lyhyitä, arvioijien oli myös joskus vaikea päättää, miten paljon virheitä vain 20–30 sekuntia kestävä suoritus voi sisältää. (Ks. myös Ahola ym. 2013.)

Muutama arvioijista (n = 3/16) mainitsi myös mielipidet tehtävän vaikeimmaksi studiokokeen tehtäväksi. Syyksi mainittiin se, että tehtävän kohdalla vaatimukset saattoivat nousta liian korkeaksi: *"saatan mielessäni vaatia suorituksesta liikaa: samaan aikaan loogisesti etenevää puhetta, mielipiteen selkeää kertomista ja tarkkaa perustelua, aiheen käsittelyä yleisemmällä ja abstraktimmalla tasolla"* (Arvioija 3). Mielipidet tehtävän vaikeudesta ja helppoudesta arvioijien käsityksissä oli ristiriitaisuuksia, sillä suurin osa arvioijista (n = 11/16) nimesi mielipidet tehtävän studio-osan arvioitavista

tehtävistä kaikkein helpoimmaksi arvioida. Helpoksi sen teki se, että osallistuja tuotti riittävästi sisältöä arviointia varten ja tehtävän aiheet ovat osallistujille tarpeeksi haastavia, jotta hän voi osoittaa paremmin kielitaitonsa ja kykynsä tuottaa koherenttia puhetuotosta.

Mielenkiintoista vastauksissa oli se, että vaikka tehtävä 1. kertominen on tilastollisesti helpoin studiotehtävä, sen mainitsi vain kaksi arvioijaa helpoimmaksi tehtäväksi arvioida. Tähän syynä on ehkä se, että vaikka tehtävä on osallistujille helppo, arvioijan saattaa olla vaikea arviointitilanteessa päättää, miten käsitteellistä sisältöä hän voi tehtävässä osallistujalta vaatia. Tehtävässä osallistujat tavallisesti pysyttelevät sisällöllisesti varsin henkilökohtaisella tasolla, kun taas esimerkiksi mielipi-detehtävässä osallistujalta odotetaan kykyä puhua annetusta aiheesta käsitteellisellä tasolla.

Haastatteluosuus

Haastatteluosaa pidettiin yleisesti helppona arvioinnin näkökulmasta, koska arvioinnissa pystyi käyttämään arviointikriteereitä laajasti päätöksen tukena. Haastatteluosan arviointi vei paljon aikaa, mutta siitä huolimatta haastattelu oli arvioijista studio-osan tehtäviä luontevampi puhetilanne, jossa osallistuja voi halutessaan tuottaa paljon ja esitellä monipuolisesti kielitaitoaan sekä käyttää myös hyväkseen nonverbaalista viestintää. Haastattelua pidettiin kielitaidollisesti haastavana, koska osallistujan odotetaan puhuvan haastattelussa melko käsitteellisellä tasolla, mikä aiheuttaa osalle osallistujista vaikeuksia: *"Joskus osallistujalla ei ole tarvittavaa yleistietoutta vastata hyvin haastaviin tiettyä aihetta koskeviin kysymyksiin tai osallistuja ei ole tarpeeksi kouluttautunut pärjätäkseen haastattelusta"* (Arvioija 13). Yleensä haastattelu koettiin arvioitavan näkökulmasta kuitenkin reiluna tapana testata puhumisen taitoa, koska siinä osallistuja pystyy itse säätämään vuorovaikutusta ja vaikuttamaan siihen, mihin suuntaan keskustelu etenee.

Haastatteluun liittyi kuitenkin arvioijien mukaan muita ongelmia, joilla voi olla vaikutusta arviointiin ja osallistujan suoriutumiseen osakokeessa. Yksi tällainen vaikuttava tekijä on haastattelijan ja hänen toimintansa ja persoonansa haastattelun aikana. Arvioijat totesivatkin, että haastattelijoiden on eroja, sillä osa heistä osaa viedä haastattelua osallistujaa tukien eteenpäin, kun taas osa esittää vain kysymyksiä innostamatta osallistujia näyttämään todellisen kielitaitonsa. Yhden arvioijan mukaan pahimmassa tapauksessa haastattelijan saattaa vaikuttaa osallistujan suoriutumiseen heikentävästi tai jopa estää kokonaan taidon esiin tuomisen. Osa haastattelijoiden myös puhui arvioijien mukaan itse haastattelun aikana liikaa tai toi liiaksi esiin omia mielipiteitään vieden siten osallistujalta tilaa osoittaa osaamistaan. Joskus haastattelu koettiin myös raskaaksi arvioida, jos osallistujalla oli häiritseviä manereita tai hän oli tullut tutkintoon liian heikolla kielitaidolla, jolloin keskustelun kuunteleminen oli pitkästyttävää.

Kysymykseen haastattelijan persoonan vaikutuksesta arviointiin arvioijat vastasivat eri tavoin. Kolmannes ($n = 05/16$) arvioijista oli sitä mieltä, että haastattelijalla on kohtalaisesti vaikutusta haastattelun arviointiin. Toiselle kolmannekselle ($n = 5/16$) haastattelijalla oli joko paljon tai hyvin paljon vaikutusta arviointiin. Loput arvioijista ($n = 6/16$) vastasivat joko *hieman* tai *ei lainkaan vaikutusta*. Se, että vastaukset erosivat toinen toisistaan, johtunee ehkä siitä, että arvioijat tulkitsivat kysymykset eri tavoin. Vaihtoehdon *hieman* tai *ei lainkaan vaikutusta* valinneista ehkä osa oli tulkinnut kysymyksen siten, että haastattelijan persoonalla ei ole suoraa vaikutusta arviointiin vaan vaikutus on epäsuora: haastattelijan toiminta vaikuttaa siihen, miten osallistuja suoriutuu haastattelutilanteesta ja miten hyvin hän pystyy osoittamaan kielitaitonsa.

Arvioijien vastauksista haastatteluun tehtävätyyppinä liittyy heikkous – erot haastattelijoiden välillä. Haastattelujen välisiä eroja pyritään tutkintojärjestelmässä vähentämään laatimalla haastattelijoiden apukysymyksiä haastatteluaiheista, joita he voivat käyttää haastattelujensa runkona, mutta

haastattelijan persoonaan tai tyyliin haastatella on vaikea vaikuttaa. Erot haastattelujen välillä ovat tutkimuksen luotettavuutta heikentävä tekijä, koska haastattelutilanteen tulisi olla kaikille osallistujille samankaltainen, jotta jokainen osallistuja voisi osoittaa samalla tavoin kielitaitonsa. Arvioijien mukaan osa haastatteloista ei kykene luomaan haastattelutilanteeseen rentoa tunnelmaa tai antamaan osallistujalle rohkaisevaa palautetta, joka innostaisi haastateltavaa puhumaan: *"Haastattelijalla voi persoonallaan saada arvioitavan 'jäätymään' tai aukeamaan. Joskus haastattelijat nostavat itsensä haastateltavan yläpuolelle, mikä lisää haastateltavan epävarmuutta. Empaattinen ja haastateltavasta kiinnostunut haastattelijalla voi saada arvioitavan tuottamaan enemmän ja parempaa puhetta kuin jäykkä, kylmä ja etäinen. Jotkut haastattelijat ovat robottimaisia, eivätkä vaikuta olevan pätkäkään kiinnostuneita tehtävästään."* (Arvioija 9)

Kaikki haastattelijat eivät myöskään osaa haastaa osallistujia kielitaidollisesti, jotta he voisivat osoittaa parhaan taitonsa haastattelutilanteessa: *"Jos haastattelijalla lukee annetut apukysymykset mekaanisesti läpi ilman omaa panosta haastatteluun, ei osallistujalla pääse näyttämään kielitaitoaan. Haastattelun pitäisi muistuttaa normaalia epäsymmetristä keskustelua, jossa toinen auttaa ja tukee sitä osapuolta, jolla on heikommat valmiudet. Hyvä haastattelijalla saa puhujasta monin verroin enemmän irti."* (Arvioija 2)

Arvioijat olivat sitä mieltä, että arvioinnin aikana hieman vaikutusta on myös sillä, että he näkevät osallistujan haastatteluvideolta (n = 10/16). Studio-osahan tehdään pelkästään puhettalenteen avulla, joten jos arvioija arvioi studio-osan suoritukset ensin, hänellä ei ole käsitystä siitä, miltä puhuja todellisuudessa näyttää. Todennäköisesti hän kuitenkin tekee äänitallennetta kuunnellessaan jonkinlaisia oletuksia osallistujasta, sillä aikaisemmissa tutkimuksissa on todettu (esim. tässä teoksessa Halonen; Ahola, Honko, Huhta), että arvioijat tekevät testattavan puheen perusteella päätelmiä hänen persoonastaan ja taustoistaan (ks. myös Ahola 2022; Ahola & Halonen 2022). Arvioijien vastausten perusteella osallistujan näkemisellä oli enemmän positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia, sillä se saattoi synnyttää hieman myötätuntoa tai ymmärrystä osallistujaa kohtaan: *"Jos oma mielikuvani hakijasta (joka on syntynyt kuunnellessani studio-osiota) vahvistuu tai muuttuu, saan yleensä hieman enemmän 'tietoa' hakijan kyvyistä, ja tämä tarkoittaa yleensä sitä, että saatan osoittaa hieman enemmän myötätuntoa arvioinnissani."* (Arvioija 10)

Vaikka arvioijat tunnistavat itse arvioinnin aikana osallistujan persoonan vaikuttavan hieman arviointiin, useimmiten osallistujan persoonan vaikutus arviointiin on kuitenkin tiedostamaton, kuten pari arvioijaa kommentoivissaan totesivat: *"Tämä on niitä seikkoja, jotka tapahtuvat tiedostamattomasti"* (Arvioija 6): *"Joskus huomaan, että osallistujalla saattaa ilmaista näkemyksen, jota en todellakaan jaa, mutta uskon silti pystyväni erottamaan omat mielipiteeni ja hänen puhettaitonsa arvioinnin aikana. En kuitenkaan voi sulkea pois tiedostamattomien ennakkoluulojen mahdollisuutta, joten tästä syystä olen merkinnyt 'hieman'."* (Arvioija 14). Hieman-vaihtoehdon vastanneet perustelivat vastaustaan myös sillä, että haastatteluun kuuluvat eleet ja ilmeet, joiden näkeminen on keskeinen osa vuorovaikutusta: *"Puhumista tukeva non-verbaalisuus voi vaikuttaa osallistujan kannalta positiivisesti; Osallistujan ilmeet, eleet, liikehdintä ja yleisesti läsnäolo ja reagointi vaikuttaa arviointiin. Kokonaiskuva kielitaidosta syntyy vuorovaikutuksessa – koen myös, että arvioija seuraa intensiivisemmin osallistujan puhumista, kun saa seurata kuvasta."* (Arvioija 4)

Arvioijista ainoastaan yksi sanoi osallistujan näkemisen vaikuttavan paljon hänen arviointiinsa. Paljon vastannut arvioija kuitenkin lisäsi kirjallisessa kommentissaan, että osallistujan jännittyneisyys voi vaikeuttaa arviointia, eli vaikutusta on lähinnä silloin, kun osallistuja on silminnähden jännittynyt, mutta muuta vaikutusta osallistujan näkemisellä ei ole. Muutama arvioija oli taas sitä mieltä, että osallistujan näkemisen ei saisi vaikuttaa lainkaan arviointiin, ja jos se jonkun osallistujan kohdalla vaikuttaisikin, on hyvä, että suoritusta arvioi aina useampi kuin yksi arvioija. Vaikka

osallistujan näkemisen merkitys arvioinnissa jakoi arvioijien mielipiteitä, suurempi merkitys arvioinnin näkökulmasta oli sillä, että he havaitsivat osallistujan pyrkivän tuottamaan aktiivisesti puhetta: "Arvioijana huomaan suhtautuvani lähtökohtaisesti positiivisemmin sellaisiin osallistujiin, jotka ovat haastattelussa avoimia, innokkaita, yrittävät puhua paljon jne." (Arvioija 3). Aktiivisuus ja yritteliäisyys ovat aikaisempienkin tutkimusten mukaan (esim. Ahola 2022; May 2006; Lumley 1998) piirteitä, joista arvioijat palkitsevat osallistujia.

Osallistujan näkeminen nähtiin kuitenkin tarpeellisena, vaikka siihen liittyvät riskit tunnustetaankin. Arvioijat toivat esille, että sanaton viestintä on olennainen osa vuorovaikutusta, ja siksi videoitu haastattelu vahvistaa arvioinnin luotettavuutta: "Osallistujan ilmeet, eleet, liikehdintä ja yleisesti läsnäolo ja reagointi vaikuttaa arviointiin. Kokonaiskuva kielitaidosta syntyy vuorovaikutuksessa." (Arvioija 4): "Ilmeet ja eleet tukevat puhuttua. Ovat tärkeä osa kommunikaatiota." (Arvioija 7). Arvioijien huomiot ovat siis linjassa aiemman tutkimuksen kanssa siitä, että vuorovaikutuksellinen, kasvokkainen puhetilanne lisää testattavan kielitaidon laajuutta ja sen myötä testin validiteettia (esim. Nakatsuhara ym. 2020; Galaczi 2010).

Studio-osan ja haastattelun vertailua

Kun arvioijilta kysyttiin, kumpi osio heidän mielestään kertoo osallistujan kielitaidosta paremmin, haastattelu koettiin jossain määrin paremmin kuvaavaksi osaksi:

TAULUKKO 1. KUMPI OSIO KERTOO OSALLISTUJAN KIELITAIIDOSTA MIELESTÄSI PAREMMIN?

Molemmat kertovat yhtä hyvin	7
Haastattelu	9
Studio-osa	0

56 % arvioijista (n = 9/16) on sitä mieltä, että haastattelu kertoo osallistujan kielitaidosta paremmin kuin studio-osuus, ja 43 % arvioijista (n = 7/16) on sitä mieltä, että molemmat osiot kertovat osallistujan kielitaidosta yhtä hyvin. Yksikään arvioija ei kokenut, että studio-osuus kertoo kielitaidosta paremmin kuin haastattelu.

Avovastauksissa monet arvioijat kuvaavat haastattelua luonnollisemmaksi kielenkäyttötilanteeksi, jossa vuorovaikutus on olennaista: "Pidän enemmän haastattelusta, koska se on luonnollisempi ja vuorovaikutteisempi viestintätilanne" (Arvioija 14), "Tässä haastateltava joutuu reagoimaan aidosti oikeassa tilanteessa eikä siihen harjoittelemisen ole mahdollista samalla tavalla kuin studio-osaan" (Arvioija 13). Yksi arvioija myös ajatteli, että studio-osa saattaa aiheuttaa jännitystä, kun taas haastattelun ollessa tavallisempaa kielenkäyttöä osallistujan jännitys voi laueta: "Studioissa osallistuja on testissä, haastattelijan kanssa hän saattaa unohtaa testitilanteen ja samalla jännittäminen ja liika yrittäminen unohtuu" (Arvioija 4).

He, jotka vastasivat molempien osien kertovan kielitaidosta yhtä hyvin, korostivat sitä, että eri osiot mittaavat erilaista kielitaitoa: "Minusta molemmat osat ovat yhtä tärkeitä, sillä niin osallistujat saavat erityyppisen tilaisuuden, joihin liittyy erityyppisiä muuttujia, joissa osoittaa osaamisensa" (Arvioija 10) ja "Eri puhujat ovat eri tilanteissa vahvoilla" (Arvioija 7). Toisaalta yksi tässä ryhmässä ollut arvioija huomautti, että "Haastattelu on kylläkin osallistujalle armollisempi ja lähempänä luonnollista vuorovaikutustilannetta" (Arvioija 6).

Vaikka 9 arvioijaa oli sitä mieltä, että haastattelu kuvaa osallistujien kielitaitoa, vastaajista 69 % (n = 16) oli sitä mieltä, että molemmat osat ovat tarpeellisia ylimmän tason kielitaidon mittaamisessa (taulukko 2). Syyksi annettiin se, että ne mittaavat erilaista kielenkäyttöä, ja siksi kaksiosainen puhumisen osakoe koetaan reilummaksi myös osallistujan kannalta: yhtäältä sen takia, että erilaiset tehtävät sopivat eri osallistujille paremmin, ja toisaalta siitä syystä, että ihmiset saattavat jännittää eri tilanteissa eri lailla: "Molemmat osat tarvitaan, että kaikilla on mahdollisuus osoittaa taitonsa itselleen paremmin sopivassa tilanteessa" (Arvioija 8), "Pidän siitä että on molemmat, koska erilaiset ihmiset kokevat stressiä tai jännitystä eri lailla eri tilanteissa" (Arvioija 13). Lisäksi eräs arvioijain nosti esiin sen, että pelkässä haastatteluun perustuvassa puhumisen osakokeessa haastattelijan vaikutus korostuisi: "Molemmat osat ovat tarpeen, koska haastattelijoita on niin monenlaisia ja heilläkin on hyviä ja huonoja päiviä" (Arvioija 5).

TAULUKKO 2. OVATKO MOLEMMAT OSAT TARPEELLISIA, VAI PYSTYISIKÖ VAIN JOMMANKUMMAN PERUSTEELLA ARVIOIMAAN OSALLISTUJAN KIELITAIKON? MIKSI?

Molemmat tarpeellisia	11
Haastattelu riittäisi	4
Studio-osa riittäisi	1

25 % vastaajista oli sitä mieltä, että pelkkä haastattelu olisi riittävä osallistujan kielitaidon mittaamiseen, mutta heistäkin yksi korosti haastattelijan merkitystä tällaisessa tilanteessa. Toinen arvioija puolestaan pohti, että siinä tapauksessa haastattelun kysymyksiin olisi kiinnitettävä huomiota: *"sopivalla kysymysten asetelulla voisi saada osallistujan osoittamaan melko luotettavasti osaamistaan"* (Arvioija 6).

Arviointikriteerien soveltuvuus tehtäviin

Arvioijat kokevat, että kaikissa tehtävissä arviointikriteereitä pystyy soveltamaan vähintään kohtalaisesti (Likert-skaalan 3). Muita vaikeammaksi koettiin kriteerien soveltaminen tilannetehtäviin. Syitä vaikeuteen mainittiin kaksi: suoritusten lyhyys ja kriteerien soveltumattomuus. Tilannetehtävissä enimmäissuoritus aika on 30 sekuntia, ja usein vähemmänkin, jolloin arvioitavaa kielentuotosta voi olla niukasti. Toisaalta voi olla niin, että tilanne ei välttämättä vaadi kaikkien osakriteerien tason 5 tai 6 kuvausten mukaista kielitaitoa, jolloin arvioijan on tehtävä valinta siitä, mitä osakriteerejä soveltaa tilanteen arvioinnissa: *"Tilanteet ovat kovin lyhyitä ja tarjoavat niukasti materiaalia arvioinnin pohjaksi"* (Arvioija 6), *"Monissa tilannetehtävissä ei voi soveltaa kaikkia kriteerien kategorioita"* (Arvioija 14).

Johtopäätökset

Kyselyn tulokset osoittavat, että molemmat osiot ovat arvioijien mielestä tarpeellisia, jotta osallistujan puhumisen taidosta saadaan mahdollisimman kattava, monipuolinen ja luotettava kuva. Vaikka arvioijat mainitsivat molempaan osaan liittyvän sekä positiivisia että negatiivisia piirteitä ja tekijöitä, kokonaisuutena kahden erilaisen osan yhdistelmä nähtiin kuitenkin hyvänä tapana testata ylimmän tason puhumisen taitoa.

Haastattelulla ja studiokokeella mitataan erilaista kielenkäyttöä, mutta arvioijat eivät pitäneet niitä toistensa kilpailijoina vaan ennemminkin toisiaan täydentävinä osina. Haastattelu testaa arvioijien mukaan testattavan taitoa puhua käsitteellisistä teemoista ja käyttää kieltä osana vuorovaikutusta.

Haastattelun avulla arvioijilla oli mahdollisuus saada kattava kuva osallistujan kielitaidosta, mutta haastatteluun liittyi haastattelijasta ja osallistujan persoonasta johtuvia tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa osallistujan saamaan taitotasoarvioon. Vaikka näiden tekijöiden vaikutusta pyritään minimoimaan koulutuksella ja laatimalla haastatteliijoille apukysymyksiä, niiden vaikutusta ei voida täysin poistaa haastattelutilanteesta. Studio-osuus taas on kaikille samanlainen tilanne, mutta sitä pidetään epäluonnollisena puhetilanteena kanavan vuoksi, koska normaalissa arjessa puhumme harvoin itseksemme pelkälle tallenteelle. Lisäksi tehtävissä syntyy haastatteluun verrattuna varsin vähän tuotosta, minkä vuoksi arvioijat eivät voi soveltaa arviointikriteereitä yhtä laajasti kuin haastatteluissa.

Kirjallisuus

- Ahola, S. 2022. *Rimaa hipoen selviää tilanteesta: yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidon arvioinnista ja suullisesta kielitaidosta*. Jyväskylän yliopisto. JYU Dissertations, 489. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9005-3>
- Ahola, S., & Tossavainen, H. 2013. Tilannetehtävät Yleisten kielitutkintojen suomen keskitason tutkinnon puhumisen osakokeessa. *AFinLA-e: Soveltavan kielitieteen tutkimuksia*, 5, 5-23. <https://journal.fi/afinla/article/view/8736>
- Ahola, S., Lammervo, T., Neittaanmäki, R. & Ohranen, S. 2013. Comparing speaking situations in three different language tests. *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat / Estonian Papers in Applied Linguistics* 9, 7-21. DOI: <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa9.01>
- Galaczi, E D 2010. Face-to-face and computer-based assessment of speaking: Challenges and opportunities, in Araújo, L (Ed.) *Proceedings of the Computer-based Assessment (CBA) of Foreign Language Speaking Skills*, Brussels, Belgium, European Union, 29-51.
- Lumley, T. 1998. Perceptions of Language-trained Raters and Occupational Experts in a Test of Occupational English Language Proficiency. *English for Specific Purposes* 17(4), 347-367. <https://doi.org/10.1016/S0889-4906%2897%2900016-1>.
- Luoma, S. 1997. *Comparability of a Tape-Mediated and a Face-to-Face Test of Speaking. A triangulation study*. A Licentiate Thesis. University of Jyväskylä
- May, L. 2006. An examination of rater orientations on a paired candidate discussion task through stimulated verbal recall. *Melbourne Papers in Language Testing*, 29-51. https://arts.unimelb.edu.au/_data/assets/pdf_file/0006/3518682/11_1_3_May.pdf.
- Nakatsuhara, F., Inoue, C., & Taylor, L. 2020. Comparing Rating Modes: Analysing Live, Audio, and Video Ratings of IELTS Speaking Test Performances. *Language Assessment Quarterly*, 18(2), 83-106. <https://doi.org/10.1080/15434303.2020.1799222>
- Opetushallitus 2011. *Yleisten kielitutkintojen perusteet 2011*. Määräykset ja ohjeet 2011:33. Opetushallitus. <https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/yleistenkielitutkintojen-perusteet-2011.pdf>
- Stansfield, C., Kenyon, D. M., Paiva, R. & F. Doyle 1990. The Development and Validation of the Portuguese Speaking Test. *Hispania* 73(3), 641-651. DOI:10.2307/343942
- Wigglesworth, G. & O'Loughlin, K. 1993. An investigation into the comparability of direct and semi-direct versions of an oral interaction test. *Melbourne Papers in Language Testing*, 61-71.

Ääntäminen puhumisen taidon arvioinnissa

Aluksi

Mitä merkitystä ääntämisellä on, kun arvioidaan yleisten kielitutkintojen osallistujan puhumisen taitoa? Haittaako se, jos osallistuja puhuu esimerkiksi venäjää Turun murteella? Riittääkö se, että ääntäminen on ymmärrettävää ja osallistuja tuottaa paljon puhetta taitavalla kieliopilla ja sanavarastolla? Mitä ääntäminen ylipäätään on? Tarkoitetaanko sillä yksittäisten äänteiden tuottamista vai otetaanko mukaan myös äännettä laajemmat kokonaisuudet eli prosodiset piirteet, kuten intonaatio ja sanapaino? Onko ääntämisen osaaminen sitä, että suomalainen englanninpuhujaksi ei puhu rallienglantia, vaan ääntää englantia syntyperäisen kielenpuhujan tavoin? Mikä silloin on tavoiteltu syntyperäisen kielenpuhujan variantti, onko se brittienglanti vai amerikanenglanti vai kelpaako mahdollisesti myös Australian tai Nigerian englanti?

Yllä mainitut kysymykset kuvaavat ääntämisen määrittelyn ja arvioinnin problematiikkaa. Tässä artikkelissa en pysty antamaan vastauksia kaikkiin yllä oleviin kysymyksiin, vaan keskityn siihen, mikä rooli ääntämisellä on puhumisen taidon arvioinnissa YKl:ssä, jossa se on yksi puhumisen taidon arvioinnin kuudesta osakriteeristä. Käsittelen aihetta pääasiassa Suomen Akatemian rahoittaman *Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana (2018–2024)* -hankkeen tulosten pohjalta. Hankkeessa olemme tutkineet mm. ääntämisen merkitystä suomen keskitason tutkinnon puhumisen arvioinnissa. Hankkeen aineistona oli yksi puhetehtävä 49:ltä yleisten kielitutkintojen suomen keskitason tutkinnon osallistujalta viidestä eri ensikieliryhmästä: venäjä, ruotsi, arabia, viro ja thai. Nämä näytteet arvioi 44 YKln arvioijaa. Hankkeen tutkimusasetelma on kuvattu ja teoreettiset lähtökohdat selitetty muualla (esim. Halonen, Huhta, Ahola, Hirvelä, Neittaanmäki, Ohranen & Ullakonoja 2020; Halonen, Ahola, Hirvelä, Neittaanmäki, Ohranen & Ullakonoja 2024).

Puhe maalaa kuvaa puhujasta

Kun kuuntelemme puhetta, oli se sitten radiossa, puhelimesta tai YKln arvioijana, teemme puhujasta oletuksia äänen, puhutavan ja ääntämisen perusteella, halusimme tai emme. Mieleemme alkaa piirtyä kuva puhujasta. Puheen perusteella voimme usein myös päätellä puhujan biologisen sukupuolen. Niin ikään ääni kertoo meille summittaisesti puhujan iän ja kielitaustan eli sen, onko hän ensikieleltään puhumansa kielen edustaja tai missä päin maata puhuja on kasvanut. Jos hän ei ole ensikielinen puhuja, saatamme tunnistaa hänen ensikielensä aksentin perusteella.

Mikä rooli tällä arvioijan mieleen piirtyvällä kuvalla on YKI-suoritusten arvioinnissa? *Rikkinäistä suomea* -hankkeemme tutkimuksissa on käynyt ilmi, että puhujan ensikieli tunnistetaan useimmiten ääntämisestä (Ullakonoja 2024). Lisäksi hankkeen tulokset (esim. Ahola 2022; Halonen ym. 2020; Halonen ym. 2024) osoittavat, että arvioijiin vaikuttavat arviointikriteerien ulkopuoliset tekijät, kuten puhumisen taidon arvioinnissa tietyn aksentin tuottamat asenteet, ja tämä aiheuttaa epäjohtonmuokaisuutta. Jos arvioijat tunnistivat puhujan ensikielen, he arvioivat tämän ääntämistä ankarammin kuin silloin, kun he eivät sitä tunnistaneet (Ahola & Halonen 2021; Ahola 2022, Halonen tässä teoksessa). Vastaavasti sujuvuuden arvioinnissa kävi päinvastoin: kun arvioijat tunnistivat puhujan ensikielen, he arvioivat näytteen sujuvuutta lempeämmin (Ahola & Halonen 2021; Ohranen 2024, Halonen tässä teoksessa). Ääntäminen ja sujuvuus ovat siis toisaalta todella erilaiset arviointikriteerinä,

mutta toisaalta näyttävät riippuvan jollain tavoin toisistaan (Halonen, tässä teoksessa). Lisäksi ääntäminen käyttäytyy ensikielen tunnistamisen suhteen täysin eri tavalla kuin muut analytyttiset kriteerit (kuvio 2 Halonen tässä teoksessa). Tämä kaikki ei kuitenkaan tarkoita sitä, että puhumisen taidon arvioinnin objektiivisuus tai luotettavuus järkkyy. Sen sijaan nämä ovat tuloksia, joita voidaan hyödyntää YKIn kehittämistyössä ja arvioijakoulutuksessa.

Ääntämisen tuottama vaikutelma puhujasta näyttäisi siis vaikuttavan siihen, miten hänen puhumisen taitoaan arvioidaan virallisessa kielitestikontekstissa. Sen tiedetään vaikuttavan puhujan arviointiin myös arkipäivässä, esim. työelämässä (Kokkonen 2007; Leinonen 2015). Siispä ei olekaan yllätys, että käytännössä monet suomea toisena kielenä puhuvat pitävät hyvin tai erittäin tärkeänä oppia ääntämään suomea syntyperäisen puhujan tavoin (ks. esim. Aho & Toivola 2008). Erityisesti venäjää ensikielenään puhuvat nuoret pitivät Ahon & Toivolan (2008) tutkimuksen mukaan tärkeänä sitä, ettei heidän suomenkielisen puheensa perusteella voi tunnistaa heidän äidinkieltään. On mahdollista, että syntyperäisen puhujan kaltaisen ääntämyksen saavuttaminen on erityisen tärkeää juuri suomea toisena kielenään oppiville puhujille Suomessa. Muissa konteksteissa on hyvinkin mahdollista, että puhuja ei tavoittele syntyperäisen kaltaista ääntämystä ja haluaakin itse asiassa säilyttää oman aksenttinsa kautta oman identiteettinsä opittavassa kielessä (tästä puhuivat mm. väitöskirjaani (Ullakonoja 2011) varten haastattelemani suomenkieliset venäjänopiskelijat, ks. myös Luoma 2004; Lintunen & Dufva 2019). Valtakielisessä ympäristössä kotikielenään lapsuudesta asti jotain toista kieltä oppineilla tilanne on toinen: he ovat usein oppineet lapsuudessaan kotikielessään erittäin hyvän ääntämisen, mutta heillä ei välttämättä ole yhtä hyvää osaamista kieliopin tai sanaston osa-alueilla. Hyvä ääntäminen saattaa kuitenkin hämätä arvioijaa ajattelemaan, että puhumisen taito on muiltakin osa-alueilta erittäin hyvä.

Puhumisen arviointikriteerit yleisissä kielitutkinnoissa

Puhumisen taitoa, kuten muitakin taitoja, arvioidaan YKIn tiettyjen ennalta määrättyjen kriteerien perusteella. YKIn puhumisen arvioinnissa puhumisen taitoa arvioidaan holistisesti yleiskriteerin perusteella. Arvioinnin tukena ovat kuusi analytyttistä osakriteeriä: sujuvuus, joustavuus, koherenssi/sidosteisuus, ilmaisun tarkkuus/laajuus/idiomaattisuus, ääntäminen / fonologinen hallinta ja rakenteiden tarkkuus. Osakriteerejä ei kuitenkaan arvioida erikseen, vaan arvioija antaa yhden holistisen arvion siitä, millainen vaikutelma hänelle syntyy puhujan kielitaidon tasosta.

Tällä hetkellä YKIn käytössä oleva puhumisen arviointimatriisi pohjautuu yleiseurooppalaisen viitekehyksen vanhaan versioon, eikä sitä ole vielä päivitetty vastaamaan viitekehyksen uusinta versiota (Council of Europe 2020). Uusi versio eroaa vanhasta erityisesti mm. ääntämisen kriteerien suhteen. Uusimmassa versiossa ei edellytetä ylimmälläkään tasolla syntyperäisen kielenpuhujan kaltaista ääntämystä, vaan pääpainona on puheen ymmärrettävyys. Tämä tendenssi on ollut jo jonkin aikaa vallalla myös tutkimuskirjallisuudessa (ks. esim. Levis 2005). YKIn puhumisen arviointikriteereissä kuitenkin jo tasolla 4 (joka vastaa karkeasti viitekehyksen tasoa B2) edellytetään erittäin hyvää ääntämistä. Niissä sanotaan: "on omaksunut selkeän ääntämyksen ja intonaation, vaikka ääntämisessä on puutteita" (Opetushallitus 2024). Ylimmillä tasoilla 5 ja 6 ääntämistä kuvataan täysin samoin sanoin "osaa varioida intonaatiota ja asettaa lausepainon oikein ilmaistakseen hienojakin merkitysvivahteiden eroja". Tason kuusi yleiskriteerin kuvauksessa mainitaan "puhuu erittäin sujuvasti ja puheessa esiintyy vain satunnaisesti ei-kohdekielisiä piirteitä, kuten vierasta korostusta" (Opetushallitus 2024).

Ääntämisen suhde muihin osakriteereihin yleisissä kielitutkinnoissa

Rikkinäistä suomea: Aksenttien arviointi yhteiskunnallisena portinvartijana -hankkeessa pyysimme yleisten kielitutkintojen arvioijia toimimaan eri tavalla kuin arviointitilanteessa yleensä: yleiskriteerin lisäksi pyysimme heitä antamaan arvionsa erikseen myös osakriteereistä ja kommentoimaan sanallisesti arviotaan, jotta saisimme tietoa siitä, mitä osakriteerejä arvioijat mahdollisesti käyttävät arvioinnissaan eniten ja ovatko jotkin osakriteerit ehkä jopa ristiriidassa yleiskriteerin kanssa. Lisäksi arvioijia pyydettiin määrittämään puhujan ensikieli ja kommentoimaan määrittelyään sanallisesti. Näin pystyimme selvittämään myös osakriteerien arviointia sekä suhteessa toisiinsa että suhteessa puhujan ensikieleen (hankkeen tuloksista ks. tarkemmin Halonen tässä teoksessa).

Kuten Halonenkin tässä teoksessa kirjoittaa (kuvionsa 2 yhteydessä), tuloksemme osoittavat, että ääntämisen kriteeri käyttäytyy eri tavalla kuin muut osakriteerit. Tutkimuksissamme (Ullakonoja, Neittaanmäki & Hirvelä 2024) on selvinnyt lisäksi, että ääntämisen kriteeri eroaa muista: se saa kaikissa muissa ensikieliryhmissä paitsi virossa keskimäärin korkeamman arvion kuin muut osakriteerit (virossa sujuvuus ja ääntäminen saivat saman keskiarvon ja kriteerit erosivat muutenkin toisistaan hyvin vähän). Tilastollinen analyysi osoitti myös, että ääntäminen eroaa muista osakriteereistä tilastollisesti merkittävästi ja myös että sitä arvioidaan merkitsevästi eri tavalla eri ensikieliryhmissä.

Miksi ääntämisen kriteeri sitten käyttäytyy eri tavoin kuin muut analytyttiset kriteerit ja eroaa eri kieliryhmissä? Yhtenä syynä voivat olla edellä kuvaamani puhujan aksentista arvioijan mieleen piirtyvät vaikutelmat puhujasta ja oletukset siitä, miten ensikieleltään tietynkielinen suomen oppija puhuu. Arvioijienhan on yleensä helpompi arvioida ensikieleltään niitä kieliryhmiä, joita hän on tottunut kuuntelemaan (esimerkiksi opetustyössään) (esim. Kahng 2023). Toinen syy voi olla se, että käsitteenä ääntämistä on hankalahko täysin erottaa esimerkiksi sujuvuuden käsitteestä, koska äännettä laajemmat prosodiset (ns. suprasegmentaaliset) piirteet ovat osa sekä ääntämistä että sujuvuutta (ks. Huhta, Kallio, Ohranen & Ullakonoja 2020). Sekä sujuvuuden että ääntämisen on todettu olevan yhteydessä vieraan aksentin voimakkuuteen (esim. Toivola 2011). Kuten aiemmin mainitsin, hankkeemme aineistossa ääntämisellä ja sujuvuudella näyttäisi olevan riippuvuussuhde.

Toistaiseksi siitä, mitkä ääntämispiirteet ovat tyypillisiä tietylle puhumisen taitotasolle, on vain vähän tutkimusta. YKI-aineistosta Kallion ja työryhmän YKI-aineistoon pohjautuvissa tutkimuksissa (Kallio, Suviranta, Kuronen & von Zansen 2022; Kallio, Kuronen & Koivusalo 2022) tutkittiin sitä, mitkä foneettiset sujuvuuspiirteet parhaiten ennustavat puhujan taitotasoa. Aineisto koostui pääasiassa² YKIn keskitason ja ylimmän tason suomen testin osallistujista (noin 150 osallistujaa). Näissä tutkimuksissa sekä narina (äänenlaadullinen piirre, jota suomenkielisessä puheessa käytetään lausekkeen päättymisen ilmaisemiseen) että lausekkeen sisäisten taukojen määrä olivat merkittäviä suullisen kielitaidon tason ennustajia.

Tulevaisuus

Lähitulevaisuudessa olisi ajankohtaista päivittää YKIn puhumisen arviointikriteerejä uusimman eurooppalaisen viitekehyksen linjausten mukaan. Syntyperäisen puhujan kaltaisen ääntämisen saavuttamisen tavoitetta voisi problematisoida (mikä natiivivariantti on ”oikea” ja voiko vieraalla aksentilla ääntäminen olla osa yksilön identiteettiä) ja pohtia, olisiko kriteerejä mahdollista muokata kohti ymmärrettävyyden periaatetta.

2 Kallio ym. 2022b tutkimuksessa osallistujista 27 % oli lukiolaisia.

Olen tässä artikkelissa käsitellyt ääntämisen arviointia vain ihmisarvioijien tekemänä. Maailmalla olevissa kielitutkinnoissa on kuitenkin viime aikoina yleistynyt ääntämisen arviointi myös automaattisen puheentunnistuksen avulla. Automaattista puheentunnistusta voidaan hyödyntää testeissä ääntämisen lisäksi myös sujuvuuden (esim. puhenopeus) sanaston ja kieliopin arvioinnissa (van Moere & Suzuki 2017). Ääneen lukemisen oikeellisuuden arvioinnissa konearviot ovat osoittautuneet yhtä hyväksi kuin ihmisen tekemät (esim. Van Moere 2010; Balogh, Bernstein, Cheng, Van Moere, Townshend & Suzuki 2011). Lupaavia tuloksia on kuitenkin saatu viime vuosina myös spontaanin puheen arvioinnissa automaattisesti. Suomessa on jo tehty kehitystyötä esimerkiksi ylioppilaskokeeseen suunnitellun suullisen osakokeen arviointiin liittyen (Al-Ghezi, Voskoboïnik, Getman, Von Zansen, Kallio, Kurimo, Huhta & Hildén 2023). Kansainvälisissä tutkimuksissa on todettu, että prosodiset piirteet ovat merkittäviä määritettäessä puhumisen taitotasoa koneen avulla (Kang & Johnson 2018).

Nähtäväksi jää, milloin automaattista puheentunnistusta aletaan hyödyntää YKI- arvioinneissa ja miten se muuttaa puhumisen taidon arviointia. Hyödyllinen voisi olla esimerkiksi automaattiseen puheentunnistamiseen perustuva verkkotehtävä, josta saamansa palautteen avulla osallistuja voisi helpommin arvioida, mille tutkintotasolle hänen kannattaisi osallistua. Tehtävän avulla osallistuja voisi myös saada palautetta siitä, missä hänen pitäisi vielä kehittyä, jotta voisi osallistua tietyn tason testiin. YKIn ulkopuolella tällaisia kehitysaskela on jo otettu, esimerkiksi DigiTala-hankkeessa on kehitetty automaattisen palautteen työkalu (ks. tarkemmin von Zansen 2023) ja monissa kansainvälisissä kielitesteissä hyödynnetään arvioinnissa automaattista arviointia menestyksellisesti (ks. esim. Zechner & Evanini 2020).

Kirjallisuus

- Aho, E. & M. Toivola 2008. Venäläisten maahanmuuttajien suomen prosodiasta. *Virittäjä*, 112 (1), 3-23. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40638>
- Ahola, S. 2022. *Rimaa hipoen selviää tilanteesta. Yleisten kielitutkintojen suomen kielen arvioijien käsityksiä kielitaidon arvioinnista ja suullisesta kielitaidosta. JYU dissertations 489. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9005-3*
- Ahola, S. & M. Halonen 2021. 'Broken Finnish': speaker L1 and its recognition affecting rating in National Certificates of Language Proficiency test in Finnish. Teoksessa G. Seed (toim.) *Collated Papers for the ALTE 7th International Conference, Madrid*. Madrid: Association of Language Testers in Europe, 53-57. <https://www.alte.org/resources/Documents/ALTE%207th%20International%20Conference%20Madrid%20June%202021.pdf> [luettu 26.3.2024]
- Al-Ghezi, R., Voskoboïnik, K., Getman, Y., Von Zansen, A., Kallio, H., Kurimo, M., Huhta, A., & R. Hildén 2023. Automatic Speaking Assessment of Spontaneous L2 Finnish and Swedish. *Language Assessment Quarterly*, 20(4-5), 421-444. <https://doi.org/10.1080/15434303.2023.2292265>
- Balogh, J., Bernstein, J., Cheng, J., Van Moere, A., Townshend, B. & M. Suzuki 2012. Validation of Automated Scoring of Oral Reading. *Educational and Psychological Measurement*, 72(3), 435-452.
- Halonen, M., S. Ahola, T. Hirvelä, R. Neittaanmäki, S. Ohranen & R. Ullakonoja 2024. Kielitaidon arviointi kansalaisuuden portinvartijana. Teoksessa T.A. Renvik & M. Säävälä (toim.) *Kotoutumisen kokonaiskatsaus 2023: Näkökulmana väestösuhteet*. TEM oppaat ja muut julkaisut 2024:1 FI. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö, 77-86.
- Huhta, A., Kallio, H., Ohranen, S. & R. Ullakonoja 2020. Fluency in language assessment. Teoksessa Lintunen, P., Mutta, M. & P. Peltonen (toim.) *Fluency in L2 learning and use*. Bristol: Multilingual Matters, 129-145.
- Kang, O. & D. Johnson 2018. The roles of suprasegmental features in predicting English oral proficiency with an automated system, *Language Assessment Quarterly*, 15:2, 150-168, DOI: 10.1080/15434303.2018.1451531
- Kahng, J. 2023. Exploring individual differences in rating second language speech: rater's language aptitude, major, accent familiarity, and attitudes. *TESOL Quarterly*, 57 (4), 1545-1557. <https://doi.org/10.1002/tesq.3217>
- Kokkonen, M. 2007. Vaatimuksena sujuva suomi. *Virittäjä*, 111 (2), 253-261. <https://journal.fi/virittaja/article/view/40570>
- Lintunen, P. & H. Dufva 2019. Suullinen kielitaito: mallit ja tavoitteet. Teoksessa E. Tergujeff, E. & M. Kautonen (toim.) *Suullinen kielitaito. Opi, opeta, arvioi*. Keuruu: Otavan kirjapaino, 42-58.

- Leinonen, A. 2015. "Riittää kun saa selvää": vieraalla aksentilla tuotettu suomi nuorten arvioimana. *Jyväskylä studies in humanities* 275. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Levis, J. M. 2005. Changing Contexts and Shifting Paradigms in Pronunciation Teaching. *TESOL Quarterly*, 39(3), 369–377. <https://doi.org/10.2307/3588485>
- Luoma, S. 2004. *Assessing speaking*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ohranen, S. 2024. *Relationship of Pronunciation and Fluency Criteria in Second Language Oral Proficiency Assessment*. Suullinen esitelmä EALTA-konferenssissa Belfastissa 7.6.2024.
- Toivola, M. 2011. *Vieraan aksentin arviointi ja mittaaminen suomessa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Ullakonoja, R. 2011. *Julkaisematon haastatteluaineisto*.
- Ullakonoja, R. 2024. Venäläisen aksentin tunnistaminen suomen suullisen kielitaidon arvioinnissa. Teoksessa: Toivola, M., Lintunen, P. & L.M. Heikkola (toim.) *Puheen tutkimuksen uusia suuntia – Aineistona vapaasti tuotettu puhe. New directions in speech research – freely produced speech as data*. AFinLA-teema/n:o 17, 49–76. <https://doi.org/10.30660/afinla.137869>
- Ullakonoja, R., Neittaanmäki, R. & T. Hirvelä 2024. *Pronunciation in Finnish speaking proficiency assessment - evidence from five L1s*. Esitelmä 5th International Symposium on Applied Phonetics -konferenssissa Tartossa 1.10.2024.
- Van Moere, A. 2010. *Oral Reading Fluency as an indicator of national norms in reading and literacy skills in English*. Paper presented at Korean English Language Testing Association, 28 August, 2010, Seoul.
- Van Moere, A. & M. Suzuki 2017. Using Speech Processing Technology in Assessing Pronunciation. Teoksessa O. Kang & A. Ginther (toim.) *Assessment in second language pronunciation*. London: Routledge, 137–178.
- Zechner, K., & Evanini, K. (toim.) 2020. *Automated speaking assessment: Using language technologies to score spontaneous speech*. Routledge.
- Council of Europe 2020. *Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment*. Strasbourg: Council of Europe Publishing. <https://rm.coe.int/common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching/16809ea0d4> [luettu 5.4.2024]
- Halonen, M., A. Huhta, S. Ahola, T. Hirvelä, R. Neittaanmäki, S. Ohranen & R. Ullakonoja 2020. Ensikielen tunnistamisen merkityksestä suullisen kielitaidon arvioinnissa Yleisissä kielitutkinnoissa. Teoksessa S. Grasz, T. Keisanen, F. Oloff, M. Rauniomaa, I. Rautiainen & M. Siromaa (toim.) *Menetelmällisiä käännteitä soveltavassa kielentutkimuksessa – Methodological turns in applied language studies. AFinLAN vuosikirja 2020*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys AFinLA, 56–70. <https://doi.org/10.30661/afinlavk.89453>
- Kallio, H., R. Suviranta, M. Kuronen & A. von Zansen 2022. Creaky voice and utterance fluency measures in predicting perceived fluency and oral proficiency of spontaneous L2 Finnish. Teoksessa S. Frota, M. Cruz & M. Vigário (toim.) *Proceedings of the 11th International Conference on Speech prosody 2022*. Lisbon: International Speech Communication Association (ISCA), 777–781. <https://doi.org/10.21437/SpeechProsody.2022-158>
- Kallio, H., Kuronen, M. & L. Koivusalo 2022. The role of pause location in perceived fluency and proficiency in L2 Finnish. Proc. ISAPh 2022, 4th International Symposium on Applied Phonetics, 22-27, doi: 10.21437/ISAPh.2022-5 https://www.isca-archive.org/isaph_2022/kallio22_isaph.pdf
- Opetushallitus. 2024. Puhumisen arviointikriteerit. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Puhumisen_arviointikriteerit.pdf [luettu 13.5.2024]
- von Zansen, A. 2023. DigiTala – Miten automaattinen palaute voi tukea puhumisen harjoittelua? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*, 14(3). Saatavilla: <https://www.kieliverkosto.fi/fi/journals/kieli-koulutus-ja-yhteiskunta-toukokuu-2023/digitala-miten-automattinen-palaute-voi-tukea-puhumisen-harjoittelua> Luettu 13.5.2024

OSA V
ERILAISIA TOIMINTAROOLEJA YLEISISSÄ
KIELITUTKINNOISSA

YKI 30 år – tankar från en konstruktör

Kan det finnas någonting mer spännande än att delta i processen att skapa ett verktyg för att på bästa och mest tillförlitliga sätt utvärdera språkfärdigheterna?

Jag tänker ibland på språkexamen som ett detektivens verktyg – och då är testkonstruktören den som utarbetar detta verktyg för att ta reda på det vi vill veta om en person. Med dna, förstoringsglas, fingeravtryck och vittnen vill detektiven komma så nära sanningen som möjligt. Vi som examinerar vill inte veta om någon är skyldig eller inte, utan hurdan språkfärdighet en person besitter. Med hjälp av vårt verktyg samlar vi bevis på basis av vad personen presterar vid ett examinationstillfälle.

Många kanske tycker det är ett jobbigt, tråkigt eller vagt uppdrag. Somliga kanske tänker att det är hur lätt som helst att bedöma en persons språkkunskaper genom att förse examinanden med några meningar att översätta och på så sätt visa vad hen går för...? Vi som undervisar, forskar eller arbetar med examina i olika språk vet att den helhet vi vill mäta är lite mer komplex än så.

Min bakgrund

Jag fick för första gången bekanta mig med språkexamina tillsammans med min pappa, som länge hade arbetat med språktester av olika slag. Vid sidan av att inleda arbetet med min doktorsavhandling om utvärdering av hörförståelsefärdigheter i ett främmande språk (Anckar, 2011) fick jag möjligheten att vara med och konstruera och verkställa språkexamen i svenska för statsförvaltningen. Det var mycket lärorikt, och gav en bra och värdefull inblick i hur språkrav, språkkunskaper och språkexamina fungerar i praktiken (Anckar & Nygård 2007).

Jag fick även efter något år möjligheten att vara adjungerad medlem i studentexamensnämnden och arbeta med studentexamensproven i franska under många år. Jag upplevde arbetssättet med studentexamen som väldigt givande, då man inleder arbetet självständigt, men sedan jobbar intensivt i grupp för att arbeta fram en helhet där provavsnitten fungerar så bra som möjligt.

Jag har haft diverse andra konsult- och expertuppdrag kring språktestning på finska, franska och svenska under åren som har gett mig en bättre helhetsuppfattning om hur man på bästa sätt mäter språkfärdigheter i olika sammanhang. Jag har även fått uppleva hurdana utmaningar man kan stöta på då det optimala verkställandet av språkexamen ibland går stick i stäv med praktiska möjligheter – i synnerhet om det inte finns tillräckligt med resurser för processen.

Via doktorsavhandlingen och handledningen vid Centret för forskning i tillämpad lingvistik, SOLKI, fick jag från 2011 även möjligheten att börja arbeta med Allmänna språkexamina (YKI). Från början fick jag känslan av att det vid YKI finns ett genuint intresse för att skapa språkexamina av god kvalitet. Arbetet genomsyras också av kopplingen till forskningen som ständigt pågår och som påverkar sättet att agera och fatta beslut. Vid YKI får konstruktörerna utbildning för sitt kommande uppdrag enligt de principer som råder vid YKI. De får också bl.a. öva på att identifiera beskrivningar av Europeiska referensramens (CEFR) olika nivåer inom respektive språkfärdighet, och känna igen uppgifter som ligger på olika språkfärdighetsnivåer. Detta är viktigt i och med att CEFR ligger som

psykologisk och filosofisk grund för hur vi på de flesta håll i Europa uppfattar språkfärdigheten som en kommunikativ och funktionell helhet som kan delas upp i förmågor och färdighetsnivåer.

Då kvalitativa faktorer (som en tydlig ram för konstruktionsarbetet) kombineras med en gedigen kvantitativ analys av varje item som produceras och används, har man som konstruktör känslan av att man kan lita på att de språkexamina som administreras verkligen mäter en individs språkfärdigheter på ett tillförlitligt och valitt sätt. I och med att mätresultaten kan vara avgörande för en individs utbildning, arbetskarriär eller nationalitet känns det extra viktigt – och får en att vilja jobba vidare med detta spännande och betydelsefulla arbete.

Konstruktionsarbetet i praktiken

Vi som jobbar med språkprovet i svenska är ett team som för närvarande består av fem personer, däribland en koordinator (forskare) från SOLKIs sida. Vi har alla lite olika bakgrund, vilket gör att vi tillsammans har ett brett kunnande inom språkundervisning, språkinlärning och språkstestning. Inför en examensomgång får vi i god tid en förfrågan av koordinatören ifall vi har möjlighet att delta i konstruktionsuppdraget. Vi får själva avgöra hur många uppgiftshelheter vi har möjlighet att bidra med vid varje omgång och kan sedan tillsammans bestämma mer i detalj hur tidtabellen för arbetsprocessen ser ut, enligt våra respektive möjligheter att delta. Vi får därefter en lista på önskade uppgifter – t.ex. mellannivån/läsförståelse/ fem flervalsfrågor; högsta nivån/ hörförståelse/ tre öppna frågor.

Då börjar en period av individuellt arbete, som består av att leta efter texter som kan användas för ändamålet. Vi får beakta hurdana texter som tidigare använts eller leta efter sådana texttyper som det just nu finns behov för. Vi måste även tänka på att temat intresserar en så heterogen potentiell examinandgrupp som möjligt, och att texten är lämplig att kombineras med en viss typ av frågor. Texterna bearbetas en hel del – så ibland resulterar de i en relativt stympad version av sin originalversion: de förkortas, ord blir ersatta med synonymer, meningskonstruktioner blir förenklade, textens röda tråd blir tydligare framhävd. Allt detta är i linje med hurdan språk en potentiell examinand på en viss nivå kan förväntas behärska.

Ibland, i synnerhet för hörförståelseprov, får man använda sin kreativitet och skapa egna monologer eller dialoger som grund för frågorna. Det är viktigt att texten som examinanden ska lyssna på och besvara frågor till är autentisk eller påminner så mycket som möjligt om en realistisk situation. Syftet är ju att utvärdera hur en examinand klarar av situationer i livet där hen behöver förstå då någon kommunicerar ett muntligt budskap av något slag.

De olika typer av frågor man skapar har sina egna utmaningar. Hur ska man till en viss läs- eller hörförståelsetext skapa flervalsfrågor och alternativ där det rätta alternativet är en sannolik korrekt uppfattning av ett budskap i texten, och distraktorerna så realistiska feltolkningar av budskapet som möjligt, samtidigt som resultaten skereflektera examinandens färdighetsnivå? Ibland är det enkelt, ibland svårare. Ibland får man då man konstruerar svarsalternativen ändra något i texten för att det ska fungera. Utmaningen med öppna frågor handlar bland annat om att frågorna ska vara entydiga utan att examinanden ändå ska kunna kopiera svaret ordagrant ur texten utan att ha förstått innebörden i den. Det hela är väldigt subtilt – och även om det finns många goda råd kring hur man skapar fungerade flervalsfrågor och öppna frågor, är det svårt att ge ett exakt recept för konststycket!

Personligen tycker jag det är enklast att skapa prov för mellannivån. På den högsta nivån tampas man ofta med utmaningen att texterna eller frågorna inte borde mäta faktakunskaper. Ändå behöver

språket ha en viss abstraktionsnivå och en saklighet som går utöver vardagligt språk och vardagliga teman. På grundnivån känns texterna och frågorna däremot ibland banala med tanke på att examinanderna består av vuxna.

Då vi är klara med våra provuppgifter för respektive delfärdighet och nivå, levereras de som förslag till vår koordinator, som gör en första kontroll av uppgifterna. Därefter har vi tid att läsa och kommentera de andra gruppmedlemmarnas föreslagna provuppgifter, och får ta del av den feedbacken vi fått på våra egna uppgifter. Detta skede är väldigt viktigt, eftersom man ser subjektivt på det man själv skapat, och andra i gruppen ser på texten och frågorna med fräscha ögon ur egen synvinkel. Ibland märker man självklara problem med sina egna uppgifter först då någon annan påpekar dem för en, eller då man låtit sina egna uppgifter vila ett tag och sedan ser på dem med nya ögon.

Vi har ett eller två möten där vi i tur och ordning går igenom varenda uppgift som varje medlem skapat som förslag. Pre-covid hade vi möten i Helsingfors eller Jyväskylä, men under pandemin blev man tvungen att göra testkonstruktionsarbetet som distansmöten. Då kunde man konstatera att man sparar tid och resurser genom att mötas online. Oavsett om man träffas fysiskt eller online, är det timmar av intensiv kollektiv kreativitet som gäller!

Personligen anser jag att detta är det bästa och kanske det enda vettiga sättet att genomföra konstruktionsprocessen: först individuellt skapande, därefter gemensamt arbete för att få till stånd en helhet av välfungerande provuppgifter. Det känns tryggt att veta att koordinatoren har ansvar över helheten, och att hen har forskarkollegor vid SOLKI som hen kan bolla specifika eller allmänna frågor och problem med. Hen kan även få idéer och inspiration från de olika proven i de andra språken.

Som språkprovskonstruktör får man ytterligare stöd för ens kompetens under sessioner där man utför s.k. *standard setting*. En grupp på minst tio sakkunniga får dels individuellt och dels som grupp fundera kring svårighetsnivån hos en specifik provfråga i läs- och hörförståelse. På vilken nivå behöver en examinand vara för att kunna svara korrekt på en specifik flervalfråga (eller rätt/fel, eller öppen fråga)? Vi får först uppskatta detta på basis av beskrivningar av språkfärdighetsnivåerna. Sedan under en andra omgång får vi som tilläggsinformation se resultat från statistiska analyser av hur en viss fråga har fungerat i verkliga testsituationer. Målet är att vi för en testomgång kan specificera s.k. *cut-off scores* – dvs var poänggränserna för olika nivåer i ett specifikt prov ska dras.

Jag har även ofta fått vara med och kommentera provhelheter både innehållsmässigt och språkligt innan de administreras till examinanderna. Detta bidrar till att ge en uppfattning om hur en provhelhet ser ut. Vissa gånger har jag även fått träda in som intervjuare vid muntliga delar av examina på högsta nivån, och detta belyser förstås ytterligare dels hur provuppgifter fungerar, dels hurdana typer av människor examinanderna representerar.

Arbetet fortsätter

Jag är väldigt glad över att jag har fått och får möjligheten att vara med i processen att skapa verktyg för YKI-detektiverna som bedömer språkfärdigheterna i svenska hos examinander med olika bakgrund och behov. Arbetet är utmanande, varierande och innehåller en lagom dos kreativitet. Man är nog aldrig fullärd, utan lär sig något nytt varje gång – och det går aldrig att till hundra procent förutspå hur en uppgift kommer att fungera då den administreras vid en specifik

språkexamensomgång. Även tekniken och metoderna för hur man mäter språkfärdigheter utvecklas ständigt. Det känns tryggt att ha hela SOLKIs och YKIs kunniga forskarteam som pålitligt stöd i bakgrunden.

Jag har några förhoppningar inför framtiden. Jag önskar att man i Finland – och likaväl globalt – förstår att AI och automatiska översättnings- eller tolkningsprogram aldrig kan ersätta en människa. Språk är så mycket mer än vad en robot kan producera. Jag hoppas att man därmed även inser betydelsen av kvalitativa och professionellt producerade språkexamina. Därmed vill jag se att Jyväskylä universitet och SOLKI fortsättningsvis kan ansvara för utvecklingen av språkexamina. Därutöver hoppas jag själv kunna bidra med mitt kunnande och mina erfarenheter även i fortsättningen.

Slutligen vill jag framföra mina varma gratulationer till YKIs 30 år – ja må de leva i hundrade år, och må det goda arbetet och utvecklingen fortsätta i samma banor.

Litteratur

Anckar, J. & Nygård, A. 2007. Uppföljning och utvärdering av de nya examina. I: Leblay, T. & M. Reuter (red). *Valtionhallinnon kielitutkinnot – språkexamina i reviderad form*. Utbildningsstyrelsen.

Anckar, J. 2011. *Assessing foreign language listening comprehension by means of the multiple-choice format: processes and products*. Doktorsavhandling. Jyväskylä universitet.

Med från start 1994–2024

I Vasa Arbis studieprogram läsåret 1994–1995 framgår det att institutet arrangerat språkexamen för vuxna från allra första början då allmänna språkexamina lanserades i Finland 1994.

Institutets årsredogörelse 1994–1995 lyder: "... Institutet erhöll av Utbildningsstyrelsen rätt att ordna allmänna språkexamina på grund- och mellannivå, då dessa infördes hösten 1994. Under läsåret fick sammanlagt 26 personer examensintyg på mellannivå i engelska, tyska och finska...". Det blev också genast aktuellt med finska - en introduktionskurs till allmän språkexamen" våren 1995.

Det dåvarande helt svenskspråkiga arbetarinstitutet Vasa Arbis tog sig genast an uppdraget att ordna examina på grund- och mellannivå. Det var inget dåligt beslut, eftersom det numera tvåspråkiga Vasa medborgarinstitut Alma 30 år senare fortsätter med verksamheten.

Historisk reflektion

I artikeln *Pröva dina språkkunskaper i ARBIS INFO* ht 1994, skriven av dåvarande rektor Matts Andersén, ser man vissa skillnader i förhållande till dagens examina.

Ny examen i arbis:

Pröva dina språkkunskaper

En ny språkexamen håller på att införas i vårt land. Vasa arbis hör till deläroinrättningar som har fått rätt att ordna den nya examen. De första proven hålls denna höst. I Vasa arbis ordnas två prov i den första omgången, nämligen tyska och engelska.

Utbildningsstyrelsen har beviljat Vasa arbis tillstånd att arrangera allmänna språkexamina på grund- och mellannivå. Samma rätt har även Vaasan

teknillinen oppilaitos. Vasa universitet ordnar språkprov på högsta nivå.

Tentamenstillfällena kommer att arrangeras två gånger per år. Våren 1995 ordnas följande prov: engelska den 1 april, tyska och spanska den 8 april, svenska och ryska den 22 april, finska och franska den 29 april. Anmälan sker i mitten av februari.

Varje prov pågår i fyra timmar och en examinator bedömer prestationerna i följande avseenden: tal, talförståelse, textförståelse, skriftlig framställning, strukturer och ordförråd. I finska är examinatorn på plats vid tentamens-

tillfället, i övriga språk sänds deltagarnas testresultat till av utbildningsstyrelsen utsedda examinatoreer.

Deltagaravgiften är 550 mk i finska och 400 mk i övriga språk. Över examen utfärdas ett intyg med numerisk bedömning av de olika delarna i provet, ett allmänt vitsord och en verbal beskrivning av hela språkkunskapsprofilen. Avsikten med det nya språkprovet är att skapa en enhetlig examen med klar giltighet nationellt och internationellt. Språkstudier i arbis innebär av tradition fria studier utan

forts. sid. 4

För 30 år sedan verkade det vara populärare att avlägga examen i främmande språk, medan de inhemska språken finska och svenska i dag är de mest efterfrågade examina. Den trenden hör förmodligen ihop med att människorna i dag kanske studerar färre främmande språk medan invandringen däremot har ökat markant. Av befolkningen i Vasa har över 10 procent utländsk bakgrund.

Antalet examensdagar har med åren ökat från att i början ha varit två gånger per år. På den tiden hade man också ett skilt prov i strukturer och ordförråd, med andra ord ett grammatiktest. Numera är den examensdelen slopad.

I artikeln berättas att en examinator fanns på plats vid tentamen i finska och de övriga språkens provsvar skickades till examinatoreer på annan ort. Trettio år senare är all bedömning centraliserad förutom talprestationerna på grundnivå och den högsta nivån, där en lokal examinator deltar.

Deltagaravgiften delades i början in i ett pris för examen i finska och ett pris för de övriga språken. Av artikeln framgår inte om det var olika pris för de olika nivåerna, såsom det är nu. Det är också intressant att jämföra avgifterna från den tiden då vi i Finland ännu hade mark och penni. Provet i finska kostade på den tiden 550 mk, vilket idag skulle motsvara 154,30 euro. De övriga provens deltagaravgift var 400 mk eller 112,22 euro. Idag kostar provet på grundnivån 153 euro, mellannivån 176 euro och den högsta nivån 200 euro.

Deltagaren får fortfarande ett intyg med numerisk bedömning av de olika delarna i examen. För 30 år sedan fick man också ett allmänt vitsord, samt en verbal beskrivning av hela språkfärdighetprofilen. Den verbala bedömningen saknas nuförtiden, men kunde säkert ge värdefull information till deltagaren, ifall det skulle finnas tillräckliga resurser att satsa på en sådan.

I början var tanken att förenhetliga examen nationellt, vilket har förverkligats. Den nationella examen är i dagens läge inte automatiskt giltig internationellt.

Rutiner, resiliens och trygghet

Själv fick jag bekanta mig med arrangörsrutinerna då jag 2008 blev ordinarie planeringsansvarig språklärare på institutet. Rutinerna har under årtiondenas lopp förändrats både för deltagarna och arrangörerna. Regelverket ger ramar för planeringen och koordineringen av examensdagarna. Det innebär bokningar av lämpliga utrymmen och personal, samt språkstudioteknik. Det krävs också ett gott och smidigt samarbete med övrig verksamhet i huset, så att examensdagen kan genomföras i en lugn och trygg miljö. Att koordinera helheten kräver god planeringsförmåga och noggrannhet. Det finns många konkreta detaljmoment att ta i beaktande och övervakningspersonalen behöver vara ett tajt team som jobbar planenligt, men som också är berett att vara flexibelt.

Det gäller att simulera de olika skedena i varje delprov och tänka igenom alla moment, samt förbereda sig på oväntade scenarier. Det gäller också att ha sinne för diplomati och förmåga att skapa en gynnsam och trevlig atmosfär, för att ge deltagarna en lugn och trygg testsituation.

Teknik

Tekniken i språkstudion har utvecklats mycket. I början användes c-kassetter för att spela in talet. Sedan kom cd-skivan och numera överförs talet digitalt. Men det finns fortfarande möjligheter att utvecklas. Delproven i textförståelse och skrivning görs fortfarande med papper och penna. Det är inte så självklart längre att alla deltagare skriver för hand i sin vardag. Det mesta skrivs numera på telefonen eller datorn och det kan för en del deltagare kännas främmande att plötsligt bli tvungen att hantera en penna i examen.

Mental träning

Förberedande kortkurser med inslag av både språklig och mental träning inför examen är uppskattade bland deltagarna och passar väl in i skolans kursutbud. Vår skola har sedan starten med finska ordnat sådana regelbundet varje höst och vår i både finska och svenska på mellannivå. Själv tycker jag det är roligt att också kunna coacha deltagarna mentalt. Eftersom jag sysslar med danssport på tävlingsnivå har jag haft mycket nytta av den erfarenheten och vi kan visualisera och lyfta fram personernas styrkor och utmaningar i språket, samt förbereda deltagarna mentalt i grupp. Att minska rädslan för att misslyckas i examen är ett centralt mål. Deltagarna får också en bild av sitt eget kunnande under kursen då vi speglar kunnandet mot nivån i examen. För många är språkexamen i de inhemska språken en förutsättning för att få finländskt medborgarskap och har en avgörande betydelse för att kunna fortsätta bo i landet.

Yleisten kielitutkintojen järjestäjänä toimiminen

Lakiin ja ohjeisiin perustuvaa järjestämistä

Yleisiä kielitutkintoja voi järjestää vain Opetushallituksen kanssa järjestämissopimuksen tehnyt oppilaitos tai organisaatio. Yleisiä kielitutkintoja koskevan lain (964/2004 4–5 §; 20.12.2022/1082) mukaan yleisten kielitutkintojen järjestäjänä voi toimia luvanvaraisesti viisi vuotta kerrallaan. Järjestäjällä tulee olla käytettävissään tutkintojen järjestämisen edellyttämä henkilöstö, tila ja laitteet, kuten kielistudio suullisia kokeita varten. Lain mukaan tutkinnon järjestäjän tehtäviin kuuluu järjestää tutkinnot sopimusehtojen mukaisesti, tiedottaa tutkinnosta, vastata tutkintotilaisuuksien valvonnasta, ilmoittaa järjestyksen rikkomisesta ja vilpin yrityksestä ja toimittaa tutkintosuoritukset arvioitaviksi sekä opetustoimen viranomaisille niiden tarvitsemat tiedot tutkintojen järjestämisestä. Järjestäjä saa yksittäisten tutkintotilaisuuksien tarkemmat ohjeet Opetushallitukselta.

Testimateriaalin ja siihen liittyvän ohjeistuksen tutkinnonjärjestäjä saa Opetushallituksen sopimus-kumppanilta Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielentutkimuksen keskukselta. Yleisten kielitutkintojen järjestäjällä on monia testimateriaaliin ja testien valvontaan liittyviä velvollisuuksia, ja tutkinnon järjestäjään sovelletaan viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettua lakia (621/199) silloin, kun järjestäjä toimii YKI-tutkinnon järjestelytehtävissä. Tutkinnon järjestäjän velvollisuuksiin kuuluu postilla lähetetyn testi- ja tutkintomateriaalin määrän ja oikeellisuuden tarkistaminen hyvissä ajoin ennen tutkintotilaisuutta. Testimateriaali tarkistetaan, lasketaan ja säilytetään lukitussa kaapissa tai tilassa ennen tutkintotilaisuutta, ja sitä koskee ehdoton salassapitovelvollisuus ja huolellinen käsittely ennen testiä, testin aikana ja sen jälkeen. Testimateriaalia ei saa kopioida, tulostaa, kuvata tai tallentaa muuta käyttöä varten, vaan kaikki testimateriaali palautetaan lähettäjälle eli Soveltavan kielentutkimuksen keskukseseen Jyväskylään. Tutkinnon järjestäjä huolehtii osallistujatietojen päivityksestä YKI-sovelluksessa tai osallistumisen siirrosta Opetushallituksen Opintopolku-sovelluksessa.

Tutkinnon järjestäjän velvollisuuksiin kuuluu tarkistaa osallistujan henkilöllisyys ennen tutkintotilaisuutta, valvoa tutkintotilaisuutta, puuttua rikkeisiin ja vilppiyrityksiin sekä kirjoittaa selvitys tilanteesta ja vilppiestä Opetushallitukselle. Osallistujan henkilöllisyys tarkistetaan useamman kerran tutkintotilaisuuden aikana, ja hänen testivihkonsa ja istumapaikkansa on valmiiksi nimetty. Osallistuja luovuttaa myös laitteensa, kuten älypuhelimensa ja kuulokkeensa, järjestäjän haltuun tutkintotilaisuuden ajaksi. Lisäksi tutkinnon järjestäjän vastuulla on huolehtia yleisestä järjestyksestä ja testirauhasta tutkintopaikalla.

Kotoutumista ja ammatillisia päämääriä tukevaa asiakaspalvelua

Yleisten kielitutkintojen suomen tai ruotsin kielen keskitason tutkinto voi sisältyä kotoutumiskoulutuksen päättövaiheeseen osana oppijan kielitaidon arviointia (OPH 2022). Osallistuminen tutkintoon koulutusajan puitteissa on vapaaehtoista ja oppijalle maksutonta. Oppija hyötyy tutkinnon suorittamisesta siten, että hänen on helpompaa todentaa suomen tai ruotsin kielen taitonsa hakeutuessaan työelämään, ammatilliseen jatkokoulutukseen tai korkeakouluopintoihin.

Tutkintojen järjestäminen kotoutumiskoulutuksen päätteeksi tavoitteistaa ja motivoi kokemuksiin mukaan loppuvaiheen opiskelua. Tutkintoon valmentautuminen on mahdollista myös kotoutumiskoulutuksen aikana opintojen ohessa. Ilmoittautumisessa tutkinnon järjestäjän kotoutumiskoulutuksen oppija on kuitenkin samanarvoinen muiden osallistujien kanssa, sillä tutkinnon järjestäjä ei pysty varaamaan paikkaa omalle opiskelijalleen YKI-järjestelmässä etukäteen.

Yleisiin kielitutkintoihin ilmoittaudutaan nykyisin sähköisesti Opintopolku-järjestelmässä (ks. Kalajoki tässä julkaisussa), mikä on mielestäni helpottanut ilmoittautumisprosessia. Järjestäjä lisää järjestelmään tutkintotilaisuuden tiedot ja enimmäisosallistujamäärän. Ilmoittautumisen alettua osallistujan tiedot näkyvät järjestelmässä sitä mukaa, kun osallistujat ilmoittautuvat tutkintoon. Osallistujan paikka varmistuu, kun hän on maksanut tutkintonsa määräajan kuluessa. Järjestäjä pystyy seuraamaan ilmoittautumisen kulkua, hallinnoimaan osallistumisen siirtoa tai perumista sekä avaamaan jälki-ilmoittautumisen varsinaisen ilmoittautumisajan päätyttyä niissä tapauksissa, joissa jälki-ilmoittautuminen on mahdollista tarjota.

Yleisten kielitutkintojen järjestäjän vastuulla on tiedottaa, neuvoa ja opastaa osallistujaa tutkintotilaisuuksista ja niiden järjestelyistä. Ilmoittautumisen päätyttyä järjestäjä kutsuu osallistujan tutkintotilaisuuteen. Kukin järjestäjä laatii kutsun järjestäjäkohtaisine ohjeineen tutkintotilaisuutta varten, mutta kaikille samansisältöisen osallistujan ohjeen osallistuja saa linkkinä Opetushallituksen verkkosivuille. Osallistuja on ensisijaisesti tutkintojärjestelmän asiakas, ja tutkinnon järjestäjä huolehtii siitä, että tutkinto voidaan suorittaa valvotusti ja viranomaismääräysten mukaisesti.

Tutkinnon järjestäjä käy läpi saman työprosessin jokaista tutkintokertaa varten. Ensiksi järjestäjän on hoidettava tutkintoon ilmoittautumiseen liittyvät vaiheet Opintopolku-järjestelmässä ja määritettävä, kuinka monta osallistujaa voidaan ottaa suorittamaan tutkintoa eri testikertoina. Ilmoittautumistiedoista osallistujan kannalta tärkein on kunkin järjestäjän vapaiden paikkojen määrä. Paikkoja vapautuu ilmoittautumisaikana, jos joku osallistuja peruu tai siirtää osallistumisensa tai maksun suorittamiseen oikeutettu aika päättyy. Järjestäjä vastaakin ilmoittautumisaikana ja ainakin pari päivää tutkintotilaisuuden jälkeen ilmoittautumista koskeviin pyyntöihin, toiveisiin tai kyselyihin, sillä osallistujat saattavat pyytää ilmoittautumisen perumista tai siirtoa toiseen tutkintotilaisuuteen.

Ilmoittautumisajan päätyttyä osallistujat kutsutaan tutkintoon. Osallistujalla alkaa seesteinen odoteluvaihe, mutta järjestäjällä alkaa kiireinen vaihe. Tilat, valvojat ja laitteet tulee varata ja varmistaa. Mikäli osallistujia on kymmeniä, tutkintopäivän toiminta tulee aikatauluttaa ja suunnitella siten, etteivät ryhmät pääse vaihtamaan tietoja testien sisällöstä keskenään. Luokkiin ja studioon täytyy laatia istumajärjestykset ja minimoida vilppimahdollisuudet järjestämällä tilat ja sopimalla valvonnat hyvin. Lisäksi studiolaitteiden toimivuus pitää varmistaa ja osallistujatiedot lisätä studiopaikkoihin. Testimateriaalin saavuttua järjestäjän vastuuhenkilö tarkistaa materiaalin ja osallistujalistan ja laskee, että jokaiselle osallistujalle on oma vihko jokaiseen osakokeeseen. Myöhemmin vihot vielä tarroitetaan osallistujan nimen ja osallistujanumeron sisältävällä tarralla.

Kun osallistuja saapuu paikalle tutkintopäivänä, hänet otetaan asiakkaaksi valmiiseen testipalvelukonseptiin, jossa hän harvoin huomaa järjestelyjen määrää. Henkilöllisyyden tarkastaja kirjaa henkilön sisään ja kerää sähköiset laitteet, kuten puhelimen ja älykellon, talteen. Valvoja noutaa vastuuryhmänsä ja ohjaa sitä koko tilaisuuden ajan juuri tuota päivää varten valmistettuun luokkaan ja studiotilaan. Osallistuja ei myöskään näe, miten hänen ja muiden osallistujien testisuoritukset käsitellään ja lähetetään arvioitavaksi. Yleisten kielitutkintojen järjestämiseen sisältyykin paljon osallistujalle näkymätöntä, mutta virallisten ohjeiden mukaisen järjestämisen kannalta välttämätöntä työtä.

Yleisten kielitutkintojen järjestämiseen sisältyy myös testipalvelun räätälöintiä, mikäli osallistuja on anonut ja saanut luvan erityisjärjestelyihin tutkintotilaisuudessa. Lisääjän toteuttaminen osakokeissa on järjestäjän kannalta helpompaa kuin valvojan ja erillisen tilan järjestäminen tutkinnon suorittamisen ajaksi. Erityisjärjestelyyn onkin oltava asiallinen, todistettava syy, ja sitä on anottava ilmoittautumisaikana, koska se vaatii erilaisen testipalveluprosessin toteuttamista. Erityisjärjestely tutkintotilaisuudessa vaatii siis myös tutkintotilaisuuden henkilökohtaistamisen taitoa (ks. lisää Leblay ym. tässä julkaisussa).

Havaintoja eri kielten tutkintotilaisuuksista

Eri kielten tutkintotilaisuudet poikkeavat selkeästi toisistaan osallistujamääriltään. Suomen kielen keskitason tutkintoon osallistuu kaltaisellamme tutkinnon järjestäjällä vuositasolla satoja henkilöitä, ruotsin kielen keskitason tutkintoon joitakin kymmeniä, englannin keskitason tutkintoon hieman vähemmän ja espanjan kielen keskitason tutkintoon korkeintaan yksi osallistuja. Suomen kielen hallitsevaa asemaa tutkintotilaisuuksissa täydentävät vielä perustason tutkinnon osallistujat. Tutkinnon järjestäjän kannalta suomen kielen keskitason tutkinnon järjestäminen onkin ehdottomasti työllistävin, mutta myös palkitsevin osuus tutkinnon järjestämisprosessissa. Jos osallistuja kokee saaneensa oikeudenmukaisen, asiallisen ja reilun kohtelun tutkintotilaisuudessa, hän yleensä kiittää järjestäjää ja toimii tutkintopaikalla ohjeiden mukaan. Oikeastaan kaikkien kielten tutkintotilaisuuksista on siis mahdollista saada enemmän ruusuja kuin risuja sekä hyvän mielen ja helpottuneen tunteen tutkintotilaisuuden päätyttyä.

Suomen kielen keskitason tutkintotilaisuudet muistuttavat joukkotapahtumaa, johon tullaan usein läheisten saattamana tai yhteiskuljetuksella. Läheiset ohjataan poistumaan tutkintopaikalta ostos- tai kulttuurikierrokselle, kahville tai ruokailemaan, kaupungin virkistysalueelle tai johonkin lasten leikkipaikkaan. Joskus tutkinnon järjestäjältä on kuitenkin löydyttävä myös ymmärrystä ja inhimillisyyttä, sillä osallistujan elämäntilanne vaatii välillä järjestämisohjeiden soveltamista. Esimerkiksi tutkintoon osallistuvan äidin täytyy ehkä imettää sylvävuaa tauolla tai tutkinnon jälkeen, ja järjestäjän täytyy sallia isän ja vauvan odottelu tutkintopaikalla. Vauvojen lisäksi lupaa on kysytty mm. kävelyllä väsähtäneelle, janoiselle mäyräkoiralle. Joskus toinen vanhempi osallistuu ensin tutkintoon ja siirtyy sitten nopeasti lapsenvahtivuoroon, jotta toinen vanhempi pääsisi osallistumaan tutkintoon. Joskus järjestäjältä vaaditaan myös hienotunteisuutta ja erityistä tilaa esimerkiksi henkilöiden tunnistamisessa tai esteettömyyden huomioimisessa. Tällaisista poikkeavista tilanteista osallistujat sopivat etukäteen päävalvojan kanssa. Päävalvoja seuraa osallistujan ja läheisten toimintaa tilanteiden aikana ja ottaa tarvittaessa myös läheisten laitteet talteen.

Yleiseen kielitutkintoon voi osallistua vain henkilö, jolla on osoittaa tutkintotilaisuudessa hyväksyttävä henkilöllisyystodistus, kuten voimassa oleva passi, EU-maan viranomaisen myöntämä henkilöllisyystodistus, muukalaispassi, pakolaisen matkustusasiakirja tai Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen sirullinen ja kuvallinen henkilökortti. Mikäli osallistujan passi on viranomaisen hallussa, hänen tulee tutkintotilaisuudessa esittää viranomaisen antama todistus passin haltuunotosta ja kopio viranomaisen hallussa olevasta passista. Turvapaikanhakijalta edellytetään vielä vastaanottokeskuksesta tai joltakin viranomaiselta saatua turvapaikanhakijan korttia.

Tutkinnon järjestäjän tulee varmistaa ja valvoa, että tutkintoon osallistuu ja testin jokaisen osakokeen suorittaa sama henkilö, joka on ilmoittautunut tutkintoon. Henkilöllisyyden todistava dokumentti pyydetään näyttämään ja se tarkistetaan jo tutkintoon saapuessa. Osallistujan henkilöllisyys tarkistetaan vielä jokaisen osakokeen alussa ja testimateriaalia palautettaessa. Osallistujan tulee olla tunnistettavissa henkilöllisyystodistuksensa kuvasta ja dokumentin tulee olla alkuperäinen sekä

riittävän luettavissa ja todistettavissa jonkin maan viralliseksi passiksi tai henkilöllisyystodistukseksi. Mikäli näin ei ole, osallistujaa ei voida ottaa suorittamaan tutkintoa.

Yleisin haaste henkilöllisyyden todistavissa dokumenteissa on kuitenkin hyväksyttävän henkilöllisyystodistuksen puutteet, kuten vanhentunut passi tai henkilökortti, tai henkilöllisyystodistuksen puuttuminen tai unohtaminen tutkintopäivänä. Osallistujalla on ehkä mukanaan oleskelulupa, kuvalinen KELA-kortti tai ajokortti, tai osallistuja saattaa näyttää valokuvaa kotiin unohtuneesta passistaan. Edellä mainituissa tapauksissa järjestäjä joutuu epäämään tutkintoon osallistumisen kyseisellä kerralla ja ehdottamaan joko siirtoa seuraavaan tutkintokertaan tai tutkinnon perumista, mikä vaatii joskus järjestäjältä määrätietoista ohjeistuksen noudattamista harmistuneen osallistujan totutella tilanteeseen. Tutkinnon järjestäjän on myös varauduttava siihen, että osallistuja esittää järjestäjälle toisen henkilön henkilöllisyystodistuksen tai että hän yrittää kirjata testisuorituksen toisen henkilön nimiin. Näistä rangaistavista vilppiyrityksistä tai tutkinnon aikana tapahtuvasta häirinnästä järjestäjä ilmoittaa ja raportoi Opetushallitukselle, Jyväskylän yliopiston Soveltavan kielientutkimuksen keskukselle ja joissakin tapauksissa myös poliisiviranomaiselle.

Yleiseen kielitutkintoon osallistuminen vaatii nykyään osallistujalta vaivannäköä. Ensin pitää ilmoittaa ajoissa ja mielellään heti, kun Opintopolun ilmoittautumisjärjestelmä aukeaa. Viivyttely tai ajankohdan unohtus kostautuu, sillä varsinkin suomen keskitason paikat varataan heti. Monet osallistujat tulevatkin kaukaa tutkintopaikalle, koska he eivät ole ehtineet saada tutkintopaikkaa asuinpaikkakunnaltaan. Pitkä matka tutkintopaikalle vaatii matkanteon suunnittelua ja ehkä julkisten kulkuneuvojen käyttöä. Niinpä osallistujilta joskus unohtuu, että he ovat tekemisissä viranomais-toiminnan kanssa, ja tutkinnon järjestäjältä pyydetään usein tietoa liikenneyhteyksistä tai erityisjärjestelyä junan saapumisajan tai oman asuinpaikkakunnan mukaan. Tutkinnon järjestäjän tärkein tehtävä on kuitenkin järjestää tutkintoja virallisten ohjeiden ja määräysten mukaan mahdollisimman yhdenvertaisesti kaikille osallistujille, joten henkilökohtainen neuvonta ja toiveiden huomioiminen järjestelyissä on rajallista.

Yleisten kielitutkintojen järjestäminen voi olla myös jokseenkin helppoa ja vaivatonta. Englannin kielen keskitason tutkintotilaisuus on usein valvonnan ja järjestämisen kannalta helppoa, sillä osallistuja noudattaa ohjeita kirjaimellisesti ja tarkkaan, eikä tilaisuuteen saavu ulkopuolisia saattajia. Tällöin tutkinnon järjestäjän ei tarvitse varautua etukäteen vaihteleviin tilanteisiin. Espanjan kielen osallistuja taas suostuu usein liittymään samana päivänä järjestettävän ruotsin kielen tutkinnon ryhmään kirjallisissa kokeissa, joten tutkintotilaisuus voidaan tarjota myös jopa vain yhdelle osallistujalle. Mikäli osallistujalle on myönnetty jokin erityisjärjestely tutkinnon suorittamista varten, noudatetaan erityisjärjestelyyn saatua ohjetta ja vaikkapa erityisiä tauko-, ryhmä- ja tilaratkaisuja. Erityisjärjestelyistä saadut ohjeet ovat niin tarkkoja, ettei järjestäjän tarvitse enää suunnitella itse mitään toteutukseen liittyvää – riittää, että ohjeet toteutetaan käytännössä.

Yleisten kielitutkintojen järjestäminen kehittää työyhteisöä. Tutkintotilaisuus järjestelyineen, vastuineen ja valvontoineen on järjestäjälle mahdollisuus oppia järjestelmällistä, johdonmukaista ja kurinalaista tiimityötä. Onnistunut tutkinnon järjestäminen vaatii tutkintoihin osallistuvien työntekijöiden, kuten valvojen, toistuvaa kouluttamista ja ohjeistamista tehtävänsä. Kukin tutkintotilaisuus on käsiteltävä erikseen ennen ja jälkeen tutkinnon, sillä tutkintotilaisuuden tapahtumien ja kokemusten jakaminen sekä järjestelyissä havaittujen muutostarpeiden tarkastelu kehittää toimintaa yksilö- ja ryhmätasolla. Tutkintojen järjestämiseen harjaantunut ja vastuunsa kantava tiimi pystyy hoitamaan osallistujamäärältään suuriakin tutkintotilaisuuksia ohjeiden mukaan.

Yleisten kielitutkintojen suomen tai ruotsin kielen keskitason testistä on 30 vuodessa tullut käsite maahanmuuttotaustaisten osallistujien keskuudessa. Oppijoille on kehittynyt jopa oma YKI-slanginsa. He *pääsevät läpi testistä* ja kysyvät saamistaan arvioista, *onko testi läpi*, mikä tarkoittaa kansalaisuuden saamiseksi riittävää suomen tai ruotsin kielen taitoa. Tutkinnon järjestäjältä kysytäänkin usein kansalaisuuden saamisen ehdot täyttävistä YKI-kokeiden yhdistelmistä, ja järjestäjältä odotetaan neuvoja ja opastusta kielitaidon kehittämiseen. Yleisen kielitutkinnon voi suorittaa yhdessä päivässä ja noin neljässä tunnissa, mutta YKI-tutkintotodistus saattaa muuttaa osallistujan elämää pysyvästi.

Kirjallisuus

Laki yleisistä kielitutkinnoista 964/2004.

OPH 2022. Kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2022. Määräykset ja ohjeet 2022:1a. Opetushallitus

Some perspectives on the changing nature of YKI roles

I became involved with YKI in 2003, beginning as an interviewer, then trying my hand at item-writing, and later working also as a rater. It has been a rewarding experience collaborating with colleagues from Jyväskylä and elsewhere, and fascinating to observe the developments of the past two decades. From a semi-outsider perspective, it does seem that dramatic changes may be lying in wait just around the corner, particularly as regards the use of AI, but I would argue that there should always be a place for humans in the language testing process.

Changes in interviewing and rating

The YKI role that has perhaps changed the least during my time is that of interviewer. The format of the interview for the advanced level test is the same as when I started out, with the only practical difference being that these days the interviewer tends to also operate the camera, though this is easily done with a remote. Post-pandemic, it is noticeable too that some interviews are being conducted online, which is convenient for tests in remote locations.

For many test-takers, the interview might be the most enjoyable part of the test, at least at Advanced level. A good interview, in my view, is one where the interviewer doesn't talk too much, the interviewee is relaxed and engaged, and an interesting and lively conversation can ensue, one that will challenge the test-taker, but also allow them to show their communication skills in their best light. For the interviewer, it is also important to keep to the strict time limit of 15 minutes, although a familiar issue for many is losing track of what has been said, especially if there has been a string of similar conversations in preceding interviews.

Looking to the not-too-distant future, it is not difficult to imagine the role of interviewer being supplanted by that of an AI interlocutor (a "Conversation Wizard"?), maybe as a part of cost-cutting measures. Large Language Models can already converse in real time and are becoming useful communication partners for language learners (Solak 2024). If such a development were to occur, one imagines that the interview would take place as an extension of the current studio part of the test. However, it is perhaps unarguable that the test would be less enjoyable for test-takers as a result.

Even if AI were excluded from this type of customer-facing role, it is easy to picture how it might become integrated into the back end of operations, especially rating. Speech analysis tools are already available on the market, and their sophistication is likely to increase. In a future scenario, AI assistants could supply raters with metrics for propositional accuracy, sentence complexity and idiomatic range to consider alongside more holistic aspects. While more challenging, it is also conceivable that the various factors contributing to impressions of fluency or disfluency, such as rapidity of speech, smoothness, and the capacity for repair (Yan, Kim & Kim 2021), might also yield their secrets to AI-powered assessment tools. Still, the prospect of AI completely replacing human raters is highly speculative and there are ethical arguments (e.g., Stošić & Malyuga 2024) as to why it is unlikely to happen in high stakes testing.

Item writing over the years

As a person with perfectionist tendencies, I have found item writing to be the hardest of all the YKI roles, since it is easy to spend too much time searching for, creating and refining test items. At the same time, it has its own rewards, particularly if I feel the test items will work well or even be enjoyable for test-takers. On one occasion, I had evidence of this when I was rating a reading test and noticed a test-taker had commented in a note on their paper about how much they had enjoyed reading one of the texts in that exam, which was one I had a hand in preparing. Likewise, the opportunity to meet with SOLKI specialists and discuss how to improve items has always been a highlight.

The process of finding suitable material remains a challenging aspect of item writing and one which has not been greatly affected by technological developments, at least since the advent of the search engine. After considering the task type and specifications, I use various methods to locate a good text to adapt for a task, when I am not writing it from scratch. If certain familiar and reliable sources don't deliver, I might follow up on recommendations for good writing. If all inspiration fails, I can also take my chances by dropping a phrase like "execrable individual" (depending on the level required and my mood) as bait into Google search.

Once a source has been identified, there are several digital tools I might use to process it. If creating listening test material, where I might be adapting real interviews or audio samples, these days I can at least generate a transcript of the audio much faster than before. AI text analysis tools have also proved useful in gauging the level of difficulty of new source materials. Typically, these will provide CEFR values for vocabulary items, verb forms and clauses, and an overall rating of the level of difficulty of short passages. For example, the Cathoven Text Analyser rates the paragraph above as being at level B2.9, the one below at C1.1 and a later paragraph at C2.2. So perhaps this article is becoming progressively more difficult to read? Of course, these differences are usually obvious without the aid of software. Still, for an item writer, such tools can provide insight into the possible challenges a given text may pose for a test-taker.

Perhaps it goes without saying that difficulty is not reducible to purely linguistic features, since a linguistically simple piece of writing can also be complex if the meaning is open to interpretation. Nor is complexity the same as effectiveness or quality. From experience, a suitable text will contain a good range of testable propositions, be relatively dense and information rich, and perhaps offer a nuanced view of the topic. Much will depend on the level and the particular topic area being targeted, but generally there should be enough testable material for the number of words. I also always aim to use writing which is good in and of itself.

For me personally, the hardest items to write are those for the listening test. This is partly because, even more than in other parts of the test, the test-takers here are up against the clock. Not only do they need to listen to and understand the audio, but they also have to deal with questions which will inevitably only be surrogate indicators of actual understanding. The cognitive burden can be high and various skills are required, including the ability to interpret unfamiliar accents and rapid delivery, to note important details while listening, and to quickly process and discriminate between plausible-sounding true or false statements or multiple-choice items. If the language used in the test questions is too complex, then a listening test easily becomes a reading test.

Texts produced for the test are always, to a greater or lesser extent, inauthentic. To be able to follow a seemingly simple conversation about giving directions, the listener may need to have a certain spatial intelligence, especially if it is heard without the supporting gestures and arm-waving that we would see in a real-life situation. Particularly in the listening test, texts are purposely written for

testing purposes, recorded by actors and may contain some unnatural language to allow for a sufficient range of test items.

Artifice, authenticity and the dangers of being overly analytical

The tension between artifice and authenticity is a long-recognised issue in language testing (e.g., Lewkowicz 2000), where the challenge is to isolate and prepare the complex, human activity of language use for convenient dissection, but with minimal distortion and misrepresentation. In language testing terms: how can we achieve construct validity? (Bachman & Palmer 2009). In some senses, this tension mirrors a larger one we see in the modern world, symptomatic of our ever-increasing reliance on AI, but also inherent in an over-dependence on statistical data and analytical processes to understand phenomena.

Recent philosophical writing (McGilchrist 2009; 2021) drawing on hemispherical differences in the human brain and the implications these have for the way we attend to the world, suggests that, due to its disembodied and decontextualised nature, analytical thinking can be intrinsically delusional. Using evidence from split-brain experiments and case studies of right- and left-brain injuries, McGilchrist champions the more intuitive synthesising patterns of thought of the right hemisphere over the left, claiming that it has a more veridical take on reality and is uniquely capable of comprehending the gestalt, or big picture.

The left hemisphere, which is also traditionally more narrowly associated with language and analytical thought, though McGilchrist asserts that both sides are responsible for all functions, is found to specialise in focused attention to detail and division, and at the expense of a broader contextual view. As with some mental disorders which can result in a rational but fragmented view of reality and are similar to the altered mental states of patients with right brain injuries, the left brain can hallucinate its own preferred reality or make up a story that fits the details it is presented with, and then be certain of its truth value.

McGilchrist embeds his insights into these different modes of attention in a larger critique of a world which, he claims, is too concerned with granular detail, siloed knowledge areas and performance metrics, at the expense of a contextual view formed from embodied human understanding. Unsurprisingly, he also takes a dim view of the rise of AI and our increasing reliance on it. Certainly, the characteristics of the left-brain view of the world as described by McGilchrist are reminiscent of AI.

A right-brain take on language testing

From this perspective, much of the modern discipline of language testing can also be seen as a left-brain activity par excellence, albeit with some right-brain characteristics. Modern language tests are carefully calibrated through the use of statistical data on the performance of individual items, which are coded for level of difficulty and discriminatory power. With the increasing availability of sophisticated AI-powered tools, we can expect that ever greater analytical power will be brought to bear on the test-takers' performance in speech and writing.

All these data points are best utilised to ensure that tests are reliable and consistent measurement instruments, and these are undoubtedly important criteria. However, there is always a risk that, without human judgment of the context or bigger picture, the testing process becomes unmoored from reality and fails to see the wood for the trees.

Fortunately, based on my experience working with the experts at YKI and associated colleagues, I have faith that there is no shortage of human insight into and oversight of the testing process. Compared to most comparable language tests that I am aware of, many of which seem to be rushing to embrace inexpensive AI-driven solutions, the YKI language tests continue to invest time and human resources in providing language assessments which are fair, balanced and thorough.

References

- Bachman, L.F. & Palmer, A.S. 2009. *Language testing in practice: designing and developing useful language tests*. Oxford; New York: Oxford University Press.
- Cathoven Language Hub s.a. Accessed 14 April 2024. <https://hub.cathoven.com>
- Lewkowicz, J. 2000. Authenticity in language testing: Some outstanding questions. *Language Testing*, 17(1), 43–64. Accessed 14 April 2024. <https://doi.org/10.1191/026553200669746135>.
- McGilchrist, I. 2009. *The master and his emissary: the divided brain and the making of the Western world*. New Haven: Yale University Press.
- McGilchrist, I. 2021. *The matter with things: our brains, our delusions, and the unmaking of the world*. London: Perspectiva Press.
- Solak, E. 2024. Revolutionizing language learning: how ChatGPT and AI are changing the way we learn languages. *International Journal of Technology in Education*, 7(2), 353–372. <https://doi.org/10.46328/ijte.732>.
- Stošić, L. & Malyuga, E.N. 2024. Application of artificial intelligence in language skills testing. *Anglisticum. Journal of the Association-Institute for English Language and American Studies*, 13(1), 22–34. <https://doi.org/10.58885/ijllis.v13i1.22ts>.
- Yan, X., Kim, H.R. & Kim, J.Y. 2021. Dimensionality of speech fluency: Examining the relationships among complexity, accuracy, and fluency (CAF) features of speaking performances on the Aptis test. *Language testing*, 38(4), 485–510. Accessed 14 April 2024. <https://doi.org/10.1177/0265532220951508>.

Kasettimiehen muistelo

Kasettimieheksi

Kesällä 1995 sattuma saatteli minut ensi kertaa kielitaidon arvioinnin pariin. Edellisen määräaikaisen työsuhteen päätyttyä Jyväskylän yliopistolla minulle tarjoutui mahdollisuus seuraavaan määräaikaiseen työhön yleisten kielitutkintojen työryhmässä. Yleisiä kielitutkintoja oli tuolloin järjestetty kaksi kertaa: syksyllä 1994 ja keväällä 1995. Äänen käsittely arvioinnin tarpeisiin on ollut keskeinen osa YKl:ssä tekemääni työtä, sitä "kasettimiehen" ammatillista peruskauraa. Äänittämistä ja äänen muokkaamista on tarvittu puheen ymmärtämisen ja puhumisen testauksessa ja osaamisen arvioinnissa, videokuvaa taas ylimmän tason haastatteluissa.

Alkuvaiheessa pyrittiin käyttämään nykyistä enemmän autenttista materiaalia testauksen eri osa-alueilla. Tosin suullisen arvioinnin materiaalista valtaosa oli alusta alkaen omaa tuotantoa: asiatekstiä, keskusteluja, uutisia, tarinoita ja kuulutuksia – englannin kielessä myös se klassikko-kuulutus, jossa harhauttajana on junaan mahdollisesti unohtuva lippalakki. "Mind the Gap". Tietysti editoinnissa tallenteelle on lisätty sopivasti kaikua ja asemamiljööän äänimaisemaa.

Sain tehtävänlaatijoilta C-kasetilla ranskalaisia radiomainoksia, saksalaisia uutislähetystyksiä ja Yhdysvalloissa äänitettyjä perheen kesken tehtyjä jutusteluja ja haastatteluja. Joskus työpöydälleni ilmestyi VHS-kasetti, jossa oli nauhoitettuna Venäjän televisiosta tunnin mittainen ajankohtaisohjelma, joka oli litteroitu venäjäksi, ja mukaan oli liitetty ohje: löytyy keskivaiheilta. Onneksi meillä oli töissä venäjää taitavia työtovereita, niin sekin puheen ymmärtämisen tehtävän äänite saatiin testikäyttöön. Kohisevista kotinauhoituksista aika harva lopulta päätyi varsinaiseen tuotantoon.

Yllättävän pitkään C-kasetit olivat keskeinen osa YKl:n äänitetuotantoa. Kunnat ja oppilaitokset eivät säästöpainneissa modernisoineet vanhoja mutta edelleen toimivia C-kasetti-pohjaisia kielistudioita. Kielitestikasettien kopioiminen oli työnä yksinkertaista, vaikka käsityönä kansipahvi leikattiin ja nimitarrat kasetin runkoon liimattiin. Tutkintojärjestelmän alkuvaiheessa kasettien monistaminen oli meidän vaatimattomilla laitteistoillamme aikaa vievää. Tiukassa aikataulussa kopioin kasetteja joskus myös kotilaitteistolla vapaa-ajalla ja juhlapyhinä. Vaimo saattoi moista ihmetellä, mutta aika oli sellainen. Yliopistolla työpäivät olivat joskus pitkiä, mutta virkasuhteet vastaavasti aina pätkiä!

Äänittäminen

Yhdeksän kielen YKl:ssä tekstien äänittäminen studiossa on tarjonnut mahdollisuuden työskennellä erilaisista taustoista tulevien puhujien kanssa. Jos vuosikymmenet toimistotuolissa näkyvät ryhdissä, niin ihmisten kohtaamiset kannattelevat muistoissa. Äänen ja videon editointi on yleensä hiljaista työtä yksin tietokoneen ääressä. Studioäänitykset ovat tarjonneet työhön sosiaalista ja kulttuurista vaihtelua. Ammattinäyttelijöitä ei juuri ole ollut tekstien esittäjinä, mutta innostuneita maallikoita sitäkin enemmän. Monella puhujalla on ollut taustaa opettajana, joten työskentely äänenkäytön ammattilaisten kanssa on ollut miellyttävää ja helppoa.

Kokemus on opettanut, että mm. ranskalaisten puheessa äänenvoimakkuuden vaihtelu on mainio tehokeino. Kantapään kautta äänittäjäkin oppi melko pian, että sietää olla tarkkana äänipöydän

takana, etteivät tasomittarit hehku alati punaisella. Joskus olen äänittäjänä joutunut toteamaan, että tämän puhujan vahvuudet ovat aivan muualla kuin eläytyvässä tekstin lukemisessa. Näitäkin tapauksia on joskus sattunut, onneksi harvoin! Ylimmän tason vaativan asiatekstin lukeminen voi olla hankalaa myös koulutetulle natiiville. Useammalla otolla saadaan useimmiten riittävästi äänimateriaalia, josta voidaan leikata ja rakennella testausta varten onnistunut kokonaisuus. Lause sieltä, toinen täältä.

Tarkkaamon puolella nauttii, kun puhuja rohkenee heittäytyä rooliin omia rajojaan koetellen. Tosin aina ei sekään riitä. Nykyään kai sanottaisiin: ei jatsoon! Olin vuosia sitten äänittämässä kahden italialaisen vaihto-opiskelijan kanssa. Mukavia miehiä molemmat. Tietysti sukulaiset saivat valokuvan, jossa hymyilevät pojat seisovat studiossa mikrofonien takana. Tekstejä läpikäydessäni huomaan, että yhdessä tekstissä on miehen ja naisen välinen vuoropuhelu, studiossa puolestaan kaksi miestä. Nuoret miehet melkein kinastelevat, kumpi saa esittää naista. Innostusta oli ja toinen kiekui false-tissa, mutta varsinaiseen tuotantoon ei italian poikien esitys tällä kertaa riittänyt. Sen sijaan pohjoissaamassa oli kerran äänitettävänä teksti, jossa vanha nainen kertoo evakkomatkastaan vuonna 1944. Oulun yliopiston studiossa minä ja neljä nuorta pohjoissaamea ensikielenään puhuvaa opiskelijaa. Nuori naisopiskelija rohkeni rooliin ja lopputuloksesta lähes kuulin ja näin hänen narisevassa puheessaan yhdeksän vuosikymmentä ”jänkhällä” taivaltaneen saamelaisvanhuksen.

Arviointi

YKIn tutkintosuoritusten arviointi alkoi aikanaan arvioijille lähetettävillä postipaketeilla, joissa oli koevihkoja, lomakkeita, arviointiohjeita ja C-kasetteja. Olemme taas palanneet samaan käytäntöön. Tosin ilman C-kasetteja tai puhumisen äänitiedostoja. Syynä osaksi koronapandemia, osaksi myös tuotannolliset ja taloudelliset syyt. 2000-luvun alussa siirryimme keskitettyihin arviointeihin, jossa arvioijat liikkuvat, ei paketit. Arvioinnit pidettiin Jyväskylän yliopistolla perjantaista lauantaihin. Ennen kaksipäiväistä varsinaista arviointia oli tehtävä monenlaista valmistelua. Useampi rullakollinen tavaraa siirtyi Jyväskylän yliopiston kampuksella laitosrakennuksesta toiseen ennen varsinaisen arvioinnin aloittamista. Tuossa vaiheessa työssä oli selkeästi fyysinen haastavuus, kun puskee lumihangessa täyttä rullakollista testivihkoja ja teknisiä laitteita viereiseen laitosrakennukseen.

Junaliikenteen häiriöt lykkäsivät aloitusta kerran jos toisenkin. Taisipa Tampereelta tuleva korvaava bussikuljetuskin kourata ylimääräisen lenkin sen yliopiston rakennuksen pihaan, jossa arviointia aloiteltiin. Vaikea on kuljettajan torjua kymmenen kieltenopettajan kainoa, mutta määrätietoista pyyntöä ehti ajoissa YKI-arviointiin.

Myös arvioijilta vaadittiin ainakin auttavaa teknistä osaamista puhumisen arvioinnissa. Ylimmän tason puhumisen arvioinnissa pöydällä oli matkatelevisio, jossa oli sisään rakennettu videonauhuri, vähintään kolme erilaista videoadapteria haastattelunauhoille, korvalappustereot C-kaseteille ja kannettava tietokone CD-tallenteille. Johtoa kulki työpisteellä sinne ja tänne. Ei siis ihme, että joskus arvioija saattoi hämmentyneenä kertoa teknisestä ongelmasta äänentoistossa. Mielessäni totesin, ”pikkuvikoja, helppo korjata”. Pyysin hillitysti arvioijaa etsimään jostain laitteiden välistä kuulokkeet ja laittamaan ne korville.

Kahden päivän arviointirupeama oli meille työntekijöille ja myös arvioijille oiva tapa oppia toisiltamme ja kokea yhteenkuulumisen rakentavaa tunnetta. Arviointikoulutusta opettajille parhaimmillaan ja vieläpä pientä palkkiota vastaan.

Epilogi

Entä se kasettimies? Istuin ylitöissä ja leikkasin C-kasettien kansipapereita. Tätäkö se minun työni on, viisikymppisen maisterin? Muistelin vanhaa Juhlamokka-mainosta, jossa kädentaitajat esittelivät yleensä työtään. Miksen minäkin? Videokamera jalustalle pyörimään, editoinnissa taustalle tuttu Lasse Mårtensonin kappale ja itse puhuttu tarina siitä, miten nämä kasetit ovat olleet minulle tärkeitä jo lapsuudesta asti. Itsensä kuvaaminen tuntui hieman nololta. Vasta myöhemmin olen ymmärtänyt, että kaikkihan sitä tekevät, myös tasavallan presidentti ja entinen pääministeri. Miksei myös kasettimies.

YKille kiitos – opin siltä paljon

Aloitin suomen kielen opettamisen maahanmuuttajille vuonna 1989, mutta pätevyuteni riitti oikeastaan vain pedagogisella puolella. Ilahduin siksi erittäin paljon, kun pääsin osallistumaan Suomen ensimmäiseen Suomi kohdekielenä -täydennyskoulutukseen Jyväskylän yliopistossa vuosina 1992–93. Johtajana toimi Eija Aalto ja opettajana muun muassa Maisa Martin, joihin tutustuin paremmin myöhemmin YKIn parissa. Koulutuksessa tutustuin Maija Kainulaiseen, joka oli jo kokenut suomen kielen opettaja Kotkassa. Juuri hän pyysi minua ilmoittautumaan, kun pian järjestettiin aikuisten kielitutkinnon testaajien ensimmäinen koulutus Helsingissä.

Menessäni Helsinkiin mietin, miten olin siihen asti arvioinut opiskelijoiden kielitaitoa – kaikki oli ollut tavallaan hyvin helppoa, koska testattiin opetettua materiaalia. Ymmärsin hyvin, että kielitaitoa täytyy voida arvioida tietämättä mitään henkilön varsinaisista opinnoista. Mutta mitä sanastoa, mitä kielioppia, mitä teemoja tulisi arvioida, jotta voitaisiin käyttää kaikille samoja kriteereitä? Koulutuksen jälkeen itse arviointijärjestelmä alkoi tuntua hyvältä ja oikeudenmukaiselta. Ja yhdeksänportainen asteikkokin oikein sopivalta, koska myös vähäisellä kielitaidolla olevat saisivat itselleen arvosanan. Silti edelleen minua vaivasi, miten valitaan yhteiskunnassamme elämisen kannalta olennaisimmat aiheet ja aihealueet. Olin aina mieltänyt kieliopin kielen luurangoksi, sanat lihaksiksi ja kulttuurin sekä yhteiskuntatietouden elinvoimaksi. Mutta mitä teemoja ja millä tasolla niitä voitaisiin vaatia osattavaksi?

Pikkuhiljaa yhdeksänportainen arviointijärjestelmä alkoi juurtua ja tuntua omalta, ja paksut testejä sisältävät kirjekuoret tiesivät tullessaan tarkkuutta vaativaa puuhaa. Mutta muutos yhdeksänportaisesta kuusiportaiseen oli tulossa, ja siitä meille arvioijille kertoi Mirja Tarnanen. Tehdessään väitöskirjaansa arvioinnista hän jaksoi jopa tulla Jyväskylästä Kotkaan testaamaan meitä opettajia, miten meidän arviointimme sujuu vanhalla ja uudella systeemillä. Nautin silloinkin työstäni maahanmuuttajien parissa, tein mielelläni kielitaidon arviointeja ja osallistuin mielelläni tutkimukseen. Samaan aikaan mielessäni kiitin Mirjan kaltaisia, kärsivällisiä tutkijoita, jotka varmaan omalla vapaa-ajallaankin tekivät valtavan tärkeää tutkimustyötä suomen kielen opettamisesta ja arvioinnista.

Sitten tuli vuosi 2001 ja julkaistiin *yleiseurooppalainen viitekehys*. Ja silloin kaikki lokshti paikalleen opetuksessa ja arvioinnissa! Kun luin viitekehysten tekstiä, olin samalla helpottunut ja ilahtunut, sillä kaikki tuntui niin selkeältä ja järkeenkäyvältä. Tietenkin täytyy aloittaa ihmisen yksityisistä asioista ja sitten tulee jotakin koulutuksesta ja työelämästä. Kielitaidon kasvaessa otetaan mukaan yhteiskunnan eri puoliin liittyvät asiat. Mutta samaan aikaan tunsin, että vieläkin jokin vaivasi minua. Poliitikka ja uskonto olivat edelleen aihealueita, joita testeissä ei näkynyt.

Paksut kirjeet olivat jääneet pois ja käynnit Jyväskylän keskitetyissä arviointitilaisuuksissa tulivat tilalle. Ne toivat ihanaa vaihtelua normaaliin opetustyöhön, ja arviointi tuntui koko ajan sujuvan paremmin ja jopa rutiinilla. Mutta sitten tuli taas muutos: kieliopin testaus jätetään kokonaan pois! Se oli varmasti monille testattaville todellinen helpotus, ja minusta arvioijanakin se tuntui itse asiassa hyvältä ja oikealta päätökseltä. Kun ajattelin vähän tarkemmin, tajusin, että eiväthän taivutusmuodot ole kielitaitoa, nehan kertovat vain taivuttamisen osaamisesta. Kielioppi eli luuranko sai siis jäädä taustalle – sieltä se vaikuttaa suoritukseen, ei sitä tarvitse erikseen testata.

Olin näinä samoina vuosina mukana myös inkerinsuomalaisten paluumuuttoon liittyvän Dipakin arvioijana, ja siellä loppuaikoina käytetty digitaalinen testi tuntui ihan mahtavalta, kun enää ei tarvinnut käyttää aikaa käsialan tulkintaan. Sama muutoshan alkoi tehdä tuloaan myös YKI-testeihin. Muutos ei pelkästään helpota arvioijan työtä, vaan se asettaa arvioitavat selkeästi enemmän samalle viivalle. Jos kirjoitus on kovin horjuvaa, se väistämättä luo mielikuvaa heikosta kielitaidosta. Toisaalta tietokoneen käyttäminen voi edelleen olla hankalaa joillekin testattaville.

Ravintola Piato ja hotelli Alba Mattilanniemessä muodostuivat vankoiksi tukikohdiksi arviointien aikana, eikä niiden merkitys jaksamisen ylläpitäjänä ollut vähäpätöinen, sillä arviointipäivät vaativat hyvää keskittymiskykyä yhteisissä työhuoneissamme. Naurun pyrskähdyksiltä ja harmituksen sadatteluilta ei voitu kokonaan välttyä, sillä niin hauskoja kömmähdyksiä ja toisaalta kekseliäitä kiertoteitä sai kuulla ja lukea. Työteho oli kuitenkin ihan kohdillaan ja toisten työrauhan kunnioitus lähes täydellistä. Päiviinhän sisältyi minun, kuten monen muunkin, kohdalla myös Jyväskylään matkustamista. Pikkuautoni oli tosin kuin vanha hevonen: loppuaikoina se osasi lähes itsekseen jolkutella Kotkasta Mattilanniemeen. Sitten tuli jälleen muutos ja puhumisen testit tulivat suoraan omalle kotikoneelle.

Minkälaisia ajatuksia minussa ovat herättäneet ne ihmiset, jotka toimivat meidän johtajinamme ja samalla ovat tehneet tutkimustyötä arvioinnista? Mieleen tulee niitä asioita, jotka esitetään Suomen armeijassa, kun puhutaan hyvistä johtajista. Heidän täytyy tietenkin olla ammattitaitoisia, yhteistyökykyisiä ja oppimishaluisia. He johtavat työtä omalla esimerkillään ja saavat toiminnan syntymään joukon sisältä. Ja juuri sellaisia johtajia meillä oli! On ollut kerta kaikkiaan suuri ilo ja etuoikeus olla mukana kaikki nämä 30 vuotta ja seurata läheltä arvioinnin kehittymistä.

Playing the long game

I was still a Jyväskylä University master's student of English Philology as well as a wet-behind-the-ears English teacher at the university's Language Centre when someone, possibly Anu Halvari, first contacted me about a hitherto unknown type of language proficiency test offered in Finland. During our discussion, I was invited to train to become an English language assessor and interviewer for the fairly new National Certificate of Language Proficiency, Yleiset Kielitutkinnot (YKI), which later became affectionately known as the Ykis in English and Finnish among those of us involved as trainers, assessors, and interviewers. This momentous event must have occurred in the late 1990s or early 2000s as I had only begun working at the Language Centre in early 1996. At the time, these national certificates still seemed little known to teacher colleagues and students compared to the better known British or American equivalents. Nevertheless, as a then hourly-paid teacher, any work that would gain me more experience of language proficiency testing and assessment, as well as a bit more income, was more than welcome.

Although I do not have the most reliable of memories, I do remember feeling that the Ykis still seemed to be in its infancy when I began that assessment training in the mid- to late 1990s. Many of the tools that are used today, such as the 6-skill level assessment criteria, were then being refined, tested, and trialled, and the newly issued CEFR levels were also being feverishly studied, interpreted, and applied by all language teachers and language-proficiency researchers. One of the aspects of being part of YKI as an assessor and interviewer was the opportunity to participate in some of these testing stages of the assessment criteria. As a young teacher who had only learnt the rudiments of language assessment in her university English philology studies and teacher training, the chance to participate in genuine language testing, as well as assessment discussions and practices, taught me much more than I would have learnt through theory alone, not to mention trial and error when teaching.

After the initial assessment training in the three levels (basic, intermediate and advanced) and all parts of the test, as a native-speaker, I was mainly assigned to assessing the advanced level speaking tests, which included assessing interviews (video-recordings) and studio tests. This meant that twice a year I would turn up at the Centre for Applied Linguistics and heave home a heavy bag of VHS videotapes and C-80 audio-cassettes. Fortunately, during those pre-digitalised years, I only lived 10 minutes down the road from the Centre, so this bi-annual weightlifting did not dampen my enthusiasm for Yki-assessing.

Nonetheless, when the digital age finally arrived sometime between 2000 and 2010 (Ari Huhta will know exactly when!) and I had eventually moved to the capital's metropolitan area, it was a relief when all recordings of the lab tests and video interviews could be stored in and viewed via a central database, making it much easier to assess without the bulky hardware. Of course, Murphy's Law applies just as much to digital recordings as it did to the older, more physical analogue recordings, with some of the early digital and studio recordings being patchy or of poor quality, making it difficult to hear them. Nevertheless, as digital sound recording and equipment has advanced, the stability and quality of the recordings have also improved, enabling us assessors to rate candidates much more accurately and, I hope, fairly. However, when thinking about where there is still room for improvement, one aspect which comes to mind is the location of the studio lab tests, which entails maintaining the integrity and quality of the aural environment. These studio lab environments are

sometimes quite dreadful, not only for the candidates themselves, who can apparently hardly hear themselves speak, but also for us, the assessors, who sometimes have to strain to hear each candidate's responses and judge whether it is their own work or whether they are slyly copying their loud neighbour's better accuracy and idiomaticity. Nonetheless, there has been progress and I pray that there will continue to be.

Over the years, apart from audio or video recording challenges, it has been fascinating to see the change in the types of people taking this test and to hear their reasons for taking it. When I first began doing the assessment as well the interviews, the majority were young Finnish men in the military forces keen to go on UN missions abroad or to apply for a promotion and other operations abroad. There would occasionally be someone who was curious to find out their proficiency level, but the majority were and still are often there for a practical purpose: to improve their job prospects, gain a promotion, or enable entry to something in which proficiency of the language might make a difference to their future. This is something that all of us assessors are very aware of in whatever part of the test we are assigned to: our listening/reading and concentration skills must be at their peak to enable us to fairly assess each and every candidate's language proficiency. Although my assessment is only partial (usually I assess only the spoken parts of the test), it might have a significant impact on an individual's future career, studies or other aspects of their life when combined with the written and listening comprehension parts of the test.

One last change in the type of candidates we now see is increasing internationalisation, which has also brought a new challenge. For quite a few decades, the Finnish accent was the one most often heard through our headphones and, although it still is the most common, in the last 20 years, there has been an increasing number of accents from South and Far East Asia, Africa, South America, and the Middle East, as well as Eastern Europe. These different accents require us to tune in differently and this generates much discussion among the assessors when we meet to benchmark every spring and autumn. Depending on our own personal cultural and linguistic background, as well as our known or unknown biases, the challenge presented to us involves listening to a candidate with an unfamiliar Pakistani, Vietnamese, or Brazilian accent in the same way as the far more familiar Finnish accent in its varying degrees of atypical prosodic features.

To wrap up this rambling prose and recount, although this twice-yearly assessment round often seems to come at the least convenient times of the year for a full-time teacher, I continue to do it for mainly two reasons. First, the community of assessors and trainers. They have been an absolutely wonderful group of people to work with. Although there has been some fluctuation over the years with some leaving and new ones coming in, there is something heart-warming about meeting and seeing many of the same assessors in the same online environment once or twice a year. When we work on benchmarking at the beginning of each assessment season, we joke, vent, agree and disagree with a gentle sense of bonhomie and camaraderie. We appreciate and respect each other's experience, knowledge, and input, even when our initial assessments of a candidate may radically differ. Secondly, it has kept me sharp when I am assessing my own courses at the university at which I teach. Although I do not need to assess language proficiency per se in EAP/ESP courses, the ability to assess accurately among the seemingly many shades of grey in course assignments has become instinctive and finely tuned after so many years of doing this work. Although this assessing is a side job, I feel that my YKI colleagues, the assessing itself, and its knock-on benefits have had a long-term impact and given me a little extra something which I could not have acquired in any other way in my professional and personal life.

Thank you to the team at SOLKI who have organised, trained, and supported us over the years. Happy 30th birthday to YKI!

”Tämä olikin kiva kokemus – ihan erilainen kuin ajattelin”

Yleisten kielitutkintojen (YKI) ylimmän tason tutkinnossa haastattelutilanne on osallistujille usein jännittävä. Varsinkaan ensikertalaisena kielitaitotestiin tuleva osallistuja ei haastattelupöydän ääreen astellessaan oikein tiedä, mitä odottaa: mitä *haastattelu* itse asiassa tarkoittaa, mitä häneltä haastateltavana tarkkaan ottaen odotetaan ja millainen haastattelijan tehtävä tilanteessa oikeastaan on.

Termi *haastattelu* saattaa kokemattoman osallistujan käsityksissä assosioitua henkilöhaastatteluun, jossa haastateltavan on tarkoitus lähinnä kerrata elämänsä vaiheita ja henkilöhistoriaansa. Toisinaan taas nimitys voi synnyttää osallistujan mielessä kuvan *kuulustelusta*, jossa vuorovaikutusasetelma on epäsymmetrinen: haastattelija määrää, mistä aiheesta haastateltavan tulee tietää ja osata puhua, ja haastateltava on tilanteessa altavastaaajana. YKI-kontekstissa *haastattelu* on tietenkin vakiintunut nimitys ja tarkoittaa keskustelua, jossa puheenaiheet on ennalta määritelty, mutta teemoista voidaan kuitenkin puhua vapaasti ja vapaassa järjestyksessä ja tehdä aiheista omia tulkintoja ja merkityksenantoja.

Tilanteen jännittävyyttäkin voi lieventää, jos *haastattelun* sijasta itse tilanteessa puhutaankin jonkin verran neutraalimmin *keskustelusta*, jonka yksi alalaji *haastattelukin* itse asiassa on – kuten myös esimerkiksi *neuvottelu*, *väittely*, *kuulustelu*, *suostuttelu*, *sosiaalinen keskustelu* ja *kriittinen pohdinta*. *Keskusteluhan* on luonteeltaan kahden osapuolen välistä ajatustenvaihtoa, jossa toimitaan yhteistyössä ja keskitytään yhteiseen aiheeseen vuoropuhelun kautta. Parhaimmillaan testitilanteen haastattelu onkin luontevaa vuorovaikutusta. YKI-kontekstissa tosin keskustelun toisen osapuolen oletetaan olevan puhujana merkittävästi aktiivisempi ja pääroolissa, sillä hänen tehtävänsä on sisältöjen tuottamisen ohella osoittaa keskustelussa kielitaitoaan. Tästä näkökulmasta katsottuna hyvin jäsenneily ja kattavasti teemoja käsittelevä monologikin puolustaa paikkaansa.

Ylimmän tason YKI-testiin tulijoiden taustat ja suomen kielen taito ovat vaihtelevat, kuten myös syyt, miksi testiin osallistutaan. Suurin osa tarvitsee todistuksen kielitaidostaan työ- tai opiskelupaikan hakemista varten, mutta monesti testin tulos kiinnostaa pelkästään henkilökohtaisista syistä. Usein jo pitkäänkin Suomessa asuneet ja toimivan suomen taidon saavuttaneet haluavat saada selville, mille viralliselle tasolle he voivat kielitaitonsa testin perusteella asettaa. Osallistujissa on nykyisin enemmän myös äidinkieliä puhujia. Todistuksen suomen kielen taidostaan tarvitsevat esimerkiksi ulkomailla koulunsa käyneet äidinkieliiset nuoret, joilla on tavoitteena hakea suomalaisiin korkeakouluihin opintojaan jatkamaan. Unohtumaton on erään niin ikään äidinkieliisen, sujuvasanaisesti murretta puhuvan osallistujan haastattelu. Siinä hän rekisterinsä ja tyyliinsä mukaisesti kommentoi kuulumisiaan, että muuten on mennyt mukavasti, mutta ”*on lunssan poekasta ollunna*”. Haastateltavien kielelliset repertuaarit ovat siis moninaisia, samoin kuin strategiat, joita he vuorovaikutuksessaan käyttävät. Koska tilanteessa teemoja on vapaus pitkälti käsitellä omista näkökulmista sen mukaan kuin itselle sopii, monet hyödyntävät puheessaan luontevasti esimerkiksi työympäristöstä tutun ammatillisen kielen elementtejä tai vaikkapa harrastuksissa hankittua erityisalan kieltä.

Haastattelijan tehtävä on mahdollistaa osallistujalle tilanteessa optimaalinen suoritus: Aluksi hän voi luoda yhteyden haastateltavaan vaikkapa kommentoimalla mahdollisia yhdistäviä tekijöitä tai yhteisiä kiinnostuksen kohteita, jotka heitä keskustelun osapuolina liittävät yhteen. Keskustelusta saadaan mahdollisimman luontevaa, kun haastattelija osallistuu siihen aidosti sekä tarvittaessa

keventää latautunutta tunnelmaa. Lisäksi rauhallinen tilanne mahdollistaa haastateltavalle vaihtoehtoisten ilmausten hakemisen silloin, kun hänen ilmaisuvaransa ovat rajalliset.

Haastattelun aihe kaikessa kiinnostavuudessaan voi joskus innostaa haastattelijaa osallistumaan ajatusten vaihtoon enemmänkin, jolloin on kuitenkin hyvä muistaa antaa haastateltavalle tilaa. Toisaalta puhujaa tulee tarvittaessa myös johdatella ja antaa näkökulmia sen varmistamiseksi, että hän pystyy saamaan aiheesta riittävästi irti. Keskustelua on kylläkin toisinaan myös tarpeen rajoittaa ja ohjata puhuja takaisin aiheen äärelle.

Edellä kuvatut seikat olen ymmärtänyt, siis oppinut, toimiessani suomen kielen ylimmän tason haastattelijana muutaman kymmenen vuotta. Haastattelut ovat antoisia tapaamisia nyt tai aina ajankohtaisten keskustelunaiheiden äärellä. Niihin liittyy mukavia kohtaamisia, hienoja jälleennäkemiä, kiinnostavia ajatuksia, uusia näkökulmia ja valloittavia persoonia. Erään haastateltavani sanoin: *"Tämä olikin kiva kokemus – ihan erilainen kuin ajattelin."*

Yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnan puheenjohtajan katsaus

Tutkintotoimikunta ja sen jäsenet

Yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunta on elimellinen osa yleisten kielitutkintojen toimintaa, ei vähiten siksi, että sen tehtävistä säädetään yleisiä kielitutkintoja koskevan lain (säädosmuutos 1082/2022) kolmannessa pykälässä. Sen mukaan yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunta toimii Opetushallituksen yhteydessä, ja Opetushallitus asettaa sen viimeisimmän lakiuudistuksen myötä aikaisemman viiden vuoden sijaan enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan.

Tutkintotoimikunnan muodostavat puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja enintään kahdeksan muuta jäsentä, joiden tulee edustaa ainakin kielen opetuksen, kielitaidon testauksen ja työmarkkinoilla tarvittavan kielitaidon asiantuntemusta. Vuoden 2021 alussa alkaneen ja vuoden 2024 loppuun päättyvän toimikauden jäsenet ovat edustaneet seuraavia tahoja: AKAVA, Suomen ammattiliittojen keskusjärjestö SAK ja Toimihenkilökeskusjärjestö STTK, Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto ARENE ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Opetusalan Ammattijärjestö OAJ, sisäministeriö, Suomen yliopistojen kielikeskusten johtajien neuvosto, työ- ja elinkeinoministeriö ja Vapaa sivistystyö ry. Tutkintotoimikunnan jäsenyys on vastuullisen tehtävä, koska sen jäsenet toimivat yleisistä kielitutkinnoista annetun lain 3 §:n 4 momentin mukaan virkavastuulla. Tutkintotoimikunnan toimintaan liittyvät sihteerij- ja toimistotyöt hoitaa Opetushallitus.

Tämän lisäksi yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunta voi kutsua pysyviä tai tilapäisiä asiantuntijoita sekä tarpeen mukaan kuulla myös muita asiantuntijoita. Toimintakauden 2021–2024 pysyvät asiantuntijajäsenet ovat edustaneet Opetushallitusta, Soveltavan kielentutkimuksen keskusta, Maahanmuuttovirastoa sekä Valviraa. Opetushallituksen ja Soveltavan kielentutkimuksen keskuksen asiantuntijuus liittyy keskeisesti yleisten kielitutkintojen toimintaan ja sen kehittämiseen, joten tutkintotoimikunnan kokouksissa käsiteltävien asioiden valmistelun näkökulmasta yhteistyö näiden kahden organisaation välillä on keskeistä. Maahanmuuttoviraston asiantuntijuuden sisältöalueena ovat olleet erityisesti kansalaisuuden hakemiseen liittyvät kysymykset ja Valviran sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöstöltä edellytettävä kielitaito ja sen osoittamiseen liittyvät kysymykset.

Varsinaisten jäsenten ja asiantuntijajäsenten lisäksi tutkintotoimikunnan on mahdollista asettaa jaostoja kielitaidon arviointien oikaisuvaatimuksia koskevien päätösten valmistelua varten ja kielikoh- taisten kysymysten valmistelua varten. Jos tällainen jaosto perustetaan, siihen nimitetään puheenjohtaja ja enintään neljä muuta jäsentä, jotka voivat olla tutkintotoimikuntaan kuulumattomia. Näissä jaoksissa, kuten tutkintotoimikunnassakin, sihteerij- ja toimistotyötä hoidetaan Opetushallituksen virkatyönä.

Tutkintotoimikunnan tehtävät

Tutkintotoimikunta laatii vuosittain toimintasuunnitelman, jonka rungon muodostavat lainsäädännölliset ja jatkuvaluonteiset tehtävät. Tutkintotoimikunnan tehtäviin kuuluu hyväksyä tutkintosuoritusten tarkistusarviointit, käsitellä yleisten kielitutkintojen kehittämiseen liittyviä periaatteellisia ja tärkeitä asioita sekä tehdä aloitteita kielitutkintojen kehittämiseksi. Tällaisia jatkuvaluonteisia tutkinnon toimintaan liittyviä asioita tarkistusarviointien hyväksymisen lisäksi ovat esimerkiksi

valmistuneiden tutkintotulosten koontien tarkastelu, tutkintopäivien osallistujamäärien säännöllinen seuraaminen ja tutkintopäivistä päättäminen aina kerrallaan muutamaksi vuodeksi eteenpäin.

Tutkintojärjestelmän kehittämiseen puolestaan kuuluu esimerkiksi yleisten kielitutkintojen digitalisointi, jota edistetään vaiheittain. Viimeisimpänä tutkintotoimikunta on käsitellyt digitaalista kehittämistä, jonka tavoitteena on sujuvoittaa tutkintoon ilmoittautumista ja tutkintomaksujen käsittelyä. Toimikunnan käsittelyssä ovat olleet myös tutkinnon erityisjärjestelyt, joiden vaatimustaso ja haasteet ovat viime vuosina lisääntyneet. Erityisjärjestelyjen kehittämiseksi Opetushallitus teetti ulkoisen asiantuntijan selvityksen yleisten kielitutkintojen erityisjärjestelyistä. Lisäksi toimikunta on käsitellyt lukuisia muita kehittämis ehdotuksia, kuten uusien kielten lisäämistä tutkintokieliiksi. Kokonaisuutena kehittämis kohteiden tarkoitukset ja tavoitteet heijastelevat toimintaympäristöissämme tapahtuneita ja tapahtuvia muutoksia, jotka kytkeytyvät esimerkiksi digitalisaatioon, maahanmuuttoon, vähemmistökielten asemaan ja työelämän kehityskuluihin.

Puheenjohtajuus omakohtaisena kokemuksena

Olen toiminut yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnan puheenjohtajana vuodesta 2015. Puheenjohtajuus merkitsi paluuta yleisten kielitutkintojen pariin, sillä olin toiminut ennen professorin tehtävään siirtymistäni tutkijana ja tutkintojen koordinaattorina vuosina 1994–1998 ja 2003–2011. Minulla oli siis monipuolista kokemusta tutkintojen kehittämisestä ja toimeenpanoon liittyvistä tehtävistä tutkintojen perustamisesta lähtien. Tunsin tutkintojärjestelmän hyvin ja olin tehnyt pitkään yhteistyötä Opetushallituksen kanssa sekä ollut mukana tutkintotoimikunnassa asiantuntijajäsenenä jo vuodesta 1995. Tutkintotoimikunnan puheenjohtajuus tarjosi mielenkiintoisen ja uudenlaisen tarkasteluikkunan siihen, miten sidosryhmäyhteistyö on merkityksellistä tutkintojen toiminnan ja sen kehittämisen näkökulmasta.

Kun tarkastelen yleisten kielitutkintojen toimintaa 30 vuoden aikana, on mielenkiintoista havaita, miten muun muassa maahanmuuttoon ja kielikoulutuksen liittyvät muutokset Suomessa heijastuvat myös tutkinnon kehityskuluihin ja tutkintotoimikunnan työhön. Vielä tutkintojen alkuvuosina 1990-luvulla vieraiden kielten opiskelu oli aktiivista, ja Euroopan unioniin liittymisen myötä monipuolista kielitaitoa pidettiin tärkeänä: tutkintotoimikunnassa käsiteltiinkin uuden kielen, italian, lisäämistä tutkintokielten valikoimaan. Tutkintojen osallistujamäärät kasvoivat kuitenkin ensimmäisinä vuosina hitaasti: kolmen ensimmäisen toimintavuoden aikana (1994–1996) osallistujien määrä oli 5 295 henkilöä (Salmela & Tarnanen 1997). Tutkintojen suorittajien määrä moninkertaistui 2000-luvulla, sillä yleisten kielitutkintojen täyttäessä 20 vuotta 2014 suoritettujen tutkintojen määrä oli 79 358 (Neittaanmäki & Hirvelä 2014).

Muutokset suorittajamäärissä heijastuivat myös tutkintotoimikunnan työhön. Vuonna 2003 uudistunut kansalaisuuslaki ja maahanmuuton kasvu lisäsivät erityisesti suomen kielen keskitason suorittajamääriä, vielä 2020-luvullakin. Oman lähes kymmenvuotisen puheenjohtajuuteni aikana tutkintotoimikunnassa ovat tulleet käsiteltäviksi suorittajamäärän kasvun myötä ihan eri tavoin esimerkiksi kysymykset tiedottamisesta, asiointitilanteista, erityisjärjestelyistä, tutkintopaikkojen ja tutkintopäivien lisäämisestä ja tarkistusarvioinneista, jotta tutkinnon suorittaminen olisi mahdollisimman esteetöntä kulttuurisesti ja kielellisesti moninaiselle osallistujajoukolle. Lisäksi yleisiä kielitutkintoja koskevan lainsäädännön uudistamistarpeita ja sittemmin uudistettua lainsäädäntötekstiä käsiteltiin tutkintotoimikunnassa usean vuoden ajan. Osallistujamäärien kasvu on vauhdittanut myös tutkintojärjestelmän digitalisointia, erityisesti ilmoittumisjärjestelmän uudistamisen osalta. Samaan aikaan tutkintotoimikunnassa on pohdittu ja ideoitu keinoja siihen, miten tutkinnon tunnettavuutta ja käyttöarvoa voitaisiin lisätä niissä kielissä, joissa osallistujamäärien kasvu ei ole ollut samanlaista kuin suomen kielessä.

Lähes 10-vuotisen urani aikana yleisten kielitutkintojen tutkintotoimikunnan puheenjohtajana minulla on ollut etuoikeus työskennellä niin tämän kuin aikaisempien kausien tutkintotoimikunnan jäsenten, sekä varsinaisten että asiantuntijajäsenten, kanssa. Kun aloitin toimikunnan puheenjohtajana, haaveenani oli edistää toimikuntatyöskentelyssä sellaista toimintakulttuuria, jota luonnehtii keskustelevuus, sitoutuneisuus ja kriittisyyskin. Kiitos jäsenten, osallistuminen kokouksiin on ollut aktiivista ja keskustelu paneutuvaa, vilkasta ja kriittistä sekä kasvokkaisissa että etäkokouksissa. Jokaisessa kokouksessa on tarvittu jäsenten laaja-alaista asiantuntijuutta ja perusteltuja näkemyksiä. Tärkeässä roolissa on myös ollut sekä Opetushallituksessa että Soveltavan kielentutkimuksen keskuksessa tehty hyvä valmistelutyö. Näistä aineksista on syntynyt näkemykseni mukaan toimiva ja tutkintojen järjestämistä ja kehittämistä tukeva tutkintotoimikuntatyöskentely.

Lähteet

Laki yleisistä kielitutkinnoista annetun lain muuttamisesta 1082/2022. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2022/20221082>

Salmela, T. & M. Tarnanen 1997. Yleiset kielitutkinnot – kielitaitotesti moneen tarpeeseen. Teoksessa A. Huhta, A. Määttä, S. Takala & M. Tarnanen (toim.) Yleiset kielitutkinnot ja kieltenopetus. Helsinki: Opetushallitus, 9–20.

Neittaanmäki, R. & T. Hirvelä 2014. Yleisten kielitutkintojen osallistujat taustatietojen valossa. Teoksessa T. Leblay, T. Lammervo & M. Tarnanen (toim.) Yleiset kielitutkinnot 20 vuotta. Raportit ja selvitykset 2014:16. Helsinki: Opetushallitus, 46–60.

Verkkajulkaisu
ISBN 978-952-13-6967-4
ISSN 1798-8926